

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

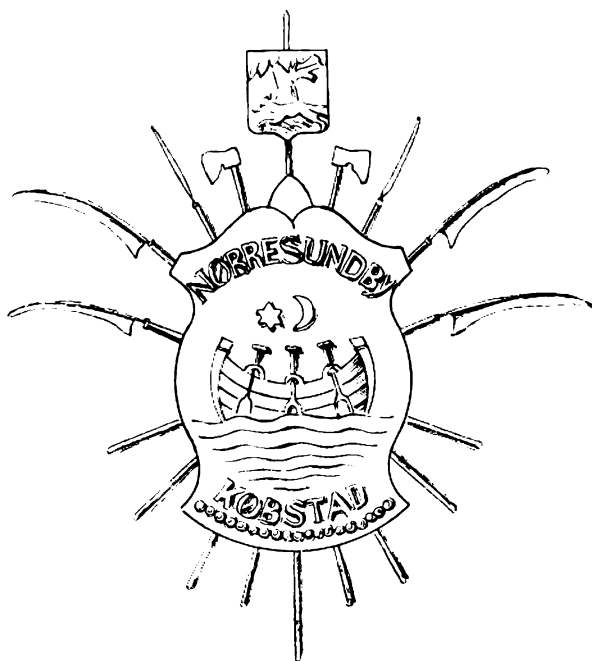
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

CHR. PETRESCH CHRISTENSEN

NØRRESUNDBYS HISTORIE

INDTIL 1701

MED BIDRAG TIL EGNENS HISTORIE

I KOMMISSION HOS GEORG SCHULTZ' BOGHANDEL,
KNUD ENSIG, AALBORG

1921

UDGIVET MED UNDERSTØTTELSE AF DEN
GREVELIGE HJELMSTJERNE-ROSENCRONESKE
• STIFTELSE, BYEN NØRRESUNDBY, M. FL. •

TRYKT I EXPRESTRYKKØRIET,
TH. J Ø R G E N S E N, HJØRING
1921

Nærværende Bog er skrevet med Henblik paa dem, hvem det maatte interessere — enten i al Almindelighed eller paa enkelte Punkter — at vide Besked om Byen Nørresundby og dens nærmeste Omegns Fortid, og som en Sten til den Bygning, som Faghistorikerne skal opføre.

Ved Udarbejdelsen har jeg gennem mange Aar modtaget venlig Hjælp og Imødekommenhed fra d'Hr. Embedsmænd ved Statens Arkiver og Nationalmuseet samt mange andre, ikke mindst Professor, Dr. phil. Knud Fabricius og Postmester C. Klitgaard. Den grevelige Hjelmstjerne-Rosencroneske Stiftelse og Byen Nørresundby har tilligemed en unavngiven ydet mig økonomisk Understøttelse til Udgivelsen, den nævnte Stiftelse tillige til Forstudierne, hvorfor jeg herved bringer samtlige disse Institutioner og Personer min bedste og erkendtligste Tak. Omslagsvignetten til Bogen er tegnet af afd. Arkitekt H. F. Østergaard Nielsen, der nærede megen Interesse for Nørresundbys Fortidsminder.

Uagtet Registret, saavel som Bogen iøvrigt, af økonomiske Grunde er blevet en Del forkortet, skal det dog tilraades, at benytte det rigeligt for at faa det bedst mulige Udbytte af Stoffet.

København i November 1921.

Forfatteren.

Indholdsfortegnelse.

	Side
I Tiden indtil Reformationen	3
II Stedlige Forhold, Stednavne m. m.	38
III Færger, Broer og Veje m. m.	62
IV Retspleje og Forvaltning:	
A. Tingsteder, Henrettelser, Straffesager, Trolddom m. m.	86
B. Byfogder	112
C. Byskrivere	112
D. Herredsfogder	112
E. Herredsskrivere	129
F. Delefogder	136
G. Konsumtionen	143
V. Ejendomsforhold og Beboere	149
Blandede Personalialia	193
VI Erhverv:	
A. Landbrug	200
B. Fiskeri	224
D. Gæstgiveri og Udskænkning	226
E. Haandværk	228
F. Møller	235
G. Markeder	237
H. Tyendeforhold	237
VII Boliger, Klædedragt. Levevis m. m.	241
VIII Sundby Kirke	272
IX Kaldet og Præsterne	292
X Skolevæsen og Degne	326
XI Fjendtlige Indfald:	
1. „Kejserens Tid“	330
2. „Den første svenske Tid“	348
3. „Den 2den svenske Tid“	366
Sagregister	379
Navneregister	381

TILEGNET MINDET OM MINE ADOPTIVFORÆLDRE

KØBMAND I NØRRESUNDBY

H. MARIUS PETRESCH CHRISTENSEN
OG HUSTRU, SEVERINE, F. MØRUP

Nørresundbys Historie indtil 1701.

I. Tiden indtil Reformationen.

For kun faa Aar tilbage fandtes der endnu paa Nørresundbyegnen gamle Folk, der kendte Stedbetegnelsen „Sundsholmen“ og den tilsvarende Betegnelse for dette Steds Beboere: „Sundsholmerne“¹⁾. Navnet Sundsholm støder man paa i et Par Dokumenter fra den senere Middelalder²⁾ og i Kjær Herreds Tingbog for 1659 ($15\frac{1}{3}$), hvoraf fremgaar henholdsvis, at Hvorup og Uttrup laa paa denne Holm, og Sundsholmen omfattede i det væsentlige den Egn, hvis Historie her skal omhandles, nemlig den Halvø, paa hvilken Sundby og Hvorup Sogne er beliggende³⁾, og den har, hvad jo ogsaa dens Navn bekræfter, efter alt at dømme engang — antagelig i den ældre Stenalder — været omflydt af Vand og dannet en Ø i Limfjorden, der i tidligere Tider var langt bredere og mere forgrenet end nu. Forholdet var da det, at, hvor nu Hvorup Mose ligger, har

---

1) Saaledes fhv. Gæstg. i Nørresundby Niels Christensen (f. 1824 i Uttrup), der fortalte, at i hans Ungdom kaldtes Beboerne i Sundby-Hvorup for »Sundsholmerne«.

2) Ældste Arkiver.

3) Pastor S. Flindt, der 1837—43 var Kapellan i Sb.-Hv. siger herom i en lille Sognebeskrivelse, der findes i antikvarisk-top. Arkiv: »Ovennævnte Pastorat . . . er beliggende paa Halvøen Sundsholm, som paa tre Sider er omgivet af Limfjorden og paa den fjerde landfast med Vendsyssel. Fordum har efter Sagnet Sundsholmen, hvilket Navn forøvrigt næsten er gaaet af Brug, været ganske omflydt af Vand, men i 13. Aarhundrede skal Grunden ved Jord-skælv have hævet sig . . .«.

der strakt sig et vistnok temmelig bredt Sund i østlig-vestlig Retning, der har adskilt Holmen fra det øvrige Vendsyssel, hvorhos den nu saa ubetydelige Lindholms Aa¹⁾ skal have været en Fjord, der beskyllede Holmen mod vest og forbandt Limfjorden med Vildmosen, hvilken dengang var en stor Sø, der atter ved to Sunde stod i Forbindelse med Vesterhavet²⁾. Hvorom alting er, har den Slette, der strækker sig fra Nørresundby vest paa ud til Aaby, engang været Havbund³⁾, og om disse Egne og den Lavning, der strækker sig nord om Sundsholmen, siger Pastor Flindt i sin Sognebeskrivelse, at der adskillige Gange dersteds ved Tørvegravning er fundet Jærnkere o. l. Ved at betragte Videnskabernes Selskabs Kort (af 1791) vil man let kunne danne sig en Forestilling om Holmens Grænser, der endnu den Dag i Dag paa mange Steder træder ret tydeligt frem, navnlig mod Vest og Syd, hvor den gamle Kystlinie har strakt sig gennem Nørresundby langs Skraaningen mellem Nørregade og Østergade og kan følges videre mod nordvest gennem Præstegaardens Have langs Nordsiden af Skolegade og Skovvejen, gennem „Bonnes Skov“, langs Sydsiden af Lindholmsvejen og ud forbi Lindholms Mølle, hvorefter den nedenfor Lindholms Høje drejer i nordøstlig Retning og danner Skraaningen af Vorbjerg Bakker, til den ved Hvorup Mose drejer mod Øst osv.

-
- 1) Danske Atlas (1762) meddeler følgende om Lindholms Aa: »Fra Vildmosen har en anseelig Aae sit Udspring, som gaar 2¹/₂ Mile igiennem Landet og falder ud i Limfjorden mellem Rødslet og Sundby under Navn af Lindholms Aae, den skal i forrige Tider været sejlbar og givet skjønt Fiskerie af Gicdder, Aborrer og Grundlinger, men da nu nogle af de Steder ere udtørrede, hvoraf den udspringer, kan den hverken besegles eller give Fiskerie af nogen Betydning«.
  - 2) Jfr. P. W. Becker: Bidr. til en geografisk-antiqu. Beskr. over Vendsyssel og Thy etc. S. 23 f. — og C. Klitgaard: Hvetbo Herred I S. 4.
  - 3) Der er f. Ex. i Aaby Sogn ved Brøndgravning funden en Mængde Muslinger og Snegle i Kridtet.

Denne Holm har været beboet af Mennesker allerede fra Stenalderen, og saavel fra denne Tid som fra den senere Oldtid er der og har der været adskillige Mindesmærker paa Egnen. Det fornemste af disse, nemlig den i Danske Atlas omtalte Stendysse, existerer desværre ikke mere, men er i første Halvdel af forrige Aarhundrede, vistnok i 30ne, bleven fuldstændig sløffet og ødelagt af den daværende Ejer. Den laa paa en anseelig Plads, hvorfra den kunde sees vidt omkring, nemlig paa Bakkekanten ca. 70 Al. nord for Utrupgaard, paa den Ager, der i ældre Tid kaldtes „Stenovnsfald“¹⁾, og bestod af en Overligger (5 × 3½ Al.) og 3 Bæresten. I en Indberetning af ca. 1732 til Thura²⁾ beskrives den paa følgende Maade af den daværende Præst i Sundby-Hvorup Knud Schott:

„Paa Utrup Mark . . . ses en stor flad Kampesten oven paa tvende andre store Stene, hvor Hyrdedrenge og andre mageligen kan skjule sig. Det synes at have været et hedsensk Alter. Mange af de omliggende Stene er bortførte af den Mand, som ejer Agrene“.

Iøvrigt er Dyssen omtalt i et Brev til Rasmus Nyerup fra 1808, hvilket findes i antikvarisk-topografisk Arkiv og er ledsaget af en Skitse af den³⁾.

Paa samme Bakkerand, hvor Stendyssen laa, men ca. 70 Alen nordligere, fandtes der endnu i Slutningen af forrige Aarhundrede Rester af en Gravhøj, der da var tildels opløjet⁴⁾. De øvrige Oldtidsmindesmærker findes paa Holmens nordlige Del. Lidt over 1000 Al. syd for Hvorupstorp ligger „Galgehøj“ og ca. 500 Alen vest for Hvorup Kirke ligger den 116 Fod høje „Lynghøj“, hvilke begge findes afsat paa Generalstabskortet⁵⁾; endvidere „Dyssehøj“ ved

1) »Stenovn« er en flere Steder i Jylland brugt Betegnelse for en Stendysse. Et Gravkammer fra Oldtiden.

2) Ny kgl. Sml. 4. Nr. 743.

3) Nationalmusæets I. Afd. Herredsbeskrivelser, Kjær Herred, Hvorup S.

4) ibd.

5) Galgehøj kaldes dog her fejlagtig »Gadehøj«.

„Dyssehuset“, ca. 1700 Alen vest for Galgehøj, en fjerde Høj ca. 1000 Al. sydvest for Kirken og en femte mellem Sæby- og Hjørringvejen ca. 200 Al. nordøst for „Bovet“. Alle disse Høje ligger i Hvorup Sogn. Af Høje i Sundby Sogn findes der paa den østlige Del af Voerbjerg Mark de 2 „Kammerdalshøje“, der begge har været af betydeligt Omfang. I den sydligste er der funden en Flintespydspids. Mellem disse 2 Høje har der ligget en tredje. Endvidere findes der ved den saakaldte Kjellingesten¹⁾ ca. 300 Al. nordvest for Kammerdalshøjene en rund Lynghøj af lignende Beskaffenhed som den sydligste af disse, hvorhos der paa en svag Hævning i Jordsmonet ca. 500 Al. øst for Vorbjerggaard i sin Tid har ligget en Høj.

Den betydeligste Oldtidslevning paa Sundsholmen er dog de saakaldte „Lindholms Høje“ nordøst for Lindholms By. Disse Høje, der er naturlige Bakker, gemmer nemlig under et tykt Dække af Flyvesand en betydelig Gravplads — eller, om man vil, „Oldtidkirkegaard“ — fra Vikingetiden. Ved en Udgravning, der fandt Sted i 1889, fandt man her i den sydøstlige Del 3 Stenkredse, af hvilke de 2 var Skibssætninger²⁾, samt en Række af Sten, der formentes at have udgjort den ene Side af en saadan. I disse Stensætninger forefandtes en Del brændte Ben tildels blandede med Kul og Aske, hvorimod der ikke blev fundet Gravgoods af større Værdi eller Mængder, men mest Redskaber o. a. af Jærn. Af det her fundne skal nævnes et Par Jærnspeander, en enægget Jærnkniv og Rester af en mindre do., nogle Jærnnagler, en Broncepinset uden Ornament, en Glasperle samt Skaar af et grovt Lerkar. 60 Alen vest for disse Stensætninger fandtes fremdeles paa Toppen af Bakken 3 sammenlagte Sten, under hvilke der laa Skaar af et knust grovt Lerkar, samt 90 Alen nord for sidstnævnte

1) Jfr. Generalstabskortet.

2) Jfr. Sophus Müller: Vor Oldtid S. 658 f.

Sted, paa Affaldet af Bakkedraget, en af 10 Sten dannet allang uregelmæssig Kiste (7' lang, $2\frac{1}{2}$ ' bred), hvori var nedsat en Urne med brændte Ben, mellem hvilke fandtes Brudstykker af Jærn m. m.¹⁾ De paa Lindholms Høje fundne Genstande blev afgivet til Aalborg Museum.

Ved Oldtidens Slutning var store Dele af de mange Sunde og Sidefjorde bleven til Landjord, og selve Limfjorden var bleven indsnævret; men Landstrækningen paa begge dens Breder var opfyldt af udstrakte og uvejsomme Kjær og Moradser, som vi ogsaa ser af Navnene paa de to Genboherreder Kjær Herred og Fleskum Herred, hvilket sidste betyder Herredet med Strandengene („Flasker“). Der var her kun meget faa Steder, der egnede sig som Overfartssted, men et saadant var der ved det forholdsvis smalle Sund, hvor nu Aalborg og Nørresundby ligger. Den første af disse hørte allerede i det 11te Aarhundrede til Danmarks største Byer og nævnes som saadan af Adam af Bremen i hans Skrift: „De situ Daniae“ (ca. 1070). Den har vel neppe dengang været helt nylig grundlagt og kan mulig allerede have eksisteret i det 10de Aarhundrede, og hvad Nørresundby angaar, er der ingen Grund til at tro, at den skulde være meget yngre, idet de to Bebyggelser snarest er opstaaet paa en og samme Tid som to Overfartssteder, af hvilke Aalborg af en eller anden Grund, mulig i Ly af en Borg, er trivedes bedst og voxet op til en større By, medens Sundby i Aarhundreder har staaet i Stampesom et lille Færgeleje og først efter henved 900 Aars Forløb drevet det til at blive en Købstad. Den Del af Limfjorden, der strækker sig mellem Hals og Øen Egholm, kaldes i Knytlinga Saga „Alasund (Aalesund)²⁾, og af dette Navn synes Aalborg og Sundby at have optaget hver sin Halvdel,

¹⁾ En udførlig Indberetning om disse Fund, afgivet af cand. Kr. Bahnsen, findes i Nationalmusæets Arkiv. Jfr. endvidere Aarb. f. n. Oldk. 1897, S. 174.

²⁾ Maaske betyder den 1. Del af Sættningen et Strømleje.

idet den ene blev betegnet som Byen (eller Borgen) ved Strømmen¹⁾ og den anden som Byen ved Sundet. „Sundby“ var nemlig denne Bys egentlige og oprindelige Navn, hvilket endnu mest anvendes i daglig Tale paa Stedet, medens det nyere og officielle Navn „Nørresundby“ fortrinsvis bruges af fremmede eller tilflyttede. Skulde man i det 17de Aarhundrede betegne den i Modsætning til andre Byer af samme Navn, blev den kaldt „Sundby i Vendsyssel“, „Sundby over Fjorden“²⁾ eller lign., og indtil hen i det 18. Aarhundrede forekommer Formen „Nørresundby“ („Nør-sundby“)³⁾ kun sjældent og ses ikke at være brugt før 1651, da den forekommer et enkelt Sted i Aalborghus Lensregnskaber, nemlig i en Stedsmaalsfortegnelse. Den vestlige Del af Sundby er nu sammenbygget med Nabobyen Lindholm, der i de senere Aar har udviklet sig stærkt navnlig langs Hovedlandevejen til Thisted, men som for blot 100 Aar tilbage kun bestod af det, der nu kaldes „Gammel Lindholm“, hvis sydligste Gaard da var Lindholm Møllegaard⁴⁾. Lindholm omtales første Gang i et Dokument fra Christoffer den 1stes Tid, men dens Oprindelse er sandsynligvis af mindst ligesaa gammel Dato som Sundbys; dens Jordtilliggende og Antal af Gaarde og Bol har ialtfald saa langt tilbage, der findes Oplysning herom⁵⁾, været meget større end Sundbys, ligesom Tilstedeværelsen af den før omtalte Gravplads i dens umiddelbare Nærhed jo navnlig kunde tyde paa, at den allerede i Oldtiden har været en ikke helt lille Bygd. Hvad dens Navn angaar, henleder dette nærmest Tanken paa en Holm bevoxet med Linde, men om dette er den rette Fortolkning, faar staa ved sit Værd. Linden har dog imidlertid været tilstede som Skov-

1) Jfr. J. S. 1—1—S. 90.

2) Aalbh. Lensrg.

3) Navnet skrives ogsaa i to Ord.

4) D. Mag. 1—I. S. 141.

5) 1552.

træ i det sydlige Vendsyssel i gamle Dage, saaledes ved Sandals Bjerg i Jetsmark Sogn, hvor der endnu i Begyndelsen af forrige Aarhundrede fandtes enkelte vildtvoksende Exemplarer¹⁾.

De to andre Byer paa Sundsholmen, nemlig Hvorup²⁾ og Uttrup høre, som deres Navne udviser, ikke til de ældste Bebyggelser, men er Udflytterbyer (Torper) og altsaa opstaaede som Kolonier fra en af de to forannævnte eller hver fra sin, idet det maaske kunde ligge nærmest at antage, at Sundby oprindelig er Moderbyen til Uttrup, medens Hvorup er opstaaet som Udflytterby fra det nærmere liggende Lindholm, men herom saavel som om Tidspunktet for disse to Torpers Grundlæggelse kan der dog kun fremsættes Gisninger. Vi finder iøvrigt ikke nogen af dem omtalt før paa Dronning Margrethes Tid, hvor de begge nævnes i et Dokument af 1408³⁾, i hvilke de endnu har bibeholdt deres oprindelige Endelser og kaldes henholdsvis „Hothorp“ og „Wtorp“. Som Regel er Torpernes Navne sammensat med et Personnavn, nemlig Navnet paa den, der i sin Tid flyttede ud fra Adelbyen og anlagde Bebyggelsen ude paa Overdrevet; og saaledes faldt det jo saa ganske naturligt og ligetil, naar man skulde give den ny Torp en Betegnelse —, ligesom man ogsaa nu i daglig Tale kan betegne en Ejendom som „Per Nielsens Gaard“ eller „Jens Madsens Sted“. Paa denne Maade er ogsaa Hvorups og Uttrups Navne engang opstaaet, og de Navne, der her findes indeholdt i de respektive Forstavelser, maa vistnok være de to Mandnavne Hovi (Hufi) og Ude (Oddi), hvilke begge har været i Brug allerede i den ældre Middelalder, det første endog endnu tidligere; man vil saaledes se, at Navnet Hovi i Oldtiden har været brugt netop paa en Egn i Nærheden, idet

1) Jfr. Klitgaard: Hvetbo Herred I. S. 74 og Aalb. Amts Aarb. II. S. 442.

2) Man træffer i ældre Tid ogsaa hyppigt Formen »Horup«.

3) Molbech: Udvalg af danske Diplomer Nr. 223.

det findes blandt Navnene paa Runestenen ved Hune Kirke i Hvetbo Herred, hvor der iøvrigt ogsaa har været en By af Navnet Hvorup. Vil man nu antage, at Torperne er opstaaet i en Tid, der ligger mellem Aarene 1100 og 1300¹⁾, kan det herefter meget vel tænkes, at de to heromhandlede hidrøre allerede fra Begyndelsen af dette Tidsrum, særlig forsaavidt angaar Hvorup; tilmed da dennes Kirke stammer fra den romanske Tid og vel neppe er opført før Byen, men sikkert omvendt.

Til Byerne paa Sundsholmen er i denne Forbindelse ikke henregnet Vorbjerg, da denne som By betragtet skriver sig fra saa sen en Tid som det 18de Aarhundrede. Den er opstaaet af Gaarden „Vorbjerg“ eller „Vorbjerggaard“, der allerede eksisterede i den ældre Middelalder, men engang i Slutningen af det 16de Aarhundrede blev delt i 4 ligestore Parter, der hver udgjorde en Helgaard. Selve Gaarden, der altsaa har haft en betydelig Størrelse, nemlig samtlige de nuværende Vorbjerg Bys Jorder, skal oprindeligt have ligget et Sted sydvest for den Gaard, der nu bærer Navnet Vorbjerggaard, og østen for Lindholms Aa, men nogen nærmere Bestemmelse af Pladsen kan vistnok ikke gives, da alle Spor nu synes at være udslettede. Der har dog været en Del saadanne tilstede i det 18de Aarhundrede, og i den ovennævnte Indberetning af 1732 meddelte Knud Skott, at der i Vorbjerg fandtes „Kendetegn af en stor Gaard med Volde om“, hvilket ogsaa staar anført i Danske Atlas, der tilføjer, at der dengang endnu paa Voldstedet fandtes en Brønd af hugne Sten. Af denne sidste skal der endnu, medens Proprietær Lund ejede Vorbjerggaard (o: 1821—56) være forefundet Levninger, ligesom man paa Stedet fandt nogle røde Munkesten²⁾. Vorbjerg eller Vaarbjerg, der i

1) Jfr. Hist. Tidsskr. 7—1 S. 397.

2) Iflg. en Indberetning i antikv.-top. Arkiv. — Jeg mindes desuden fra mine Drengenaar (o: 1880ne), at min Plejefader engang paa

ældre Tider ogsaa findes kaldt „Vordberg“, skal efter Danske Atlas have sit Navn af en „Vare“, hvorfra man fordem havde Udkig over Søen og kunde vare paa Skibe og Sø-røvere, hvilket maaske ikke er nogen usandsynlig Fortolkning. I hvert Fald støttes den kraftigt af Traditionen saavel som af andre Omstændigheder. Der findes nemlig der paa Egnen flere Voldsteder, om hvilke Sagnet ligeledes vil vide, at de i sin Tid har været Borge, der anvendtes til Forsvar mod Sø-røverne og andre Fjender, der huserede i Limfjorden; dette gælder saaledes om det gamle Voldsted ved Fjorden sydøst for Rødslet, om Voldstedet ved Rørdal¹⁾ og om Voldstedet Stigsborg, der i 1913 er helt tilintetgjort, men som laa ved Fjorden øst for Nørresundby paa Svovlsyrefabrikens Grund. Denne ligesaa mystiske som sagnrige „Borg“ sættes af Sagnene i Forbindelse med Vorbjerg, idet en af denne Gaards Beboere skal have anlagt den til Værn mod Sø-røverne. Stigsborg har sandsynligvis hørt til de mindre Borge og meget mulig kun bestaaet af et Taarn omgivet af Grave og Volde, hvorimod der ikke kan spores noget om, at den skulde have været nogen selvstændig Gaard eller haft eget Jordtilliggende, og den kan for den Sags Skyld meget godt have henhørt under Vorbjerg, der, som vi senere skal se, fra den tidlige Middelalder havde fælles Ejere med Sundby. I Middelalderens Breve eller andre Kilder fra den Tid vil vi forgæves søge Oplysninger om Stigsborg; saadanne træffer vi først paa fra en Tid, da den forlængst var nedlagt. Den ældste af disse Efterretninger findes i Knud Skotts Beretning af 1732, hvori meddeles følgende:

„Udi Sundby Kjær ved Siden af Limfjorden er en firekantet Plads omgivet med Tørvegrave; siges og at have

---

en Spadseretur viste mig en saadan rød Munkesten, der netop laa henslængt paa en Mark paa Bakkefremspringet sydvest for Vorbjerggaard.

1) Jfr. J. Sl IV. S. 230.

været en liden Fæstning eller Borg, der kaldes endnu Stisborg af en gammel Adelsmand Sti Hvide, som har haft sin Gaard i en lille By i Sognet, som kaldes Worberg . . .“

I Danske Atlas, hvori der gives en ganske lignende Beskrivelse af Stigsborgs Voldsted¹⁾, tilføjes det, at Borgen i sin Tid var anlagt for at hindre Sørøvere i at komme ind i Fjorden. Voldstedet synes derefter at have staaet i saa nogenlunde samme Skikkelse til omkring Midten af forrige Aarhundrede, hvilket vi ser af Pastor Flindts Sognebeskrivelse, hvori den firkantede Plads siges at være omgivet med brede Grøfter. Denne firkantede Plads findes tydeligt afsat paa to Udskiftningskort over Sundbys Jorder fra 1777²⁾. Den ligger i en Afstand fra Fjordbredden af ca. 200 Alen og er næsten kvadratisk med ca. 120 Alen lange Sider samt langs alle 4 Sider omgivet af Grave, af hvilke den østlige og vestlige kan være ca. 10 Alen brede, den nordlige og sydlige en Kende bredere. Paa det ene af Kortene ses endvidere i det nordøstlige Hjørne af Firkanten, nogle faa Alen fra Gravene, en rund Høj. I Slutningen af det 19. Aarhundrede var Gravene forsvundne, men den nævnte Høj fandtes endnu paa Stedet og havde ved en af Nationalmusæet i 1889 foretaget Opmaaling en Diameter af ca. 125 Fod. Syd for Højen fandtes paa samme Tid en ca. 250 Fod lang Jordvold, der var 3—4 Fod høj og 8 Fod bred for oven, hvor den var flad. Den strakte sig fra Øst til Vest og havde paa to Steder Fordybninger som til Opstilling af Kanoner; umiddelbart syd og nord for Volden var der langs hele dens Udstrækning Grave, af hvilke den sydligste var den smalleste, men dybest³⁾. Denne Vold

1) D. A. V. S. 300.

2) Det ene af disse findes i Matrikelkontorets Arkiv. Af det andet, der tilhører Hr. Fabrikant Galster i N.-S., findes der bl. a. paa Raadhuset i N.-S. en Reproduktion.

3) De her angivne Maal er angivet efter en Indberetning i antikv. topogr. Arkiv.

skal dog ikke have noget med det gamle Stigsborg at gøre og menes af nogle at være opført i det 19de Aarhundrede, maaske i 1864, hvilket jo ikke er usandsynligt, idet der paa Skansebakken¹⁾ findes Rester af en ganske lignende Vold fra nævnte Aar, men det kunde paa den anden Side tænkes muligt, at den ene af Gravene har været den sidste Rest af Stigsborgs sydlige Voldgrav, da denne efter de nævnte gamle Kort at dømme har haft netop samme Længde og Retning, ligesom Afstanden fra Højen heller ikke er til Hinder for en saadan Antagelse. Volden blev sløjfet i Begyndelsen af dette Aarhundrede samtidig med at Gravene blev opfyldt. Selve Højen, der efterhaanden blev mere og mere opløjet og utydelig, blev som sagt i 1913 helt bortgravet, uden at der ved den Lejlighed fandtes noget bemærkelsesværdigt deri, heller ikke Munkesten, af hvilke ældre Sundbynitter vil have set en Del der paa Stedet omkring Midten af forrige Aarhundrede. Det eneste, der fremgik ved Udgravningen af Højen, var, at den øjensynlig ikke var nogen naturlig Hævning af Jordsmonet, men opført ad kunstig Vej. — „Stigsborghøj“ var i 1880ne et yndet Maal for vi Sundbybørns smaa Udflugter; der hvilede jo over disse Steder en vis Duft af Romantik og Mystik, som virkede tiltrækkende og satte Barnefantasien i livlig Bevægelse. Vi stampede i Jorden paa de forskellige Steder af Højen for at høre, om det klang hult nedenunder —, der skulde jo føre en underjordisk Gang fra Stigsborg under Fjorden til Slottet i Aalborg, hvorfra man endnu skulde kunne gaa et Stykke ind i den; — og vi kiggede ned i den lille Dam med det sorte og tilsyneladende meget dybe Vand, der laa nogle Alen øst for Højen. Paa Bunden af denne Dams Dyb skulde Hr. Stigs Mølle findes; den var efter Sagnet i sin Tid sunket paa dette Sted og forsvundet i Dyndet. Et andet Sagn fortalte, at hele Borgen var sunket

1) Ved Skansehuset.

tilligemed Hr.. Stig, der ikke skal have været nogen rar Mand, og dette skete som Straf, fordi han havde ladet tilkalde Præsten i Sundby med Anmodning om at berette en Syg, der laa for Døden, men i Virkeligheden kun vilde have Præsten til Bedste, idet han, da denne kom, førte ham bag Lyset og lod ham berette et Svin, der var bleven udklædt som et Menneske og anbragt i Sengen!). — Hver Sct. Hans Nat — fortaltes det — var Hr. Stig selv at træffe nede paa Stigsborghøj; han kom ridende ned over Skansebakkerne paa en hvid Hest uden Hoved og red saa frem og tilbage paa Højen, i hvilken Situation en endnu levende gammel Kone i Sundby mener at have set ham, da hun som Barn vogtede Kreaturer nede i Sundby Kjær. I Thieles Folkesagn²⁾ meddeles om Hr. Stig, at han, der boede paa en Gaard, hvis Voldsted sporedes lidt syd for Vorbjerggaard, gik igen efter Døden, idet han i Nætterne til de store Højtidsdage kommer kørende med 4 hvide Heste op igennem Vorbjerggaard, skraas ned over Lindholms og Sundbys Marker til Stigsborg, „og man hører det, naar han kommer, thi hans Vogn gør Støj og rasler vidt omkring. Paa den ovennævnte Vej er der igennem Markerne en Stribe, hvor Kornet slet ikke vil trives, men bliver goldt, og Bønderne sige derfor: „Paa Hr. Stigs Veje voxer der intet Korn!“ — Saavidt de faktiske Forhold og Sagnene, men disse fortæller os ikke noget nærmere om Tiden for Stigsborgs Anlæggelse eller om, hvem den mystiske Ridder Stig Hvide var. Maaske er dette Navn af Efterverdenen tildelt Grundlæggeren som et Forsøg paa at forklare Navnet Stigsborg, der iøvrigt af Stedets Beboere udtales „Stisborg“, — uden nogen g-Lyd og med blødt i —, og meget mulig kan være afledet af Palisadeværk el. lignende, men stort videre end til Gisninger i saa Henseende kommer vi neppe. Der skal

1) Lignende Sagn fortælles om adskillige andre Steder.

2) Danmarks Folkesagn.

dog endnu bemærkes følgende: Gaarden Vorbjerg („Vordberg“) tilhørte i Aaret 1203 Vitskøl Kloster og synes at være skænket Klostret af Kong Valdemar Sejr, til hvis Fædrenegods den havde hørt. Den forblev i Klosters Eje indtil Reformationen, da den gik over til Kronen. At Stigsborg hører Middelalderen til, kan man vistnok gaa ud fra, ellers vilde man vel nok i de senere Kilder have stødt enten paa den eller dens Grundlægger, og det kan jo ogsaa være ret rimeligt, at den og Vorbjerg, mens de var i Kongens Eje, har været befæstede og beboede af en eller anden adelig Lensmand eller Bryde, og det samme kan have været Tilfældet, medens de var i Klosters Eje. Endvidere kan der naturligvis i Løbet af Middelalderen have været adskillige Adelsmænd i Vendsyssel af Navnet Stig og tilhørende Hvide-Slægten, selv om vi ikke finder dem nævnt i Kilderne, men i disse synes der kun at være nævnt en enkelt Mand, der med nogenlunde Sandsynlighed kunde tænkes at være identisk med den her omtalte Sagnfigur. Denne Mand hed Stig Pedersen og var af Slægten Skougaard, der som bekendt udgjorde en Gren af Hvideæten. Slægten Skougaard ejede i Middelalderen en hel Del Jordegods i den nordlige Del af Vendsyssel, bl. a. Herregaarden Egebjerg i Ugilt Sogn, og dens Genealogi omtales af Peder Dyrskjøt i Ny kgl. Saml. fol. 558 (fol. 12), hvor ogsaa Stig Pedersen nævnes. Han skal herefter have ejet Linderumgaard, Ville-
rup, Eskjær, Boller og Egebjerg, om hvilken det dog sam-
steds bemærkes, at hans Søn Niels Stigsen byggede den og gav den Navn efter sit Fædrenegods i Sjælland. Hvad der dog særlig interesserer i denne Forbindelse er, at Stig Pedersen kaldes „Høvidsmand for Vendelbo Skibsreder“ og altsaa kan have været Styresmand, i hvilken Egenskab han jo havde med Landets Forsvar at gøre¹⁾. Ellers meddeles

1) Med Hensyn til sin Kilde bemærker P. D. følgende: »Dette er udskreven af Sal. Christen Giertsens Skrifter udi gamle Antiqui-

der intet nærmere om ham, udover at han var en Mand „der ingen lod træde paa sig“. Hans Sønnesøns Søn, Peder Stigsen, nævnes i Tidsrummet 1437—63, og han selv synes herefter at have levet i første Halvdel af det 14de Aarhundrede, altsaa i meget urolige Tider, hvor der nok kunde være Brug for befæstede Borge.

Det er i det hele taget forsvindende lidt man ved om Forholdene paa Sundbyegnen i den Tid, der ligger forud for Reformationens Indførelse; der findes nogle spredte Efterretninger angaaende Ejendomsforholdene, men derudover saa godt som intet. Hvad særlig angaar selve Nørresundby, har den vistnok fra meget gammel Tid været et samlet Gods. Dette Gods blev af Kong Valdemar II, antagelig i et af de første Aar af hans Regeringstid, skænket til Cistercienserklosteret Vitskøl¹⁾ ved Løgstør, hvilket Kloster i Aaret 1158 var bleven stiftet af hans Fader Kong Valdemar den store efter et Løfte, denne havde givet i Anledning af sin Frelse under Blodnatten i Roskilde²⁾. I det Dokument, ved hvilket Valdemar II. overdrager Sundby Gods til Vitskøl, kaldes det „omnes possessiones de patrimonio nostro in Sundby“³⁾ og maa altsaa i det mindste have tilhørt Valdemar den store, men længere tilbage kan Ejerrækken formentlig heller ikke føres. Det foran citerede Udtryk maa sikkert have indbefattet ikke alene selve Byen Nørresundby med dens Jorder, men ogsaa andet Gods i Sundby Sogn, nemlig en hel Del Ejendomme i Lindholm By, af hvilken Størsteparten endnu ved Midten af det 16de Aarhundrede

---

teter, som var Præst i Hellevad, Ørum og Hellum Sogne og var af hans Formand, Hr. Jens Jensens Bibliotheque om gamle Oratser og Stil, vore Forfædre brugte«. Jfr. iøvrigt: C. Klitgaard: Blade af Vendsyssels Historie S. 118 f. og J. S. 3—VI S. 484.

1) Nu Bjørnsholm.

2) Jfr. om dette Klosters Historie D. Mag. I.

3) ɔ: Alt vort Fædrene Arvegods i Sundby. — Dokumentet findes trykt i Dän. Bibl. VI pg. 152 (jfr. Dan. Mag. I pg. 138 f.).

hørte under Vitskøl Kloster. Ved det nævnte Dokument stadfæstede Kong Valdemar tillige Klostrets Ejendomsret til forskelligt andet Gods, om hvilket det siges, at noget tidligere af ham var skænket Klosterbrødrene for hans Broders Sjæls Skyld, medens andet var lovligt erhvervet af dem fra andre. Til dette Gods, blandt hvilket nævnes Hals og Birkelse, hørte den ovenfor omtalte store Gaard Vorbjerg, der i Dokumentet kaldes „Vordberg“. Ved et andet Dokument¹⁾, der ligeledes er uden Aarstal, stadfæster Kong Christoffer I. Brødrene i Vitskøl Kloster deres Ret til al deres Gods og Ejendom, blandt hvilket nævnes „Wordberg“, Lindholm, Sundby, „Halnæ“ (Nørhalne, Øster og Vester Halne), Birkelse, Hals med „Gaasevaaden“. det halve af Gettrup Mark, det halve af Skoven „Hedenholt“, Nørskov²⁾ osv.

Foruden det her nævnte Gods, der udgjorde det meste af Sundby Sogn, gik i Løbet af Middelalderen ogsaa meget af det andet Gods der paa Egnen over i Gejstlighedens Besiddelse, navnlig som Sjælegaver. I Aaret 1402 overdrog saaledes Ridderen Erik Nielsen Gyldenstjerne af Tim en Gaard i Hvorup („Hootrup“) til Vor Frue Kloster i Aalborg³⁾. I Aaret 1408 skænkede Dronning Margrethe til „Bispebordet“ i Vendelbo Stift „i Guds og vor Frues Hæder og til hendes Faders og Forældres og hendes Venners og hendes Sjæls Gavn og Bestandelse“ en stor Mængde Gods i Vendsyssel, blandt hvilket var en øde⁴⁾ Gaard i Lindholm, i hvilken Nis Pæderssøn havde boet⁵⁾. Omtrent samtidig hermed skænkede samme Dronning til Domkapitlet i Børglum 21 Bøndergaarde og 2 Bol. i forskellige Egne

1) Dän. Bibl. VI p. 146 og D. Mag. I pg. 141.

2) Jfr. Aalb. Amts hist. Aarb. II S. 3.

3) Æ. A. R. III S. 28. — Jfr om Klostret: J. P. Stenholms Aalborg Klosterhistorie I.

4) Øde betyder vistnok her ubeboet.

5) Molb. Dipl. Nr. 222.

af Vendsyssel¹⁾, blandt hvilket Gods var følgende paa den her omhandlede Egn:

I „Hothorp i Sundzholm“ en Gaard, i hvilken Niels Jenssøn boede og som gav et Pund²⁾ Korn til Landgilde om Aaret, i „Wtorp“ (o: Utrup) i „Hothorp“ Sogn en Gaard, i hvilken Jens Thormotssøn boede, og som ligeledes svarede et Pund Korn om Aaret i Landgilde, samt et Bol sammesteds beboet af Pæther Jenssøn, og som svarede en aarlig Afgift af 4 Grote³⁾. Dette Gods, der ligesom det andet havde tilhørt hendes Fader Kong Valdemar Atterdag, blev kort efter af Domkapitlet overdraget til Bispebordet mod noget samlet Gods i Vennebjerg Herred. Disse Overdragelser omhandles i 2 Pergamentbreve af 17. og 21. April 1408, udstedt henholdsvis af Biskop Peder af Børglum og Provst Jens Niclessøn med Kapitlet sammesteds, i hvilke Breve de paagældende erklære sig pligtige til overfor Dronningen at præstere forskellige Modydelser i Form af Messer o. l. Bispem forpligtede sig og sine Eftermænd til „hvert Aar indtil Dommedag paa den Mandag nest efter ottende Dag efter vor Frue Dag assumptionis“ at gøre Dronningens Faders Kong Valdemars, hendes Forældres⁴⁾, hendes Venners og hendes Aarstid⁵⁾ paa et bekvemt Sted i Børglum Bispedømme „med 33 Præster og med 33 Messer, med Vigilier⁶⁾, Almisser, gudhellige Bønner, Mad og Øl og andre gode Gerninger, som dertil hører, og synge vor Frue Lov, som hedder: O florens rosa mater domini speciosa etc.“, og saaledes at alt dette skulde finde Sted baade om Aftenen og om Morgenen hvert Aar paa den nævnte Dag indtil Dommedag. Provsten og Kapitlet forpligtede sig for

1) Mølb Dipl. Nr. 223.

2) Et Pund = 2 Tdr.

3) En Mønt.

4) o: Forfædre.

5) o: Aarlig Sjølemesse for en afdød.

6) o: Natlig eller tidlig Gudstjeneste.

deres Vedkommende til „nu genisten“¹⁾ i Børglum Domkirke at lade bygge et Alter, der skulde indvies til Faderen, Sønnen og den hellige Aand, og for hvilket der hver Dag indtil Dommen skulde holdes en sungen Messe, „og medens Messen synges, da skal brænde et Lys og skal gøres fornævnte vor naadige Frues Faders Kong Valdemars og hendes Forældres og hendes Aarstid hvert Aar anden Dag næst efter Trinitatisøndag, og den Dag vil jeg Provst Jens og skal og mine Efterkommere Provster i Børglum pleje Kapitlet sammesteds det bedste vi kunne til Mad og Øl, og Peblingerne skal bedes helligt²⁾ den Dag og skal gives dem en Tønde Øl og et Hundrede Brød og Mad, dertil deres Bæring³⁾, som dertil hører, og de skulle synges vor Frue Lov, som hedder O florens rosa etc. den samme Aften i den fornævnte Domkirke for vor Frue Alter“ etc.⁴⁾

Endvidere havde Bispestolen i Børglum af Mads Jonssøn Viffert til Torstedlund († 1509) købt 2 Gaarde i Lindholm, som Biskop Niels Stygge i Aaret 1505 afhændede til Kong Hans mod 2 Gaarde i Sulsted Sogn. Det paagældende Mageskifteskøde, der er skrevet paa Pergament og findes i Rigsarkivet⁵⁾, lyder saaledes:

„Vi Niels met gutz Nade Biscop i Borglu(m) gør alle vitterligt met thette vort obne Bref, ath høgborne Første Konning Hans af Danmk, Sverige och Norrige etc. vor kær(e) nadig Hre, hafver unt os och vor Arfinge thet efthsne Kronen(s) Gods til Mageskyfte ell. Magelagh til evindeligh Eye, som er tvo Garde liggende i Vændsøssel i Kærhret i Sulsted Sogn i Vonxtorp met alle th. rætthe Tilligelse, och therfor til Viderlegelse hafver vi skøth och afhend och met thete vort obne Bref skøde och afhende fra os och vor Arfinge til vor kær(e) naduge Hre Konngh Hans oc Kronen 2 Garde i Lyndholm i Sundby Sogen i Vendsøssel, en som

1) nu snarest.

2) »bethæs hælicht« — have fri.

3) Oppebørsel ?

4) Diplomet findes gengivet bogstavret hos Molbech.

5) Orig. Magesk. No. 17.

Sewren Michelss. ibor och gifver til aarlig Landgilli tvo Pd. Korn, och thend anen Gard, Lars Niels iboer, och gifver til arligh Landgild $1\frac{1}{2}$ Td. Korn met alle andre Beder¹⁾ och smaa Redse²⁾, ther of gangh., til evindeligh Eye, hvilke forne. 2 Garde vi kopt af Mats Jonss. i Torstelundh. Thetsligeste hafver hans Nade och unth oc tilladh, ath vi motthi gør Magiskifte met hans Nad(es) Bonde Las Niels. i Vonxtorp for thd. Bondegaard³⁾, han iboede thr. Therfor hafver vi gifvid forne. Las Niels. tvo Garde i Vadu(m) By til evindeligh Eye i same Kærhr, som the Breive ydmere udviser, vi hafve af hannem och hand af os⁴⁾. . . . Till hvis ydermere stadfestning och bedre forvaring hinge vi vort Insigle nethn thet vort obne Bref met andre gode Mendts, som vi bede besegle met os, som er Hr. Predbiørn Podebusch, Her Moghens Gye, Ridder Jacob Anders. och Eyler Stygge.

Gifvet i Kopenhavn Mandagen nest efter dominicam thrin. Aar efter Gudtz Børd Md. quinto etc.“

Endelig udviser et Stokkenævn⁵⁾ af Kjær Herredsting, udgivet Tirsdagen næst før Marie Magdalene Aar 1525, at Hr. Stygge Krumpen, Biskop i Børglum, erhvervede Lavhævd⁶⁾ paa en Mængde Gods i Kjær Herred. Den nævnte Dag fremstod paa Herredstinget de to Præster, Hr. Herman i Hammer og Hr. Niels i Brodskov⁷⁾ og kundgjorde, at de var tilstede paa Birkelse den Tirsdag næst tilforn, hvor de saa og hørte, at den værdige Fader selv 12te med hæderlige Præstemænd „indvordede“ en Mængde nærmere specificeret Gods i samtlige Herredets Sogne undtagen Hals, af hvilket Gods her skal nævnes en Del Ejendomme⁸⁾ i Hvo-

1) Afgifter.

2) Smaaredsel ∴ mindre Afgifter.

3) ∴ Selvejergaard.

4) Her følger de sædvanlige Formularer.

5) Top. Saml. p. Perg. Birkelse Nr. 5.

6) En Slags Hævden af Besiddelsen, jfr. nærmere Stemanns Retshist. S. 476.

7) ∴ Bratskov.

8) Kun den 1ste Ejendom nævnes udtrykkeligt som Gaard, og nogle af dem kan muligvis have været Bol.

rup, beboede henholdsvis af Fæsterne Iver, Jep Christenssøn, Anders Hanssøn, Peder Poulssøn, Christen Sørenssøn, Nis Jenssøn og Peder Tomssøn, samt en Gaard i Lindholm i Sundby Sogn.

Ogsaa Hundslund Kloster¹⁾, der beboedes af Nonner af Benedektinernes Orden og var meget rigt paa Jordegods og anden Herlighed, havde nogle Ejendomme i Hvorup. Blandt de i Arkivet paa Aalborghus i Aaret 1573 registrerede Breve fandtes saaledes et af Jens Andersen i Tostrup²⁾ i Aaret 1440 udstedt Brev, ved hvilket han overdrog Hundslund Kloster en Gaard i „Hedtorp³⁾ paa Soundtsholm“, mod at Klosteret gav ham til Forlening paa Livstid Skjelledal og Dalle Mølle⁴⁾, endvidere et Skjødebrev af 1477 fra Jens Nielsen (Roffhued eller Rogtuedt)⁵⁾ til Prior Erngiszal Jensen i Hundslund⁶⁾ bl. a. paa „et Gods paa Soundtzholm i Kjær Herred“, samt et Skjøde af 1480 fra Boeld Jensdatter i „Toffthued“⁷⁾ til Hundslund bl. a. paa en Gaard i „Hørup paa Sundholm i Kierherrit“, hvilket sidste Skjøde dog nærmest synes at være et Stadfæstelsesbrev paa det forannævnte. Endelig findes der i den paagældende Registrant sammen med Breve vedrørende samme Kloster opført en Lavhævd der i Aaret 1504 — uden at det siges af hvem — blev taget bl. a. paa 2 Gaarde i Hvorup samt 2 Bol og 3 Gaarde i Uttrup, hvilket omtrent svarer til, hvad Hundslund ejede dersteds i Aaret 1568, nemlig 2 Gaarde i Hvorup, 2 Gaarde og 1 Bol i Uttrup, Hvorup Sogn, og 2 Gaarde i Uttrup, Sundby Sogn, men denne Lavhævd angaar dog maaske

1) Det nuværende Dronninglund.

2) Den nu nedlagte Thorstrupgaard i Skallerup Sogn.

3) Formentlig en Skrivefejl for »Hodtorp«.

4) S. og D. laa maaske i Taars Sogn.

5) Skal efter Æ A. R. III være identisk med Jens Nielsen Rotfeld til Bratskov.

6) Nævnes som Prior dersteds 1457—77.

7) Skrivefejl for Roffthued.

snarere Bispestolen (der, som ovenfor nævnt, i 1525 ejede 8 Ejendomme i Hvorup Sogn), hvilket navnlig bestyrkes af den Omstændighed, at der mellem det indværgede Gods nævnes et Bol i Vadum tilhørende Domkirken.

Efter Præsteindberetningen af 1568 ejede Helligaandsklostret eller — som det ogsaa kaldes — „Hospitalet“ i Aalborg 1 Bol i Lindholm og 1 Bol i Hvorup, hvilke maaske har været blandt det Gods, der i Aaret 1482 paa Sct. Marcelli Dag blev skænket dette Kloster af velbr. Thomas Jensen (Sehested)¹⁾, hvorpaa kunde tyde den Omstændighed, at Gavebrevet var beseglet til Vitterlighed bl. a. af Sognepræsterne i Sundby og Hvorup²⁾.

Af private Personer, der i Middelalderen og den nærmest følgende Tid har ejet Gods i Sundby og Hvorup Sogne, kendes foruden de allerede nævnte, der overdrog deres Gods til Kirken, kun nogle ganske faa, men Kirken ejede jo iøvrigt i den senere Middelalder næsten alt, hvad der var, saa at neppe 10 Gaarde i de 2 Sogne tilsammen har været paa verdslige Hænder. Af Breve angaaende saadanne Ejendomme fandtes der ved en i Aaret 1578 foretaget Registrering af Arkivalia paa Aalborghus et Tingsvidne af Jerslev Herredsting, udgivet i Aaret 1465, hvorefter Clemend Slagi i Røgelhede undte Poul Nielsen i Horsens to „Gotz“³⁾, af hvilke det ene laa i „Horup“ i Kjær Herred⁴⁾. Denne Clemend Slagi eller Slage, der nævnes i Tidsrummet 1465—89, boede paa Gaarden Røgelhede i Hellevad Sogn og skal efter Peder Dyrskjøts Beretning blandt sit Afkom kunne tælle de svenske Grever af Oxenstjärna⁵⁾, hvilket sidste dog faar staa ved sit Værd. — Fru Eline Gøye,

1) Rimeligvis Thomas Jensen Sehested til Vellingshøj ved Hjørring.

2) Top. S. p. Papir Aalb. c 34, jfr. Lindbæk og Stemann: De danske Helligaandsklostre Dip. S. 67.

3) Skal formentlig være Gaarde.

4) Æ. A. R. III S. 56.

5) J. S. 1—III S. 252.

Mourits Olsson Krogenos' Enke, til Clausholm, der ejede store Mængder af Jordegods i alle Egne af Danmark, havde ifølge sin Jordebog af 1552¹⁾ ogsaa nogle Ejendomme paa den her omhandlede Egn, nemlig 1 Gaard og 4 Boel (eller 5 Boel) i Lindholm samt 1 Gadehus i Uttrup²⁾, hvilket sidste, der i aarlig Landgilde svarede 9 Sk., hun havde arvet efter sine Forældre, Mogens Gøye til Krenkerup, Clausholm m. m. og Mette Albrechtsdatter Bydelsbak. Til Ejendommene i Lindholm findes i Jordebogen anført følgende Adkomst-dokumenter, efter hvilke de var erhvervede af Fru Elines Mormoders Fader Hr. Axel Lagesøn Brok til Clausholm: Først et Brev, at Kong Christiern (den 1ste) tildømmer Hr. Axel Lagesøn en Gaard og 2 Bol i Lindholm etc dateret Randers Onsdagen efter Midfaste Søndag³⁾, et Vidne af Kjær Herredsting, udgivet den 12. Maj 1472, at Hr. Axel Lagesøn indværgede med Lavhævd Hassinggaard med flere Ejendomme i Kjær Herred, deriblandt 5 Bolssteder i Lindholm, et „fjerde Dombrev“ af Rigens Kansler paa nævnte Lavhævd, dateret Sct. Luciae Dag⁴⁾ 1475, samt et andet Tingsvidne af Kjær Herredsting, at Seuren Munck paa Her Axel Laugessøns Vegne indværgede med Lavhævd 1 Gaard, 4 Bol og en Opbygningstoft i Lindholm, dateret Tirsdag efter Guds Legems Dag mdcxij⁵⁾, hvilket sidste Tingsvidne synes at dreje sig om de samme 5 Ejendomme, som omhandles i Lavhævden af 1472, uagtet de dersteds alle 5 kaldes Bol, hvilket meget mulig kan skyldes en Unøjagtighed, da der jo i Christiern l.s Dombrev ogsaa nævnes en Gaard.

I den katholske Tid hørte Sundby og Hvorup Sogne i

1) Udgivet 1892 ved Arkivar Thiset.

2) Thisets Udgave S 53.

3) Dette og de 3 følgende Breve omhandles i Thisets Udg. af Jordebogen S. 279 f f.

4) a: 13/12.

5) Antagelig en Fejlskrift for mdcxij.

gejstlig Henseende under Børglum Bispedømme, men var ikke som nu knyttede sammen til et Pastorat, idet de hver havde sin selvstændige Sognepræst og hver sin Præstegaard, af hvilke den i Sundby ikke ses at have været flyttet og derfor maa antages at have i Middelalderen ligget paa samme Plads som nu, medens Beliggenheden af Hvorup Præstegaard ikke med absolut Sikkerhed kan paavises, da ikke engang Navnet er opbevaret til Nutiden, saaledes som det dog er Tilfældet med adskillige andre forhenværende Præstegaarde, f. Ex. Biersted og Hammer. Hvorup Præstegaard nævnes dog endnu med denne Betegnelse i en Præsteindberetning af 1553¹⁾; den hørte da under Voergaard (der jo ved Middelalderens Slutning ejedes af Bispestolen) og svarede da en aarlig Landgilde af 2 Pd. Smør og 1 Pd. Byg, medens den aarlige Avl ansløges til 1 Læst 2 Pd. 1 Td. Byg og 5 Pd. 1 Td. 1 Skp. 1 Fd. Rug samt 7 Td. Havre. Der skal efter Pastor Flindts Sognebeskrivelse have været en Tradition om, at Hvorup Præstegaard har været identisk med den saakaldte „Bundgaard“ i Hvorup, hvilken Gaard ved forrige Aarhundredes Begyndelse imidlertid var bleven udstykket i 2 Ejendomme, hvis Bygninger laa ved Siden af hinanden i den nordøstlige Del af Hvorup By umiddelbart syd og sydvest for Gaarden „Østergaard“.

Af Præster under Katholicismen kan for Sundby Sogns Vedkommende nævnes en „Hr. Pæther“, der af Langebeck²⁾ anføres som Sognepræst dersteds 1437, og Hr. Laurits, der var Medbesegler af det foran omtalte Gavebrev af 1482 til Aalborg Hospital. For Hvorup Sogns Vedkommende kendes kun den Hr. Christen Nielsen, der sammen med Hr. Laurids beseglede det nævnte Gavebrev til Vitterlighed. I den saakaldte „liber vivorum“, en af Laugsprotokollerne for det i Aaret 1431 oprettede Gilde

1) Wulff: Bidr. t. Vendelbo Stifts Hist. S. 180.

2) Langeb. Excp 56.

„Guds Legems Laug“, Aalborg, findes blandt de Medlemmer, der i Aaret 1467 indtraadte som Gildebrødre, nævnt de to Mænd Mathis Persøn af Sundby og Jes Morthenssøn i Horup. Det er muligt, at ogsaa disse to Mænd har været Præster, skønt de ganske vist ikke er opført med Titulaturen „Hr.“ foran deres Navne; Lauget var nemlig ret eksklusivt, og der har vel neppe dengang i Sundby og Hvorup Sogne været andre end Præsterne, der var acceptable som Medlemmer.

Af Kirkerne i de to Sogne nævnes Sundby Kirke første Gang 1219, medens Hvorup Kirke først findes omtalt paa et langt senere Tidspunkt, nemlig i Aaret 1495. Der er dog ingen Tvivl om, at begge de to Kirker, naar henses til den Stilart, i hvilken de i sin Tid paavisligt har været bygget, hidrøre fra den romanske Tid. De synes begge fra først af at have været „kullede“ og kun bestaaet af Skib og Kor, opført af hugne Granitkvadre og forsynet med ganske smaa højtsiddende rundbuede Vinduer, af hvilke man endnu paa den nordre Ydermur af Sundby Kirkes Kor kan se Indfatningen til et, som langs hele den ydre Lysningsrand har en Rundstav og til begge Sider for selve Buen en lille Roset. Paa Sydsiden af Skibet havde Mændene deres Indgang, medens Kvinderne kom ind i Kirken gennem en Dør paa Nordsiden. Den firkantede Indfatning til Kvindernes Dør i Sundby Kirke kunde endnu indtil den store Ombygning i 1897—98 ses paa den nordlige Ydermur mellem Taarnet og Korskirken, ligesom for Hvorup Kirkes Vedkommende en Dæksten til Sydportalen endnu er opbevaret og findes afbildet i Løffler: Gravst. S. 10. Loftet inde i Kirkerne var oprindeligt fladt, ogsaa for Korets Vedkommende, der først ved Middelalderens Slutning blev forsynet med Hvælving. Om der har været Apsis paa nogen af Kirkerne, er tvivlsomt, hvorved det dog for Sundby Kirkes Vedkommende maa bemærkes, at der ifølge en af Løffler — ca. 1889 — til Nationalmusæet indsendt Indberetning

da paa en Plads ved „Trækbanen“¹⁾ i Nørresundby henlaa et Par rundhuggede Sten, som man vidste hidrørte fra denne Kirke, og hvis Form kunde tyde paa, at de havde udgjort en Del af en Apsis. Paa samme Plads henlaa desuden 3 foroven profilerede Fodstykker, der ligeledes hidrørte fra Sundby Kirke. — I denne Forbindelse skal nævnes den middelalderlige Gravsten, der nu er indmuret udvendig paa Sundby Kirkes Sydmur tæt ved Indgangen. Det er en aflang mindre Granitsten, paa hvis Overflade ses fremstillet Christus paa Korset, men den er i det hele meget udvisket og slidt af Tidens Tand, og nogen Inskription kan ikke spores²⁾. Efter Kenderes Mening skal den stamme allerede fra det 12te Aarhundrede og er af Interesse bl. a. derved, at den maaske kan bære Vidnesbyrd om Kirkens Ælde. Det vides ganske vist ikke, om den oprindeligt har hidrørt fra en Grav i eller ved Sundby Kirke, idet den, da man under en Restaurering af Kirken blev opmærksom paa den, skal være udtaget af en af Murene, i hvilken den havde gjort Tjeneste som Fundamentsten, men paa den anden Side er der vel neppe ret stor Sandsynlighed for, at den skulde være tilført som Bygningsmateriale andensteds fra. Hvem Stenen iøvrigt har været sat som Monument over, eller af hvad Stand og Stilling vedkommende Mand eller Kvinde har været, herom kan der vistnok ikke opstilles nogensomhelst grundet Formodning.

Ved Slutningen af Middelalderen eller ialtfald i den senpapistiske Tid, undergik begge de to Kirker saavel indvendigt som udvendigt nogle omfattende Forandringer. Deres respektive Kor blev overhængede indvendigt, og hver af Kirkerne blev mod vest forsynet med et anseligt Taarn, der var opført af gule Munkesten, og hvis overhængede nederste

1) Paa Murermester Thomsens Ejendom. — Trækbanen var det Spor, der fører fra den faste Bro til Havnen.

2) Afbildning af Stenen findes i Løfflers Gravsten.

Rum ved en Spidsbue sattes i Forbindelse med Skibets Indre, saaledes som Forholdet endnu er. Hovedskibet i Hvorup Kirke blev helt ombygget fra Grunden og opført af gule Munkesten i Munkeskifte, hvorhos Sundby Kirke — og vistnok ogsaa Hvorup Kirke¹⁾ — fik tilbygget et Vaabenhus mod Syd, ligeledes opført af gule Munkesten²⁾).

Klokken i Hvorup Kirke skal efter Sagkyndiges Skøn være fra det 14de Aarhundrede³⁾, men er iøvrigt ganske enkel og uden nogen Indskrift eller Støbemærke, medens den ældste af Sundby Kirkes to Klokker, hvilken Klokke dog i 1905 blev omstøbt, skrev sig fra Aaret 1507⁴⁾ og bår følgende Indskrift:

„anno domini mccccvii — iesus — naserenøs — reg — iudeorum. maria. help. sancta. anna. seltridi. amen. thn. elac. er. stept i guds heder oc. alle helen. oc. thn. gode. her sancte. peder ogc. smed. per. lavrissen“.

Hvad der kan udledes af denne Inskription, er noget tvivlsomt. Først paakaldes Jesus, Maria og Sct. Anna⁵⁾, og til disse mener man, at selve Klokken er indviet⁶⁾, hvad der ogsaa er meget sandsynligt, da Sct. Annadyrkelsen netop paa denne Tid florerede. Dernæst siges Klokken at være støbt til Ære for Gud, alle Helgen og Sct. Peder. Da Sct. Peder nævnes særskilt, skulde man antage, at ogsaa han har haft en særlig Betydning, — enten for Kirken eller for Klokken, — og det tør vel da antages, at han har været Kirkens Værnehelgen, hvilket ikke kan antages om Sct. Anna, hvis Dyrkelse ikke var kendt her i Landet paa Kirkens Grundlæggelsestid, men først i Middelalderens Slutning.

1) Et Vaabenhus fandtes i hvert Fald her allerede i første Halvdel af det 17de Aarh. og synes efter Kirkens Regnskabsbog ikke at være bygget i Tiden efter 1602, da Regnskabsbogen begynder.

2) Dette Vaabenhus blev i Aaret 1755 ombygget fra Grunden.

3) Uldall: Danske middelalderlige Kirkeklokker S. 52.

4) ibd. S. 235.

5) Jomfru Maries Moder.

6) Trap 3. Udg. IV S. 387.

Det vilde jo paa den ene Side være mærkeligt, om der i Inskriptionen — i 2 forskellige Forbindelser — paakaldtes 2 Helgener, men ikke Kirkens Værnehelgen, og paa den anden Side kan Sct. Peder vel nok med en vis Rimelighed tænkes som Skytshelgen for en By som Nørresundby, der jo ligger ved Vandet og fra gammel Tid har drevet en Del Fiskeri, — paa samme Maade som Aalborg, hvis ene Hovedkirke paa den Tid var indviet til samme Helgen¹⁾. Denne Antagelse bestyrkes da ogsaa i høj Grad, naar man sammenholder den omhandlede Indskrift med den forholdsvis store Mængde af tildels analoge Indskrifter, der findes paa andre Kirkeklokker fra samme Periode og af samme Støber, i hvilke Indskrifter den Helgen, til hvis Ære Klokken siges at være støbt, ofte udtrykkeligt angives at være vedkommende Kirkes Skytshelgen. — Endelig kommer „Smed Per Lauritsen“ — ved første Øjekast nærmest som en Hund i et Spil Kegler. — Ved Sammenholdelse med de andre samtidige Klokkeindskrifter maa man vel nærmest antage, at dette er Kirkeværgens Navn, men Forholdet kunde dog maaske ogsaa tænkes at være det, at nævnte Per Lauritsens Enke eller hans Arvinger er Klokkes Givere, idet de efter hans Død har ladet den støbe og ophænge i Kirken til hans „Hæder og Anmindelse“. Derimod kan det neppe antages, at Per Lauritsen, — der ganske vist angives at være Smed, — har støbt Klokken, da dennes Støber antagelig er den bekendte Klokkestøber Peter Hansen fra Flensborg²⁾, der har støbt en Mængde Kirkeklokker rundt om i Danmark, bl. a. ogsaa dem i Storvorde og Kornum Kirker samt „Stormklokken“ i Thisted. At han har støbt den her omhandlede sluttes deraf, at denne helt igennem udviser de Kendetegn, der er karakteristiske for nævnte Mesters Ar-

1) Sct. Peders Kirke (»uden Porten«) i Aalborg skal have ligget paa søndre Side af Algade, vest for Tiendeladen. Budolfi Kirke var dens Annexkirke.

2) Jft. om ham og hans Værker: Uldall: D. m. K.: Side 221 ff.

bejder, saaledes en dobbelt Tovsnoning paa Hanken samt 6 Kors, der udgaar fra Midtbuen¹⁾. — Af andet kirkeligt Tilbehør, der hidrører fra samme Periode, skal endnu nævnes det Krucifix, der nu er anbragt over Korbuen i Sundby Kirke, men som muligvis i den katholske Tid har henhørt til Alterets Prydelser.

Til Oplysning om, hvem der i Middelalderen har haft Ejendomsretten til Sundby og Hvorup Kirker, kendes 3 Dokumenter, der lader formode, at begge Kirker fra Begyndelsen er opført paa Foranledning af Bispestolen i Børglum, under hvilken de hørte, da de — hver paa sit Tidspunkt — blev afhændet til Vitskøl Kloster. Ved det første Dokument, der er dateret Aalborg den 25. Sept. 1219, giver og overdrager Biskop Omerus af Børglum med sit Kapitels Samtykke og i Kong Valdemars Nærværelse til Abbeden og Konventet i Vitskøl Kloster to i hans Stift liggende Kirker, nemlig Sundby og Hals med al biskoppelig Ret, til evig Ejendom, og med fuldkommen Frihed til at indsætte og afsætte Præster etc.²⁾. Denne Overdragelse synes dog, for saa vidt Sundby Kirke angaar, at være bleven afkræftet eller dog af en eller anden Grund ikke fuldbyrdet, thi det andet af de nævnte Dokumenter, der er udstedt mod Slutningen af samme Aarhundrede, indeholder ligeledes en Overdragelse af Sundby Kirke fra Bispen til Vitskøl Kloster, idet det meddeler, at Broder Niels, Biskop i Børglum, med Kongens Vilje og Velbehag til evig Ejendom skænker Abbed Jacob³⁾ og Kapitlet i Vitskøl Kloster Sundby Kirke med al dens Tilliggelse. Det bemærkes dog her, at Overdragelsen finder Sted efter Sognemændenes Forslag og Samtykke, hvorhos det tilføjes, at Kirken nu ved Provsten Hr. Magnus' Afstaaelse lovlig er bleven ledig. Dokumentet er udstedt i Sundby i Aaret 1293 paa Søndagen deus omnium og i

1) Uldall: D. m. K. pg. 225.

2) Jfr. Dän. Bibl. 6 — pg 165 og D. M. 1—1 pg. 139.

3) Jacobus Cordal, jfr. DM 1—1 pg. 181 f.

Overværelse af Hr. Aage, Prior af Økloster¹⁾ og Johannes Benediktsøn, Kongens Befalingsmand i Aalborg tilligemed andre Klerke og gode Mænd. — Det 3die af Dokumenterne angaar Hvorup Kirke. Det er udstedt af Biskop Niels (Stygge)²⁾ af Børglum, medens han i Aaret 1495 var paa et Besøg i Vitskøl Kloster, og gaar ud paa, at Bispen med sit Kapitels Samtykke giver og tillægger Abbed³⁾ og Konvent i nævnte Kloster og deres Eftermænd Hvorup Kirke i hans Stift liggende, med al præstelig og bispelig Rettighed, undtagen Præstegaarden⁴⁾ og Cathedricum, og med fuld Frihed til at indsætte og afsætte dygtige Præster, gejstlige eller verdslige efter eget Tykke, og at saadanne indsatte alene skal svare for Abbeden og ingen anden, ligesom deres Præster i Sundby og Hals hidtil have gjort, alt dog med saadant Vilkaar, at Abbed og Munke i Vitskøl skal give, skøde og afhænde til Biskoppen og hans Eftermænd til evig Ejendom for Børglum Bispedømme deres Gaard Aastrup i Aaby Sogn med al dens Tilliggende, dog saaledes, at de alene skal have Ager og Eng, men ingen Ejendom i deres Skov Nørskov⁵⁾; dog skal Gaarden Aastrup nyde fri Brænde til Fornødenhed af bemeldte Nørskov, hvorimod Klosters Tjenere til deres Svin og Fæ skal have fri Græsgang og Overdrev omkring Aastrup Gaard efter gammel Sædvane. Skulde Hvorup Kirke ved nogen gejstlig eller verdslig Rettergang blive Klosteret fravunden eller imod Abbedens og Munkenes Vilje fravendt, skal strax Aastrupgaard med al dens Herlighed og Tilliggende komme tilbage

1) Nu Oxholm.

2) Af Slægten Rosenkrants.

3) Abbeden i Vitskøl var da den bekendte Henrik Christiernsøn, der senere blev Abbed i Sorø Kloster og Medlem af Rigets Raad.

4) At Præstegaarden undtages, kunde tyde paa, at en Sammenlægning af de 2 Sogne allerede ved denne Lejlighed har fundet Sted.

5) Jfr. om denne Skov Aalb. Amts hist. Aarb. 1915 S. 3.

igen til Klostret etc. Dokumentet er dateret Vitskøl Aar 1495 Sct. Scolasticae Dag¹).

I verdslig Henseende hørte i Middelalderen saavel Sundby som Hvorup Sogn under Kjær Herred, hvis Ting samtlige Beboere i de to Sogne søgte, dog at Beboerne af selve Byen Sundby mulig allerede paa dette Tidspunkt søgte Aalborg Byting. Kjær Herred, der første Gang omtales i Valdemar II.s Jordebog, hvor det kaldes „Kyærræhæreth“, udgjorde tilligemed Hvetbo, Børglum, Jerslev, Vennebjerg og Horns Herreder Landsdelen Vendsyssel, hvis oprindelige Navn havde været „Vendle“ og som vistnok engang i Oldtiden var et af de mange Smaariger, hvoraf Danmark dengang bestod. Efter at det danske Rige imidlertid var bleven samlet til en Helhed, blev „Vendle“ et særligt Rets- og Administrationsomraade, der fik Navn af Syssel og herefter kaldtes „Vendsyssel“ eller „Vendlesyssel“ i Lighed med Thy og Himmerland, der kaldtes henholdsvis Thysyssel og Himmersyssel. Hvert Syssel havde foruden Herredstingene et særligt Sysselting²), hvilket for Vendsyssels Vedkommende laa i Hovedbyen Hjørring. Vendsyssel har meget mulig til de fleste Tider haft samme Befalingsmand som Aalborghus Len, under hvilket det ialtfald synes at have hørt ved det 16de Aarhundredes Begyndelse, men iøvrigt høre vi for Middelalderens Vedkommende kun lidt om højere verdslige Embedsmænd i Vendsyssel, af hvilke dog kan nævnes den tidligere omtalte Stig Pedersen Skovgaard, der kaldes Høvedsmand for Vendelbo Skibsrheder, og Fru Johanne Andersdatter Sappi, der ved Kristiern d. I.s Tronbestigelse sad i Rigets Raad, og som underskrev sig „Johanne Andersdatter i Asdal, Høvidsmand i Vendsyssel“.

Hvad angaar Herredsfogderne i Kjær Herred, synes disse lige fra Middelalderen og til hen mod det 17de Aarhundre-

1) s: d. 10/2.

2) Jfr. O. Nielsen. Sysselinddelingen i Danm.

des Slutning at have — paa en enkelt Undtagelse nær — tilhørt den bekendte Slægt Kierulf, oprindeligt en Storbondeæt, der navnlig i det 16de og 17de Aarhundrede spillede en betydelig Rolle paa disse Egne, og som endnu blomstrer i mange Forgøngere saavel i som udenfor Danmark¹⁾. Af Fogder i Kjær Herred henhørende til den her omhandlede Periode kendes imidlertid kun tre, af hvilke den første er Anders Andersen Kierulf, der efter Peder Dyrskjøts Beretning var en Søn af den nævnte Slægts Stamfader Anders Wolff eller Kierulf, Ejer af Ø. Aslund, Bjørum, Fogedgaarden og andre Gaarde i Herredet, og i Aaret 1448 skal have boet i Vadum Sogn, nemlig i den nævnte Fogedgaard. Han nævnes ligeledes 1450²⁾ og 1454³⁾, men var i Aaret 1458 enten fratraadt eller død, eftersom Embedet da indehaves af en Mand ved Navn Thord Nielsen⁴⁾, der ogsaa nævnes som Herredsfoged i et Sandmandsbrev af 1460⁵⁾, men om hvis Slægt eller Forhold iøvrigt man ikke ved noget; men da han efterfulgtes af en Mand, der ligesom hans Forgænger hed Anders Andersen Kierulf, og Embedet jo synes at have været nøje knyttet til den Kierulfske Slægt, kunde man maaske tænke sig, at Forholdet har været det, at Thord Nielsen har giftet sig med Enken efter sin Forgænger i Embedet, hvilket saa efter ham er gaaet over paa Stifsønnen Anders Kierulf jun. — Embedet blev jo i det hele taget i gamle Dage ofte i Familien. Sidstnævnte Anders Kierulf nævnes første Gang som Herredsfoged 1485, nemlig i et Tingsvidne angaaende Skel mellem V. Hassing og Gandrup Marker⁶⁾ og senere i et

1) Om denne Slægts Historie henvises til C. Klitgaard: Kierulfske Studier.

2) Dyrskjøt i Ny kgl. Saml. 4to 746.

3) Addit. 117 fol.

4) Æ D A III S. 25.

5) Indført i Kjær Herreds Tgb. 1705 10/7.

6) Ibd. Er en Slags »Vidisse« af Sandmandsbrevet af 1410

Tingsvidne af 1494 angaaende Birkelse¹⁾. Dyrskjøt nævner ham 1470, dog ikke som Herredsfoged, men som Ejer af Aslund, Fogedgaarden og meget andet Gods og beretter om ham, at han var gift med Else Wogensdatter, med hvem han havde 2 Børn²⁾. 1519 var Jens Kierulf Herredsfoged og paa Klementfejdens Tid Bertel Jensen.

Af Herredsskrivere — eller, som de ogsaa kaldtes, Ting-skrivere — i det her omhandlede Tidsrum finder vi for Kjær Herreds Vedkommende ikke nogen udtrykkelig nævnt som saadan. Da imidlertid Herredsskriveren i de senere Tingsvidner fra Kjær Herred altid staar opført som den sidste af de 4 Mænd, der udsteder Vidnet, — paa samme Maade som Herredsfogden eller hans Stedfortræder nævnes som Nr. 1 — kan vi maaske af det foreliggende Materiale udfinde 3 Herredsskrivere, nemlig Jep Thomissøn, der nævnes i Sandemandsbrevet af 1460, Søren Nielsen i Horsens, der nævnes baade i Vidisset af 1485 og i Tingsvidnet af 1494 angaaende Birkelse, samt Lars Povlsen i Nørhalne, der nævnes 1525, nemlig i det ovenfor omtalte Lavhævdsbrev. — Herredets Tingsted har antagelig ligesom i det 17de Aarhundrede ligget i Hammer Bakker, maaske øst for Østbjerg, hvor der synes at have været holdt Ting i en Periode, der ligger forud for Tingets Afholdelse ved Kikkenborg³⁾.

Vi har ingen Efterretninger om, hvorvidt specielt Sundby og Hvorup Sogne har været Skueplads for større Begivenheder i disse fjerne Tider, og vi ved i det hele kun lidt om, hvad der har tildraget sig paa selve disse Egne saa lang Tid tilbage; men for dog at skaffe os et svagt Begreb om, hvad de gamle Beboere der paa Stedet kan have set og oplevet gennem de henfarne Tider, skal her til Slut næv-

1) Top. Saml. Perg. Birkelse Nr. 2.

2) Jfr. Kierulfske Studier S. 9 f.

3) Jfr. J. S. 4 II S. 307.

nes nogle Begivenheder, som i det mindste har tildraget sig i den nærmeste Omegn.

Gennem Vikingetiden var „Aalborgsund“ eller „Alasund“, som man jo i gamle Dage kaldte den østlige Del af Limfjorden, livligt befærdet af Søkonger og Vikinger, der plyndrede paa Kysterne eller kæmpede indbyrdes¹⁾. Imidlertid svandt den gamle Asatro i Løbet af det 10de og 11te Aarhundrede for at give Plads for Kristendommen, der synes at være trængt igennem i anden Halvdel af sidstnævnte Aarhundrede, da Vendelbo Stift blev oprettet²⁾ 1065.

I Aaret 1061 foretog den norske Konge Harald Haardraade sit bekendte Krigstogt til Jylland og sejlede med sin Flaade ind i Limfjorden, hvor han røvede og plyndrede paa begge Bredder, medens de danske samlede sig allevegne fra for at forsvare Landet imod ham. Herom fortælles hos Snorre i det 60de Kapitel af Kong Harald Haardraades Saga, hvor det bl. a. omtales, at Kong Harald lagde sit Skib ved en Ø, der var lille og ubebygget, hvor han lod grave efter Vand³⁾, hvilken Ø, der synes at have ligget mellem Hals og Løgstør, man kunde fristes til at tro har været Egholm. Imidlertid var den danske Konge Svend Estridsen ankommen til Hals med en Flaade, der var den norske langt overlegen, og sejlede ind gennem Fjorden for at fange Kong Harald og hans Folk, der dog i Tide ved Spejdere var bleven underrettede og var sejlet videre mod vest ud i Liv Bredning, hvorefter de som bekendt reddede sig ved at trække Skibene over en smal Tange ud i Vesterhavet. Nogle Aar senere — 1085 — var der igen Røre paa Limfjorden, nemlig da Kong Knud den hellige lod

1) I denne Forbindelse skal bemærkes, at Sagnet vil vide, at Gravpladsen paa Lindholms Høje skal hidrøre fra et stort Slag. Maaske kan der ligge noget til Grund for Sagnet.

2) Dette Stift omfattede Vendsyssel og Thy med Bispesæde i Vestervig, senere i Hjørring og Børglum, hvis Kloster oprettedes 1128.

3) Jfr. Japetus Steenstrup: Harald Haardraades Tog til Limfjorden.

samle en stor Flaade fra nær og fjern til det paatænkte Englandstogt, hvilket som bekendt blev opgivet. Det følgende Aar fandt den store Rejsning af Vendelboerne Sted, der efterhaanden bredte sig over det øvrige Jylland og fandt sin Afslutning ved Drabet paa Kong Knud i Odense. — 1150, da Kong Knud Magnussen var bleven slaaet ved Viborg af Kong Svend (Grathe), flygtede han til Aalborg og derfra videre til Søns over til Sverrig. — 1204 blev Erling Stenvæg i Aalborg af en Del af Baglernes Parti, der havde samlet sig dersteds, udraabt til Norges Konge. — 1219 var Valdemar Sejer i Aalborg, ved hvilken Lejlighed den tidligere omtalte Overdragelse af Sundby Kirke til Vitskøl Kloster fandt Sted. — I Aaret 1260 var Vendelbo Stift lyst i Band som Følge af Drabet paa Bispen Olav Glob i Hvidbjerg Kirke. — I Aarene 1269, 71, 79, 80 og 85 opholdt Erik Glipping sig oftere i Aalborg. 1289 var Erik Menved i Aalborg, og samme Aar ved Midsommertid kom Kong Erik (Præstehader) af Norge med en stor Flaade ind i Fjorden og ankrede op ved Aalborg og laa der med sin Flaade i 15 Dage uden dog at foretage noget fjendtligt Skridt. 1294 skal der have været Uroligheder blandt Vendsyssels Almue, der havde sluttet sig til de fredløses Parti, hvilket havde til Følge, at Kong Erik drog over til Vendsyssel og dæmpede Opstanden. 1329 lod Christoffer II. sine Tropper rykke ind i Vendsyssel i Anledning af en Konflikt med Biskop Thyge af Børglum, ved hvilken Lejlighed en Del Klostergods skal være bleven plyndret og brændt af Kongens Folk. — 1349 kom den sorte Pest til Vendsyssel og rasede navnlig det følgende Aar i Aalborg og Omegn. 1351 og 68 var der paa ny Opstand, og i September sidstnævnte Aar blev Aalborghus belejret og indtaget af den holstenske Greve Claus, med hvem Oprørerne havde forbundet sig. — I Aaret 1438, fortæller Hvidtfeldt, „begyndte den menige Mand her udi Riget, særdeles det udi Vendsyssel, at sætte dennem op mod Cleresiet og deres egne

Husbønder benægtendes dem Skyld og Landgilde“. — 1441 rasede „Bondekrigen“, der begyndte med, at Almuen i Vendsyssel gjorde Opstand, hvorom det bl. a. hedder i Folkevisen:

„De Bønder samlede dennem i Skare
baade over Mark og Hede,
de kejsede dem en Høvedsmand,
Henrik Tagesøn mon han hedde.

De rede frem for Aalborg Sund
frem ad de hule Veje,
for da red deres Hovedsmænd tre,
de maatte vel klæde en Stejle“.

Efter det sidstnævnte Vers kunde man tænke sig Sundby som Skueplads for Oprørets første Afsnit, og der er da ogsaa dem, der mener, at den første af Træfningerne, — i hvilken den ilde lidte Lensmand Esge Brock, blev dræbt — har fundet Sted i Sundbys Nærhed¹⁾.

Under Kongerne Kristiern I og Hans fandt der, saa vidt bekendt, ikke Begivenheder af større Betydning Sted i det nordlige Jylland. 1513 døde Kong Hans paa Slottet i Aalborg, — efter Sagnet i den saakaldte „Toldergaard“ (nu Diskontobankens Ejendom) paa Gl. Torv. — 1523, da Kristiern II blev fordrevet, „begyndte“ — som Hvidtfeldt siger — „de til Aalborg Spillet først og ihjelsloge Kongens Tolder sammesteds ved Navn Hans“. Denne Hans var den dygtige, men forhadte Hans Bartholomæussøn, som Kristiern II havde forlenet med Aalborghus Len, og som skal have boet i den nysnævnte Gaard paa Gl. Torv. — 1526 sporer vi for første Gang Reformationsbevægelsen i disse Egne. I saa Henseende fortæller „Skibbykrøniken“ om en Mand ved Navn Hans Esbernsøn (Johannes Esberni), der den 28. Maj nævnte Aar „da Lutheriets Gift sneg sig gennem hele

1) Jfr. Dr. K. Fabricius' Afhandling om dette Emne i Hist. Tidsskr. 7 R. II Bind.

Jylland“, druknede ved Aalborg, da han var i Færd med at lade sig ro over Fjorden til Vendsyssel. Han kaldtes en halstarrig Tilhænger af det lutherske Parti, og det skildres, hvorledes han paa forskellige Maader havde forhaanet den katholske Kirke, saa at man faar det Indtryk, at han havde indfundet sig i Aalborg for at agitere for den nye Lære og nu havde til Hensigt at fortsætte sin Propaganda blandt Befolkningen i Vendsyssel. Den mest bekendte af Aalborgs Reformatorer var imidlertid Mester Morten Hegelund, der det paafølgende Efteraar fik et Beskærmelsesbrev af Kong Frederik I, da denne opholdt sig i Aalborg, og som senere blev Sognepræst ved Budolfi Kirke sammesteds, efter at den katholske Sognepræst Jens Ibsen var jaget ud af Kirken, saa at han maatte søge ud til Tranders for at holde Messe.

II. Stedlige Forhold, Stednavne m. v.

Sundby Sogn bestod i de her omhandlede Tider ligesom nu af Byerne Sundby og Lindholm, den sydlige Del af Uttrup By, hvilken Del kaldtes „Sønder Uttrup“¹⁾, Vorbjerg, der som før nævnt oprindelig var en Gaard, samt Enstedgaarden Gildsig.

Hvorup Sogn bestod af Hvorup By, den nordlige og største Del af Uttrup By, kaldet „Nørre Uttrup“, samt Enstedgaarden Hvorups Torp, der i Almindelighed den Gang slet og ret kaldtes „Torpet“.

Selve Byen Sundby strakte sig mod øst til det smalle Stykke af Østergade, der ligger mellem Fjordgade og Nørregade; her var Indkørselen til Byen og Byens Led, syd for hvilket laa den østligste Gaard, „det røde Hus“²⁾. Udenfor Ledet drejede der en Vej mod nord og gik oven om Byen og Kirkegaarden til Lindholm, hvilken Vej svarer til det nuværende Nørregade og Lindholmsvej. Umiddelbart inden for Ledet drejede den Vej, som nu kaldes Fjordgade, mod syd ned til Fjorden, der dannede Sydgrænsen. Mod vest naaede Sundby til det nuværende Kirkestræde, der rimeligvis ogsaa da har staaet i Forbindelse med den nordre Lindholmsvej. Paa det Sted, hvor Kirkestræde nu munder ud i Vestergade, laa „Vestre Led“. Den Del af Kongevejen, der førte gennem Byen, kaldtes „Sundby Gade“ eller

---

1) Allerede saa tidligt som 1734 (K H Tb) kaldes dog ogsaa denne Del »Nørre Uttrup«.

2) Nu beboet af Købm. Dawids.

„Gaden“ og svarede til den gamle Del af det nuværende Vester- og Østergade. Den Vej, der nu kaldes Skolegade, eksisterede ogsaa i det 17de Aarhundrede og havde — rimeligvis gennem den nuværende Tinghusgade — Forbindelse med den Vej (nuværende Torv og Brogade), der fra Hovedgaden førte ned til Færgebroen.

Af særlige Stednavne finder vi indenfor selve Byens Omraade kun ganske faa. I Jordebøgerne for det 17. Aarh. findes i Fortegnelser over Gadehusfolkene Stedbetegnelserne „paa Smidiebakken“, „paa Bakken“ og „paa Gaden“. „Smidiebakken“ har rimeligvis ligget i Udkanten af Byen, da vedkommende Gadehusmand, der boede der, staar anført sidst paa Listen. Der er da ogsaa i Tingbøgerne en Del, der tyder paa, at de har ligget i Nabolaget omkring „det røde Hus“, ligesom gamle Folk har fortalt, at der umiddelbart øst for Fjordgades sydlige Del i sin Tid skal have været en mindre Bakke, der kaldtes „Smedjebakken“. — „Bakken“ var den Højde, paa hvilken Ejendommen Østergade Nr. 10 ligger, hvilken Ejendoms Brugere saavel som Brugerne af det lige overfor liggende Boelssted (Østergade Nr. 7) havde Tillægsbetegnelsen „paa Bakken“. Strømmen omtales oftere baade i det 17. og 18. Aarh. Det var egentlig et Kildevæld vester i Byen nede ved Fjorden ved vestre Ende af det nuværende Strømgyde, der, inden Garderne fik officielle Navne, kaldtes „Strømmen“ og synes at have været en temmelig gammel Bebyggelse. I et Extra-skattemandtalt af 1656 nævnes saaledes „Niels paa Strømmen“, i Aalborg Tingb. $\frac{9}{11}$ 1674 „Niels Pedersen ved Strømmen“ og i Matr. af 1680: „Niels Bendtsen paa Strømmen“.

Den østlige Ende af Strømgyde, hvor denne munder ud i Vestergade ud for Garverstræde, kaldtes tidligere „Klemmen“. Denne ses først omtalt i Matr. 1680, hvor der findes opført Gadehusmændene Niels Christensen og Ole Christensen i „Clemen“. I Kirkebøgerne for det følgende Aar-

hundrede findes Klemmen ofte nævnt, og Betegnelsen har været kendt lige op til vore Dage¹⁾.

Endvidere findes i Aalb. Tgb. 1⁹/₂ 1638 nævnt en „Niels Persen paa Sualbæk“ (i Sundby), hvilken Lokalitet vistnok ikke lader sig stedfæste, hvad der neppe heller lader sig gøre med Gadehuset „Pilborg“, der findes nævnt i 2 Krigsstyrmandtal af 1676 og 1677, hvor der er opført henholdsvis „Niels paa Pilborg“ og „Niels Pedersen Pilborg“.

I Skødet af 1667 til Frederik Turesen paa Sundby Gods nævnes blandt Gadehusmændene i Sundby: „Niels Pedersen ved Stienne“ og ligeledes i Aalborghus Jordebøger for 1657 og 61. Sammenholder man disse Kilders Fortæelser over Sundby Husmænd med andre lignende Fortæelser over disse fra det 17. Aarh., vil man ikke være i Tvivl om, at „Chr. Pedersen paa Strømmen er identisk med Chr. Pedersen ved Stienen“, hvilket kunde have nogen Interesse, hvis man tør antage, at „Stienen“ her er den jyske Skrivemaade for Stenene, og at det her maaske drejer sig om Stenene paa Sundby Grandestævne.

Fremdeles nævnes i Aalborg Tgb. 1638 (1⁹/₂) og 1648 „Jens Mortensen i Vestergade“ i Sundby, hvorved der jo neppe kan være sigtet til andet end den Gade, der ogsaa nu kaldes saaledes. Niels Pedersen ved Broen, der nævnes i Skattemandtal af henholdsvis 1618 og 1620, har utvivlsomt boet nede ved Færgebroen, og „Chresten paa Leergraf“ (Krigsstyr 1677) vel sagtens i Nærheden af den nu opfyldte saakaldte „Kridtgrav“, der laa i den østre Ende af Skovvejen og paa et Kort af 1777 betegnes som Lergrav.

I Kirkebogens Fortegnelse over døbte i Aaret 1689 findes under d. 3[/]₃ anført „Jens Thomsens Barn øster i Sundby“ og under 27[/]₁₀ „Jens Thomsens Barn i Pilestræde“. Det synes heraf modsætningsvis at fremgaa, at Pilestræde, som iøvrigt ikke kan stedfæstes, i hvert Fald ikke skal

1) Meddelt mig af Frk. Amalia Møller, der er f. i N. S. 1842.

søges i den østlige Del af Byen, da Betegnelsen „øster i Sundby“ for den ene Jens Thomsen jo ellers ikke vilde være egnet som Skelnemærke fra den anden.

Den Gade, som ved Navngivningen i forrige Aarhundredes Slutning blev kaldt „Bejlerstræde“, kaldtes forinden i daglig Tale „Bejlgaarden“ eller „Bejlegaarden“, men dette Navn tilkom egentlig kun den Ejendom, der nu har Gadenr. 2 og 4 i samme Gade. Der findes gennem det 18. Aarh. flere Husmænd i Sundby med Tilnavnet „Bejler“, og allerede i Krigsstyret 1677 træffer vi en „Jens Bejler“ i Sundby. At disse „Bejlere“ har haft Tilknytning til Bejlegaarden, er meget sandsynligt, men hvorledes Navnet er opstaaet, er derimod ikke saa let at blive klar paa.

Af Lokaliteter i Sundby skal endelig nævnes „Grimmesvad“, som ældre Folk endnu kan huske. Det var et Morads, der laa øst for Nygade, omtrent hvor Torvegades vestlige Ende nu er; der gik Spøgeri, sagde man i gamle Dage, — en sort Hest uden Hoved.

I denne Sammenhæng skal anføres, at Danske Atlas omtaler, at der „i Siden af Fjorden ved Sundby er paa to Steder frisk Veldevand“. Den ene af disse Kilder eksisterede endnu i Slutningen af forrige Aarh. og laa i det sydøstlige Hjørne af Svineslagteriets Ejendom ud mod Havnebanen. Den kaldtes i daglig Tale slet og ret „Kilden“ og havde godt frisk Vand, som mundede ud af et Rør, og vi Børn drak ofte deraf. Det er meget muligt, at det er den samme Kilde, som kaldtes „Strømmen“, men den er saa senere hen bleven ledet et lille Stykke bort fra sit oprindelige Leje, da man opførte det store Pakhus, vest for hvilket Kilden senest fandtes. Et Stykke længere mod vest skal der have ligget en anden Kilde, ligeledes i Nærheden af Fjorden¹⁾.

Umiddelbart øst for Byen laa „Nymark“, der bestod af 45 Agre og strakte sig fra Kærvejen — der dengang

1) Meddelt af Frk. Amalia Møller.

var en „Fægang“ ud til Kjæret — og mod nord op til Kongevejen, muligvis noget længere. Øst for Nymark laa det østre Kær eller Fællid, der paa de andre Sider begrænsedes af Fjorden og Uttrup Mark og som brugtes som Græsningsplads for Byens Kreaturer. Vest for Sundby laa den vestre Fællid, der strakte sig fra Enden af Byen og ud til Lindholms Jorder, og i Bredden fra Fjorden op til Bakkeskraaningens mellem Kongevejen og Lindholmsvejen. Denne sidste Fællid var i det 18. Aarhundrede, og muligvis ogsaa tidligere, Rodeplads for Byens Svin. Af Tofter forefandttes der ifølge Markbogen flere i Sundby, af hvilke den største hørte til Præstegaarden og strakte sig mellem dennes Have og Kirkegaarden, og den næststørste fra østre Ende af Præstegaarden (Tinghusgade) langs Sydsiden af Vejen og omtrent hen til den nuværende Helgolandsgade.

Naar undtages Nymark og en lille Strimmel¹⁾, der laa mellem den nysnævnte Skrænt og Lindholmsvejen, laa samtlige Sundbys Marker nord for en Linie, der dannedes af Lindholmsvejen, den nordre Vej ovenom Byen og den østre Kongevej og strakte sig fra denne Linie opad Bakkerne til Lindholms og Uttrups Marker. Længst mod vest laa Sandagreene eller Sandens Agre, der bestod af 24 Agre, gik i Retning Syd-Nord og løb et Stykke op ad Bakken. For Enden af Sandagreene længere oppe paa Bakken laa Korsagreene, der gik i Øst-Vest og bestod af 5 Agre. Øst for disse to Fald laa Kirkeagreene, der gik i Syd-Nord fra Vejen nordenfor den gamle Kirkegaard op til Grænsen mod Lindholms Mark og bestod af 18 Agre. Øst for disse Agre laa Medensagreene eller Mederne, der vendte i samme Retning og bestod af 10 Agre, som begyndte ved den nordre Vej og endte ved Skandsebakkerne, der, i hvert Fald for den østlige Dels Vedkommende, ikke synes at have været opdyrkede men delvis været Hedebakker. Omtrent ved Helgo-

1) Af Sandagreene.

landsgade stødte Mederne op til et Fald af lignende Længde og løbende i samme Retning, nemlig Mølagre, der bestod af 24 Agre og i Bredden strakte sig til den østre Ende af Byen, altsaa omtrent til Galstersgade; Mølagrene udgjorde saaledes et af de større Fald, hvorfor det ikke er usandsynligt, at Navnet oprindeligt har været Møgelagre (☉: de store Agre); Møller har der neppe været paa denne Plads og ses ikke nævnt i Kilderne; om nogen Vandmølle kan der efter Forholdenes Natur ikke have været Tale selv i meget gammel Tid, og Vindmøller var jo af forholdsvis senere Dato. Østen for Mølagrene og Byen laa ifølge Udskiftningsforretningen af 1777 følgende Marker: Krogagre, Nymarksagre, Nymarksblokkene og Kornbakken, der i Markbogen kaldes Kornbakkens Ager. Disse sidste, der var 21 i Tal og havde Længderetning Øst-Vest, laa paa den Bakke, der ligger øst for Niels Lykkesgade, og skyder sig frem ned mod Østergade lidt vest for Ejendommen „Aldershvile“ og som endnu i Slutningen af det 19. Aarhundrede var kendt under Navnet „Kornbakken“. Krogagrene, der vendte i Syd og Nord og bestod af 24 Agre, har da antagelig ligget mellem Kornbakken og Mølagrene. Ved en „Blok“ forstod man i denne Forbindelse en lille Ager, og Nymarks Blokke, der bestod af 15 saadanne, og vendte i Syd og Nord, har muligvis udgjort den østlige noget uregelmæssige Stump af Marken øst for Kornbakken og Nymark, beliggende paa begge Sider af Landevejen omkring Aldershvile¹⁾. Endelig nævnes i Markbogen Skandsebaarerne, der var 34 Agre i Syd og Nord og efter den nævnte Udskiftningsforretning maa have været Marken mellem Hvorupvejen og Utrup Mark bag ved Skansen, samt det lille Stykke mellem „den vestre Skanse“ og Lindholms Mark. I Markbogen nævnes derimod ikke de i Udskiftningsforretnin-

1) Jfr. Udskiftningskortet af 1777, hvoraf Reproduktion findes paa N. S. Raadhus.

gen omtalte Kornbaksblokke, som vel er henregnet til „Kornbakkens Agre“. I et Skøde af $\frac{9}{12}$ 1797 nævnes endnu et Fald, „Fævadsfaldet“, der hørte til „det røde Hus“ og laa østen for Byen; det maa efter Udskiftningskortet have været Strækningen mellem det nuværende Grønnegade og Kongensgade.

Lindholms By laa sikkert for Størstepartens Vedkommende langs Foden af Bakkeskraaningen vest for Sundby-Vorbjergvejen og for en mindre Dels Vedkommende oven paa Bakken mellem Skrænten og denne Vej; den svarede altsaa paa det nærmeste til det, der nu kaldes „Gammel Lindholm“ i Modsætning til „Ny Lindholm“, der i Løbet af dette og foregaaende Aarhundrede er skudt frem paa den store tidligere ganske ubeboede Strækning, der var Fælled, og for den Dels Vedkommende, der laa vest for Aaen, kaldtes „Lindholms Hede“. Paa det ældste Matrikelkort over Lindholm (opmaalt 1802) findes ikke en eneste Bygning afsat langs Kongevejen. Med Hensyn til Udstrækningen af den gamle By fandtes der paa samme Kort heller ingen Bebyggelser syd for Lindholms Møllegaard. Af de Gaarde, der laa nordligst i Lindholm, var der en, der havde sit særlige Navn, nemlig Kjærsgaard, der er det nuværende Matr. Nr. 10. Navnet er ikke ukendt endnu, og Gaarden ligger — ligesom i 1802 — ca. 450 Meter fra Grænsen mod Vorbjerg Mark, ved Foden af Bakkeskraaningen vest for Vorbjergvejen. Sydligst i Byen laa den nu helt forsvundne men i sin Tid ret anseelige og halvt herskabelige Gaard, Lindholmgaard, nemlig paa den Grund, som nu har Matr. Nr. 68, altsaa ved Bakkeranden ca. 200 Meter nordvest for Lindholms gamle Mølle; til denne Gaard hørte der to Tofter henholdsvis syd og øst derfor, saa at disse og muligvis ogsaa en Del af Gaardens Bygninger og Have har strakt sig over Matr. Nr. 69, 17 b og 12 a, paa hvilke Steder der af og til skal være opgravet Munke-

sten¹⁾. Lindholms Mølle blev først opført ca. 1733, og den tilhørende Gaard vides ikke at have eksisteret før Møllen, men at der dog i det 17. Aarh. fandtes Bebyggelser i Lindholm sydligere end Lindholmgaard fremgaar af Kjær Herreds Tgb. ^{17/7} 1722, hvor Vidnerne Niels Sørensen og Jens Jensen af Lindholm forklarede, at en Aften, da de færdedes paa Sundbyvejen, da saa de, at „den klagende Enke Anne Christensdatter gik for ved dem ad Vejen fra Sundby og til Lindholm, og da hun var kommen noget nær hen til Lindholmgaard, kom Frederik Muttersbach af Sundby løbende fra hans i Fæste havende Bolig i Lindholm²⁾ liggendes sønden for Lindholmgaard hen til Vejen . . .“ etc. Ved Midten af det 18. Aarhundrede blev Lindholmgaard Bygninger nedbrudte og i deres Sted paa Tomten opført 3 Gadehuse, der efter en Erklæring af ^{27/6} 1803³⁾ fra vedkommende Ejer da endnu forefandtes. 1815 blev der givet Ejeren af den ene Halvdel af „Lindholmgaard“, som Ejendommen endnu paa den Tid kaldtes, Tilladelse til Udstykning, og 1834 bortsolgte han Parcellen Nr. 17, der udgjorde den gamle Gaardsplads⁴⁾ og senere fik Mtr. Nr. 68, til en Hjulmand Jens Lauersen i Lindholm⁵⁾.

Foruden Kjærsgaard og Lindholmgaard var der endnu en Gaard i Lindholm med et særligt Navn, nemlig Uldalsgaarden, hvis Brugere lige fra det 17. Aarhundrede har haft Tilnavnet Uldal („Ugeldall“, „Ugldall“). Den er paa det ældste Matrikelkort (1802) betegnet med Matr. Nr. 4 a og laa paa den nordlige Side af den Dal, der ligger ca. 260 Meter nordvest for Lindholms Møllegaard, og gennem hvilken der fra Sundby-Vorbjergvejen fører en Tvervej ned til Kongevejen. Muligvis er det denne Dal der oprindeligt

1) Meddelt ved nu afd. Sognefoged Erik Jensen Ladefoged.

2) Dette Bol findes ogsaa opført i det 17. Aarh.s Matrikler.

3) Jfr. Landvæsenkents Jour. Nr. 1268, 1819 og 1933/1803.

4) do. J. N. 1433/1815 og 2955/1834.

5) Skøde dat. $\frac{1}{2}$ 1835, læst $\frac{4}{12}$ s. A.

har været kaldt Uldal. Uldalsgaarden er nu efter en Brand i Slutningen af forrige Aarhundrede genopført et andet Sted i Byen.

Af Gadehusene vides kun 2 at have haft særligt Navn, nemlig „Træborg“, der oftere findes omtalt baade i det 17. og 18. Aarhundrede¹⁾, og Helled, der nævnes i Matr. af 1680 („Christen i Helled“). Begge Huse hørte da under Rødslet.

Lindholm Marker var følgende: Nymark, der allerede nævnes 1633, strakte sig mellem Kongevejen og Bakkeskrænten paa den ene Led og fra Sundby Jorder („Bonnes Skov“) til hen mod Lindholms Mølle paa den anden. Dens Agre var iflg. Markbogen 58, der løb i Øst og Vest.

Geibjergs Agre, der laa paa Bakken overfor Nymark, og som var 44 med samme Længderetning. Navnet Geibjerg („Jeiberg“, „Jegberg“, „Gieybierig“ etc.²⁾ kan maaske stamme fra den Tid, da Geden i stort Omfang brugtes som Husdyr³⁾.

Fladager Fald, bestaaende af 67 Agre, var antagelig Marken øst for Geibjerg, hvor der ligger en Dal, der kaldtes Fladdal (Tb. $\frac{2}{8}$ 1636: „Fladaal“).

Korsagerfald, bestaaende af 41 Agre, var Navnet paa Markerne norden for Geibjerg, der begrænsedes mod Vest af Vejen, der gaar fra Geibjerg til Lindholms Høje. 5 Agre, der i Markbogen kaldes Korsager, er maaske de samme, som paa Matrikelkortet kaldtes „Tver Korsagre“ og findes afsat nordøst for Geibjerg.

Skandelsbakken, der paa Kortet kaldes „Skandersbak“, bestod af 20 Agre og laa nordøst for Lindholms Møllegaard. Navnet synes vanskeligt at fortolke, men har maaske rettelig været Skandalsbakke.

1) I en Stednavnsfortegnelse for 1631—32 nævnes »2 øde Gadehuse i Lindholm kaldet Therborig«.

2) Sidstn. Form findes i Tgb. $\frac{3}{11}$ 1635.

3) Jfr. Aalb. Amts Aarb I, S. 448 f.

Vognsager, der bestod af 37 Agre, er paa Kortet afsat nordøst for Skandelsbakken, øst for Vejen fra Gejbjerg til Lindholms Høje og nord for den Tværvej, der nede fra Byen følger Nordsiden af Skandelsbakken og Korsagrene.

Bakkedraget øst for Vognsager kaldtes Strubjerg, hvilket Navn forekommer i Tingb. ^{3/11} 1635 („en Ager paa Strubierig“) men ikke i Markbogen, hvorimod det er afsat paa Matrikelkortet. Det bestod af Nedre Strubjerg, der udgør Bakkens vestlige Skraaning, og Over Strubjerg, som er det øverste af Bakken. I Markbogen nævnes derimod en Mark af Navnet Wrengel, der bestod af 44 Agre og paa Kortet findes afsat umiddelbart nord for Nedre Strubjerg, sammen med hvilken den i Udskiftningsforretningen blev taxeret. Øvre Strubjerg blev taxeret sammen med Løvvang, der altsaa synes at have strakt sig ned østen om Wrengel. Nord for Skandelsbakken og øst for Vorbjergvejen laa et Fald, der kaldtes „Uldalsbakke“ og omfattede 86 Agre, der strakte sig i Nord helt op til den Vej, der fra Lindholm By fører østen om Lindholms Høje og til Hvorup.

Marken øst for Uldalsbakkens nordlige Del kaldes paa Matrikelkortet for Vangen og længere øst paa, nord for Over Strubjerg, for Lovvang. I Markbogen nævnes ikke Vangen men kun Lovvang, der indeholdt 78 Agre, hvilke muligvis kan have omfattet den hele Strækning. I Udskiftningsforretningen findes Formen „Løvvang“.

Markerne mellem Lindholms Høje og Vorbjergvejen kaldtes i Markbogen „Byagrene“ og „Gaase Smit Ager“ (i Udskiftningsforretningen: „Gaaseschmith“). Sidstnævnte Fald, der bestod af 111 Agre, der dog neppe kan have været ret store, grænsede mod Nord op til Vorbjerg Marker. Hvad dette højst besynderlige Navn kan betyde, vilde ikke være let at udfinde, hvis det ikke paa et enkelt Sted, nemlig i Tingb. ^{12/6} 1637 var skrevet „Gaasmet“ samtidig med, at det omtales, at Grandefogden foreholdt en Mand ved Navn Bertel Christensen, at denne havde oprykket nogle

Skelpæle, som det foregaaende Aar i menige Granders Nærværelse var bleven sat imellem hans og en anden Mands Ager, og opfordrede ham til at sætte Pælene ned igen, hvilket imidlertid Bertel Christensen vægrede sig ved med den Motivering „at de stod ham for nær“. Det maa heretter antages, at Marken oprindeligt har heddet „Gaasemedager“, idet Ordet Mede jo netop er en Betegnelse for en saadan afmærket Mark. Mod Syd grænsede „Gaasesmitager“ til Byagreene, der var 56, og syd for disse igen ses paa Kortet en trekantet Mark, der kaldes „Tofterne“ og afgrænses af 3 Veje, nemlig Vorbjergvejen, Hvorupvejen og en Tværvej mellem disse; det er muligvis den samme Mark, som i Markbogen kaldtes „Husmandstofte“ og bestod af 15 Agre.

I Markbogen nævnes videre „Flør Ager“ og „Blokene paa Fløder Ager“, der bestod af henholdsvis 40 og 3 Agre. Flørager (eller „Fløderager“) findes paa Matrikelkortet afsat ved Grænsen mod Vorbjerg Mark, ca. 250 Meter syd for Kammerdals Høje i Vinklen mellem Vejen fra Vorbjerg til Gildsig og en Vej, der begynder ved Østsiden af Kammerdals Høje og fortsætter mod Syd over Strubjerg til Sundby.

Langs Vestsiden af sidstnævnte Vej er afsat de to Marker Over Rysling og Neder Rysling, der strækker sig mellem Flørager og Vangen. I Markbogen kaldes den sidste kun Rysling. De bestod af henholdsvis 51 og 54 Agre.

Øst for Over-Rysling og syd for Gildsig Mark laa Kjærsgreene, der var 35 Stkr. og mod Øst stødte op til Utrup Marker. I Kjær Herreds Tgb. $\frac{3}{11}$ 1635 nævnes „en Ager paa Røslingen“.

Mellem Utrup Marker og Vejen fra Sundby over Skansebakkerne til Hvorup By laa — syd for Kjærsgreene — en Mark, der kaldtes Arkildsdal og bestod af 21 Agre, og syd for denne en stor Mark, der kaldtes Langager eller Langagers Fald og naaede helt ned til Sundby Mark

ved et Sted, der kaldtes „Flagerne“ eller „Flagerheden“¹⁾, og hvor der fra den nysnævnte Vej drejer en Sidevej ned til Uttrup. Langager, der inddeltes i Sønder- og Nør-Langager og bestod af 28 Agre, er nærmere omtalt under Præstegaardens Historie.

Nord for Lindholm By ved Skellet mod Vorbjerg Mark, er paa Matrikelkortet afmærket et Stykke Jord, der kaldes Hørjorden og mod Øst støder op til Vorbjergvejen, og mellem Hørjorden og Aaen et andet Stykke, der kaldes Grandjorden og altsaa har været Fælled, hvilket omtales i Tingb. ²⁶/₁ 1725, da Lindholms Skole fik anvist Plads i Skellet mellem Vorbjerg og Lindholms Fællede, saa at Huset kom til at ligge „udi Øster og Vester mellem Vorbjerg Ejendom, som kaldes Pind Engen, paa den nordre Side og Lindholms Grandejord paa den søndre Side“.

Paa samme Kort findes endvidere afsat et Sted, der kaldes „Knokholt“, nemlig ca. $\frac{1}{2}$ Kilom. øst for Lindholms Høje paa de derværende Højder, hvor der altsaa i en for længst svunden Tid har været Skov, og „Peders Mark“ paa begge Sider af Hvorupvejen, umiddelbart øst for Lindholms Høje. Endelig skal her omtales en af Lindholms Græsningspladser, de saakaldte „Toldfeder“, som var et Stykke Jord i den nordøstligste Del af Lindholms Mark, ca. 400 Meter øst for Grønslet og mod Syd begrænset af en Vej, der gaar lige i Øst og Vest. Navnet, der forekommer saavel paa Matrikelkortet som i Arbeidsjournal og Sogneprotokol m. m., har vel rettelig været „Tolvfederne“ og kan da maaske have betydet „12 Jordstrimler“. Man finder det ogsaa skrevet „Toldfiederne“, „Tolderfederne“ eller endog „Tolderfiederne“, men de 2 sidste af disse Stavemaader turde dog skyldes Misforstaaelser. Toldfederne findes 1ste Gang nævnt i K. Hrds. Tgb. ⁸/₇ 1712, hvor der omtales „det

1) Denne Plads nævnes i Udskiftningsforretningen, men ikke i Markbogen. En Del deraf har maaske ligget paa Sundby Mark.

store gamle Indkast og Grøft opkastet til begge Sider, som gaar norden for Svinwadet, lige vester paa Nørside af Vorberg Fællig og siden vester til Lindholms Toldfieder“.

Af mere ubestemmelige Lokalteter nævnes i Kjær Herreds Tgb. $\frac{3}{7}$ 1660 „Braaden mellem Rødslet Mark og Lindholms Aase“¹⁾ og i Aalborg Tgb. $\frac{26}{9}$ 1698 „Kialdens Fald“, der laa ved „Kialden“ østen for „det gamle Jord“. Braaden er vel en Betegnelse for „opbrudt“ eller afbrændt Hedejord, hvorved bemærkes, at den vestlige Del af Lindholms Jorder jo endnu kaldes „Lindholms Hede“.

Gildsig Gaard i Sundby Sogn har fra gammel Tid været en Ensædegaard med sin særskilte Mark udenfor Fællesskab med nogen af de omliggende Byer. Navnet skal sikkert for den sidste Stavelses Vedkommende afledes af Ordet „Sig“, der bl. a. betyder en Dal eller et Sted med fugtig Engjord i bakkede Egne. Den første Stavelse (Gild) kan betyde en Kløft eller Aabning, som man træffer ved Stednavne som Gilbjerg, Gilbakke osv. — I Vitskøls Klosters Jordebog af 1552 kaldes Gaarden ikke Gildsig men derimod „Kiær sager“, altsaa samme Navn som den tilgrænsende Del af Lindholms Mark. Navnet Gildsig („Giil-szig“) forekommer først 1560, nemlig i et Pergamentstingsvidne af Kjær Herred; i en Synsforretning af 1579 bruges Skrivemaaden „Gyldsig“. Selve Gaarden har i tidligere Tid²⁾ ligget paa modsat Side af den Vej, vest for hvilken den nu ligger, og den naaede i 1813 ned til den lille Dam, som man kan se paa Generalstabens Maalebordsblad af 1880³⁾, men den er imidlertid flere Gange brændt, bl. a. 1690 og senest i Slutningen af forrige Aarhundrede, hvorved Gaards-

1) Sammenhængende Del af den fælles Bymark.

2) Matrikelskortet af 1812.

3) Om denne Dam gik der det Sagn, at den Sct. Hans Nat var Samlingssted for Omegnens Hekse (jfr. E. T. Kristensen: Danske Sagn i Folkemunde, VII, S. 15).

pladsen jo kan være flyttet adskillige Gange. Af Gildsigs Marker vides ingen — bortset fra *Kjær sager* — at have haft noget særligt Navn.

Vorbjerg bestod, som tidligere omtalt, oprindeligt af en enkelt stor Gaard, der kaldtes „Vorbjerggaard“ og ved det 17. Aarhundredets Begyndelse var delt i 4 lige store Gaarde, af hvilke ingen havde nogen anden Betegnelse end efter vedkommende Bruger. Den Gaard, som nu kaldes „Vorbjerggaard“, er en Fortsættelse af den i Jordebøgerne fra det 17. Aarh. som Nr. 2 af de 4 Fjerdepartsgaarde opførte, men Navnet Vorbjerggaard som Betegnelse for denne træffer vi først ind i det 18de Aarhundrede.

Med Hensyn til Vorbjergs Marker finder vi desværre ikke disse Navne angivet paa det ældste Matrikelskort, der dog er saa gammelt som fra 1792, men ved Hjælp af andre Kilder kan flere af dem saa nogenlunde stedfæstes.

I Markbogen nævnes 9 Fald, af hvilke *Knokholt*, der bestod af 26 Agre, og *Vester Knokholt*, der bestod af 11, jo, efter hvad der er meddelt under *Lindholm*, maa have udgjort den nordlige Fortsættelse af den Jord, der paa *Lindholms Kort* er angivet som *Knokholt* og altsaa have ligget i den sydøstlige Del af *Vorbjergs Mark* øst for *Vejen* mellem *Lindholm* og *Hvorup*. Faldene *Øster Kammerdal*, og „det nordre Fald i Øster Kammerdal“, der bestod af henholdsvis 34 og 17 Agre, kan ogsaa nogenledes stedfæstes, idet *Kammerdalshøje* findes afsat paa *Maalebordsbladet* af 1880, nemlig i det nordøstlige Hjørne af *Marken* oppe ved Grænsen mod *Hvorups Jorder*; de løb begge i Retning Syd-Nord og maa have ligget umiddelbart øst for *Knokholt*. *Flørager*, der bestod af kun 4 Agre, maa have været en Fortsættelse af Agrene af samme Navn paa *Lindholms Mark*. *Follerager*, der vendte i Syd og Nord og bestod af 35 Agre, laa antagelig op mod Grænsen af *Hvorup Mark*, hvor der ogsaa fandtes et Fald af dette Navn. Et lille Vink til Orientering kan

man maaske uddrage af følgende Synsforretning, der den 25/8 1640 blev afhjemlet paa Kjær Herredsting, hvor Christen Christensen, Ridefoged til Vang, paa sin Husbonds Vegne lod fremstille nogle Synsmænd,

„efter som de var tagen til at se, hvis Jord som findes at være indpløjet, og Skellet imellem Vordbjerg og Huorup Mark at være efterpløjet og nederlagt, desligeste Vorbjerg Ager at være indplouet i Huorup Mark . . . ., saa og at syne, om det Høe i F o l d e r a g e r s D a m, som er slagen, er ikke inden rette Skiel i Huorups Fællig og Mark¹⁾. Da haver de idag været paa Aastederne, og først saa de noget Græs at være slagen i sønder Side af Folderagers Dam, som dennem syntes at være for Søren Mørchs Agerender i Huorup, og under Skiellet at være bierget i Huorups Mark samt revet og afført. Disligeste saa de østen for Folderagers Dam og øster til Vordbierig Vej, som var 140 Favne, som dennem syntes som Vordbierig Mænd havde udpløjet Diget og gammel Skiel . . . . . Udi lige Maade der østen for paa østen Side af S p r i n g b a k k e n findes der en Ager af Vorbierig Ager at være udpløjet over Skiellet og dermed Skiellet forvilet²⁾ og nederpløjet, hvilken Ager dennem blev forevist at være Troels Pedersens i Vordbierig, som var 7 Favne“.

Den Vorbjergvej, der her omtales, er vel den, der fra Hvorup By gaar i sydvest og vest, til den ved Foden af Vorbjerg Bakker støder til en Vej, der fører i sydlig Retning mod Vorbjerggaard og Vorbjerg. S p r i n g b a k k e n nævnes ogsaa i Markbogen, og var her Navnet paa et Fald, der vendte i Syd og Nord og bestod af 59 Agre. Denne Bakke har altsaa ogsaa ligget ved Grænsen mod Hvorups Marker og er rimeligvis den stejle Bakke, der ligger østen for den omtalte Vorbjergvej. Af andre Fald nævner Markbogen L u n d s v a n g e n, der vendte i Syd og Nord og

1) Den 21/8 1641 vidnede Morten Kielsen i Hvorup paa Kjær Herredsting, »at han mindes udi 40 Aar, da hafver de Aasteder, som kaldes Folderagers Dam, været brugt til den Gaard i Huorup, som Søfren Mørch nu iboer«.

2) forvildet, o: udsløttet, gjort ukendeligt.

indeholdt 76 Agre, Neder Indland, der vendte i Øst og Vest, med 34 Agre, Over Indland, med Retning som foregaaende og 28 Agre samt Nymark paa samme Led og med 47 Agre. Ingen af disse sidstnævnte Fald har jeg kunnet stedfæste.

Vest og nord for Vorbjerg By ned til Aaen var der Fæld, som benyttedes til Græsning for Kreaturerne. Her i Nærheden maa man vel søge den ovenfor omtalte Lokalitet Svinvadet, der maaske oprindeligt har været kaldt „Svendsvad“; i Kjær H. Tgb. $\frac{12}{6}$ 1632 nævnes nemlig en af Vorbjergs Enge, der hed saaledes. — Den sydlige Del af Fælleden kaldtes, som tidligere under Lindholm omtalt, for „Pindengen“.

Ellers kendes ingen Stednavne af ældre Dato fra denne Del af Sognet, hvorved dog skal bemærkes, at Bakken sønden for Vorbjerg efter en mundtlig Beretning skal kaldes „Kirkebakken“, hvilket Navn vel er fremkommet derved, at Kirkevejen fører over den nævnte Bakke.

I en Præsteindberetning af ca. 1826 til Stiftamt. Moltke i Aalborg meddeles det, at der i ældre Tider havde været betydelig Skov ved Vorbjerg, og at man „for nogle Aar siden“ i Kæret havde fundet svære Egetræer „16 à 24 Alen lang og af 3 Mænds Tykkelse ganske frisk“; — „og har jeg set dette i Husbygning“, tilføjer Meddelelsen (Pastor Winding).

Hvorup By laa i det 17. Aarh. som en samlet Bebyggelse samme Sted, hvor den gamle Del af Byen endnu ligger, altsaa ca. 650 Meter fra Kirken; og den eneste Ejendom, der laa udenfor Byen, var Ensædegaarden Hvorupstorp. — Hvorup By havde vel dengang omtrent samme Skikkelse som paa Matrikelkortet af 1797, paa hvilket den er indrammet af en Firkant af Veje, indenfor hvilken Firkant flere andre Veje forgrener sig. Den nederste Halvdel af Firkanten er ikke videre bebygget, men i den øverste træffer vi Gaardene liggende Side om Side langs Sydsiden

af den Vej, der danner Byens nordlige Grænse. Den vestligste af Gaardene i denne Række var *Vestergaard*, der paa Matrikelkortet har Nr. 10, og i det nordøstlige Hjørne laa *Østergaard* (M. Nr. 12). Umiddelbart syd for sidstnævnte Gaard bag dennes vestlige Nabogaard laa *Side om Side 2 Gaarde* (M. Nr. 13 og 14), der tilsammen udgjorde den Gaard, der i det 17. og 18. Aarhundrede kaldtes „*Hvorups Bundgaard*“, og om hvilken Traditionen vilde vide, at den i den katholske Tid havde været Præstegaard. Et enkelt Sted, nemlig i et Krigsstyrmanttal, dat. Sundby Præstegaard d. $24/4$ 1713, nævnes endelig blandt Gaardene i Hvorup By en ved Navn „*Fruensgaard*“, der hørte til Vang Gods.

Rundt omkring Firkanten laa Byens Agre til alle Sider; de gamle Marknavne er heller ikke paa dette Kort angivne, men ved at sammenholde Kortet — paa hvilke de daværende Ejeres Navne er opført paa de respektive Lodder — med Udskiftningsforretningen, der angiver i hvilke af de gamle Fald samme Lodder ligger, kan de gamle Marknavne her for alles Vedkommende med nogenlunde Sikkerhed stedfæstes og endda nok saa godt som for Vorbjergs Vedkommende.

Efter Markbogen bestod da Hvorup Bys Marker af følgende Fald: *Folderager*, der vendte i Øst og Vest, udgjorde Fortsættelsen — mod Nordøst — af Marken af samme Navn paa Vorbjerg Mark. Den Del af dette Fald, som hørte til Hvorups Jorder, talte 27 Agre, hvori efter det foregaaende maa være indbefattet den Jord, der kaldtes *Folderager Dam*. *Folderager* begrænsedes i Sydøst af Vejen mellem Hvorup og Vorbjerg; mellem denne Vej og Hvorup-Lindholmsvejen laa *Halsig Agre* og *Risbæragre*, begge vendende i Syd og Nord. Det første af disse Fald, der indeholdt 67 Agre, laa nærmest Grænsen mod Vorbjerg Mark, medens Risbæragrene, der i Udskiftningsforretningen kaldes „*Risagre*“ — laa nærmest Byen; de bestod

af 79 Agre. Øst for Halsigagrene adskilt fra disse ved Vorbjergvejen laa et Fald med det mærkelige Navn „Strøben“, der dog ikke nævnes i Markbogen, men det har maaske været henregnet under Korsagrene, der efter Udskiftningsforretningen laa „vesten Kirkevejen“¹⁾). Disse Agre, der var 25 i Tal, vendte i Øst og Vest og stødte mod Nord op til Slagtoft, der vendte i Syd og Nord samt indeholdt 29 Agre. Øst for Byen laa et temmelig stort Fald, der kaldtes Vangen, og vendte i Syd og Nord med 79 Agre; den begyndte ved Vejen østen om Byen og strakte sig ca. 450 Meter mod øst; mod Nord grænsede den vistnok op til Vejen, der gaar norden om Byen og videre mod Øst til Hjøringvejen. Øst for Vangen laa „Digesagre“ med Retning i Øst og Vest bestaaende af 39 Agre; den begrænsedes mod Nord af den nysnævnte Vej og naaede ca. 500 Meter øst for Vangen. Langs Nordsiden af samme Vej laa følgende Fald: Tovhøjsfaldet, der rimeligvis er det samme som de i Markbogen nævnte „Liunghøgsagre“, som var 23 Agre og med Retning i Øst og Vest; det strakte sig fra Vejen, der fører fra det nordvestlige Hjørne af Byen til Vadum, til ca. 200 Meter vest for Hvorup Kirke, hvor den stødte til Søndertoft Agrene og det nord for dette liggende Nørtøft Fald, der begge vendte i Syd og Nord og hver bestod af 29 Agre. Den Jord, der ligger østen for Søndertoft Agrene, sønden for Kirken og øst for denne til ca. 250 Meter fra Kirkevejen, kaldes i Udskiftningsforretningen „ved Kirken“ og „Gammel Jord“, hvilket vel tildels maa være identisk med det i Markbogen nævnte „Kirktofte Fald“, der vendte i Øst og Vest og bestod af 32 Agre. Øst derfor laa Sønder Kaalgaards Agre samt nogle Lodder, der i Udskiftningsforretningen betegnes som vesten og østen Trøldhøjen, og nord for Sønder Kaalgaardsagrene laa nogle Lodder, der sammesteds kaldes „Kaalgaards Agrene“, hvilket sidste Navn ogsaa fore-

1) Vejen mellem Uttrup By og Hvorup Kirke.

kommer i Markbogen for et Fald med Retning i Syd og Nord og bestaaende af 110 Agre, der vel ogsaa har omfattet Sønder Kaalgaardsagre og Jorderne ved Troldhøjen. Byris Ager, der vendte i Øst og Vest med 45 Agre lige nord for Kirken mellem Kaalgaardsagre og Nørtoft Faldet. Endvidere nævnes i Markbogen Faldet Grøndal, der vendte i Syd og Nord med 35 Agre. Grøndalen er en i Vest og Øst løbende Dal nord for Folderager. Derimod nævnes ikke Broager Fald, der efter Udskiftningsforretningen strakte sig sønden om Vadumvejen til det nordvestre Hjørne af Byen, hvor Vestergaard ligger.

En Del af de nævnte Steder omtales allerede i Kjær Herreds Tingbog for 1639, hvorefter 20 Mænd fra Hvorup vidnede,

„at det var dem vitterligt, at den Tid Anders Nielsen sammesteds oplod Peder Kielsen sin Gaard, saa lovede Peder Kielsen, at Anders Nielsen skulde beholde dette efterskrevne Ager og Eng af samme Gaards Tilliggelse: Først en Ager udi Nørtoft, en smal Ager østen Kirken fra Nørvej og til Søndervej, nok en Ager ved Troldhøjen, den vesterste af de to østerste, nok den vesterste Ager paa Vangen norden Stien, en Ager ved søgelet (?) Vej, den melledeste Ager paa Grøndal, dernæst Tingbrous Eng, noch den østerste femten Favn Eng ved Langbrou . . .“

De to sidstnævnte Steder laa dog i Hammer Sogn, hvor Beboerne i Hvorup saavel som de i Sundby Sogn havde nogle af deres Enge.

Hvorup Bys Ejendom var allerede i det 17. Aarhundrede ganske skovløs, derimod fandtes der et saakaldet „Riskjær“, d: en sumpet kratbevokset Strækning, hvilket Riskær i Tingbøgerne for 1639¹⁾ benævnes „Byenne“, „Byene“ eller „Byind“, om hvilket Sted det i et „sandt Kundskab om Huorup Byes Beskaffenhed“, dateret ²⁰/₁₅ 1639, bl. a. hedder: „Belangendes den Riskjær, da er den saaledes, at derudi ikke kan skiules Dyr, men ellers med smaa Birkeris

1) Kjær Hrds. Tb. ⁹/₇ og Aalb. Bys Tb. ⁸/₇ 1639.

kan være ungefær 10 eller 12 Bøsseskud lang, og hvor den er tykkest, kan den næppe være 2 Bøsseskud tyk, og mange Steder ikke een . . .“ At dette Riskjær maa have ligget et Sted i Hvorup Enge nord for Byen, fremgaar af en Sag i Kjær Herreds Tingbog for 1636, hvori der den $\frac{3}{5}$ 1636 findes afhjemlet en Synsforretning over Hvorup Enge. Synsmændene havde s. D. været paa Aastedet „og der set et Kast vesten med Byeenn i Hvorups Enge fra det gammel Kast i for.^{ne} Enge og til den Sten i sønder Side af Schaanuadt, som er udi Længden 58 Favne fra for.^{ne} gammel Kast og til for.^{ne} Sten, som er beret for dennem at skulle være en Skielsten, og syntes dennem at for.^{ne} nye Kast var Engen og Græsningen til Skade . . .“ Derefter fremkom de andre menige Hvorups Bymænd og fremlagde en skriftlig Erklæring, hvori de besværede sig over „den gode Mand Jens Høgs Kiøren til Vang, siden han kom fra Gulland, med sit Tømmer og Gods“, og at den gode Mands Tjenere ikke vilde lukke Led efter sig, hvad enten de kom aarle eller silde, saa at deres Enge var ganske „opbredet¹⁾ og opredet“. Hvor Skaanvad eller „Schaanuadt“ har ligget, kan vistnok ikke oplyses, men denne og Riskjæret maa jo efter det foreliggende søges et Sted i den vestlige Del af Hvorup Enge mellem Hvorup og Vang. Det har meget muligt strakt sig saa langt mod Øst, saa at det har staaet i Forbindelse med „Hv o r u p t o r p s K r a t“, der nævnes i K. H. Tingb. $\frac{3}{1}$ 1745 og laa ved Hvorupstorp. Sidstnævnte „Krat eller Berch“ bestod af Birketræer med „Ris og Underskov“.

Sluttelig skal nævnes nogle Lokalteter, der ikke ses omtalt i de ældre Kilder, nemlig Gaarden G l i m e n²⁾ og Huset D ø i h e d e n, der begge nævnes i Folketællingen af 1860, Højen G a l g e h ø j (paa Maalerbordsbladet fejlagtig

1) Opkørt?

2) Glime kan betyde en Aabning eller Udhugning, f. Eks. Rørene i en Sø.

kaldet Gadehøj) øst for Hvorup Kirke, Kællingstenen nord for Kammerdals Høje, hvor der skal være en Mand henrettet¹⁾, samt et 3die uhyggeligt Sted, „Brobakken“, om hvilket Sagnet fortæller, at der gik en Kælling og rev om Natten, og at der nedenfor Bakken fandtes en stor spids Sten, hvor der gik en hovedløs Hest²⁾. Brobakken maa vel være den Bakke paa hvilken Broager Fald ligger.

Hvorupstorp findes formentlig 1ste Gang nævnt i et Tingsvidne af Kjær Herred, dat. Tirsdag næst for Sancti Andreae Apostoli Dag 1519³⁾, hvor Navnet skrives „horups Taarp“, men iøvrigt kaldtes Gaarden i det 17. Aarh. som oftest slet og ret „Torpet“.

Uttrup By strakte sig i Syd og Nord langs med Kongevejen. Sydligst i Byen laa Søndergaard, der laa i Sundby Sogn og nordligst Nørgaard, der hørte til Hvorup Sogn. Den første af disse svarede vistnok til nuv. M. Nr. 4 og havde 1794 Hk: 5—5—3— $\frac{1}{2}$. Nørgaard, der har M. Nr. 28, ligger ved østre Side af Vejen nogle faa Meter nord for Møllegaarden. Ved Nørgaard laa „Uttrup Led“, der af og til omtales i Tingbøgerne.

Størsteparten af Markerne laa vesten for den gamle Hovedlandevej mellem denne og Lindholms Jorder. Hvad der laa øst for Byen og Vejen, synes at have været Fællede. Øst for Vejen laa dog følgende 3 Fald: Lergravsfald, paa hvis vestlige Del fandtes en Hævning, der paa det ældste Matrikelkort kaldes „Smedjebanken“, begyndte umiddelbart syd for Byen; den nævnes ikke i Markbogen. Nør Brenning syd for foregaaende Fald og sydligst Sønder Brenning, der stødte op mod Sundbys Jorder. Disse

1) En Sten af samme Navn, ved hvilken en Heks er bleven nedmanet, skal findes ved Gildsig; der tillægges den mærkelige Egenskab, at det stikker i Fødderne, naar man ved Midnat gaar rundt om den (Fra dansk Folkemindesamling I, S. 106).

2) E. T. Kristensen: Danske Sagn i Folkem. II, S. 149.

3) Top. Sml. Perg. Nørrejylland 222.

3 Fald har maaske udgjort det i Markbogen nævnte „Brenningens Fald“, der indeholdt 85 Agre og vendte i Øst og Vest. Ingen af disse Fald naaede dog ned til Fjorden, men var adskilt derfra ved den brede Kærstrækning, der fortsætter østen om Uttrup og videre langs Fjordens Bred. Vest for Hovedvejen og umiddelbart nord for Uttrupgaard laa *Stenovnsfald*, der kaldtes saaledes efter den i 1. Kap. omtalte Stendysse; det strakte sig i Øst og Vest op til Bakkeranden og indeholdt 71 Agre. Ovenfor paa Bakken laa som tidligere nævnt *Langager*, af hvilke en Del bestaaende af 65 Agre hørte til Uttrup. Mellem Byen og Bakkeranden er paa Kortet angivet 2 Fald, nemlig „Faldet vesten Smedien“ og „Faldet vesten Møllen“, det sidstnævnte nord for førstnævnte, hvilke ikke nævnes i Markbogen. Nord for disse Fald laa *Sønder- og Nør-Sandensagre*, der i Markbogen under et betegnes „*Sannens Fald*“ eller „*Saanens Fald*“ og løb i Øst og Vest med 32 Agre; de grænsede mod vest op til Langager. Nord for Nør Sandensagre laa „*Tyvkul Agre*“, der mod vest grænsede op mod Nør Langager og Arkildsdal paa Lindholms Mark; den nævnes ikke i Markbogen. I Markens nordvestlige Hjørne op mod Gildsig Mark laa *Nør Helden og Helden*, der i Markbogen kaldes „*Hellens Fald*“ og vendte i Øst og Vest med 17 Agre. Sydøst for dette Fald laa „*Hørfløens Fald*“¹⁾ med samme Retning og indeholdende 52 Agre, og sydøst derfor igen Faldet norden Møllen, der ikke nævnes i Markbogen. De tre sidstnævnte Fald begrænsedes mod vest af Gildsigvejen. I Markbogen nævnes endelig — efter Hørfløens Fald — „*Biergeagersfald*“, der indeholdt 48 Agre og havde samme Retning som de øvrige. Dette Fald er ikke afsat paa Kortet, men synes efter den Orden, hvori det anføres, at have ligget i Nærheden af Hørfløens Fald.

1) Markbogen har ganske vist »Hørfrøen«, men det rette er sikkert »Hørfløen«, som det skrives i Udskiftningsforretningen.

Øst for dette findes derimod paa Kortet afsat et Stykke Jord, der kaldes „Nye Mark“, og som var det nordligste af det til Uttrup hørende opdyrkede Jord. — Naar man i gamle Dage ad Kongevejen sydfra havde passeret Uttrup Nørgaard og en nord derfor liggende Toft, — vistnok den i Udskiftningsforretningen omtalte Nørhauge¹⁾ —, var man allerede ude paa „Uttrup Hede“, af hvilken der for ikke saa mange Aar siden var en Del tilbage. Det er muligt, at der ogsaa her kan have været noget Skov, hvad man kunde tro, naar man ser et gammelt Skovkort fra det 17. Aarh.²⁾, paa hvilket er afsat en Skovsignatur paa et Sted, der kan svare til Uttrup Hede, men man maa jo vise en Del Forsigtighed med at drage for sikre Slutninger af saadanne gamle Kort, hvis Nøjagtighed gerne er saa som saa. Imidlertid omtales i Jerslev Herreds Tingbog en Skov, der betegnes som „kgl. Majestæts Skov ved Sundby“. Den nævnes i Anledning af, at Lars Dyrskjøt m. fl. i Aaret 1627 var bleven mistænkt for at have planlagt en Sømmensværgelse mod „Kejserens Folk“ og efter en Angivers Udsagn i dette Øjemed skulde have gemt nogle Tønder Krudt der i Skoven. Denne har dog vistnok paa dette Tidspunkt sunget paa sit sidste Vers, hvilket det kunde se ud til, da Bønderne i Sundby og Hvorup Sogne iflg. Aalborghus Lens Oldenregistre havde Svin paa Olden i 1616 og tidligere, hvorimod de ikke ses at have haft det efter den Tid, og det er rimeligvis nok Fjenderne, der har foraarsaget dens Endeligt; der skulde jo bruges ikke saa lidt Tømmer til Sundby Skanser, og Brændsel blev der heller ikke sparet paa fra den Side. Imidlertid findes der ikke nogen paalidelig Oplysning om denne Skovs nærmere Beliggenhed. Ved Hovedlandevejen ca. $\frac{1}{2}$ Kilom. nord for Vejen, der fører fra Uttrup til Hvorup Kirke, ligger en Gaard, der kal-

1) En anden Have, Storhaugen, laa ligeledes nord for Uttrup ikke langt fra Fjorden,

2) Gl. kgl. Saml. fol. 713 Jylland Nr. 42.

des Ellebæk. Denne Gaard er af nyere Dato, men om Navnet er „lavet“ eller indirekte har sin Oprindelse fra Elle-skov skal, lades usagt. I Udskiftningsforretningen omtales Loftsbrobæk, som jo endnu findes, endvidere en Bæk af Navnet Gildsig Bæk, som altsaa har løbet forbi Gildsig og mundede ud i Fjorden nord for Uttrup, men nogen „Ellebæk“ ses ikke nævnt i de ældre Kilder.

I den ovennævnte Præsteindber. af ca. 1826 omtales endélig nogle Huse i Uttrup, hvilke Huse kaldtes „Slottet“, hvoraf drages den dristige Formodning, at der engang skulde have boet en Konge i Uttrup.

III. Færger, Broer og Veje m. m.

I Aalborghus Lens Jordebog for 1562 finder vi Indtægtsposten: „Aff Sundby Ferger 9 Mrk. Fergepenning“, men før den Tid ses disse Færger ikke at være omtalt, bortset fra et Missive af 1555, hvorom nedenfor. Færgefarten mellem Aalborg og Sundby har dog naturligvis existeret ligesaa langt tilbage i Tiden, som Aalborg har været en By, og er rimeligvis netop det, der har været Aarsag til Sundbys Opstaaen, saa at det er med god Føje, at Færgen blev valgt til Nørresundby Købstads Vaabenmærke. Færgerne over „Aalborg Sund“, blev altid kaldet „Sundby Færger“ og synes oprindelig at have hørt til Sundby, saaledes som det fremgaar af følgende kgl. aab. Brev af $18/6$ 1589:

„Eptersom Borgemestere och Raadmænd udi vor Kiøpsted Aalborg hafver ladet gifve os tilkiende, hvorledes at alle Ferger och Fergemend, som holdis udi Sundet emellem Aalborg och Vendsyssel skulle holdis och være boendis paa hin Side Fiorden udi Sundbye, och derofver tit och ofte sig skulle tildrage, at mange got Folk af Adelen och andre, som hid til Byen kommendis vorder och ville derofver, saa vel som och Borgerne och Indbyggerne sammesteds, skulle undertiden ganzze Netter och Dage blifve opholden med dieris Heste och Vogne, før end Færgerne komme fraa dend anden Side, hvorføre de hafve verit begerendis at motte holde fire Ferger der udi Byen paa det bode den veifarendis saa och dieris Borgere, som hafve derofver at bestille, kunde des redligen och bedre ofverkomme, da hafve vi . . . unt och tillat . . . at Borgemestere och Raadmand udi vor Kiøpsted Olborg paa Byens Vegne maa

herefter holde der for Byen fire guode ferdige Ferger, och skulle de sielf mue forordne skaffe och holde guode duelige Fergemend til samme Ferger och raade for dennem at tage udi Tienniste och aftacke, straffe och sette til Rette, om nogen med Billighed kunde hafve sig ofver dennem at beklage, dog skulle forskrefne Borgemestere och Raadmend af samme fire Ferger lade gifve och fornøie slig aarlig Afgift til vort Slot Aalborghus epter som der gifves af fire de andre Ferger udi Sundbye; ville ochsaa hafve os forbiholdit altid at gjøre, forandre och forordne herom epter, som Leiligheden kand fordre.“

De Sundby Færgemænd følte sig brøstholdne over denne Forordning, og i Anledning af deres Besværing herover udgav Kongen under ³⁰/₆ 1591 et nyt aabent Brev af følgende Indhold:

„Eftersom vi nogen Tid siden forleden hafve bevilget Borgmestere och Raadmend udi vor Kjøpsted Olborg paa Byens Vegne at mue holde der for Byen fire gode ferdige Ferger at ofverløre, hvis veifarendis och fremmede der ofver Aaen hender at skulle ofverførís, och vorre och Kronens Undersaatte Fergemend udi Sundby hafver sig beklaget dennem at skie Forkort derudinden, efterdi de altid tilforn af Arildstid hafve holdt samme Ferger, hafve och icke anden Nering eller Biering end Fergeløn af samme Ferger och skylder och skatter aarligen deraf til vort Slot Aalborghus, begierendis, at de endnu fremdelis maa holde samme Ferger ved Magt, paa det de icke skulle plat ødelæggis, forarmis och fordrifvis, da hafre vi . . . unt, bevilget och tillat . . ., at forskrefne vore och Kronens Undersaatte, menige Fergemend udi Sundby, mue aldenne herefter, til saa lenge vi anderledes derom tilsigendes vorder, holde emellem Sundby (och Olborg) to gode ferdige Ferger saa dend veifarendis Mand, som der hender at ofverkomme, uden ald Forhindring Ophold och Forsømmelse kunde derofter komme, och skulle de være forplichet at holde och forordne gode duelige Fergemend til samme Ferger, saafraamt de derforre icke ville tiltallis och straffis om nogen med Billighed kunde hafve sig derofter at beklage; skulle de och gifve och fornøie af samme Ferger slig aarlig Afgift til vort Slot Aalborghus, efter som der gifvis af de andre Ferger samstedts.“

I Aaret 1606 var der efter Jordebogen 12 Færger, alle bortfæstede til Sundby Mænd, og Afgiften var for hver af Færgerne 1 Mrk. aarlig. — Det er, hvad der foreligger til Belysning af Sundbyfærgernes ældste Historie, og Forholdet maa herefter være det, at disse Færger fra Arilds Tid har været drevne af Sundbys Beboere, der herfor har svaret Afgift til Kronen i dennes Egenskab af Ejer. Medens selve Sundby overgik i Kronens Eje som hørende under Vitskøl Kloster, har dette ikke været Tilfældet med Færgerne, der ikke synes nogensinde at have tilhørt Klostret, hvis Jordebog af 1552 ikke har noget om dem, medens de derimod som nævnt findes opført i Aalborghus Jordebog for 1562, hvor Klostergodset endnu ikke var indført. Herligheden over Sundby Færger forblev i Kronens Eje et Stykke ind i det 18. Aarhundrede, men var en Tid — iflg. Pantebrev af $\frac{5}{3}$ 1660 — pantsat til Frederik Thuresen¹⁾ og senere en Tid henlagt til Ryttergodset, hvilket bl. a. fremgaar af følgende Fæstebrev til Thøger Lassen, der som Ejer af Rødslet tillige ejede den Gaard i Sundby, der i 1607 blev opført af Enevold Kruse, og som var det eneste af Boelstederne dersteds, som ikke hørte til Sundby Gods²⁾.

„Jeg Anders Sandberg til Quelstrup k. M. til Danmarch och Norge velbestalter Oberste ofver den nørjydsche Regiment til Hest, kiendes och hermed vitterlig gjør, at ieg paa højbe. kongl. Maj. min allernaad. Ariveherre och Regimenteds Vegne steder och fester Thøger Lassen paa Rydslet een af de tolf Fergers Ret og Rettighed i Sundet for Aalborg som alle tolf til mit underhafvende Regimente til een Rytter at holde er af højbe. hans ko. Ma. dertil betroede Commissarar udlagte. Samme Tolfte Part af Sundets Ret-

1) Pantebogen 1657—60.

2) J. T. 17/11 1606 og J. Reg. 24/2 1607, hvori det hedder: Dog skal det være ham og hans Arvinger eller hvem andre, der faar Gaarden i Væрге og bo i den, forment at tilegne sig nogen Rettighed i de Færger, der daglig gaar mellem Aalborg og Sundby eller i mindste Maade befatte sig med dem.

tighed, Anne Mouridtsdaatter seneste i Feste hafde och fradøde, hvilche for^{ne} Fergested med dets Rettighed som tilliger och tilforn tilligget hafr, Tøger Lassen ved sin Thiener, som boer paa hans Boelig¹⁾ i Sundbye, maa niude, bruge och beholde hans Lifstid . . . (etc.) . . .“ Datum Quelstrup den 30. September A^o 71.

P. S. Efter hans kongl. Ma. naadigste udgangne Forordning er hannem samme for^{ne} Fergested forundt fri for Fæste“. (L. S.) Anders Sandberg²⁾.

I Aalborghus Jordebogsregnskab 1680—81 findes endelig følgende Post:

„Sundby Pramme, som hafver tilforn veret til Ryteriedt udlagt og A^o 1680 d. 1. Augusti til Amtstuen lagt, er foraccorderet med Commiss. Jens Wisberg at gifve aarlig 50 Rd. Christen Ofvid af een Kog 1 Mrk. 8 Sk. . .“

Hvad nu angaar Antallet af Færgerne til de forskellige Tider, kan det under Hensyn til, at Afgiften for Færgerne iallfald næppe har været større i 1562 end i 1606, men snarest den samme, meget vel antages, at der paa det førstnævnte Tidspunkt har været i det hele 9 Færger i Sundby. Saa kommer Frd. ¹⁸/₆ 1589, der vistnok maa opfattes saaledes, at Aalborg By faar 4 Færger, uden at Sundbys Færger derved inddrages, hvorved Sundby Færgemænd uden just at miste deres Næringsvej dog faar en for skarp Konkurrence at kæmpe imod. Herover er det saa de beklager sig og opnaar ved Frd. af ³⁰/₆ 1591 Tilladelse til „at mue aldenne herefter . . . holde . . . to gode ferdige Færger“. Dette lyder formentlig ganske meningsløst. Ordet „aldenne“ maa betyde, at Sundby faar Eneret paa Færgefarten, hvad ogsaa Brevets øvrige Indhold tyder paa, i modsat Fald vilde det være en tvivlsom Begunstigelse at faa bevilget to Færger til, men hvad der er det afgørende, er, at der i 1606 var ialt 12 Færger, alle hørende til Sundby, og at der ingen kgl. Frd. ses at foreligge fra den mellemliggende Tid om

1) o: Bol.

2) Konfm. ved aab. Br. af ²⁴/₆ 1674 (J. Reg.)

nogen Forandring i Færgeordningen, hvorfor den rette Forklaring vistnok maa være den, at der i Kanceliets Kopibog er indløbet en Fejlskrift¹⁾, idet der staar to i Stedet for tolv, saaledes at Sundby ved Frd. af $\frac{30}{6}$ 1591 i Virkeligheden faar Eneret paa at holde 12 Færger, som den havde det gennem de følgende Aarhundreder. Disse 12 Færger, der i Christian V.s Matrikel var skyldsat for ialt 12 Td. Hartk., var bortfæstede til 12 Mænd, der alle var fra Sundby, men foruden dem var der ogsaa enkelte mindre Færger eller Kaage væsentlig til Personbefordring, til hvis Drift der var meddelt særlig Bevilling. Saaledes findes i Jordebøgerne anført: „Anno 1634 dend 23 Maj. hafver velb. Otto Scheel paa kon. Mayts. Veigne bevilget Hans Aall at maa ofverfærre med sin Ferge emellem Aalborg och Sundby och schal aarligen gifve til kon. Mayt. 1 Rixort Fergepenge“²⁾, og i det ovenfor omtalte Pantebrev af $\frac{5}{3}$ 1660, tilføjes: „Anno 1645 d. 2. May hafver velb. Gunde Lange gifven hans³⁾ Efterkommere Niels Wogensen i for.^{ne} Hans Als Sted Lof at maa ofverføre efter Seddels Indhold och gifvet som forschrefvit staar⁴⁾. 1669 fik Hans Truelsen Bevilling paa en Færge ved følgende Brev:⁵⁾

Eftersom dend reisende Mand beklager, hvorledis Fergemendene her til Slottet icke saa villigen och gierne, som det sig bør, med Fergerne ofverfører en ledig Person allene imellem Byen och Vendsøssel Land imod den naad. anordnede Fergeløn, som er een Schilling for en enlig Person, medens ofte forhale Tiden saa lenge dend Reisende til Skade, at der kand sambles fornøjelig Fragt som Fergemendene med ofver fare ville. Da paa det ingen imod hans kongl. Maj. Forordning maa blifve opholdt paa dette Fergested, naar Guds Vejrlig det icke ellers forhindrer, er paa højstb.¹⁰

1) Nøjagtigheden var neppe altid saa stor — jfr. Udtrykket »Aaen« i St. for Fjorden.

2) c: 12 Sk., samme Afgift som af et Gadehus.

3) c: Hans Al's.

4) Pantebogen 1657—60 — Afgiften er her angivet til 1 Mark.

5) Conf. $\frac{20}{3}$ 1671 (J. Reg. $\frac{62}{1671}$).

hans kongl. Maj. naad. Behag paa Amtmandens Veigne denne Brevvisere Hans Truelsen tilforordnet, at hand efter egen Erbydelse ved Nat och Daug med en liden Kog eller Baad saadanne enlige och leddige reisende Persohner strax schal overføre, naarsomhelt de store Ferges icke kand eller vil over føre, och schal hand derfor lade sig fornøje med den Betalling och Fergeløn her, som kongl. Ma: Ordinats tillader, och saa snart hand kommer i Verf¹⁾ hermed skal hand gifve deraf til Fergepenge een Rixort aarligen som Slottedes Jordebog med forbedres schal. Actum Aalborghus d. 27. Martii Anno 1669. Udi Amtmandens velb. Offue Juels Fraverelse efter Befaling

Mons Willemssøn.“

Under ²⁸/₈ 1671²⁾ fik Laurids Skaffboe, Indvaaner i Sæby³⁾, kgl. Bevil. at være Fergemand imellem Aalborg og Sundby, og en tilsvarende Bevilling blev under ⁶/₉ s. A.⁴⁾ meddelt Bendix Wichmann „hvorimod hand efter egen Erbiudelse schal forpligt vere aarligen at holde os trende remonterede Heste oc Karle med Sadel, Carabin, Pistoler och andet behørigt.“ Den ¹²/₃ 1672⁵⁾ fik Anne, sl. Wilom Frandsens i Aalborg ligeledes Bevilling paa en Færgeskog. Om hendes og Mandens Forhold faar vi en Del Oplysninger i hendes Ansøgning, der findes som Bilag til Resolutionen og lyder saaledes:

„Stormechtigste Arfvekonge . Allernaadigste Herre.

Jeg fattige bedrøvede Enche endnu som tilforne indflyer udi al Underdanigh. med ydmyge Bøn til min allernaadigste Arfvekonge och Herre, eftersom jeg hafver underdanigst ombedet, at mig naadigst motte forundis min Lifestid en Fergeskog ved Aalborg at iøre Folch ofver med och dend at nyde formedelst dend store Pressur⁶⁾ med Schatter, Indquar-

1) I Gang.

2) J. Reg. Nr. 151 1671.

3) Var Husmand i Sundby, hvor han døde 1691, 68 Aar gl. Han var g. m. Karen Willumsdatter.

4) J. Reg. Nr. 156 1671.

5) J. Reg. Nr. 38 1672.

6) Tynge.

tering och Contributionsudgifter, som jeg och min sl. Mand hafver udstanden i dend besverlige Krigstid, ja langt større Hold hafver haft end nogen af Indbyggerne der udi Byen, och dend Tid de Svendsche bemechtiget sig Aalborg Slot, udstod jeg och min sl. Mand stor Travali¹⁾); mens dend Gang at voris dansche Folch komb der til Byen och bortjaget dennem, hialp min sl. Mand med Lif och Bloed, Schib och Folch, Slottet igien blef erobret och indtaget. Ellers hafver min sl. Mand och Jeg lid stoer Soeschade paa Schib och Godtz, som godt Folch nochsom er bevist, hvorfor jeg fattige bedrøvede Enche ofver saadan Præsurer och Siøschade gandsche udi Armmød er geraaden, saa jeg fattige Qvinde med mine Børn nu indtet hafver at hielpe os med, derfor paa det allerunderdanigste med dybeste Such ydmygeligen begierer jeg, at min naadigste Herre ville vere mig fattige Enche bønhørt, at jeg samme Fergepladtz fri maa nyde . . . etc. Allernaadigste Arfvekonges plichtbunden Tiennerinde Anne Madtzdatter sl. Willum Frandtsens Efterlever-ske af Aalborg. Hafnia d. 14. Januarii 1672“.

Ansøgningen har derefter følgende Paategning:

„Dersom Eders kongelige Majestæt ville allernaadigst bevilge Supplicanten denne underdanigste Begiering da scheder hinder en stor kongelig Naade, thi dette er fast alle bevist, at hendes sl. Mand gjordte stor Thieneste i sidste Krigs Tid, idet han continuerlig i verende Krig atschillig Steder i Norge med Proviant forsynede och imidlertid lide stor Schade til Søs. som hand derved och er kommen i største Fattigdom. Datum ut supra

Enevold Parsberg m. p.“

Endelig fik Christen Nielsen Owed under ³⁰/₅ 1679 kgl. Brev paa at maatte holde en Baad eller Færgeskog at overføre Folk med imellem Aalborg og Sundby. Kogen, der var knyttet til dette Privilegium, der senere blev overført paa andre, blev saa længe Færgævæsnet bestod, ved at bære hans Navn og avancerede endogsaa til at blive kaldt „Hr. Oves Kog“. Chr. Owed (eller Ove) var imidlertid ikke nogen gejstlig Mand, men det oplyses om ham

1) Trængsel.

i Bevillingen, at han havde lidt Skade i „nærværende Krigstider (altsaa den skaanske Krig) af Fjenderne, som hans Skibsrøm paa Rejsen fra vor Kiøbsted Aalborg och hid skal haive taget“. Det bemærkes nærmere i Bevillingen, at denne tillod ham, at overføre „hvis rejsende, ledige Personer, som det begierendes er, naar de store Koger iche gaar“, og at han derfor skulde lade sig nøje med den Betaling for Færgeløn, som var forordnet der paa Pladsen. I Afgift skulde han svare 1 Rigsort om Aaret. I Jordebogen 1698 er det noteret, at han nu var død.

Med Hensyn til Taksten for Befordring med Færgen har vi ikke andre Oplysninger end i det allerede meddelte, altsaa at det kostede 1 Sk. for hver Person, men fra det 16. Aarh. har vi et Missive af $15/5$ 1555 til Lensmanden Otte Brahe i Anledning af, at Superintendenten Mester Laurits havde beklaget sig, at naar han skulde over Fjorden ved Aalborg og til Sundby og ind i Vendsyssel, han da hver Gang til Færgeløn blev besværet med 4 Sk. danske, hvorfor Lensmanden fik Paalæg om at „handle med Færgemændene“ om et aarligt Vederlag af en Daler for at føre Mester Laurits over Fjorden¹⁾. At der blev vaaget over Taksternes Overholdelse, ser vi af følgende Post i Lensregnskaberne for 1634. „Dend 20. Juli betaldt Anders Willumsen Snedicker for en Thafle at gjøre, hvilken blef opsadt i Sundby, hvorefter Vogenmend och Fergemend skulle hafve sig at forholde med dieris Vogenlej och Fergeløn, 5 Slette-Mark. Saa och gifvet Johan Brandt for en Pel, hvorpaa samme Taffel skulle settes. Item for en Støche Planch, hvorpaa samme Thaxt blef mallidt, for $5\frac{1}{2}$ Mark. —“

Færgernes Landingsplads i Sundby var den saakaldte „Sundby Bro“, der laa omtrent hvor nu Pontonbroen begynder. I Aalborg lagde Færgerne oprindeligt til ved Østeraa, men ved Frederik III.s Brev af $11/4$ 1661 bestemtes det, at

1) Jfr. J. S. 3 – V – S. 194.

Færgerne herefter ligesaavel udi Vesteraa som Østeraa maatte indlægge til at ind- og udskebe, eftersom Strømmen og Vinden bekvemmeligst sig vilde føje; dog skulde Borgerne ved Vesteraa boende med deres Hjælp, som derudi vilde være interesserede, efter egen Erbydelse tiltænkte være selv en Færgebro paa ny at bekoste og stedse forsvarlig ved Magt at holde og derforuden at have tilbørlig Indseende, at ved samme Bro ingen Underslæb med Told og anden Varers Rettigheds Erlæggelse blev begaaet¹⁾.

Den ²³/₇ 1664 udgik et nyt Kongebrev af følgende Indhold:

„Eftersom for os underdanigst er andraget, hvorledes ingen af de 12 Færger udi Sundby, som gjør Overførsel til vor Kjøbstad Aalborg, moxen det ganske Aar igiennem sig skal ville bekvemme at ligge udi Østeraa, hvor den meste Part af Byen ligg^er, er vores naadige Vilje og Befaling, at du²⁾ det saaledes anordner, at 6 af forskrevne Færger i Østeraaen og de andre 6 i Vesteraaen til Overførsel at gjøre henlagte vordet, og til den Ende med Færgemændene Inspektion haver, at enhver, eftersom forskrevet staar, uden hverandre Indpas at gjøre, ved sin særdeles tilforordnede Aa forbliver, eller og, saafremt bekvemmeligere eragtes, det saaledes at beskikke, at de ugentlig omskiftes, nemlig at de 6, som udi en Uge ligger udi Østeraa skulle den anden Uge ligge i Vesteraa og omvendt“³⁾.

Foruden til deres egentlige Øjemed blev Færgerne paa Christian IV.s Tid en hel Del benyttet til Transport op og ned ad Fjorden, som det fremgaar af forskellige Bilag i Lensregnskaberne; den ³⁰/₅ 1608 kvitterer Oldermænden (Anders Pedersen) saaledes for „Fitalier“, som han paa Færgemændenes Vegne havde modtaget af Slotsskriveren for, at Færgemændene „til adskillige Tider førdt medt deris Ferger adskilligt til Nibes Salteris Behouf til och fra Nibe“; og fra de

1) J. S. 2 - 3, S. 385.

2) c: Stiftsbefalingsmanden.

3) J. S. 2 - III. S. 385.

følgende Aar findes mange lignende Kvitteringer for Transporter til og fra Nibe, bl. a. af Tømmer, Salt og Sild. Fra Hals Skove hentede Færgerne Brændeved til Slottets Behov, hvorfor der f. Eks. i Regnskabsaaret 1631—32 udbetaltes dem et Vederlag af 10 Sletdaler. En Gang imellem blev der ogsaa færget Tømmer op ad Ryaa til Aabybro's Reparation, som det bl. a. fremgaar af følgende Kvittering dat. Aalborg Slot den $\frac{3}{4}$ 1624: „Kiendes jeg Anders Pedersen Kid boendes i Sundby, at Søfren Mathsen, Skrifver paa Aalborg Slot hafver lefveret mig 3 R.ort 8 Sk., som ieg hafr gifvet femb Fergekarle thil Kostpenge, der thvende Reiser hafver ført Thømmer thil Oubybrof, som var sønderbrut och øde af Is och Vandløb, beregnet: En Karl hver Reigse 8 Sk. d. . . . .“ etc. Ogsaa under Kejserkrigen blev Færgerne brugt til lignende Transporter, som da de kejserlige Tropper lod dem sejle mellem Hals og Sundby med Materialier til Sundby Skanser¹⁾.

Naar det i en Erklæring af $\frac{28}{1}$ 1691 fra Aalborg Magistrat²⁾ hedder: „Overførselsstedet fra Vendsyssel og til Aalborg, kaldet Sundby, skal bestaa af 12 Bol, og formedelst deres Avlings Ringhed af gammel Tid været tillagt hver af dem en Færge i Sundet at holde . . .“, er dette ikke helt rigtigt, idet der jo ganske vist var 12 Færger, men disse var ikke særlig knyttede til Bolene, af hvilke det, der laa til Rødslet iftlg. Bevillingen af $\frac{24}{2}$ 1607 netop ikke maatte befatte sig med Færgerne; men af Lenets Jordebøger og Matriklerne fremgaar tvertimod, at undertiden over Halvdelen af Færgemændene var Husfæstere, og at ingen af Færgerne var knyttede til noget bestemt Bol, men ved Dødsfald eller Afstaaelse kunde overgaa til Brugeren af en anden Ejendom³⁾. 1662 bestod Færgemændene af 5 Boelsmænd og 7 Husmænd.

1) Aalb. Amts Aarb. I S. 99.

2) J. S. 2 — III — S. 386.

3) Indfæstningssummen var i Beg. af det 17. Aarb. 30 Dr., men gik

I Spidsen for Færgelauget stod en Oldemand, af hvilke for det 17. Aarhundredets Vedkommende kendes Anders Pedersen Kid og Morten Christoffersen, der begge findes nærmere omtalt blandt Delefogderne.

De Anløbsbroer, ved hvilke Færgerne laa, blev vedligeholdt af Aalborg By, uden at der oprindeligt blev betalt nogen særlig Afgift af dem, der benyttede Færgerne, men fra 1647 slap man ikke med Færgpengene, men maatte ogsaa til Vedligeholdelse af disse Broer — erlægge Bropenge, som det nærmere fremgaar af en kgl. Frd. af $\frac{8}{5}$ s. A. saalydende:

„ . . . Eftersom vi naadigst komme i Forfaring, at der aarlig en stor Parti Heste og Øxen skal komme igiennem Vendsyssel i vort Land Nørrejylland og føres derfra over til vor Kiøbstad Aalborg, hvoraf Byen hidtil intet har nydt til Skibsbroer og andre Broer med at holde ved lige, da ville vi naadigst, at herefter, og indtil vi derom anderledes tilsigende vorde, af hver Hest, som i saa Maader i Vendsyssel kjøbes og derfra ved for.^{ne} Aalborg overføres, skal til Byen gives 6 Sk. danske og af hver Oxe, som der over føres, 2 Sk. danske til at holde Færgebroen der i Byen saavel som den Træbro i Sundby ved Magt med.“¹⁾

Denne Oppebørselsret blev af Aalborg By bortforpagtet til private Personer, der i Forpagtningsafgift herfor i det 17. Aarhundrede svarede 40 Sletdr. om Aaret. Af saadanne Broforpagtere kendes følgende: Bertel Sørensen Koch i Sundby, hvis Forpagtningsbrev lyder saaledes:

Vi underskrevne Borgemester og Raad udi Aalborg kien-des og gjør hermed vitterligt, at vi haver forpagtet til Bertel Koch i Sundbye og hans Hustru Margrete Jensdaatter Mørch den Fergebro ved be.^{te} Sundby, og maa han og hans Hustru deres Livstid optage og annamme af Heste og Øxen, som i Wendsyssel kjøbes og der fra Sundbye hid til Aalborg overføres, den sedvanlige Penge, deraf plejer at gives og os

scenere ned til 20 (f. Eks. 1635 og 1667) og var ved Aarhundredets Slutning 16 Rd.

¹⁾ J. S. 2 — III S. 384 f.

paa Aalborg Bys Vegne af hans kongl. Maj. naadigst er bevilget, nemlig af hver Hest 6 Sk. og af hver Oxe 2 Sk., hvorimod bem.^{te} Bertel Koch og hans Hustru skal forpligtet være aarligen at give til Afgift af samme Bro 40 Sldr., Halvparten deraf at betale til Paaske og den anden halve Part til Mikkelsdag udi rede Penge uden al Skade og derfor underholde Broen vel ved lige og bekvem til Heste og Øxen at overføre . . . . datum Aalborg 9. Martii 1669.
(Underskrifter)¹⁾.

Bertel Koch boede allerede 1660 i Sundby, men har vistnok tidligere boet i Aalborg, hvorpaa det kunde tyde, at han den $31/8$ 1663 tilskødede Jens Sørensen, Borger i Aalborg „tvende Vøninger og Ejendomme med tilliggende Have liggende i Sct. Bodils Sogn østen for Roldbroen langs ud med Aaen, som løber fra Gl. Mølle strækkende sig tvert over langs med Klosters Ejendom udi øster Side til den anden Adelgade, som kaldes Brandstrop, og udi sønder Ende fra Klosters Ejendom og langs op med Gaden i Niels Simonsens Skomagers Have vedtager, og siden i vester Side fra forskrevne Brandstrogade og langs ud med bemelte Niels Simonsens Have og siden nør paa med Stiengaden, og Bygning til den anden Gade, som forskreven staar, liggendes ved Aaen. Al forskrevne Ejendom strækker sig udi sønder Ende 26 Alen, udi vester Side $45\frac{1}{2}$ Alen, udi nør Ende 25 Alen 1 Kvarter, udi øster Side 40 Alen 1 Kvarter.“ Bertel Koch var mindst 2 Gange gift og havde i Ægteskabet med Karen Hansdatter de to Sønner Søren og Steen, fra hvem der den $20/5$ 1661 blev fremlagt et Afkald af $12/7$ 1660 angaaende deres Mødrenearv. En 3die Søn hed Holger og var død inden Marts 1661, da Faderen blev indstævnet for 60 Rd., som Holger skyldte til Peter Hoppensach Jünger, Borger i Kertemind. Bertel Koch var senest gift med Margrethe Jensdatter Mørch, D. af Jens Mørck i Bjørum og Hustru Mette Pedersdatter; men i dette Ægteskab ses der ikke at have været Børn. Han

1) Kgl. Konfirm. $11/6$ 69 og $30/8$ 70 (J. Reg.).

døde antagelig i Midten af 1670erne, og 1676 og 77¹⁾ var Margrethe Mørck Enke, men blev siden gift med en Anders Andersen Kierulf i Sundby²⁾, der imidlertid døde allerede 1680; og 1682 døde hun selv, hvad vi ser af, at hendes Broder, Christen Jensen Mørck „tilholdende hos Anders Kierulf udi Torped“, den ¹⁰/₉ 1683 blev indstævnet af Borgmester og Raad i Aalborg for ¹/₂ Aars Afgift af Sundby Bro fra Paaske 1682 og til Mikkelsdag s. A. saavelsom for Sundby Bro's Brøstfældighed, idet Christen Mørck paa egne og de fleste Medarvingers Vegne efter hans sal. Søster Margrethe Mørck blandt den anden Arv efter hende ogsaa havde taget Forpagtningsbrevet, men ikke havde været at formaa til at præstere de forlangte Ydelser.

Den ⁵/₈ 1682 fik Boelsmand Niels Christensen Stabech i Sundby og Hustru Giertrud Pedersdatter Kierulf Forpagtningen af Sundby Bro efter et Brev af ganske tilsvarende Indhold som Bertel Koch³⁾. De boede i det samme Bol som tidligere Delefoged Anders Kid, hvis Enke Maren Aagesdatter 1635 havde giftet sig med Thomas Christensen Smed, der efter hendes Død (c. 1654) giftede sig med Gjertrud Kierulf, som igen efter Thomas Smeds Død (ca. 1670) ægtede Niels Christensen, med hvem hun allerede i April 1671 var trolovet. Han var rimeligvis fra Stabæk i Uggerby Sogn, fra hvilket Stabæk hans Svigersøn omtaler flere Personer i sine Optegnelser⁴⁾. Hun var en Datter af Peder Jørgensen Kierulf i Agdrup og født sammesteds 1623. Hun bragte Niels Christensen en forholdsvis net Sum, idet der, da hun den ⁵/₄ 1671 skiftede med sine Børn, tilfaldt hende 735 Sletdr.⁵⁾, og de har aabenbart hørt til Byens mest velstaaende

1) Mandtal paa Krigsstyr 1676 og 1677.

2) Maaske Søn af Anders Sørensen K. i Holtet og Anne Andersd. Kierulf.

3) Kgl. Kfm. ¹⁸/₁₁ 1682.

4) Gl. kgl. Saml. 4° 2355.

5) Aalb. Tgb ⁵/₅ 1671.

Folk. — De ejede saaledes en Gaard i Uttrup paa over 5 Td. Hartk., foruden at han var Bruger af Lindholmgaard, ligesom de i deres Ejendom i Sundby holdt 4 Karle og 3 Piger samt den største Besætning i Byen¹⁾. Endelig synes de ligesom deres Forgængere i Bolet at have holdt Gæstgiveri sammesteds og havde ligesom disse en Færge i Fæste, hvilken Brugsret ved det tidligere omtalte Skifte blev ansat til en Værdi af 50 Rd. Deres Ægteskab var vistnok barnløst, men hun havde med Thomas Smed følgende 4 Børn, af hvilke de 3 første vides at have antaget hendes Slægtsnavn: Maren, f. ca. 1657, vil blive omtalt nedenfor, Mette f. ca. 1660, g. m. Jens Nielsen Schytte i Aasen, Sindal Sogn²⁾, Peder, f. 1661, var 1693 Forpagter paa Haven i Hørby Sogn, døde paa Hjermitslevgaard 1717 og blev begravet i Tolstrup Kirke, hvor der findes Epithafium over ham, samt endelig endnu en Datter af Navnet Maren, der nævnes i Skiftet af $\frac{5}{4}$ 1671, men iøvrigt kan hendes Spor ikke følges og der foreligger maaske en Skrivefejl i Tingbogen, saa at hun har haft et andet Fornavn³⁾. Af Sundby Kirkeregnskabsbog fremgaar, at Niels Christensen var Kirkeværge i Aarene 1685 og 86 og at Regnskabet for det sidste Aar (o: $\frac{1}{5}$ 1686— $\frac{1}{5}$ 1687) er aflagt af hans Enke. Efter Jens Schyttes Optegnelser blev han begravet den 18. Febr. 1687⁴⁾.

Gjertrud Pedersdatter Kierulf døde i Sundby og blev begravet paa Sundby Kirkegaard den $\frac{5}{1}$ 1693⁵⁾ og efter hendes Død overtog hendes ene Datter Maren Broforpagtningen, nemlig den $\frac{31}{3}$ 1693, da Borgmester og Raad i Aalborg bortforpagtede hende Broen for hendes Livstid paa de

1) 3 Heste og Hopper, 1 Føl, 3 Køer, 2 Ungnød, 6 Svin og 6 Faar.

2) J. S. I — V — S 90 (Gl. kg. S. 4° 2355).

3) Jfr. iøvrigt Kierulfske Studier S. 291 ff.

4) Aaret 1678 i Optegnelserne beror aldeles utvivlsomt ligesom de 2 andre forudgaaende Notitser paa en Skrivefejl for 1687.

5) Ved Begravelsen blev der betalt 2 Mrk. for Kirkens Klæde.

sædvanlige Vilkaar, men dog saaledes, at hvis hun skulde flytte fra Sundby, maatte hendes Broder Peder Thomsen „residerende paa Haven“, enten selv eller ved „en af sine andre Søskende, som da i Sundby bo, Broen i Forpagtning nyde“. Den her omtalte Maren Thomasdatter var født i Sundby ca. 1657 og blev den $25/4$ 1694 i Sundby viet til sit Søskendebarn Niels Pedersen Kierulf, (f. 1666 i Nr. Sundby), der overtog hendes Hjem i Sundby; og her blev de boende nogle faa Aar, hvorefter de flyttede til Hallund Sogn, hvor han blev Forpagter af Kjøskegaard. Her døde hun i Barselseng 1699 og blev den $1/12$ s. A. begravet i Hallund, og Niels Pedersen flyttede derefter tilbage til Gaarden i Sundby, hvor han boede 1700 og vistnok til 1706, da han blev Forpagter af Burholdt. 1707 flyttede han til Aalborg, hvor han blev Købmand og den $10/5$ s. A. giftede sig paa ny, nemlig med Ellen Sørensdatter Wejby (f. c. 1666, begr. i Aalb. $22/4$ 1746, $795/12$ Aar gl.). 1714 blev han Oldermænd for Købmandslavet, hvilken Stilling han beklædte til sin Død 1720. Han blev begravet i Aalborg den $5/12$ — med Ligtale — og opnaaede en Alder af 54 Aar og 5 Maaneder. Til Trods for at Maren Thomasdatter fraflyttede Sundby, vedblev hun dog at være Forpagter af Færgebroen, hvilken Forpagtning hendes Mand fortsatte efter hendes Død. I en Skrivelse af $20/6$ 1700 fra Niels Kierulf til Regeringen klager han over sin slette Tilstand; han havde intet Udbytte haft af Kjøskegaard og havde haft Uheld med sit Kvæg med andre Genvordigheder¹⁾, men han synes dog snart at være kommen paa Fode igen og købte 1707 noget Bøndergods i Hvorup Sogn af Thomas Steffensen i Ravnstrup — sandsynligvis Hvorup Østergaard, der paa Chr. V.s Matr.s Tid ejedes af Steffen Thomsen i Agdrup²⁾; det følgende Aar købte han noget Bøndergods i Trankjær, V. Hassing Sogn, hvilket han dog 1710 atter af-

1) Kierulfske St. S. 299 f.

2) Fader til Thomas Steffensen.

hændede, og endelig ejede han den Gaard i Uttrup paa 5 T. 1 Sk. 2 F. Hk.¹⁾, som tidligere havde tilhørt hans Svi-gerfader. Han lod i 1701 Pulpituret i Sundby Kirkes Kors-fløj „staffere“ med Billeder.

Niels Kierulf og Gjertrud Thomasdatter havde følgende 3 Børn: Gjertrud Kirstine Kierulf, døbt i N. Sundby d. $\frac{25}{3}$ 1697, gift $\frac{4}{10}$ 1718 m. Steen Clausen Kierulf, Præst i Ulsted, senere i Aaby, og død i Nørhaa i Thy $\frac{3}{3}$ 1778; Peder Nielsen Kierulf, døbt i Hallund 1698, 1733—35 Forpagter paa Burholt, samt Maren Kierulf, døbt i Hallund d. $\frac{26}{11}$ 1699 og 1733 i Aalborg gift med Skoleholder, studiosus Morten Jensen Trane²⁾.

Hvor Landevejen afbrødes af et eller andet Vandløb, skete Passagen over dette ofte ad et Vadested, men Vandstanden kunde jo til de forskellige Tider af Aaret være forskellig, saa at det undertiden kunde være ret livsfarlig for de Vejfarende at passere Overgangen, og der blev saa opført mere eller mindre solide Broer, hvis Vedligeholdelse kunde være ordnet paa den Maade, at Omegnens Bønder — fra et eller flere Herreder eller fra enkelte Sogne — til dette Øjemed hver skulde svare en aarlig Ydelse i Korn, gerne en Skæppe („Brokorn“, „Broskeppe“), og det kunde da nærmere være ordnet saaledes, at Broen blev givet i Forpagtning til en eller anden Mand, der fik Ret til at oppebære Brokornet mod til Gengæld at holde Broen forsvarligt vedlige. Paa denne Maade var det ordnet med Lindholms Bro, der dengang som nu laa paa Hovedvejen mellem Sundby og Thisted og vist har ligget paa omtrent samme Sted, hvor den nu ligger, idet Thistedvejen, saa langt man kan følge den tilbage, har dannet Fortsættelsen af Sundby Vestergade og paa den første Strækning af ca. $\frac{1}{2}$

1) Chr. V. M. N. Z. Denne Gaard afhændede han kort før sin Død til Mag. Steen Kierulf i Aaby.

2) Jfr. iøvrigt Kierulfske St. S. 301 f.

Mils Vej saa nogenlunde har gaaet, hvor den nuværende gaar, men derefter drejede den i nordvestlig Retning op gennem Øster- og Vester Halne, vesten om Knepholt, sønden om Bjørnkjær Skov og videre til Aabybro.

Ved Midten af det 17. Aarhundrede var Lindholms Bro bortforpagtet til Anne Bentsdatter, Enke efter Borgmester og Tolder i Aalborg Hans Sørensen¹⁾, der maaske tidligere havde haft Forpagtningen, og efter hendes Død 1657 blev Broen forpagtet til Jfr Anne Kruse til Bagesvogn, hvis Fæstebrev, der under $\frac{7}{12}$ 1661 fik kgl. Konfirm.²⁾, var saalydende:

„Jeg Sophia Sehested Sl. Erich Juels til Hundsbech . . . g. v. . . . at jeg paa min allernaad. Herres og Konges Vegne, som mig hafver forundt Aalborghus Lehn i Forvaltning og Forsvar indtil førstkomne Philippi Jacobidag³⁾, naar man skrivendes vorder 1658, hafver sted og fest . . . erlig oc velb. Jomfru, Jomfru Anne Kruse⁴⁾ til Bagesvogn disse efterfølgende Broer som afg. Anne Bentsdaatter, Sal. Hans Søfrensens, i Aalborg tilforn i Fæste haft haver, som hun skal hafve, nyde og beholde hendes Livstid med slig Condition og Vilkaar, at hun aarlig inden Fastelavn i det seneste skal være forpligt at lade yde og levere paa K. Majt's Slot Aalborghus udi godt rent og ustraffeligt Korn, af Hals Bro 16 Tønder Havre og af Lindholm Bro 5 Pund Byg, og haver hun nu paa ko. Majt's Vegne betalt til mig Festen af samme Broer, nemlig af Halsbroe 8 Rixdaler og af Lindholmsbro 10 Rixdaler. Thi bydes hermed menige Herredsmænd paa højstb.^{te} kongl. Majt's Vegne udi de Herreder, hvor forbem.^{te} Broer ere beliggende, at I ere tiltænkt at yde Eders aarlige Afgift, som af forbem.^{te} Broer gaar, til bem.^{te} Jomfru, som I tilforn til Sal. Hans Søffrensen ydet hafver, som christeligen ret og forsvarligt kan være, med mindre I derfor vil stande til Rette og lide Straf, som vedbør, hvorefter I eder kand vide at rette. Til ydermere Vid-

1) Jfr. A, H. Nielsen: Lmnedes- og Bestillingsm. i Aalb. S. 99.

2) J. Reg. Nr. 125/1661.   3) d: 1. Maj.

4) Født 1624, D. a. Enevold Christoffer Kruse til Tulsted og Bagesvogn og Anne Sandberg. Stiftede 1649 tilligemed sin Søster Birgitte et »Hospital« ved Bagesvogn for 12 Fattige. † 1687, begr. i Sindal Kirke (jfr. D. A. Ah. XVII S. 246).

nesbyrd . . . etc. . . . Datum Sørup den 29. December 1657. (L. S.) Sophie Jerich Sehsted Juhls.“

Ved aab. Brev af $10/_{11}$ 1668¹⁾ blev det bevilget Søren Sørensen Borresmed, Stiftsskriver i Aalborg²⁾ „Inspectionen over Lindholms Bro . . . at den forsvarligen bliver vedligeholdt, hvorimod han ligesom hans Formænd, som Inspektionen tilforn ofver samme Bro hafver været betroet, maa niude, hvis Indkomst som til deres Vedligeholdelse er lagt.“ Efter Konfirmationsbrevet var Meningen hermed, at han nød de nævnte Indkomster mod selv at vedligeholde Broen tilbørligt og forsvarligt. Efter hans Død 1678 fik Thøger Lassen³⁾, der da var Ejer af Rødselt, Brev paa Lindholm Bros Indkomst imod at besørge dens Vedligeholdelse⁴⁾.

Ved Thøger Lassens Død 1689 gik Broforpagtningen over til hans Søn Peder Thøgersen de Lasson, der ligeledes overtog Rødslet; han havde endnu Forpagtningen i Aaret 1723, da han den $6/_{9}$ paa Aalborg Byting lod føre et Tingsvidne, af hvilket vi faar nogle nærmere Oplysninger om Broafgiften. Vidnerne, der var fra Sundby, blev saaledes spurgt, om ikke de og deres Formænd over 30 Aar havde betalt Assessor Lassen aarlig 2 Rixdr., som havde været udskrevet af (o: hos) dem, som holdt Heste og Vogn i Sundby og havde deres Fart over Lindholms Bro, hvilket havde været et gammelt Paalæg for dennes Vedligeholdelse. Dette bekræfter Vidnet Jacob Jacobsen af Nørre Sundby, hvilket han tilfulde mindedes i 30 Aar tilbage, og han tilføjede, at for 12 Aar siden, da han var Grandefoged, indfordrede han af Boelsmændene 2 Rixdr., som han leverede til Rødslet. De andre Beboere i Herredet ydede derimod „grov Korn“ til Lindholms Bros Vedligeholdelse, nemlig 1

1) Confirm. $5/_{3}$ 1674 (J. Reg. Nr. $191/1668$ og $14/1674$).

2) A. H. Nielsen S. 183.

3) A. H. Nielsen S. 84.

4) J. Reg. $85/1679$ dat. $13/_{9}$ 1679.

Aalborgskp. Korn af hver Gaard og $\frac{1}{2}$ Skp. af hver Halvgaard. Lignende Forklaring gav Chr. Madsen i Sundby. Endelig forklarede Lars Smed i Sundby at have hørt af sin sal. Fader, at denne aarlig havde givet af sin Hest og Vogn 8 Sk. til Lindholms Bros Vedligeholdelse, og det ses saaledes, at de 2 Rixdaler var den samlede Afgift som ydedes for hele Sundby, hvor de største Ejendomme jo kun var Halvgaarde (Bol).

Lindholms Bro findes opført i CV's Matrikul som skyldsat for 3 Fdk. Hartk. og synes at have været den eneste af Pastoratets Broer, til hvilken der blev svaret Brokorn.

Paa Hovedlandevejen østerud laa Loftbro, der paa et Kort i Blavius' Atlas major¹⁾ paa godt jysk kaldes „Loutbro“, men den hørte til den anden Klasse Broer, der iflg. C 3.s Reces § 5 8 skulde vedligeholdes direkte af Egnens Beboere. I Aaret 1639 var Loftbro i en særlig daarlig Forfatning, og de Mænd, som i den Anledning skulde tage Syn over den, erklærede²⁾, at den var slet forfalden paa Leder og Pæle, saa at den maatte forlænges, og det syntes dem, at den ikke kunde være mindre end 5 Favne lang. Endvidere fandt de, at Aaen maatte renses og opkastes, saa Vandet kunde have frit Løb under Broen. Endnu saa de, at der fra „Loftebrouen“ og 30 Favne østerpaa var et slem Uføre, saa at ingen kunde komme derover uden stor Livsfare „naar noget Vandløb paakommer“, Vesten for Loftbroen skulde Vejen ogsaa opfyldes og istandgøres, om den skulde være fremkommelig, hvorved det bemærkedes: „Och er for.^o Sulsted Brou K. May rette Alfar Vej mellem Østerhauf och Vesterhauf“, hvorefter vel maa fremgaa, at „Sulsted Bro“ er en Betegnelse for Hovedvejen mellem Sundby og Sulsted³⁾. Den $\frac{3}{9}$ s. A. mødte Delefoged Mads

1) Atlas major sive cosmographia Blaviana, Arnstelod. 1662, — jfr. Aalb. Amts hist. Aarb. I S. 438.

2) Tgb. $\frac{26}{3}$ 1639.

3) Ordet Bro var tillige en Betegnelse for en Vej.

Andersen paa Tinge efter at have indstævnet de forskellige Sognebeboere i Herredet „eptherdi Sulsted Brou, som er K. May: ret Alfarvej, befindes gandsche brøstfeldig baade paa Loftebrou och ved Enderne med store Hvoller och Pundser¹⁾, saa ingen her epter uden stor Lifsfare kand ofver komme, hvorfor Mads Andersen formiener, det forberørte mienige Sogne- och Herredsmend bør at hielpe med Folch och Heste och Vogen same Hvoller [och] Pundtser med Stiene och Grus at ferdige och opfølle, disligeste om di Mænd udi Sulsted Sogen och Biersted Sogen icke bør for.“²⁾ Loftebrou at ferdig giøre, som di af gammel Tid gjort hafr, med sterche Boel²⁾ och Recher³⁾ ved Siden, som det sig bør, epter som Recessen och K. Maj. Brevve formelder . . . .“ Saa mødte paa Ulsted Sognemænds Vegne Jørgen Jørgensen i Gjettrup, der erklærede, at de havde adskillige Broer og Broskifter i K. Maj. Alfarvej at holde aarlig vedlige baade i „Rosmes Brou“, „Løngdrups Vad“, ved Melholt og andetsteds, hvorfor de ikke mente sig pligtige til at paatage sig mere af den Slags, end de havde haft fra gammel Tid. Sulsted Sognemænd erklærede sig derimod villige til, f. s. v. angik deres Anpart i Loftsbrouen at reparere den paa forsvarlig Maade. Ove Jørgensen i Gandrup, der mødte for Ø.- og Vesterhassingboerne erklærede, at disse havde deres Broskifter, nogle i Langbro, andre i Loftsbrou og Langbro, og atter andre over Starbæksbro. Peder Bertelsen i Langholt svarede paa egne og Horsensboernes Vegne, at de havde deres Broskifter i Langbro, over Rendbæk og Kirkebroen, at frede og vedligeholde. Anders Dal i Vodskov svarede for sig og Hammer Sognemænd, at de havde „die-ris Brou“ i Langbro og „Hamersøll“. Ajstrup Sognemænd lod svare, at de havde Broskifter i Kirkebrovad, Stokbro over „Risens Aae“ og „midt udi Schoruad“ at vedligeholde. Mikkel Nielsen svarede paa egne og sine Sognemænds Vegne, at de havde deres Broskifter „udi Jordbrouen

1) Pundse 3: Morads. Pløre.

2) Bjelker.

3) Rækværk.

och half Loftebrouen, som er ret Alfar- och Landevej, disligest udi Huorups Brou som och er gandsche fornøden at frede och ved Magt holde“. Jens Thomsen i Vadumstorp berettede paa egne og Sognemænds Vegne, at de havde deres Broskifter i Sunsvaed¹⁾ og Halhued(?). Anders Daal, der mødte for Aaby Sognemænd, at de havde deres Broskifter ved Enden af Aabybro („Oubybro“) og endelig Anders Nielsen i Biersted paa sine og Sognemænds Vegne, at de havde deres Bro at frede i Volbro og Kirkebroen, som var Alfarvej. — De enkelte Sogne havde altsaa hver sine Veje eller Vejstrækninger at holde vedlige, og disse Strækninger var igen afdelt saaledes, at hver By havde sit Stykke, og inden for hver Bys Part hver Bonde sit „Broskifte“, hvis Vedligeholdelse han skulde tilsvare²⁾, og vi ser f. Eks. af en Synsforretning af 1635³⁾, at Uttrup, Hvorup, Lindholm og Vorbjerg hver havde sine Broskifter paa to Strækninger, der betegnes som: „Jordbrouen fra Loftebrouen och til Hien“ og: „Fra Loftebrouen och til Langbrou“. Iøvrigt var Resultatet af Forretningen, at Uttrup Broskifter var „ufærdige“ og ikke holdt ved Magt, ligeledes Lindholms for Størstepartens Vedkommende, og Hvorups paa en enkelt Undtagelse nær ikke bedre. Paa selve Loftbroen var en Del Bjelker „aldeles utjenlige“, og paa en Strækning af 30 Favne nærmest nord derfor, som Vorbjerg By skulde vedligeholde, var der „ganske ondt“ og trængte til Reparation, men med denne er det vel ikke bleven til noget alvorligt, siden samme Strækning jo var mindst lige saa „ond“ i Aaret 1639. Men ikke alene var Vejene dengang „onde“ og smalle, men det kunde ogsaa være besværligt at komme fra det ene Sted til det andet — selv om Afstanden var kort —

1) Maaske det foran nævnte Svinsvad eller Svendsvad nord for Vorbjerg.

2) Størrelsen af hver Mands Part var vistnok afhængig af hans Gaards Skyldsætning.

3) K. H. Tgb. 2/6 1635.

paa Grund af manglende direkte Forbindelsesveje, hvad vi f. Eks. ser af Tingbogen (¹⁶/₁₂ 1651), hvor nogle Synsmænd, som havde set paa den østre Hovedlandevej, erklærede, „at samme for^{ne} Sulstedschof och Brof er den allerslemmeste Brof och Vej som findes udi ald Vendsyssel Land, — och fordi nogle Gaatfolk derofr mist baade Lif och Goeds —, och er ret Alfarvej mellem Østerschof och Vesterschof¹⁾ och den tredie Par dt af Herredsmends Tingvej saavel som Tingfogden och Skrifverens Tingvej til och fra, item ret Alfarvej af Biersted Sogen och af Vadumsogn baade til Vraa, Elkier och Sulsted.“ Yderligere vidnede Mændene: „At formedelst samme unde Brof och Vej schal di af Vadum Sogen, om de enten vil til Sulsted, Vraa eller Elkier, først af deris eged Sogen och siden igiimmel Sundby Sogen, Huorup Sogen och Hammer Sogen och ind udi Sulsted Sogen 6 onde Mil fremb og tilbage, som iche ellers er undtagen en Mil, saa di iche uden Lifsfare kand køre udi Sulsted Sogen ofver for^{ne} Brof och Schof, medmindre det er stercht Vindterføre, med nogen Førsel²⁾, Heste eller Vogne i nogen Maader . . . .“ Endnu vidnede Christen Jensen, Ridefoged paa Vraa: „At di Tienere udi Vadum Sogen, som til Elkier och Vraa er ligendes, iche kand komme dieres Hosbonds Arbeid at forret (te), baade til Vraae och Elkier, undtagen di først schal igiemel trei Sogen och siden udi det fierde Sogen at forret (te) dieris Ærende . . . .“

Denne meget omtalte „kgl. Maj.s Alfarvej fra Østerhav tll Vesterhav“ passerede Kær Herreds Grænser henholdsvis ved Jerslev Bro og Aaby Bro og gik gennem Nørre Sundby i Form af Østergade og Vestergade, fra hvis Midtpunkt (det nuværende Torv) der gik en Vej ned til Færgebroen. Byens østre Indkørsel var ved „det røde Hus“ (3: Ejendommen Hj. af Østergade og Fjordgade), og den vestre

1) Fejlskrifter for Østerhav og Vesterhav, som det fremgaar af det foregaaende.

2) Befordring.

der, hvor nu Kirkestræde støder til Vestergade. Foruden denne Hovedvej gennem Byen, der allerede i det 17. Aarh. gerne betegnedes som „Gaden“, var der utvivlsomt adskillige større eller mindre Veje i og omkring Sundby¹⁾, men det er kun lidt vi med Sikkerhed ved herom, da der næppe findes noget Vejkort fra den Tid. Det ses dog, at der allerede den Gang gik en Vej norden om Byen, hvor nu Nørregade ligger, og denne Vej maa jo saa være fortsat ud til Lindholm ligesom nu.

Naar man i de Dage vilde foretage en Rejse i Vendsyssel og ikke vilde benytte Apostlenes Heste, maatte man hos en eller anden Privatmand leje sig en Befordring, saafremt man da ikke selv ejede en saadan eller var Godsejer, i hvilket Tilfælde man ogsaa kunde tilsige sine Hovbønder til at besørge Kørslen; og skulde man ad Søvejen, maatte man ordne sig med en Skipper, hvis der tilfældigt var nogen saadan der skulde sejle til Bestemmelstedet. Det er tidligere omtalt, at der paa Sundby Bro var opslaaet en Tavle, der bl. a. indeholdt en Takst for Vognmænd, men disse Takster har vel nok angaaet de Aalborg Vognmænd, selv om sikkert ogsaa Sundbys Beboere har drevet en Del Vognmandsforretning. Om noget offentligt Befordringsvæsen var der slet ikke Tale, og Postvæsen kom der ikke i Vendsyssel før ved det 17. Aarhundredes Slutning. Brevforsendelser kunde besørges paa mange forskellige Maader, f. Eks. ved at de overgaves til Venner eller Bekendte, der skulde rejse derhen, hvor Adressaten boede, eller til Løbedegnene, naar disse skulde ud i Landet at forrette Tjeneste om Søndagene, hvorved de vistnok ofte maa have tjent sig en lille Ekstraskilling. Der var dernæst noget, der kaldtes „Brevløb“, hvilket var en Slags Pligtrejser, som paahvilede visse Hovbønder overfor deres Husbonder og omtales bl. a. i Aalborg Tingbog ^{10/9} 1636, da Christen Pedersen „paa Ga-

1) Jfr. foran S. 38 f. f.

den“ m. fl. Husfolk i Sundby var indstævnedede og blev adspurgte af Morten Christoffersen, om de havde gjort videre Arbejde til Slottet „i den gode Her. Lensmands Tid end som tilforne“, hvorpaa de svarede, at de gjorde Arbejde til Slottet sommetider 2 Dage om Ugen og sommetider 3 Dage og gjorde Brevløb sønden Fjorden, som de ikke havde gjort tilforne.

Ved Frd. af ²⁴/₁₂ 1624 blev der oprettet et Postvæsen, som ogsaa Private kunde benytte, med kørende Post 1 Gang om Ugen mellem København og Kolding og gaaende Post mellem Kolding og Aalborg „huor fra de af Wendsyssel oc dend Egns Breffue forskickis“. Portoene var da for „et Breff som er halff Ark“ 18 Sk. mellem København og Aalborg¹). 1653 kom der agende Post til Aalborg med Ankomst til Aalborg om Fredagen og Afgang om Søndagen, og det varede dengang mindst 14 Dage at sende Brev til København og modtage Svar tilbage. Ved Frd. af ²⁵/₁₂ 1694 bestemtes det, at der skulde gaa ridende Post 2 Gange om Ugen mellem Aalborg og Haderslev, samt at der skulde gaa Bipost for privat Regning fra Aalborg over Hjøring og Sæby til Frederikshavn og Skagen samt fra Aalborg til Hals med Baadpost til Læsø²). Hvor meget der heraf blev til Virkelighed, skal være usagt, men da Byfogden i Hjøring, Andreas Paulin, i 1714 søgte om Bestalling som Postmester, anførte han i sin Ansøgning, „at han i 17 Aar havde holdt en Bipost mellem Aalborg, Hjøring og Skagen, og Biskoppen i Aalborg, Jens Bircherod, skriver i sin Dagbog for ²¹/₃₁ Juli 1698 følgende: „Med Posten, som idag allerførste Gang gik fra Hjøring til Aalborg (eftersom man før denne Tid ingen ordinaire Post i Vendsyssel haver haft), lod jeg skrive hjem om et og andet, som i min Fraværelse skulde forrettes“.

1) Om Taksten for større Breve og »Paqveter« jfr. Frd. ³⁰/₁₁ 1654. Portoene betalles for den første Part af Ruten af Afsenderen og for Resten af Modtageren.

2) Jfr. om alle disse Forhold: J. S. 3 -- III S. 229 ff.

IV. Retspleje og Forvaltning.

A. Tingsteder, Henrettelser, Straffesager, Trolddom m. m.

Fra ældgammel Tid har Beboerne af Byen Nørresundby haft deres Værneting i Aalborg, hvilket ses af Aalborg Bys Bog, Fol 4, hvor der staar følgende: „1548 Mandagen post Reminiscere lodt Thamis Skiel læse et ko. Maitz. breff lydendis, att Sundby och Gjøl skull ver vdi Olborg birch, som the tilforn haffd weritt etc, hvilket breff, ther giffuet er y Alborg Løffuerdag efter mia dag¹⁾ 1546“. Den nævnte Forordning bestemte, at „menige Almue, som bygge og bo paa Egholm, Gjøl og udi Sundby skal søge deres Ræt og Ting til Aalborg Byting“, og denne Ordning vedvarede lige indtil 1844, da Sundby blev lagt under Kjær Herreds Jurisdiktion. Aalborg Byting holdtes i den her omhandlede Periode i fri Luft, nemlig paa Gl. Torv paa den Plads, ved hvilken nu Discontobanken ligger. Indretningen var den sædvanlige med 4 Tingstokke, af hvilke Aalborg By skulde vedligeholde den østerste, Hadseris den sønderste, Gjøl den vesterste og Sundby den nordeste, — Tyvstenen²⁾, der stod i Midten, skulde Byfogden lade sætte. Den øvrige Del af Sundby Sogn og hele Hvorup Sogn har derimod altid søgt Kjær Herredsting, der som tidligere omtalt, fra Arilds Tid havde ligget i Hammer Bakker³⁾.

---

1) Dominica miserieordia   2. Sønd. e. Paaske.

2) Hvor Tyven skulde sidde.

3) Jfr. nærmere min Afhandling i J. S. 4 — 1.

I Størstedelen af det 17. Aarhundrede havde Tinget her sin Plads umiddelbart østen for Kikkenborghøj ved Langbrokro paa en Mark, som endnu paa det ældste Matrikelkort over Vodskovs Jorder kaldes „Tingmarken“, og denne Plads var efter Datidens Forhold meget velegnet, da der her var Knudepunkt for en Mængde Veje, blandt hvilke navnlig var Herredets Hovedfærdselsaare den tidligere omtalte „Kongelige Majestæts Alfarvej fra Vesterhav til Østerhav — fra Aabybro til Jerslevbro.“

Indtil 1639 blev Kjær Herredsting afholdt under aaben Himmel, men omtrent ved denne Tid fik Herredet sit første Tinghus. Herremanden paa Vang, Jens Høeg, hjalp Bønderne tilrette med at faa det rejst, idet han paatog sig at lade det opføre mod at holdes skadesløs for sine Udlæg. I April 1640 stod det færdigt og synes at være opført af Træ. I Krigen 1644 havde Svenskerne „spoleret“ det og nedbrudt Gavlene, og det henstod vistnok derefter gennem mange Aar i stærkt forfalden Stand, men 1667 blev det bestemt, at det skulde „igien opbygges og repareres“. Ved Frd. af $13\frac{1}{2}$ 1688 blev Kjær Herred sammenlagt med Hvetbo Herred og Hals Birk, hvilken Forandring bl. a. bevirkede, at Tingstedet blev flyttet fra Hammer Bakker til Biersted Hede, hvor der blev opført et Tinghus for de forenede Jurisdiktioner, og her blev Tinget holdt, indtil det 1704 blev flyttet til Vorbjerg. Tinghuset i Biersted synes ligeledes at have været et Træhus og har vistnok ligget i Nærheden af det Hus, der nu har Matr. Nr. 30 a, og af hvis Beboere flere ses at have haft Tilnavnet „Tinget“. — Tingdagen var for Bytinget — ligesom nu — Mandag og for Herredets Vedkommende Tirsdag indtil 1688, da det blev Fredag. De gamle Tingsteder havde gerne en uhyggelig Nabo, nemlig Retterstedet, og saaledes var det ogsaa Tilfældet saavel med Aalborg Byting som Kjær Herredsting. Ved den østre Ende af Gl. Torv stod Galgen, og ikke langt fra Kikkenborghøj har der ligeledes været Rettersted, uden at dog dettes Plads nærmere

lader sig paavise. Men Henrettelser blev dog ogsaa fuldbyrdet andre Steder end netop ved Tinget. Der findes saaledes øst for Hvorup Kirke en Høj, som endnu kaldes „Galgehøj“, og 1608 blev en Mand henrettet et Sted paa Sundby Mark, hvorom følgende Post findes i Lensregnskaberne: „Anno 1608 den 5. Aprilis betalt Mester Hans Skarprigter udi Olborig for en fatig Misdedere ved Navn Bertel Andersen, som boede udi Voerberig i Kierherred, han halshug och siden lagde Kroppen paa Stiele, eftersom hand och hans Søn Christen Bertelsen om Natertide begge med hverandre laa paa Adelvejen mellem Sundbye och Lindholum och tog Vare paa en af kon. May. Tienere¹⁾ ved Nafn Morten Hansen, som boede udi Lindholum, och samptligen slog hannem, saa han derofver misted Livvedt och blev dødt, och er for^{ne} Christen Bertelsen til des undkommen och bortrømt, och for^{ne} Bertel Andersen for samme hans Misgerning er blefven fengseled och dømt, som forskrefvedt staar, saa er derfor gifven for^{ne} Skarprigter: Penge 6 Daler, — sameledes betalt for^{ne} Skarpretter for Stelen, han altsammen ferdig skaffede och den oprettede: Penge — 3 Mrk. —. Noch gifven Rackeren, som tilhjalp Skarprigteren: Penge — $\frac{1}{2}$ Daler.“ Stejlen med det døde Legeme var imidlertid bleven væltet, vistnok af nogle af den henrettedes Paarørende, hvem det naturligvis har berørt meget pinligt at skulle se dette uhyggelige Syn, hver Gang de passerede forbi ad Landevejen. Stejlen har nemlig efter al Sandsynlighed været opstillet umiddelbart syd for den Vej, der nu kaldes Lindholmsvej, og som ogsaa eksisterede dengang, mellem denne Vej og det nordvestlige Hjørne af „Bonnes Skov“²⁾, hvilken Plads efter Sagnet skal have været Rettersted³⁾, og hvorfra Stejlen dengang kunde ses vidt og

1) s: Fæstere.

2) Der dog først blev anlagt i det 19. Aarh.

3) Der skal i en senere Periode have været Rettersted længere mod øst paa en Høj ovenfor Skovvejen.

bredt. Den blev dog uden Barmhertighed oprejst paa ny, som man kan se af følgende Post: „Den 2. Maj er betalt Skarprigteren for Steilen igen med den døde Krop at opreigse, eftersom nogen forherde Mennisker ved Nattertide hafver fordristedt dennem och omkuld kost samme Steile, och er til des icke endnu kundet bliffve udforsket, hvemb dertil hafver veredt Aarsag, saa er betaldt for.“¹ Skarprigter for for.² Steile medt den døde Krop igien at oprette, eftersom hannem derfor blef tilsagdt: Penge — 4½ Daler.“ I Sagefaldslisten for det følgende Regnskabsaar ses det, at de Mistænkte var en Gaardmand i Lindholm ved Navn Clemendt Sørensen, der maatte bøde den efter Datidens Forhold betydelige Sum af 30 Daler „for hand var beskyldt at skulle hafve kost den Steile omkring paa Sundby Mark, som Bertel Andersen blev lagt paa, och var han derfor dømbt til Loug“, samt Anders Bertelsen i Vorbjerg, der maaske har været Bertel Andersens Søn, og som mistænkt for Meddelagtighed i det nævnte Forhold maatte bøde 10 Daler. Reglen var imidlertid, at Henrettelser og andre Strafuldbyrdelser fandt Sted ved selve Tinget, og herpaa har vi en hel Del Eksempler for det øvrige Kjær Herreds Vedkommende¹). Herredet havde paa de Tider ikke noget Fængsel, men nogle Fanger sad anholdt hos private Folk, hvilket ofte omtales i Tingbøgerne, navnlig for Tyves Vedkommende, hvilke blev holdt i Forvaring hos de Bestjaalne, der selv maatte forfølge deres Sag; og saaledes ser vi f. Eks. i Tingbogen for 1682 at Lisbeth Abrahamsdatter, der havde frastjaalet Peder Kierulf og Kornet Hans Bovitz i Sundby nogle Varer, i denne Anledning sad anholdt i førstnævntes Hus, hvor der ogsaa synes at have været afholdt Forhør, idet der paa Herredstinget blev fremlagt „en Bekiendelse“²), hvori Kornet Hans Bovitz med 5 andre Mænd fra Sundby bevidnede, at de den 3. Marts 1682 efter Peder Kierulfs

¹) Jfr. nærmere J. S. 4 — I — S. 328 f. f.

²) En Slågs Rapport eller skriftligt Referat af Forhøret.

Begæring var tilstede i hans Hus tilligemed Præsten i Sundby Hr. Kield Nielsen og der overværede Lisbeth Abrahamsdatters Bekendelse. — Paa samme Maade havde Pigen, Mette Hellesdatter fra Ajstrup, der 1. Januar 1639 blev henrettet paa Herredstinget i Anledning af, at hun havde født i Dølgemaal¹⁾, under Sagen siddet anholdt i 13 Dage hos Husmand Troels Olufsen i Sundby, der som Godtgørelse herfor fik udbetalt 8 Sk. pr. Dag. Drejede det sig om mere farlige Forbrydere som Mordere, Hekse og Troldkarle, blev Aalborgs Fængsler gerne benyttede til at forvare de paa-gældende i. Der var i Aalborg Fængsler saavel i Raadhuskælderen som i Helligaandsklostret og under „Muret Port“ („Pumpen“), men mest benyttedes Fængslerne paa Aalborghus, hvor der i det 17. Aarhundrede fandtes 2 Fangetaarne. Disse Fængsler omtales undertiden i Lensregnskaberne og har næppe været særlig hyggelige eller propre, men synes dog at være bleven rensede en Gang om Aaret af Rakkeren. Af Fængselsinventar nævnes i Lensregnskaberne for 1622—23 følgende: „2 store Jernbolte, hver med 2 Feldinger²⁾, 4 liden Jernbolte, hver med 2 Feldinger, 1 Stock Lencke med 8 Feldinger, 1 Ugle³⁾ med en Jernlencke, derhos 1 beslagen spansk Kappe, 1 Halsjern i det inderste Fangetorn, 2 Fangestokke med noget Jern beslagen.“ Fangernes Kost beløb sig paa Christian V.s Tid som Regel til 8 à 10 Sk. om Dagen.

Grovere Forbrydelser har vistnok i det 16. og 17. Aarh. hørt til Sjeldenhederne der paa Eggen. Foruden om det omtalte Mord paa Morten Hansen høre vi dog i en enkelt Periode om 3 Drab, nemlig i Lensregnsk. 1591—92 om en Karl, der blev ihjelslaet i Sundby, og i et aab. Brev af ²⁵/₆ 1593⁴⁾ om „en ved naffn Anders Kierull udi Katterup (?),

1) Jfr. J. S. 4 — 328 f.

2) Led, Bøjle.

3) Klods, der som Straf lænkedes til Misdæderen.

4) J. Reg. 5 fol. 293.

som bleff ihjelslagen wdj Sundbye aff en ved Naffn Clemendt Rasmussen wdj Wraa“, og endelig om Mads Grydestøber i Sundby, der den ²³/₁ 1594 „uden al Grund“ havde ihjelslaet Ib Nielsen i N. Uttrup, hvilken Sag for nogen Tid „for adskillige Aarsagers Skyld“ var bleven fortiet og ikke paatalt!); men ellers omtales der ingen Mord ell. lign. Tyverier hører vi ogsaa kun lidt til, og hvad angaar de mindre Lovovertrædelser, der naaede at blive Genstand for offentlig Paatale, faar vi Besked gennem Lenets Sagefalds-lister, af hvilke her skal gives et Uddrag for Tiden 1600—1650, omfattende de i Sundby og Hvorup begaaede For-seelser, der jo ogsaa maa siges at være faatallige:

1604—05: Mads Jensen i Huorup for Jomfrukrenckels Penge 4 Dr. Anders Hansen i Lindholm och Morten Hansen ibd. for Saarmaal, de gjorde Christen Christensen ibd. Penge 4 Dr. — 1606—07: Ingen. — 1607—08: Jens Vil-lumsen udi Lindholm for et Quindfolck handt belaa, endog handt hafde hans Egtehøstru: Penge 20 Dr. Clemend Søfrensen i Lindholm for Saar, hans Høstrue och hans Søn gjorde Olluf Nielsen ibd: Penge 5 Dr. — 1610—11: Jens Christensen i Lindholm for en Ploug han brendt och be-rette skiedde af Vanuar: Penge 8 Dr. Niels Knudsen som thiente Hr. Simen i Sundbye, for det thredie Quindfolk hand hafver beliggedt: Penge 28 Dr. — 1611—12: Christen Christensen i Lindholm for Bordag, hand var udi, och Bergitte Pedersdatter motte forløbe²⁾ hendes Kobe: Penge 8 Dr. — 1613—15: Ingen. — 1615—16: Jep Kielsen, som tiener Peder Lauersen i Vaarberg, for hand slog Clemend Søfrensen i hans Hofvet med en Tierkar: Penge 2 Dr. Søfren Jensen i Lindholm for et Qvindfolk hand belaa: Penge 6 Dr. Chresten Olufsen ibd. for Clemend han slog paa Mun-den: Penge 2 Dr. Anders Jensen i Sundby for han truet Poul Pedersen: Penge 2 Dr. Jørgen Smed ibd. for hand

1) J. Reg. 5, 362 (Oprejsningsbrev dat. ⁵/₄ 1594).

2) Sætte til.

slog Maren Nielster paa Mund: Penge 1 Dr. — 1616—17: Jens Nielsen i Lindholm, for et lokked¹⁾ Quindfolk handt belaa til Peder Madsen: Penge 8 Dr. Clemendt Sørensens i Lindholm for Bordag, han var udi medt hans Grander: 4 Dr. — 1617—18: Jens Pedersen Skreder i Sundbye for Bordag handt var udi med Christen Ibsen: Penge 3 Dr. — 1618—19: Ingen. — 1619—20: Simen Hansen i Sundbye for et Quindfolck vedt Nafn Karen, handt hafver beliggedt: Penge 12 Dr. — 1620—21: Søren Andersen, som tienner Simen i Sundbye, for Mette Ollufsdatter, handt hafver beliggedt och tagen hende til Egte: Penge 9 Ort. — 1622—32: Ingen. — 1632—35: Niels Laursen i Huorup for Kirsten Søfrens datter hand belaa och siden echted hende: Penge 1¹/₂ Rd. Knud Søffrensens (i Sundbye) aftinged for Leyermaal med Bendicht Pedersdatter: 7 Rd. Sammeledis aftingede hende for samme Forseelse at gifve Penge 3 Rd. — 1633—34: Ingen. — 1634—35: Aftinget Christen Schaeland for Belegelse med Mette Christensdatter: 6 Dr. Aftinget Las Michelsen for Bordag med Falch Gyes Kudske for Pendinge: 3 Dr. — 1635—36: Ingen. — 1639—40: Aftinget Lauridtz Michelsen i Sundby for Anne Christensdatter ibm. hand belaae, schal gifve Penge 12 Dr. — 1640—43: Ingen. — 1644—45: Tinged Peder Christensen i Sundby for Bordag hand var udi . . . . med Anders Christensen: Penge 2¹/₂ Dr. 16 Sk. — 1648—49 og 1650—52: Ingen. — 1652—53: Anders Christensen Skreder i Sundbye, som sig ombragte och ophengde udi sin egen Køechen, hans efterladte Formue efter Registering och Vordering . . . 110 Rd. 13 Sk. — 1654—55: Peder Wild i Lindholm aftinget for Slagsmaal og Voldtz Forfølling, gaf af Formuen Penge 10 Dr. — 1656—57: Svend Pedersen i Woerberrig aftinget for Leiermaal Penge 12 Dr. — 1660—61: Annammidt af Jens Madtzen i Sundbye paa hans Leyermaalsbøder, som hand i Svendschens Tid hafde beganget, hvoraf formedelst Armod

1) Forført.

Skyld ej videre (Eftersom hand var en fattig och løs Thienestekarl) kunde bekommis: Penge 8 Rdr. Annammidt af Thomis Christensen i Utrup Lejermaalsbøder, som han hafde beganget med Anne Sofrensdatter, Penge 12 Rd.

Hvad Slutning vi kan drage af Bødernes Faatallighed i de enkelte Perioder, — om de skyldes Beboernes eller Lensmandens Skikkelighed —, faar staa hen. Paa Erik Juels Tid 1648 var der ikke mange Bøder, men han siger forøvrigt om sig selv: „Mig sker efter gammelt Ordsprog: Hvem Bonden klapper, den napper ham, og hvem han napper, den klapper ham“¹⁾.

I Sagefaldslisterne træffer vi, som vi ser, mest Lejermaalsbøder og Bøder for „Borddag“²⁾ og anden Vold. For første Gang begaaet Lejermaal skulde Manden til sit Herskab, hvilket for Størsteparten af Beboernes Vedkommende jo var Kongen, bøde 12 Rd. og Kvinden 6 Rd., med mindre de giftede sig med hinanden, i hvilket Tilfælde Bøden til Herskabet kun var 8 Sk. grot for Mandens Vedkommende, medens Kvinden slap for Bøde. Derimod skulde de under alle Eventualiteter udstaa Kirkens Disciplin ved at „staa aabenbare Skrifte“, hvilket foregik i Kirken i den samlede Menigheds Overværelse. I Tilfælde af oftere begaaet Lejermaal kunde Manden straffes med Fængsel, medens Kvinden for 3die Gang begaaet Lejermaal „uden al Naade“ skulde stryges til Kagen³⁾, hvorpaa vi har et Eksempel fra Aaret 1687, da Gjertrud Christensdatter Brun fra Nr. Sundby den 13/6 paa Aalborg Byting idømtes denne Straf for Lejermaal begaaede 1678, 1681 og 1687. Hun var indtil Straffens Fuldbgyrdelse sat i Forvaring i Oluf Draggers Hus i Aalborg. Selv under de Kejsertiliges Indfald ses der at være vaaget over Sædeligheden, hvilket fremgaar af Kjær Herreds Tingbog for 1631, hvorefter Morten Laursen, der tilligemed en

1) D. b. Lex. VIII S. 564.

2) Slagsmaal.

3) Frd. 12/10 1617 jfr. Reces af 13/12 1558 § 60.

anden Mand fra Uttrup den $\frac{9}{8}$ var indkaldt for Lejermaal begaaet under Krigen, forklarede, at han for denne sin Forseelse i Fjendernes Tid led „stor Tribolads“ og maatte foruden at ride Træhesten give Løjtenanten en Hest som Bod for det skete. — Dette Tilfælde er det første, hvor Træhesten ses at være anvendt der paa Egnen. Angaaende de uægte Barnefødslers Antal i Forhold til de ægtefødtes kan der for Sundby Sogns Vedkommende af Kirkebogen ses følgende: I Aarene 1688—1700 incl. døbttes af uægte Børn henholdsvis 1, 4, 1, 3, 1, 2, 2, 3, 0, 1, 0, 0 og 2, medens der af ægte fødte døbttes henholdsvis 30, 31, 34, 34, 20, 22, 22, 27, 22, 29, 24, 12 og 14.

Vold og Spektakler var der jo i Sundby paa den Tid af og til, som der jo kan være til enhver Tid og paa de fleste Steder, og hertil var naturligvis overdreven Nydelse af Spiritus — Øl og Brændevin — i ikke ringe Grad medvirkende. I og for sig kan man jo sige, at Detaillerne i disse smaa private Konflikter og „Brændevinsdramaer“ er ret ligegyldige, men for nogle af Læserne kunde det maaske alligevel have Interesse at lære disse forlængst hedengangne Mennesker lidt nærmere at kende i deres daglige Liv og Færden og ligesom „kigge lidt ind ad deres Vinduer“, og for disse Læsere skal her oprulles nogle Smaa billeder af Livet i Sundby i det 17. Aarhundrede, hvorved man naturligvis ikke maa glemme, at selve de Uregelmæssigheder, der har givet Anledning til Beretningerne, jo ikke maa opfattes som Normen, thi man bør her ihukomme det gamle Ord: „Skik Dig vel, det spørges mindst“.

Niels Pedersen i Sundby vidnede den $\frac{28}{5}$ 1627 paa Aalborg Byting „ved sin Sjæls Salighed med oprakte Fingre“, at 8 Dage efter Pintsedag s. A. da saa han, at Palle Pedersen og Niels Pedersen Færgemand i Sundby stod vesten til Didrik Hendriksens Hus, og kom der nogen Skændsord dennem imellem, saa sagde Palle til Niels: „Jeg haver intet med dig at bestille“. Da svared Niels Pedersen: „Gif

det hengd ved Din lange tynde Næse det, Din Tif haver stollet“. I det samme slog Palle hannem paa Munden med hans Næve, og da fik Niels en Kniv ud og „jaged Palle efter“, og da Palle kom til Christen Hougaards Hus i Sundby, da laa der et Stageroer, som han tog og slog Niels Pedersen omkuld med, og saa rejste Niels sig op og tog fornævnte dragne Kniv og „søgte“ Palle med; saa slog Palle til Niels igen med Stageroret, saa det gik i Stykker, hvorefter Niels løb hen mod Palle med Kniven og „skar til hannem med og gjorde hannem Skade“¹⁾). Sagen endte imidlertid med Forsoning, og de to Kæmper tilbød i Retten at stille Lensmanden tilfreds for deres „Bordag“. Det omtalte Instrument „Stageror“ var vistnok en Slags Aare, der efter sin egentlige Bestemmelse skulde tjene ved Færgningen over Fjorden, men som ikke saa sjældent ses anvendt i mindre fredeligt Øjemed, som f. Eks. ogsaa, da den Aalborg Skræder Jens Ibsen en Aften ved 10 Slet kort før Julen 1627 kom anstigende gennem Sundby Gade bærende paa et saadant Stageror med begge Hænder og behængt med „et Væрге“ ved Siden; han mødte to Sundby Mænd, af hvilke den ene, der hilste ham god Aften, fik til Svar: „Er det Dig Du Skabhals“, og blev gennempryglet med Stageroret af Skræderen, som derefter paa voldsom Maade brød gennem en Dør ind til en af Byens Husmænd. — En Dag i Juli 1650 kom Budfogden²⁾ i Sundby Peder Christensen og Bertel Koch, Broforpagter sammesteds, i Tvist med hverandre „ved Præstens Hus“ og udskældte hinanden for „Skielmer“³⁾). Det begyndte med, at Bertel Koch kaldte Peder Christensen en Skielm, hvorpaa denne svarede, at Bertel „selv skulde blive en gammel graa Skielm, indtil

1) Dette maa være sket paa det nuværende Sundby Torv, i det Didrik Henriksens Gaard laa paa Hj. af Torvet og Tinghusgade og Chr. Hougaards Gaard var Hjørneejendommen Østergade 1.

2) Buder 3: en Mand der tilsagde Bønderne til Pligtarbejde o. l.

3) Bedragere — Kæltringer.

han kunde bevise hannem det over“, og „Skælmeriet“ endte med, at Bertel sagde til Peder: „Tag Fødderne med Dig, det Djævelen far i Dig“, hvorefter han med dragen Degen for afsted efter Peder, der havde fulgt hans Anvisning og sluttelig forsvandt indenfor sin Dør, som han betimelig fik lukket, saa at den fik tre kraftige Stød af Bertels Degen, som havde været tiltænkt ham¹⁾. — I en Voldssag fra 1637 faar vi en lille Beskrivelse af en Gadescene, der fandt Sted den $\frac{5}{6}$ s. A., hvorom Bertel Ibsens Kvinde Mette Jensdatter i Sundby vidnede, at hun nævnte Dag om Aftenen saa, at Peder Madsen Bøjer i Sundby kom ud af Anders Thomsens Dør sammesteds „faldendes af Gru ned paa hans Hænder“, stod saa op og klappede paa Døren igen med hans Haand. Saa kom Anders Tomsen gaaende op til ham med nogle Sten i sin Haand, og Peder Bojer kom af hans Gaard med en „Sostang“²⁾ i Haanden; saa skar de sammen og saa kom Anders' Kone Anne Sørensdaughter ud med et Stykke Lægte i Haanden, og derefter Anders Skræder af sit Hus med en Skade³⁾ i Haanden og Sørens Kvinde med en Økse i Haanden og søgte Per Bøjer med det, de havde i Haanden (undtagen Sørens Kvinde), og gik Skaden i sønder. Jens Justesen, der tjente Christen Pedersen i Sundby, vidnede, at han just, da de var i Klammeri med hverandre, kom gaaende hjem af Byen og hørte da, at de havde adskillige Ukvemsord til hverandre, og saa at de „sloge tilhobe hverandre“, og Morten Pedersen i „det røde Hus“, der ved Klammeriets Slutning var kommen gaaende ad Gaden, havde ogsaa hørt, at de „skændtes svarligen“ og at Anders Thomsen og Søren Skræder bød Peder Bøjer ud, hvorefter fulgte et almindeligt Slagsmaal med de ovennævnte Vaaben. Dette skete antagelig øster i Byen ved „det røde Hus“ eller der i Nabolaget, hvor der oftere fandt slige bevægede Optrin

1) Ab. Tgb. $\frac{5}{8}$ 1650.

2) Saa = Tønde, — Saastang = en Stang til at bære en Saa i (for to).

3) Antagelig en tørret Fisk af dette Navn.

Sted saavel ude som inde. — Under en anden Voldssag, der fandt Sted mod Aarhundredets Slutning, nemlig 1687, vidnede Inger Nielsdatter, at hun den 12. August om Natten Kl. 11 hørte og saa Niels Andersen Hofkarl komme med en anden og larme meget i Gaden (i Sundby). Da hørte hun den ene sige til den anden: „Vil Du tage Kaarden, saa vil jeg tage Bøssen, og naar jeg skyder, saa skalt Du sable“, og dermed gik de østerpaa og forsvandt i Mørket. Povl Simonsen i Sundby vidnede, at samme Fredag først om Aftenen, Kl. 10, da han og Anders Nielsen var i Seng, kom Niels Andersen Hofkarl for Anders Nielsens Dør og skældte, truede og udæskede Anders Nielsen, hvorefter han gik sin Vej, men Kl. 11 kom han igen og da videre skældte¹⁾, udæskede og truede Anders Nielsen, at han skulde se hans Hjerteblod, inden han skiltes ved ham“, hvorpaa Vidnet og Anders Nielsen stod op af deres Seng og saa, at Niels Hofkarl stødte nogle Gange med blot Degen efter Anders Nielsens Hustru i Døren. Herom meddeles det videre under Sagen, at nævnte Kone, Karen Andersdatter, var gaaet til Døren for at se, hvem det var, der lavede Spektakel, og Anders Hofkarl stødte nu den nedre Dør ind paa hende og stak med sit „blodt gevæhr“ nogle Gange efter hende og slog hende over Skuldrene, indtil han, da Naboerne imidlertid kom til Hjælp, blev forskrækket og undflyede ud ad Byens østre Led, men blev omsider paagrebet frataget Kaarden og ført over til Aalborg, hvor han blev sat i Arrest —; og alt dette var kommen af, at Anders Nielsen om Dagen havde vekslet et Par Mark for Anders Hofkarl, hvorved der var bleven 2 Sk. borte.

Der blev i det 17de Aarhundrede — ligesaavel som i senere Tider — drukket flinkt i Sundby, og Udskænkning var der af Øl og Brændevin mangfoldige Steder, vel navnlig af Hensyn til de rejsende, der jo ofte maatte opholde

1) Efter andre Vidners Forklaringer for „Hundsfot« og »Skielm«.

sig kortere eller længere Tid der i Byen, inden de kunde komme over til Aalborg med Færgen, og saa blev alle disse Udskænkingssteder naturligvis ogsaa besøgte af den stedlige Befolkning noget mere end strengt nødvendigt for at slukke Tørsten. En halv Kande var for Øls Vedkommende den sædvanlige Servering for en Person, men ved flittige Gentagelser, eller naar dertil kom Brændevin, slog man hinanden „paa Mund“ eller trak blank med Kniv eller Degen, saa at det undertiden kunde gaa livligt til, og Politihavde man ikke noget af, det skulde da være Delefogden, men han ses ikke at være kommen tilstede eller at være tilkaldt ved slige Lejligheder. En Aften i September 1660 sad Jens Sørensen Bislev og Laust Nielsen i Chr. Spønmatters Hus i Sundby „i Laug tilsammen“ ved Skiven (Bordet) for dem selv, og Niels Christensen Spønmatters Søn Peder Nielsen tilligemed Christen Brun sad ved Kakkelovnen for dem selv for Enden af Skiven. Peder Nielsen rejste sig og løb hen til Jens Bislev med en dragen Kniv i sin Haand og sagde: „Gjorde jeg Dig Din Ret, da skulde Du faa noget dermed“. Saa gik Jens Bislev fra Skiven ud paa Gulvet og spurgte Peter, hvad han mente dermed, hvorefter Christen Brun „for i Favn til Laust Nielsen“, hvorpaa fulgte almindeligt Haandgemæng mellem Gæsterne, under hvilket Niels Spønmatter tog en halv Trepægl paa Skabet og slog Laust Nielsen med i hans Hoved. — Om et Slagsmaal hos Niels Nielsen i „det røde Hus“ i Sundby førtes der den ²⁵/₉ 1648 Vidner paa Aalborg Byting, hvorefter Søren Jensen Svensk en Morgen tidlig var kommen ind i Niels Nielsens Hus og gav sig til at drikke Øl sammen med nogle andre, der sad der, og med hvem han „forligtes vel“; men da de var gaaet, yppede Søren Jensen Trætte med Christen Kold, og med en Degen, han havde med sig, for han omkring og „rumsterede der i Stuen“, til den omsider blev taget fra ham, hvorefter han tog sin Kniv og sagde, at han skulde skære Kæberne af dem, saa mange de var. Saa tog Niels

Nielsens Hustru Maren Thomisdatter Kniven af hans Haand og brød den i sønder, hvorefter Søren „tog hendes Husbond Niels Nielsen under hans Øre paa begge Sider“ og sagde til ham: „Du skalt faa en Diævels Færd“. I Anledning af denne Sag mødte Jens Sørensen, Foged paa Rød-slet, under hvis Gods Niels Nielsen hørte, og „gav Last og Klage“ over Søren Jensen for hans voldelige Adfærd, derunder for Kar, og andet, som han havde „sønderslaget og fordærvet“. Niels Nielsen og Kone har dog aabenbart, ogsaa ganske privat, søgt Oprensning overfor Søren Svensk, nemlig den $\frac{29}{8}$ s. A., som var 9 Dage efter det passerede. Maren Christensdatter vidnede herom, at hun nævnte Dag var i Niels Nielsens Hus og saa da, at Niels' Kone tog en Sko og slog Søren med i hans Næse og Mund, saa at han blødte; saa løb Maren Thomisdatter op paa Bænken og rykkede Søren i hans Haar, hvilket Eksempel Niels derefter fulgte og ligeledes rykkede til; og Ane Pedersdatter forklarede særligt, at hun ved samme Lejlighed saa, at Niels laa ovenpaa Søren, medens sidstnævnte af Niels' Kone blev slaaet paa Næse og Mund med en Sko. Efter Slaget lod Søren Jensen — som man brugte dengang i slige Tilfælde — strax tage Syn over sig af to Mænd, og disse, nemlig Anders Christensen og Niels Pedersen „ved Strømmen“, „hjemlede“ da paa Tinge deres Syn, hvorefter Søren Jensen var befunden at have 4 „Saarmaal“ i hans Ansigt, som var blodigt og blaat, foruden at Húden var stødt af paa to af hans Fingre. — Den $\frac{17}{8}$ 1635 vidnede Ellin Simensdatter i Sundby at „i Morgen kommer 14 Dage“ (altsaa d. $\frac{4}{8}$) kom hun ind til Kirstine (Mikkelsdatter) paa Smedjebakken og bad hende, om hun vilde lade hende male 2 Skpr. Byg, da kom Per Bøjer derind med en hel Kande i hans Haand, og saa kom hans Kone efter ham og bad, han skulde komme hjem, da hørte Vidnet, at hun slog til ham med hendes Nøgler og de droges i Stuen, og baade Peder og hans Kone „kom frem paa Ryggen af hverandre“ og slog hver-

andre saavel som Anne Jensdatter i Lindholm og var „i Tumult og Perlement med hverandre“. Johanne Madsdatter vidnede, at hun samme Tid og Dag var kommen ind i Kirstens Hus paa Smedjebakken, og i det samme kom Per Bøjers Kone derind, slog sine Hænder sammen og sagde: „Gud give Eder alle baade Last og Skam saa mange, her er inde“, og da var hendes Mand Per Bøjer derinde. — Da Johan Bøjers kom udenfor med Manden, sagde hun: „Du faar Skam, Du holdt med de andre og slaar mig“. — Ved Synet over hende konstateredes „blaa Slag“ paa hendes højre Albue og en Rift paa hendes Næse som af en Negl; og ved Synet over Valpladsen befandtes 3 af Kirsten Mikeldatters Vinduer udslagene med mere Forstyrrelse.

Hvorupboerne og de fra Utrup synes ikke at have leveret saa rystende Optrin, hvorimod der blandt Lindholmerne fandtes en Del urolige Individuer som Lars Gjed, der den 21de Marts 1639 fik nogle uvelkomne Fremmede i sin Gaard, nemlig Byfogden i Aalborg Mogens Jespersen, der med Ledsagere kom for at gøre Udlæg hos ham „efter en Deles Indhold“ for 6 Mrk. 12 Sk., hvilket Lars Gjed tog meget unaadigt op og „afholdt for“ Mogens Jespersen pludsig og slemelig“ og kaldte ham „Tyv“, „Skalk“ og „en gammel Skelm“, sagde, „at Bøddelen skulde rette af hanem det skulde han love ham, med meget mere Spot og Skam han (Lars Gjed) gjorde ham, tog Aske og Sand op af Jorden og slog ham det skammelig i hans Ansigt og sagde, at det skulde gaa med ham „ligesom det gik med Las Guldsmid den gamle Skelm“; sluttelig tog han efter nogle Sten for at stene Byfogden og efter en Økse for at slaas ham ihjel dermed. Et andet Optrin foregik paa Lindholms Grandestævne 2den Pintsedag 1637. Da kom Bertel Christensen i Lindholm til menige Grander paa Grandestævne og var drukken, som han havde drukket under Prædiken og Gudstjeneste; da sagde Grandefogden til Bertel Christensen, at de Skelpæle som blev sat i menige Granders

Nærværelse ifjor i „Gaasmet“ (∴: Gaasemeden) imellem forne Bertel Christensens Ager og Christen Nielsens Ager, dem havde Bertel Christensen optaget, da var Granderne begærende, at samme Pæle skulde nedsættes igen, men Bertel svarede, at de stod ham for nær. Saa gik menige Grander med Grandefogden hen hos Bertels og pantede et Hjul for ham, men da de kom gaaende med samme Hjul og lagde det paa Grandekiven¹⁾ sagde Bertel til Grandefogden Christen Jensen: „Det skal Du bære tilbage igen som en Tyv“, hvorhos han „truede og undsagde“ ham og Granderne med en stor Økse. Dette havde til Følge, at Grandefogden udnævnte 4 Mænd af Grandestævnet til at pante Bertel for de Ord „han havde haft med deres Granderet“, og da de derefter paa ny havde pantet ham og var paa Tilbagevejen, kom han løbende efter dem med en skarp Økse og bad dem „bide“ (∴: vente), om de var bedre end Tyve og Skelmer, og kaldte i Særdeleshed Christen Lauridsen en Tyv og Skelm frem for de andre og bad ham om at vente, men saa fik Bertel Christensen Saar og Skade, — hvorom Synsmændene afhjemlede deres Syn —, men dette blev gjort af Nødværge²⁾. — Peder Wild i Lindholm hørte heller ikke til „de gode Børn“. En Nat i Midten af August 1648 var han inde i Sundby og kom da til Niels Murmesters Dør, hvor han bankede paa og opfordrede Niels til at lukke Døren op for ham, idet han udskældte ham for en gammel Skelm og en Tyv og bad ham komme ud til ham, saa skulde han, Peder Wild „handle med hanem, at han skulle vræad i hans Tarme“, og derefter kaldte Peder Wild Niels Murmesters Hustru „en gammel Troldkvinde“ og „en gammel Hore“. Da sagde Niels Murmesters Kvinde til ham: „Bliv Du en Troldkvindeunge, til Du beviser mig nogen Troldkvindestykker over“. Saa slog Peder Wild i Døren, raabte og skældede baade Niels Murmester og Hustru

1) ∴: Grandebordet, jfr. »Tingskiven«.

2) Kjer Herreds Tgb. 13/6 1637.

samt Børn og sagde, at han skulde myrde dem, hvor han maatte komme til dem. „Saa kom de begge nøgen til Døren og holdt Døren for hannem, at han ikke skulle komme ind og myrt dem om Nattertide“. Hvad denne lille natlige Adspredelse kom til at koste Peder Wild, ses ikke, men i Sagefeldslisten for 1654--55 læses: „Peder Wild i Lindholm aftinget for Slagsmaal och Woldtz Forfølling gaff aff Formuen Penge 10 Dr.“ — Et af Sundbys sorte Faar var den ovennævnte Peder Bøjer, der i 1632 var tiltalt for Voldtægtsforsøg overfor en Gaardmandskone fra Uttrup, og som i Aaret 1647 blev tiltalt for Tyveri. Vi skal nu se, hvad der den $\frac{12}{4}$ s. A. er tilført Aalborg Tingbog i denne Sag, da vi herved faar et lille Indblik i den Tids kriminelle Retspleje m. v. og bl. a. vil se, at der ogsaa dengang gaves betingede Benaadninger. Delefogden Morten Christoffersen gav Møde paa Lensmanden velb. Gunde Langes Vegne og „beviste med Jep Andersen og Bendt Nielsen i Sundby¹⁾), der hjemlede med Ed og oprakte Fingre, at de i Dag otte Dage stævnedede og Varsel gav Peder Bøier i Sundby, for Vinder (∴: Vidner) Dom og Klage over hanem kunne forhverves. Saa fremkom nu Laurs Poulsen tienendes Jost i Sundby, saa og Jon Bertelsen ibd. hvilke der vand enhver med Ed og oprakte Fingre, at Onsdag sidst forleden var otte Dage, da saa de, at der hængte et Lagen paa Svend Færgemands Plankeværk, som de saa, at Peder Madsen Bøjer tog og gik øster med og (det) var Anders Skræders Lagen ibd. Dernæst fremlagde for^{ne} Morten Christoffersen et Tingsvinde af Aalborg Byting den 18. Martii af Poul Andersen i Huilsegaard (∴: Hvilshøjgaard), Ridefoged til Aalborghus paa Lensmanden S. velb. Hr. Otte Skeels Vegne forhvervet, otte Mænd vundet haver, at samme for^{ne} Per Bøjer var beskyldt for en Ægtmands Kvinde han vilde have beligget²⁾ og derfor var dømt i Øvrighedens Naade og

1) Nemlig Stævningsmændene.

2) Overfaldet skete udenfor Sundby østre Led paa Vejen til Uttrup (Ab. Tb. $\frac{8}{7}$ 1632).

Unaade, og for hans Forseelse paa K. Ms naadige Behag var benaadet, at skulle arbejde for forne hans Forseelse paa Aalborg Bys Befæstning paa hans egen Kost i 6 Uger og derhos forpligtet sig, at dersom hans Forseelse i slig eller anden utilbørlig Maade fandtes, da skal den Sag staa hennem aaben for og straffes, som vedbør, som samme Tingsviinde i sig selv formelder, i Dag er læst og paaskreven. Dernæst fremlagde (han) et Tingsvinde her af Tinget Anno 1637 den 19. Junii af Søren Skræder i Sundby forhvervet, otte Mænd vundet haver, at for dennem stande Jens Lauen i Sundby og hans Medfølge, 17 Mænd ibd., som vandt med oprakte Fingre og Ed, at det er dennem vitterligt, at forne Peder Bøier, imedens' og al den Stund han haver bygget og boet hos dennem, haver paahængt og fulgt et slemt tyvagtigt Rygte og Navn og derfor været i Forfølgning, i lige Maade perlementerisk¹⁾ og uforligelig med Grander og Naboere saa vel som mod sin egen Hustru og brugt et slemt forargeligt Levnet, saa han tit og ofte haver været angiven for Øvrigheden, — og stod da forne Peder Bøier selv til Vedermaalsting. Dernæst fremlagde han et Sognevidne af Sundby Sognestævne Anno 1647 den 11. Aprilis, Præsten Hr. Anders, Præstens Medhjælper Morten Christoffersen (Delefogden) og hans medfølgende 24 Mænd udgivet og forseglet haver, at eftersom velbeholdte velbyrdige Gunde Lange lod dennem tilspørge ved sin Fuldmægtige Christen Christensen om forne Per Madsen Bøiers Rygte og Navn, da haver de samtlig svaret saa vel som menige Sognemænd, som da Kirke søgte og tilstede var, at det er dennem fuld vitterligt i Guds Sandhed, at forne Peder Madsen Bøier haver efterfulgt et slemt Tyvsrygte, imedens han haver bygget og boet i Sundby, og hver af dennom hennem kiendt haver, og al han for Tyveri og anden utilbørlig Gierning fængslingen haver været anholden, som bevisligt er, hvilket som hans Skudsmaal de vilde være bestandig²⁾

1) Af »Parlement« — Klammeri.

2) Være bestandig — vedstaa, fastholde.

hvor Behov gjøres, som samme Vinde i sig selv formelder, efter hvilke forskrevne Vinder og Beskyldninger slig for^{ne} Peder Madsen Bøier hans utilbørlig Bedrift og Levnets forargelig Fremdragelse, som han i langsommelig Tid sig haver forholdt Gud almægt. til Fortørnelse og andre til Forargelse og ondt Exempel, for^{ne} Morten Christoffersen satte i Rette¹⁾, om han derfor ikke burde at rømme Landet og Danmarks Rige eller og, hvis han herefter findes, at paagribes og straffes med Fængsel og Arbeid paa Bremerholmen hans Livstid eller indtil Kon. M. hannem vil benaade, og var der paa Dom begierendes. Saa mødte Peder Bøier dog her imod ingen Erklæring giøide eller noget fremlagde sig med at undskylde“. — Sagen blev derefter udsat og den 31. Maj faldt Dommen, der lød saaledes: „Efterdi med for^{ne} Peder Bøiers Skudsmaal og Tingsvinder med Sognevinde beviset, han et uskikkelig, tyvagtig og uomgiængeligt Rygte og Navn haver haft og sig skikket og forholdt og endnu hans Tyveri paa ny haver brugt (?) efter Tingsvindes Indhold, blev tildømt at rømme Landet inden 6 Uger eller siden at føres til Bremerholmen udi Kon. M. Fængsel og Arbeid at straffes, indtil hans M. hannom benaade vil“.

En Forbydelse, som man kun altfor ofte hørte Tale om, var Trolddom, og der var paa Christian IV.s Tid, navnlig i 1620erne en hel Hekseepidemi i det nordlige Jylland, under hvilken en Mængde Kvinder blev brændt paa Baalet, saavel i Kjær Herred som andre Steder i Vendsyssel og søndenfjords²⁾. I selve Sundby og dens umiddelbare Nærhed har det dog næppe været særlig slemt. Man troede naturligvis der som andre Steder fuldt og fast paa Hekseri, og dette kommer af og til frem i Injuriesager, hvor Skældsordet „Troldkone“ kan forekomme og Yttringer som dem, Mads Smed i Sundby var indstævnet for den 17/12 1629 af

1) ∴ paastod.

2) Jfr. C. Klitgaards Afhandlinger i Aarbøgerne for Vendsyssel, Aalborg og Randers Amter 1915.

Niels Pedersen sammesteds, til hvem han skulde have sagt: „Kender Du Per Stud i Gandrup, Din Fader, den Tyv, nu haver Fanden det ene Øje ude paa Dig, han kan snart faa det andet til, saa kunde Du gaa og lumpe, din Tyv“, hvorved Mads Smed vistnok maa have sigtet til den Trolddomskunst at slaa Øjet ud paa en Tyv og villet antyde, at Niels Pedersen havde været Genstand for en saadan overnaturlig Paavirkning. En anden Injuriesag var anlagt af Anne Pedersdatter, ogsaa kaldet „Anne Pallis“, i Sundby, der den $\frac{1}{6}$ 1627 tog Tingvidne, under hvilket Jens Clemmendsen og Karen Olufsdatter i Sundby ved deres Sjæls Salighed og oprakte Fingre vidnede, at de i Ugen før Pintsedag hørte Johan Pedersdatter, Peder Bøjers Hustru, sagde til Anne Pedersdatter: „Din Troldkone, slaa paa mig og paa mine Grise“, — i hvilken Yttring antagelig laa en Sigtelse for at ville forgøre Per Bøjers Grise. — Men for Anne Pallis' Vedkommende blev det ikke ved Injurierne; hun blev i en lang Aarrække derefter Genstand for retslig Forfølgning for Trolddom, som vi flere Steder ser i Aalborgs Tingbøger. Fremgangsmaaden ved saadanne Hekseprocesser var efter jyske Lov III, Cap. 69, den, at naar en Person blev sigtet for Trolddom, skulde han værge sig „medt Næfn udi Kirkesogn“ eller, som det almindeligt kaldes „Kirkenævn“, hvilket vil sige, at Nævninger, udmeldte blandt Sognets Mænd, skulde afgøre, om vedkommende var skyldig eller ikke, derved, at det paa Tinge enten svor ham Trolddom over eller svor ham fri. I Tidernes Løb fandt man dog ikke denne Fremgangsmaade helt betryggende for Retssikkerheden, og i Frederik II's Reces af 1576 blev det bestemt, at naar Kirkenævnet havde oversvoret nogen, som for Trolddom var anklaget, da skulde Sagen indankes for Landstinget, der ved Dom skulde afgøre, om Kirkenævnets Kendelse skulde staa ved Magt eller ej, og inden denne Dom var afsagt, maatte den Anklagede ikke henrettes, selvom den at Kirkenævnet var kendt skyldig. — Det var Christen Christensen i „det

røde Hus“, der var optraadt som Anmelder i Sagen; han havde nemlig paa Hellems Dag 1633 om Aftenen sagt til hende: „Jeg vil lægge min Haand paa Dit Hoved for¹⁾ en Trøldkone“²⁾, og den 27/1 derefter fremstod hans Karl, Niels Pedersen paa Aalborg Byting og vidnede med oprakte Fingre og „Helgens Ed“, at Anne Pallis kom til ham (Niels) paa Aalborg Gade noget før Jul og sagde til ham: „Hvor mon Christen vil have det med mig, mon han vil have mig brændt?“ Niels Pedersen svarede hertil, at det vidste han ikke, hvorefter Anne Pallis sagde: „Han skal ikke faa mig brændt i Aar, han skal før sætte til det, han haver“. Iøvrigt havde Niels Pedersen ikke hørt Anne Pallis love hans Husbond noget ondt, men der var dog siden kommen saa mange Katte i deres Hus og havde sprunget paa Loftet og ned mellem Hestene i Stalden og „havde en ond Rey“³⁾, og en 14 Dages Tid før Christen Christensens Hest fik Skade, — og siden — havde de intet hørt til Kattene. Angaaende disse gav Christens Tjenestepige, Sidsel Andersdatter, samme opskræmmende Forklaring, saa det var jo ikke helt behageligt for Anne Pallis, og hertil kom, hvad der under et til Brug ved Landstingssagen optaget Tingsvidne den 3/2 s. A. blev oplyst, idet Svend Jensen i Sundby vidnede, at han havde hørt nogen Rygte og Tidende om, at Anne Pallis skulde have haft „Siprianii Bog“, men om hun havde haft den eller ej, vidste han dog ikke, og om det samme Rygte og Tidende forklarede 6 andre Sundby Mænd paa samme Maade, ligesom der fremlagdes en skriftlig Erklæring fra Jørgen Pedersen Smed sammesteds, hvorefter denne i 20

1) ∴: som.

2) Det var Skik og Brug ved Hekseprocesserne, at den, der rejste Sigtelsen mod en anden for Trølddom, skulde lægge sin Haand paa den Sigtedes Hoved, idet han fremsatte sin Anklage. Naar Sigtelsen var rejst, paahvilede det Anklageren at fremskaffe de fornødne Bevisligheder for denne til Brug for Kirkenævnet eller Landstinget.

3) Rej kan betyde bl. a.: Færd eller Støj.

samfulde Aar havde hørt sige, at hun skulde have „Sipri-
 anii Bog“. Denne Beskyldning imødegik Anne imidlertid
 paa det bestemteste og „benægtede med oprakte Fingre og
 Ed, at hun aldrig havde haft Siprianii Bog i hinder Dage
 enten til Kiøbs, Laans eller Borgs eller set den med hen-
 des Øjne nogetid“, og hun red i hvert Fald Stormen af
 for denne Gang, men nogle Aar senere maa det have været
 galt igen. Den $27/6$ 1636 vidnede nemlig ovennævnte Jør-
 gen Pedersen Smed paa Bytinget, „at Anne Pedersdatter
 Pallis i Sundby var inde til hans den næste Onsdag før
 vor Herres Himmelfartsdag sidst forgangen; da, den Tid,
 hun kom ind ad Døren, spurgte hun, hvor hendes Mod-
 stand [-ere?] var; da svared Jørgen og sagde, at de havde
 Bud efter hende, og straks efter kom Johan Madsdatter ind
 ad Døren til dem, og da hun kom ind, taledede for^{ne} Anne
 Pallis mange Ukvemsord til hende og sagde, hun skulde
 fange en Djævels Færd; -da tilspurgte de hende, om hun
 var god for at holde hende det, svarede hun ja, og da Anne
 Pedersdatter skulde gaa ud ad Døren ud i Halsjærnet, og
 de havde saa snakket med hverandre, slog Anne til Johan,
 som hun sad i en Stol ved Kakkelovnen, med hendes Næve
 i Næse og Mund og (de) droges saa med hverandre ved
 Kakkelovnen, og saa gik Anne ud i Halsjærnet“. — Samme
 Dag vidnede Anders Nielsen, at saa længe han havde været
 og boet i Sundby, havde han vel hørt og vidste, at Anne
 Pallis havde brugt en ond Mund paa hvem, hende havde
 talt noget til, og han havde ogsaa hørt, at Christen Chri-
 stensen, som boede i det røde Hus i Sundby, havde skæl-
 det hende for Trolddom, hvilket Vidnesbyrd tiltraadtes af 8
 andre Sundby Mænd. Endnu 1639 var Anne Pallis Mod-
 standere naaet lige vidt, og vi ser af Aalborg Tingbog for
 s. A. ($27/1$) at Nævningene ikke paa Grundlag af de frem-
 lagte Tingsvidne Breve og „Beviser“ vilde sværge Anne
 Pallis Trolddom over „efterdi for^{ne} Christen Christensen ikke
 nu haver bevist sin Klage og Sigtelse, at for^{ne} Anne Pallis

haver lovet hannem ondt, at det er hannem vederfaren enten paa Liv eller Lemmer i nogen Maade ej heller paa noget hans Fæ og Kvæg“, men svor hende fri „denne Gang“. Hermed er vel saa Forfølgelsen mod Anne Pallis endt, og Baalet har hun i alle Tilfælde sikkert undgaaet, da man ellers vilde have stødt paa Eksekutionsomkostningerne i Lensregnskaberne. Den anden Sundby Kvinde vi træffer som sigtet for Trolddom, var mærkeligt nok den ovennævnte Anklager Christen Christensens Hustru; og denne Sag, der opkom kort Tid efter, at Anne Pallis's var begyndt, kan maa-ske skyldes en Hævnaakt fra Annes Side. Den synes imidlertid at være forløbet mere godartet og blev vistnok hurtigt slaaet til Jorden. Aalborg Tingbog indeholder under ²⁹/₉ 1634 følgende herom: „Niels Mikkelsen i Sundby vand med oprakte Fingre og Helgens Ed (eftersom Christen Christensen Nielsen med en Landstingsstevning, som nu er læst og paa-skreven, haver ladet stevne hanem og disse efter^{ne} med flere for deres Sandhed at vinde og bekiende, hvorledis de haver kiendt for^{ne} Christen Christensen og hans Hustru Maren Pedersdatter, dismidlertid de haver boet og været hos denom udi Sogn og By, om denom udi nogen Maade dismidlertid haver paahængt nogen ond Rygte udi nogen Maade, som deris ærlig Rygte og Navn kunde være til Forkleining udi nogen Maade efter Stævningens Indhold), saa vand for^{ne} Niels Mikkelsen, at han haver kiendt for^{ne} Christen Christensens Hustru Maren Pedersdatter baade (som) Pige og Kone en 30 Aars Tid, da haver han aldrig hørt, hende er hængt nogen Vanrygte paa, førend nu for en stakket Tid siden det Barn i Sundby ved Navn Maren Pedersdatter, som er til Ebbes, som skal være besat med en ond Aand, haver sagt, at for^{ne} Maren Pedersdatter, Christen Christensens Kone skal være Aarsag udi, at den onde er kommen derind. Jens Pedersen, Simen Jensen, Morten Persen, Jens Kold, Morten Christoffersen, Anders Nielsen, Mikkell Nielsen, Christen Pedersen, Christen Jacobsen, Niels Andersen Mu-

rermester, Dirich Hendrichsen, Christen Hougaard og Christen Therkildsen, samtlige af Sundby, Las Nielsen i Lindholm, unge Las Nielsen, Niels Rasmussen, Jens Pedersen, Christen Christensen og Jens Christensen ibm, Sønder Per Lauersen i Vorberig, Jens Rasmussen og Anders Bertelsen ibm, Hans Nielsen i Uttrup, Søren Laursen og Jens Christoffersen i Søndergaard ibm, vand enhver efter deres Kundskab og Minde ligesom for^{ne} Niels Mikkelsen vundet haver; og eftersom Anders Pedersen (Kid) og Jørgen Smid i Sundby og er stævnet, om de havde her noget til at svare, saa stod de nu her til Vedermaalsting, og vand for^{ne} Anders Pedersen ved sin Ed, at han haver hørt af samme for^{ne} Pige til Ebbes, Maren Pedersdatter, som skal være besat med den onde Aand, at for^{ne} Christen Christensens Kone, Maren Pedersdatter, skal være Aarsag til, at den onde er kommen i hende, og svarede for^{ne} Jørgen Smid, han intet vilde svare dertil, før hendes Præst havde givet hende Vinde, og den gode Mand, Lensmanden, selv kom her hjem . . .“ Den^e paafølgende 27. Oktober blev Sagen paa ny foretaget paa Bytinget, idet Christen Christensen havde indstævnet Anders Pedersen Kid, (der var Delefoged i Sundby Birk), Jørgen Smed og den besatte Piges Husbonde, Ebbe Jensen, „for Spørgsmaal, om de havde set, hørt eller fornummet“, at hans Hustru havde brugt nogen Trolddomskunst eller lovet dem eller nogen anden noget ondt, og det var dem vederfaret, men ingen af de tre indstævnte gav Møde.

Det ser ud, som om man paa Sundbyegnen i 1630erne har været særlig optaget af Trolddomssager; vi ser nemlig af Kjær Hrds. Tgb. for 1635, at det ogsaa stod galt til ude i Lindholm. Den 15. December var Lars Mortensen, Træskomand i Lindholm, og hans Hustru Ane indstævnet for Tinget „for Vinde, Klage och Dom“, og om et af de indstævnte Vidner, Else Christensdatter, hedder det derefter, at hun „vand, at nu i Aar ved S. Mikkelsdagstid, da kom Las Træskomands Hustru ved Navn Ane N. i hendes Hus

og bad, hun skulde sælge hende noget Mælk, og da sagde hun, at hun plejed at faa Mælk til Købs af Maren Søfrensdatter, Christen Jensens Hustru i Lindholm, men forgangen Aar lagde de hende i Skat for en Rigsdr., men hvem der kommer og tager fra hende en Rigsdr., da skal de ikke baade deraf, og saa sagde hun til Christen Jensens Hustru, at hendes Mand var bedre for at gøre hende ondt end hun, thi han haver kiørt aved omkring i Marken og Aaen med hendes Mand, Las Træskomand, og for^{ne} Las Træskomand sad i et Hul ved Aaen, og Christen Jensen kiørte aved om, som var nu paa det fjerde Aar siden. Ydermere vand for^{ne} Else Christensdatter, at for^{ne} Las Træskomands Hustru var 3 eller 4 Gange hos hende og bad hende, at hun skulde ikke tale om samme Ord til nogen, som hun haver sagt til hende, som nu vundet er. Ing Jørgensdatter, Peder Rods Hustru, vinder iligemaade med oprakte Fingre og Ed, at nu i Aar ved S. Olsdagstid¹⁾, da kom for^{ne} Lars Træskomands Hustru til hende og sagde, at Christen Jensens Hustru var vred paa hende, for hun havde ikke Magt til at tage Livet af for^{ne} Ing Jørgensdatter, der hun gjorde Barsel, og i Dag 3 Uger da kom for^{ne} Lars Træskomands Hustru over hendes Kaalgaard og Bertel Christensens Sættedreng (?) kom efter hende med Kiæp i hans Haand og vilde have slaget hende, for hun var i Skændsel med hans Moder, for hun vilde ikke sælge hende Mælk, og da sagde hun til for^{ne} Ing Jørgensdatter, at Bertel Christensens Hustru skyldte hende for Trolddom og ydermere sagde, at det var da det 4de Aar siden, at hendes Mand Las Træskomand og Christen Jensen kørte aved om i Aaen. — Maren Christensdatter, Christen Christensens Hustru, vinder ved lige svoren Ed, at Las Træskomands Hustru Ane haver sagt til hende, at det var nu paa det fjerde Aar siden, at for^{ne} Las, hendes Mand og Christen Jensen kørte aved om i Aaen. Bertel Christensen vinder ved lige svoren Ed, at

¹⁾ Sct. Olsdag — d. 29. Juli.

nu i Aar ved Pindsedagstid, der den Mand kom fra Gjør og stedte Halvparten af Las Træskomands Have og Hus, da havde for^{ne} Las Træskomand til Bertel Christensen disse efterfølgende Ord, at Jens Christensen i Hedegaard han havde fanget en ond Færd, Mads Andersen i Kinderup¹⁾ fik ogsaa et ondt Fald, og den tykke Mand Las Nielsen i Lindholm er saa tyk, at han vil ikke andet end ride imellem By paa en Hest, men han stødes vel over Saddelen engang; og stod nu for^{ne} Christen Jensen i Lindholm til Vedermaalsting og tilspurgte for^{ne} Las Mortensen og hans Hustru Ane, om de vidste noget uærligt med ham eller hans Hustru, eller om han haver begæret nogen Lykke eller Spøgeri af dem eller brugt nogetid med dennem at kiøreaved om, som omvundet er, de da for Guds og Retfærdigheds Skyld vilde det nu her for Retten bestaa og give tilkiende, hvortil for^{ne} Las Mortensen Træskomand og hans Hustru svarede og svor ved Siæl og Salighed med deres oprakte Fingre, at de ikke vidste noget uærligt med for^{ne} Christen Jensen, hans Hustru eller Børn, ikke heller han i nogen Maade haver begæret noget enten Lykke eller Spøgeri af dennem i nogen Maade, og dernæst udi lige Maade fremkom for^{ne} Christen Jensen og ved Siæl og Salighed med oprakte Fingre benægted, det han aldrig haver kiørtaved om med for^{ne} Las Træskomand eller begæret nogen Lykke eller Spøgeri af hannem eller nogen anden ikke eller haver anden Lykke end Gud almægtigste haver givet og ondt hannem . . .“

Man tør vel ikke smile alt for overlegent over disse hedengangne Menneskers Naivitet, naar der endnu i det 20de Aarh. i det samme Lindholm fandtes en — yngre — Mand, der i fuldt Alvor troede sine Smaakreaturer „forgjort“ af en ildesindet Nabo.

1) Begge disse var Delefogder i Kjær Herred.

B. *Byfogder.*

Om disse og Byskriverne findes mere eller mindre udførlige Efterretninger i A. H. Niensens: Embeds- og Bestillingsmænd i Aalborg, og de skal her kun nævnes i deres Rækkefølge, idet en nærmere Omtale af dem i nærværende Bog vilde føre for meget bort fra dennes Emne, da disse Personers Omtale jo egentlig henhører under Aalborgs Historie.

De af Aalborgs Byfogder, der fungerede, medens Sundbynitterne søgte Aalborg Byting, var følgende: Tomas Skeyll (Skeel?) 1552, Brix Sørensen 1561, Jørgen Lauridsen 1571, Peder Michelsen 1575, Jens Poulsen 1591, Villads Kremer, Laurits Nielsen 1591—92, Cort Andersen 1593—1622, Jacob Vognsen 1622—26, Mogens Jespersen 1626—1650, Hans Andersen 1650—c. 1655, Christen Sørensen c. 1655—1663, Peter Pank 1663—1682, Laurits Svendsen Hvid 1683—1717.

C *Byskrivere.*

Peder Clausen 1553, Peder Finde 1561, afgik ca. 1586, Mads Skriver 1587, Anders Pallesen 1597, Jeronymus Madsen 1602, Anders Jensen 1624, Lars Pedersen, nævnes 1629 og 46, Hans Andersen ca. 1647—49, Peter Panck 1649—63, Peter Røring? (konst.?) Christen Justesen 1663—64, Søren Sørensen Borreschmidt 1664—78, Lars Pedersen 1678—85, Søren Nielsen Lange 1685—1716.

D. *Herredsfogder.*

Af Tegnelser over alle Lande for Aar 1535¹⁾ ses det, at Mester Mikkil i Aalborg indstævnedes Herredsfogden i Kjær Herred for en Hest, som Skipper Klement havde fra- taget Mester Mikkil og solgt til Herredsfogden, og denne var maaske den Bertel Jensen, der det følgende Aar nævnes som Herredsfoged i Kjær Herred²⁾. Om denne Ber-

1) D. Maj 3 — 4 — S. 197.

2) Reg. over alle Lande 1537, jfr. Uldall Saml. 4. 259, S. 98.

tel Jensen mener C. Klitgaard, at han hørte til den Kierulfske Slægt, og at det var ham, der 1546 og 1552 boede paa Gaarden Broerholt i Vadum Sogn, 1563 i Nordkjær i Biersted Sogn og endnu 1579 i Biersted Sogn¹⁾, men han maa i saa Fald være traadt tilbage fra Embedet i en forholdsvis tidlig Alder, thi allerede 1540 træffer vi en anden Herredsfoged i Kjær Herred²⁾, nemlig Anders Andersen Kierulf. Om ham fortæller Peder Dyrskjøt, at han „næffnes 1520 och siden udi Schipper Clements Oprør 1533, hvorved hans Gods forbrut wden huis han kiøbte igien, som dog en Herlighed blef paasadt Cronen“. Vi træffer ham 1545 som Udsteder af et Dombrev af Kjær Herredsting³⁾, og paa dette Brev findes hans Vokssegl med hosstaaende Figur i Midten.

St. Laurentii Dag
Staa et Sande-
V. Hassing og

— Den $^{10}/_8$ 1546 Tirsdagen før udgav han til Jørgen Villadsen i mandsbrev angaaende Skel mellem Horsens⁴⁾. 1542 Tirsdagen nest efter Labore udstedte han et Tingsvidne angaaende Fiskeriet i Limfjorden⁵⁾. Den $^{30}/_{11}$ 1560 gjorde han et Mageskifte med Kronen, hvorved han fik 1 Bol i Ø. Halne og 1 Bol i Bjørum (Vadum Sogn) for 1 Gaard i Ø. Hassing By og Sogn; under Mageskiftet findes hans Vokssegl, der er et andet end det, han brugte 1545, — hvilket dog ikke er noget enestaaende Fænomen, tvertimod. — Dette yngre Segl bærer i Midten Mærket ten ANDERS KIERVL. I Aalborghus bog for 1562 staar han opført som Gaard i Ø. Halne, hvilken Gaard, skyldsat for 10 Sk. Leding, 1 Td. Smør og 12 Hestes Gæsteri,

og Omskrif-
Lens Jorde-
Bruger af en
der var

1) Kierulfske Studier S. 11 f.

2) Iflg. ny kgl. Saml. 4° 746, hvilken Kilde dog vist ikke er helt at lide paa.

3) Top Saml. p. Papir Vadum Nr. 1.

4) Top Saml. p. Perg. Kjær Herred Nr. 2.

5) Indført i Aalb. Tgb. $^{22}/_3$ 1723.

han havde kvit og frit, saa længe han var Herredsfoged. Sammesteds staar han som Bruger af Holtet og en anden Gaard i Ajstrup Sogn, samt under Langtved som Bruger af Holte Eng, af hvilken han aarlig svarede 8 Pund Byg. 1567 fik han for sin Søn Bertel af Kronen Livsbrev paa Ø. Aslund i Ø. Hassing Sogn. Efter Præsteindberetningerne af 1568 og et Tingsvidne af s. A., udstedt til Hr. Niels i Sundby, boede han paa den Tid i Østerhalne, og han var ifølge de nævnte Indberetninger Ejer af 1 Bol og 5 Huse frit Bøndergods i Vadum Sogn samt 1 Gaard og 2 Huse i Ajstrup Sogn. Under $\frac{3}{3}$ 1570 fik Anders Kierulf følgende Brev paa et Bol og en Eng:

Vi Frederik etc g. a. v. At vi af vor synderlige Gunst och Naade hafve undt och tilladt etc. . . . at thenne Brevviser Anders Kierulf maa nyde, bruge och beholde et vor och Kronens Boel udi Waddum, samledis en Eng udi Holte Kier, som hand self udi Veere hafver, udi hans Lifstid och saa lenge hand lefver, dog saa hand skall vere os och vore Efterkommer Konger udi Danmark huld och tro och vor Lensmand paa vor Slot Olborghus, thend som nu er eller herefter komendis vorder, hørig och lydig udi hvis hand hannom paa vore Vegne tilpligtendis och befalendis vorder. Skal hand och aarligen gifve til os och Kronen aff samme Boel udi Waddum 1 Td. Byug, 2 Pund Smør, 1 Lam, 3 Heste Giesteri och det med sin Ejendom och Tilliggelse holde ved god Hefd och Magt. Teslige skal hand gifve af thend Eng udi Holtekier 8 Pund Byug, och same Landgilde aarligen til rette Tide lade yde . . .“ etc.¹⁾

Endelig findes Anders Kierulf anført som Herredsfoged 1572 og 1577, hvilket sidste Aar han udstedte et Tingsvidne om Skellet mellem Horsens og Ørum Sogne.

Efter Peder Dyrskjøts Beretning²⁾ skal han have været 2 Gange gift, 1ste Gang med Maren Bertelsdatter „af Westerbech i Himmerland“, med hvem han havde 1 Søn og 2 Døtre; Navnet paa hans 2den Hustru nævner D. ikke. Det

1) Reg over alle Lande X 82.

2) Addit. 117 fol.

skal herved bemærkes, at der 1579 i ovennævnte Selvejebol Bjørum boede en Marine Bertelsdatter, der dog maaske har været Anders Kierulfs Enke og identisk med den ovennævnte Maren. At D. beretter anderledes, kan simpelthen skyldes den Omstændighed, at han har faaet meddelt nogle unøjagtige Familietraditioner, hvilket jo er hændt andre end ham.

Af Anders Kierulfs Børn kendes den ovennævnte Bertel Kierulf („den ældre“) i Ø. Aslund, Else, der var gift med Søren Christensen Skriver i Holte, og Johanne, der var gift med Søren Olufsen i Vraa (Gl. Vraa), Ajstrup Sogn.

I ny kgl. Sml. 4to 746 nævnes en Peder Andersen Kierulf som Foged i Kjær Herred 1570, men dette maa sikkert bero paa en Misforstaaelse, saavel som at en Morten Pedersen Kierulf i Østerhalne (efter samme Kilde) skulde have været Herredsfoged 1596. En saadan Misforstaaelse kan hidrøre fra, at de paagældende paa Tingsvidner muligvis er betegnede som „den Tid Tinghører til Kjær Herredsting“, hvilket ikke betyder andet end, at de har fungeret i den ordinære Herredsfogeds Forfald.

Den næste Mand, om hvem vi med Sikkerhed ved, at han var Herredsfoged i Kjær Herred, var Anders Kierulfs Svigersøn, den ovennævnte Søren Christensen, kaldet Skriver, der første Gang findes nævnt som Herredsfoged i Hyldingsbrevet af 1584, efter hvilket han af Herredsmændene den $\frac{2}{6}$ s. A. blev bemyndiget til at rejse til Viborg, for der tilligemed Herredets 4 Sandemænd og 4 andre Mænd, deriblandt Johan Koch i Hvorup, paa Kjær Herreds Vegne at hylde „Hertug Christian“ (∴ Christian IV). 1568 og 1572 var han Tingskriver i Herredet¹⁾ og boede da og sidenhen i Gaarden Vester Holt i Ajstrup Sogn. Ved aabent Brev af $\frac{2}{6}$ 1586 blev det ham bevilget for sin Herredsfogedtjeneste at „beholde Holte Eng, som er svoret og bruges til hans Gaard, men hvoraf der hidtil er svaret nogen

¹⁾ T. V. af K. H. 1568 (Bispeark), og Snapsting 1572 (Aalborg Raadstuearkivs Papirsbreve).

Særskyld, uden Afgift, saa længe han var Herredsfoged, eller indtil videre . . . “. 1595 Vorherres Himmelfarts Dag blev han Medlem af Guds Legems Lav i Aalborg, men ses ikke siden nævnt som Herredsfoged. Han har dog nok beklædt Embedet, indtil han blev afløst af sin Søn Anders, der var Herredsfoged 1602, og efter Jordebøgerne at dømme er han rimeligvis død omkring ved denne Tid, idet han i Jordebøgerne 1601—01 og 1604—05 nævnes som Bruger af Holt, medens hans Enke staar opført som saadan i Jordebogen 1606—07, hvorved bemærkes, at en Bruger ofte kan staa opført flere Aar efter sin Død. Han findes yderligere opført som Bruger af $\frac{1}{2}$ Gaard i V. Halne og af Halvparten af Huolgaard i V. Hassing Sogn. Med sin Hustru Else Andersdatter havde han følgende Børn: Anders, der blev Herredsfoged efter ham, Anders, der fik Fædrengaarden, Ane, g. 1. med Mag. Thomas Galschiøt, Sognepræst til Horsens Hammer, og 2. med Erik Nielsen, Sognepræst sammesteds, Christen „Pedersen“ i Hornsgaard ved Nibe, Gjertrud, gift i Korslund med en Mand af Slægten Mørck, en Datter g. m. Jens Nielsen i Stræt ved Løgstør, samt endnu et 8de Barn. Efter Dyrskjøt kaldte alle hans Børn sig ved deres Mødrene Slægtsnavn Kierulf. Den næste Herredsfoged var den nysnævnte Anders Sørensen Kierulf, der 1. Gang nævnes som saadan, da han ved aab. Brev af $\frac{21}{4}$ 1602 blev fritaget for at svare nogen Afgift af Holte Eng, saa længe han var Herredsfoged. Han boede dengang endnu i V. Holt og havde i sit Andragende anført, at han „en Tid lang“¹⁾ havde været Herredsfoged, i hvilken hans Bestilling han havde haft „stor Umage“, og tilmed boede paa en Alfjarvej, saa at han havde „megen Besværing med Gæsteri af den vejfarende Mand“. Det sidste bidrog maaske til, at han kort efter flyttede til Gaarden Knepholt i Vadum Sogn, af hvilken han allerede i Jordebogen 1600—01 staar som Bruger, og hvor han boede 1604 og siden forblev til

1) Ikke som i Kanceliets Brevb. refereret »i lang Tid«.

sin Død. Af en Rettertingsdom af $18/4$ 1604 ser vi, at han havde tilfæstet sig Vadum Sogns Kirkekorntiende, som han ved nævnte Dom fik Bekræftelse paa og beholdt sin Livstid. Da de vendsysselske Bønder 1627 var samlede i Sundby for at hindre de kongelige Lejetropper under Conrad Nelle i at komme over til Vendsyssel, synes han at have været en af Lederne og skal ved denne Lejlighed have udtalt, at han skulde før dø paa Stedet, end at Kongens Ryttere skulde komme over Fjorden¹⁾.

Han var gift med Bodil Nielsdatter, med hvem han havde 12 Børn, nemlig 1, Peder Andersen K., der blev Herredsskriver i Kær Herred, 2: Christen Andersen K. i Fogedgaarden, 3: Niels Andersen K. i Kiersgaard, 4: Søren Andersen K. i V. Brønderslev, 5: Anders Andersen K. i N. Halne, 6: Jacob Andersen K., 7: Selgen Andersen K., 8: Ane Andersd. K. g. m. Mikkel Nielsen i Hvorupstorp, 9: Maren Andersd. K. g. m. Anders Pedersen Wraa, Præst i Sundby, 10: Lars Andersen K. i V. Halne, 11: Christen Andersen K., der 1633 ligesom Nr. 6, 7 og 10 boede i Knepholt, og 12: Maren Andersdatter K. g. m. Niels Mudsted. Anders Kierulf er antagelig død i Slutningen af Aaret 1629, thi det ses af Tingsvidner, at hans Søn Christen Andersen i Fogedgaarden var i „Dommers Sted“ paa Tinget de sidste 5 Retsdage nævnte Aar.

I Anders Kierulfs Segl findes et Skjold, hvorover Bogstaverne A. S. K. og i hvis Midte er anbragt Bomærket

Ingen af hans mange Sønner — der forøvrigt vist ikke var lige heldige — opnaede at blive hans Eftermand. Det blev derimod Herredets hidtilværende Tingskriver Lars Pedersen, der nævnes første Gang som Herredsfoged den $6/4$ 1630. Denne Mand hørte paa Spindesiden til Kierulf-

¹⁾ Jfr. Aalb. Amts Abg. I S. 68.

slægten og skal efter Dyrskjøt have været en Efterkommer af Jens Andersen Kierulf i Kornumgaard, hvis Datter blev gift i Hundslund (Dronninglund) Sogn, men han ses dog ikke at have ført Kierulfnavnet, hvilket nemlig ofte er overført fra Moder til Søn. Han var sandsynligvis fra nævnte Sogn, men boede 1602 i Ø. Halne, hvor han havde giftet sig med Morten Pedersen Kierulfs Enke Bodil Hansdatter Mørk. Af Lensregnskaberne ses det, at han 1608 var bleven udnævnt til Tingskriver i Kjær Herred, idet han staa opført for en Indfæstningsafgift af 2 Øksne, som han skulde betale af den Gaard, der af Lenet var overladt ham til Brug som Vederlag for Tingskrivertjenesten. Det var paa den Tid Lensmanden og ikke, som senerehen, Kongen direkte, der udnævnte Herredsfogderne, og da Anders Kierulf var død, blev Lars Pedersen udnævnt af Lensmanden paa Aalborghus, til hvem han derefter indsendte følgende Andragende:

„Gunstige Her Lensmand, Gudt allernaadigste spare oc Beuare ethers Velbyrdig fromhiedt lenge och well fra alle Uløcke med Ethers kiere Velbiurdige frou, elschelig Børen sampt gandsche Hus. Ephtersom ethers Velbyurdig fromhiedt for Nogen thidt sidenn paa Kong. Mayts Vegne haffuer mig tilbetroffuet Uerdigenn Herredsfogedt i Kier Herredt, och epherdi ieg langsomligtidt hafuer tient hanns Mayts for en Sorrenschriffuer i for^{ne} Herridt Vdj XXIII Aar och mere, formendis Ingenn Vdj slig mader Beschylde: Huorføre ieg er af ethers Velbyurdig fromhed ydmyglic Begierendes, at Mig fatig Mand Mothe Nyde, hvis Min formandt haffuer veridt med forsiunet, Tagendis Lønn aff Gudt allernagst, Och ieg for min person will findis gandsche tienstagtig. Ethers velbyurdig fromhed under then allerhøyestis Vold befallendes. Ethers Underdanige Tiener

Las Pedersenn i Øster Hallne, Egenn Hannd¹⁾).

Dette Brev, der er skrevet med en overordentlig elegant

1) Top. Saml. p. Papir, Vadum. — Efter at Holte Eng 1626 var tilskødet Hans Lindenov, blev der i Stedet tillagt Embedet en Bygafgift paa 16 Tdr. af en Gaard i Ingstrup.

Haand, er, som man ser, udateret, men efter Paategning paa Bagsiden ses, at det er indgaaet 1630, og det maa altsaa være stilet til Jens Juel til Kjeldgaard, der var Lensmand paa Aalborghus 1629—31.

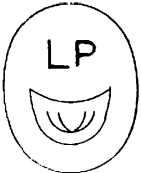
Lars Pedersen havde i den Tid, han var Herredsfoged, en hel Del Bryderier med sin Forgængers Søn, Christen Andersen i Fogedgaarden, der var en meget besværlig Mand, ondsindet og brutal, men muligvis sindssyg, og en af Grundene til disse Chikanerier var maaske den, at Christen Andersen, der ofte i Faderens sidste Leveaar havde fungeret som Herredsfoged, havde gjort sig Haab om Embedet. Det var efter hans øvrige Forhold at dømme sikkert rigtigt, naar han af Lars Pedersen blev sigtet for at have undsaagt denne paa Livet, men da L. P. uheldigvis ikke kunde bevise det, maatte han bøde 3 Øksne for sin Udtalelse desangaaende¹⁾, og sidenhen fulgte en Række Stridigheder og Processer mellem dem, saavel ved Herredstinget som ved Landstinget, ligesom Christen Andersen ogsaa gjorde Lars Pedersens Søn Morten Kierulf adskillige Knuder. I Lenets Jordebøger træffer vi Lars Pedersen som Bruger ved adskilligt flere Ejendomme i Vadum Sogn, deriblandt Fogedgaarden, som han havde sammen med sin ovennævnte Arvefjende. Selv boede han i et Selvejersted i Øster Halne. Der findes i Arne Magnussens Haandskriftssamling paa Universitetsbibliotheket under Nr. 73, 8° en gammel Bønebog, paa hvis bagerste Binds Inderside er skrevet følgende:

„Gud wer mig arme Sønder nadig och Barmhiertig for Jesu Skyld, amen. Las Perssenn mett Egen handt schreffn. Datum Østerhallnne then 12. Jannrj ano dnnj 1602. Herren Er Minn hyrde mig Stander ik till At Threnge . . .“. Paa Fol. 98 staar: „Thaker herren fordj handt Er saa guodt och hans miskundt warer Euindelig . . . . Las Perssenn Eegen haandt“.

¹⁾ Sagefaldslisten 1630—31 (Lensrg.).

Iøvrigt findes der flere andre Steder i Bogen tilskrevet lignende Sætninger — et enkelt Sted et længere Vers — af religiøst Indhold foruden mere verdslige Bemærkninger som (Fol. 59): „Ed och Drik och gjør Dig glad och spot ike Verten, Nor du drager aff gard“. Det her citerede er uden Tvivl skrevet af vores Lars Pedersen, da der efter Jordebøgerne ikke ses at have været nogen anden Mand af dette Navn i Ø. Halne paa den Tid, og det, at Bogens Ejer jo var skriftkyndig, synes at fjerne enhver Tvivl. Lars Pedersen har ført to forskellige Segl. Det ældste, som er af grovere Udførelse, ser saaledes ud og er anskriver.

Det yngre, som han anvendte i sin gædtdid, er ligeledes ovalt men med monogram i Midten omsskrevet af VEST PIERSEN. Han døde imod af Aaret 1639. Herredsfoet Christus-Navnet LA-Slutningen

Med sin ovennævnte Hustru, der endnu levede 1640, havde han følgende 6 Børn: Anne, gift med Jens Pedersen i Plumgaard (?), en Datter gift med Ove Jørgensen i Gandrup, Gjertrud, gift med Jens Andersen i Tvilstedgaard, Delefoged til Sejlstrup Len, Karen, gift med Bertel Kierulf (d. y.) i Øster Aslund, Karen, gift 1. Gang med Peder Nielsen i Østrup, Saltum Sogn (?), gift 2. med Morten Nielsen Kierulf i Birket, Hammer Sogn, og Morten Kierulf, der efter Datidens Navneskik var opkaldt efter Moderens 1ste Mand. Han skulde saaledes rettelig have være kaldt Morten Kierulf Laursen, men lod sig kalde Morten Laursen Kierulf, og antog ligesom hans Efterkommere dette sidste Navn som Slægtsnavn¹⁾.

Lars Pedersen blev efterfulgt i Embedet af sin Søn Morten Kierulf, der første Gang nævnes som Herredsfoget d. ²⁹/₁₀ 1639 og forblev i Embedet til 1684, da han tog

1) Jfr. iøvrigt ang. Lars Pedersen: Kierulfske Studier S. 144 f f.

sin Afsked paa Grund af Alder. — Da Faderen blev Herredsfoged, fungerede han en Tid som Tingskriver og har vistnok ogsaa søgt om fast Ansættelse som saadan, men maatte dog vige for Peder Andersen Kierulf, skønt han skrev en smuk Haand og iøvrigt kunde præstere de bedste Vidnesbyrd, idet 24 Dannemænd d. $\frac{8}{3}$ 1631 bevidnede, at han var „en ærlig Ungkarl udi alle Maader“, om hvem ingen af Vidnerne, der havde kendt ham fra hans Barn-dom, vidste at have hørt, at han havde ført noget „Parle-ment“ eller været i Bordag eller gjort nogen Overlast. Ej heller havde de hørt eller set, at han før Fjendernes Tid eller siden forurettede nogen, „ejheller plyndrede eller rø-vede eller omkommen nogen Mand i Sundby eller anden Steds“¹⁾, og i den Tid, han havde været Tingskriveriet be-troet, havde han flittigt varetaget sin Bestilling, saa enhver „takkede ham for al Ære og Godt i alle Maader“.

Som Herredsfoged oppebar han samme Løn som sin Fader og overtog ligeledes dennes Gaarde, som vi ser af Stedmaalslisten 1639 — 40: „Tog Morten Kierulff, nu Her-redtzfogedt i Kier Herredt Hosbundhold, paa den Bundgaard i Østerhalne, hanns fader iboede, schal giffue en Oxe eller til husbondthold penge 6 dr. Feste Morten Kierulff ett Støche Jord ligendis til Vadumb Kierche, Schall giffue der af penge 2 dr. Feste Morten Kierulff den halffue Gaard i Østerhalne hans fader haffde i fest och vdi Brug haffde for Penge 10 dr. Noch feste hand Ehn Anden halffue gaard, Hanns fader i lige maade haffde for hannem vdi Brug for Penge 10 Dr“. — Morten Kierulf havde i de første Aar af sin Embedstid ligesom Faderen megen Fortrædelighed med Christen Andersen i Fogedgaarden. Vi ser saaledes af Her-redets Tingbog for 1639, at Morten Kierulf den $\frac{12}{11}$ s. A. — han nævnes da som Herredsfoged — stod frem paa

1) Denne Del af Erklæringen synes at være foranlediget af en be-stemt Sigtelse mod Morten, rimeligvis fra Chr. Andersens eller Søskendes Side.

Tinget og gav til Kende, at han havde bragt i Erfaring, at Christen Andersen Kierulf i Fogedgaarden skulde have ladet tage et Syn over sig af nogle Mænd i Biersted og ved Synet vist sig at have nogle Saar, og at Christen Andersen vilde føre ham Trætte paa ved at beskyldte ham for at have tilføjet ham (Christen Andersen) Saar paa Tinget, da Christen Andersen den 29. Oktober samme Aar gjorde Tingsed. Morten Kierulf gjorde derfor Spørgsmaal til de otte Mænd, som havde været Tinghørere den paagældende Dag, om de ikke hørte samme Dag, at han (Herredsfogden) nogle Gange begærede af Christen Andersen, at denne „paa Rettens Vegne¹⁾ og for sin gunstige Lensmands Skyld“ vilde give Rum og Plads paa Tinget, saa at Herredsfogden og de otte Mænd kunde høre, hvad som gik beskrevet, og sidde paa Tingstokken hos andre Danemænd og ikke altid staa ham hver Tingdag til Fortræd. Hertil svarede de 8 Tinghørere og vidnede hver især med oprakte Fingre, at det i alle Maader forholdt sig, som af Morten Kierulf anført, og ydermere, at de samme Dag hørte, at Herredsfogden ofte begærede, at Christen Andersen vilde give ham Rum og Plads paa Tinget og ikke altid staa ham til Fortræd, og begærede, at Delefogden Mads Andersen vilde unde ham Forhøring²⁾ over ham, for Ulyd, Rum og Tingfred han ikke vilde holde, saa at han (Herredsfogden) tilsidst nødtes til at „gøre Rum“ paa Tinget, og raabte ud paa Folket og slog paa Christen Andersens Værge, som denne „stod for sig med i Jorden“, men havde ikke andet i Haanden end en lille Kæp eller Vol³⁾ og gjorde ikke hverken Christen Andersen eller nogen anden nogen „Uførum⁴⁾, Hug, Slag eller Saarmaal i ringeste Maade etc. Men Christen Andersen indskrænkede sig ikke til den Slags „Smaadrillerier“. Den 29. Oktober 1643 var der Gilde hos Lars Jensen i

1) ∴ paa Rettens Befaling.

2) Undersøgelse (?).   3) Stav, Stok.

4) Uret, Vold, Mishandling.

Rævsgaard, og der var da en hel Del af Familien Kierulf tilstede, deriblandt Morten Kierulf og Christen Andersen. Denne forlod Selskabet, men kom 2—3 Timer efter hen paa Aftenen igen og sneg sig ubemærket ind i Gildestuen og gik hen bag ved Morten Kierulf, der sad ved Bordet, hvorefter han huggede Morten nogle Gange i Ansigtet med en Kniv og løb derefter sin Vej igen uden at sige noget. Senere ud paa Aftenen listede han sig i Mørket hen udenfor et Vindu, indenfor hvilket Morten Kierulf sad med Ryggen til, og det var Christens Mening at ville dræbe Morten, men denne slap dog med et Saar tværs over Næsen, et ned ad Næsen, hvor Kødets var ganske borte, og et tværs igennem Underlæben. Denne Sag gav selvfølgelig Anledning til Retsforfølgning med Christen Andersen, men imidlertid kom Svenskekrigen, og under denne blev Christen Andersen — maaske i Slaget ved Sundby — taget til Fange af Svenskerne og indsat paa Aalborghus, men da Krigen var forbi, fortsattes Sagen, der sluttede med, at Morten Kierulf endelig blev sin Dødsfjende kvit, og af Tingbogen 1648 (7/11) ser vi, at Christen Andersen da var „en fangen Mand paa Bremerholm“.

Vi har ingen Meddelelse om, at Morten Kierulf deltog i Slaget ved Sundby, men det er ikke usandsynligt, at han har været med. Derimod ser vi af Tingbogen for 1646 (d. 27/10), at „den Tid Svenskens Folk slog Bønderne ved Sundby“, da blev hans Hus og Boskab „slet sønderhugget, og Klæder og andet Tøj frarøvet ham, og at „det Aar Fjenderne kom i Landet“, bortdøde næsten alt hans Fæ og Kvæg for ham, — saa at han nu ikke var ved den Middel og Formue at kunne udgive Kgl. Maj.s Kobbervat¹⁾. — Hans „Armod“ var dog ikke af længere Varighed og allerede 1650 købte han forskellige Parter i Fogedgaarden, af hvilken han

1) Da Tingvidnet blev ført af M. K. i det Øjemed at blive fritaget for denne, tør man nok tro, at Situationen ikke er fremstillet lysere end den var.

tilsidst blev Eneejer, og han erhvervede det ene Stykke Jordegods efter det andet, saa at han ved sin Død alene i Vadum Sogn ejede 45 Tdr. Hartkorn. Tillige fik han 1650 Vadum Kirketiende i Fæste. Den $^{11}/_{12}$ 1660 fremstod Morten Kierulf paa Herredstinget, hvor han „berettede og gav tilkende, at eftersom han nu kort forleden havde bekommet kgl. Maj.s vor allernaadigste Herres Befaling, at han med 1 eller 2 af de bedste Herredsmænd og Sandemænd her af for^{ne} Kiærherred skulde straks paa Rejsen forfølge sig til Kjøbenhavn der med andre Rigens Stænder at hylde vores allernaadigste Herre og Konning Kong Frederik den 3., hannom kejsse og kaare til Danmarks Riges rette Arvekonning at være, hvilken mødsommelig Rejse han nu allerede paa sin egen store Bekostning i denne besværlige Vintertid med bekømmelig og stor Livsfare havde lidt og udstaaet alene paa sin egen Bekostning af sine egne Penge, foruden hvis han paa Sandemændenes Vegne haver købt . . . . . , saasom de selv havde været tilstede, og eftersom K. M. Missive først tilholder menige Herredsmænd over alt Riget, at enhver skal fremskikke deres Herredsfogder med deres Herreds Segel det at forrette, hvilket ogsaa sket og forrettet er, og som hans K. M. derover igen haver ved Haand og Segel stadfest hannem sin Betaling igien af Herredsmændene at skal restieneres og betales, var han derfor af menige Herredsmænd begærendes samme hans K. M.s Brev og Befaling at maatte efterkommes“. Den $^{24}/_{11}$ 1668 fik Morten Kierulf kgl. Konfirmation paa sin Bestilling som Herredsfoged og paa ny — i Anledning af Christian V's Tronbestigelse — den $^{13}/_{8}$ 1670. Han tog sin Afsked 1683 og nævnes endnu d. $^{2}/_{3}$ 1685 (Aalb. Tgb.) som boende i Østerhalne, men var død før $^{2}/_{11}$ 1689. Hans Lig blev nedsat under Koret i Vadum Kirke, hvor der tidligere har været en Ligsten over ham. Han har anvendt 2 Segl, begge aflange og ottekantede, i det ældre findes en Oval med Bogstaverne M. L. ovenover, og hvori ses en ubestemmelig Fi-

gur, maaske den Kierulfske Ulv; i det yngre, som han begyndte at føre ved Begyndelsen af 1650erne, findes en rosetagtig Figur, vistnok med en Ibskal i Midten, og omskrevet med hans Navn.

Morten Kierulf var 2 Gange gift, 1. G. med Gjertrud Munk († $13/9$, 1641), D. a. Oluf Munk i Attrup, Hammer Sogn, og Bendet Porsdatter, og 2. G. med Anne Bloch, D. a. Jens Bloch i Arden, Herredsfoged i Hindsted Herred. Hun flyttede efter sin Mands Død til Aalborg, hvor hun endnu boede 1709 og døde i en Alder af over 90 Aar. Hun var da meget velstaaende, og det ses af Aalborg Tingbog for 1719 ($13/11$), at hun havde ejet „8 Vaaninger beliggende digt hos hinanden paa vester Side af Kattesundet“. Selv boede hun paa Hjørnet af Vesteraa og Urbansgade¹⁾. — Morten Kierulfs første Ægteskab var barnløst, men med sin anden Hustru havde han i det mindste 3 Børn, nemlig Søren, der en Tid var Forpagter af Lindeneborg, men blev dræbt i Aalborg 1690, Laurits, der bl. a. var Ejer af Wifertsholm, hvor han døde 1729, og Anders, der var Ejer af en Mængde Herregaarde og Jordegods, bl. a. Sødal, hvor han døde 1735. Begge de to sidstnævnte Brødre blev 1724 adlede og førte et rødt Skjold, hvori 3 Sølv-Ibskaller, og paa Hjælmen en halv springende Ulv. Denne Gren af Slægten er nu uddød. Med Morten Kierulfs Afgang som Herredsfoged var „Dynastiet Kierulfs“ Saga til Ende i Kjær Herred. Den næste Herredsfoged vides ikke at have tilhørt denne Slægt; det var Laurits Andersen i „Biersted Krog“ eller „Krogen“, Stamfader til en Slægt af Navnet Krog, der endnu lever, bl. a. i Kjær Herred. Laurits Andersen boede allerede 1670 i Krogen²⁾ og har rimeligvis faaet denne Gaard i Fæste med den foregaaende Bruger Christen Andersens Enke³⁾. Han var i hvert Fald gift med en Maren

1) Kierulfske Studier S. 154.

2) K. H. Tgb. $21/6$ 1670. Nævnes ogsaa $16/7$ 1672 blandt Tinghørerne.

3) Christen Andersen findes i Tidsrummet 1633–64 nævnt som Bruger af Krogen.

Olufsdatter, der tidligere havde været gift med en Mand af Navnet Christen¹⁾. Han var 1681 Delefoged i Kjær Herred og blev den $1\frac{1}{7}$ 1684 udnævnt til Herredsfoged sammesteds, men da Herredssammenlægningen faa Aar efter skulde finde Sted, tog han sin Afsked, nemlig 1687, og flyttede i For-aaret 1688 til Gandrupgaard, som den Gang hørte under Vraa Gods, og forblev her som Fæster Resten af sin Levetid. Lengnick siger²⁾, at han var Birkedommer til Vraa Birk, hvilket er en Misforstaaelse, idet Forholdet snarest har været, at han efterat have fæstet Gandrupgaard blev Ridefoged til Vraa, der ikke havde nogen Birkejurisdiktion³⁾. Han ses ikke at have været gift med andre end den ovennævnte Maren Olufsdatter, med hvem han havde følgende Børn: Ole Lauritsen, begr. $2\frac{1}{2}$ 1691 $24\frac{1}{3}$ Aar, Christen Lauritsen i Gandrup, fra hvem en Slægt Krog nedstammer, Ane Lauritsdatter, g. m. Thomas Jensen i Hassinggaard, Johanne Lauritsdatter, der boede i Gandrupgaard og var g. m. Berthel Thomsen (af Brødland), hvis Efterkommere ligeledes antog Navnet Krog. I Kopskattemandtal for 1699—1700 staar Laurits Andersen opført som Enkemand, medens det seneste Mandtal, paa hvilket hans Hustru findes opført, er fra 31. Marts 1690. Selv døde han i Aaret 1700 — og blev begravet den 26. Marts — i en Alder af „64 Aar ringere 4 M(aaneder) 3 U(ger) og 4 Dage“⁴⁾.

Den $26\frac{1}{11}$ 1687 blev Mathias Pedersen Søltøft udnævnt til Herredsfoged⁵⁾, men hans Embedstid var ogsaa meget kort, idet han døde allerede 1689. Han havde tidligere boet paa Hørbylund, af hvilken han 1677 havde til-

1) Jfr. Rødslet Skiftepr. $5\frac{1}{5}$ 1718.

2) Stamt. o. Fam. Krog.

3) Som et Kuriosum skal anføres, at »Vraa Birk« — nordre og søndre — var Navnet paa nogle Birkekrat paa Gaardens Jorder.

4) Jfr. iøvrig V. Christensen: Oluf Christensen og Sønnen S. 297 ff.

5) J. Reg. 1687 Nr. 149. — Hrdsf. i Kjær og Hvetbo Herreder samt Birkedommer i Hals Birk.

købt sig den ene Halvpart. I Løbet af 1688 flyttede han til Lindholmgaard, hvor han siden boede. Han var gift med Helvig Jensdatter, der overlevede ham og ved Slutningen af 1689 endnu boede paa Lindholmgaard, men var bortflyttet 1690. Med hende havde han i det mindste 2 Børn, der nævnes i et Kopskattemandtal for 1682, men ikke i Mandtallene for hans sidste Leveaar. Den $26/8$ 1689 lod Assessor Tøger Lassen til Rødslet paa Aalborg Byting læse sin den 26. Aug. s. A. udstedte „Kalds- og Varselsseddel“ i Mathias Pedersens efterladte Bo „at hvo som noget efter hannem hafver at fordre, de førstkommende 9de September sig i Sterfbroen ville indfinde . . . saasom Sal. Mathias Pedersen, fordem Herridsfoged i Kierherridt, boende i Lindholmgaard paa mit Goedz, er ved Døden afgangen, og sammesteds hans Cantor¹⁾ strax forsegleet, og hans der efterladte Midler, som icke forseglis kunde, er bleven registeret. Iligemaade er registeret, hvis som fandtes paa hans Halfvegaard Hørbylund; saa advaris hans Creditorer, som nogen loufflig og bevislig Gield efter den sal. Mand kunde hafve at fordre, at de . . . dennem indstiller til rette thredvende Dag som indfalder d. 9. September førstkommende, da Boet til Aabning, Registering og Skifte skal foretagis . . .“ etc. Vi ser heraf bl. a., at han holdt Herredskontor, hvilket ingen af hans Forgængere vides at have haft, og at han er død den 9. August 1689. Efter Sundby Kirkebog, hvor han er anført med Familienavnet Søltøfft, opnaaede han en Alder af 49 Aar 5 Maaneder og blev begravet den $19/8$. Hans Lig blev nedsat i Kirken, for hvilket der blev betalt denne 3 Sldr. foruden 2 Mark i Leje af Kirkens Ligklæde.

Den $17/8$ 1689 blev Anders Madsen Storm udnævnt til Herredsfoged. Den sidste Dag, Mathias Pedersen levede, indsendte han et Andragende til Kongen om Konstitution i Embedet med Successionsret, og Mathias Pedersen synes da at have været længe syg og sengeliggende.

1) o: Kontor.

Om Anders Madsens Fortid fremgaar der ikke noget af Ansøgningen udover, at han da var Borger i Aalborg, og at han tilforn havde haft „adskillige Bestillinger“, som han havde „betient og louligen quitteret“. Hans „Hovedejendom“ i Aalborg, paa hvilken han boede, var beliggende i Budolfi Sogn „norder Side fra Bytinget strækkende sig fra Doktorens Gyde ned til Sal Assessor Peder Hoffmands Eien- dom, Jens Smid iboer, paa den ene Side“, med et Halvtag og Salterhus, Godsrum m. v., og denne Ejendom var han fraflyttet, da han i Aaret 1691 gav Erik Jensen i Aalborg Pant deri¹⁾. Han havde da taget Bopæl i Biersted, hvor jo Tingstedet var, og her forblev han til ved Paasketid 1705, da han efter indhentet Tilladelse flyttede tilbage til Aalborg, efterat Tingstedet det foregaaende Efteraar var bleven flyttet til Vorbjerg, hvor han kort efter lejede sig Værelser og siden byggede sig et Hus paa „Vorbjerg Fællid“, og den $15\frac{1}{2}$ 1706 lod han paa Aalborg Byting læse et Tingsvidne af Kjær Herredsting dat. $3\frac{3}{7}$ 1705, hvorefter sidstnævnte Ting var hans rette Værneting, skønt han undertiden holdt Hus i Aalborg. Han boede derefter i Voerbjerg til sin Død 1715. Han underskriver sig slet og ret Anders Madsen og ses ikke at være kaldt med noget Slægtsnavn undtagen i Sundby Kirkebog, hvor han staar anført som Anders Madsen Storm. Han var gift med Kirsten Willumsdatter, der var født 1630 og Søster til Mogens Willumsen, Amtsskriver i Aalborg, og Mathias Willumsen, Præst til Strandby, Bjørnsholm og Malle, der var Stamfader til Slægten Wassard. Hun havde tidligere været gift med Købmand Morten Bræmer af Rønneby, hvis Dødsaar er ukendt, men hun havde inden $10\frac{1}{8}$ 1687 ægtet Anders Madsen, med hvem hun neppe har haft Børn, da hun var ca. 20 Aar ældre end han. Anders Madsen, der i Efteraaret 1714 trak sig tilbage fra sit Embede, opnaaede en Alder af 64 Aar og 7 Uger²⁾ og blev den $3\frac{1}{3}$

1) Aalb. Tingb. $8\frac{1}{6}$ 1691.

2) Sundby Kbog.

1715 begravet i Sundby Kirke, hvor hans Lig blev nedsat¹⁾. Hun døde ganske kort Tid efter i en Alder af 85 Aar, 1 Maaned og 14 Dage, men blev mærkelig nok ikke begravet ved Siden af sin Mand, men derimod i Budolfi Kirke i Aalborg, nemlig den ²¹/₅ 1715. Samme Aar den 5. August blev Huset i Vorbjerg solgt ved Auktion²⁾. I hans Signet³⁾ findes Hjelm og Skjold henholdsvis med 3 Fjer eller lign. og en Genius paa en Kugle.

E. Herredsskrivere (*Tingskrivere*).

Den første Herredsskriver i Kjær Herred, vi træffer efter Reformationen, var Jens Sørensen i Sundby, ogsaa kaldet „Jens Skriver“ eller „Jens Hofgaard“. Han var Medudsteder af et Tingvidne af Kjær Herred, udgivet Tirsdagen før Sct. Laurentii Dag 1546⁴⁾, og af et do. udgivet Tirsdagen næst efter lætare 1552 samt 1560 Vitterlighedsvidne i Anders Kierulfs „Genbrev“ til Kronen vedrørende det ovenfor omtalte Mageskifte, og paa dette Brev findes hans Vokssegel; det er ikke helt tydeligt, men man kan dog se, at det har været rundt med Figuren i Midten, omgivet af en mindre Cirkel, udenom hvilken fremtræder enkelte spredte Bogstaver, som aabenbart har været Dele af hans Navn. Han boede indtil sin Død i Sundby, hvor han efter Vitskøl Klosters Jordebog var Fæster af et Bol, hvoraf svaredes 1 Pd. Malt, 3 Sk. Daggerning, 3 Sk. Engpenge, 12 Sk. Gæsteri og 1 Skovsvin. Han kaldes ganske vist her ikke Jens Skriver, men „Jens Degen“, men da Listen over Fæsterne er udtømmende, og han jo da boede i Sundby, maa det være ham, der sigtes til. Dette stemmer ogsaa med, at samme Bol i Aaret 1600 var beboet af Pe-

1) Sundby Kirkeregnskabsbog.

2) Jfr. nærmere Pers. Tskr. 7—2 — S. 220 f. f.

3) Aalb. Jordebogsk. 1607—41.

4) Top. Saml. p. Papir Kjær Herred Nr. 2.

der Andersen Hofgaard, der antagelig var hans Svigersøn¹⁾, og senere af dennes Søn Jens Pedersen Hofgaard. Af Aalborg Tingbog for 1631 ($\frac{6}{6}$ og $\frac{19}{9}$) fremgaar nemlig følgende om hans Familieforhold: Han har haft 3 Døtre, af hvilke den ene var Moder til Bolsmændene Jens og Christen Pedersen Hofgaard i Sundby og til Bodil Pedersd. Hofgaard, der var gift med Morten Pedersen sammesteds; de to andre hed Zitsel og Kirsten, som begge „drog af Landet i deres unge Aar“. Kirsten efterlod sig en Datter, der hed Else Laursdatter og var gift med en Hans Therkildsen i Nakskov, hvor hun døde ca. 1631 uden at efterlade sig andre Arvinger end de 3 nævnte Søskende Hofgaard i Sundby.

1560 var J e p P e d e r s e n i Gildsig Herredsskriver og staaer som saadan paa to Tingvidner, udstedt henholdsvis Tirsdagen næst efter Pauli Dag s. A.²⁾ og Tirsdagen efter Søndagen *quasimodo geniti* 1563³⁾ og ligeledes paa Hyldingsbrevet af 1584, men maa ved denne Lejlighed være tiltraadt paa ny, da S ø r e n S k r i v e r var bleven Herredsfoged, idet denne i Følge det ovenfor citerede Tingvidne af 1568 da var Tingskriver. Jep Pedersen var Fæster af Bolet Gildsig i Sundby Sogn og nævnes som saadan første Gang i Vitskøl Klosters Jordebog⁴⁾ af 1552 og flere Gange senere, senest 1584, og svarede i Landgilde aarlig 1 Pd. Byg og 1 Pd. Smør. I Hyldingsbrevet findes hans Segl, hvori et Skjold med Bomærket Oven paa Skjoldet staaer Bogstaverne I P, Seglets Omrids er ovalt.

1590 og 1603 forekommer L a r s C h r i s t e n s e n i Bjørnkjær som Tingskriver. Det var ham, der i Dommers Sted udstedte Hyldingsbrevet af 1584, og paa dette findes hans Segl, der er ovalt med et Skjold kronet af hans For-

1) Aalb. Tgb. $\frac{6}{6}$ 1631.

2) Top. Saml. Perg. Kjær Herred.

3) Indlemmet i K. H. Tb. $\frac{5}{3}$ 1672.

4) Gildsig kaldes her »Kiersager«.

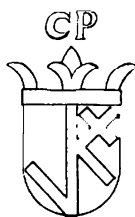
bogstaver og med en Ibskal i Midten. Han boede iøvrigt allerede 1579 i Bjørnkjær, som han havde i Fæste tilligemed en Mads Mikkelsen, da Peder Munk af Kronen fik Skøde paa Gaarden, og levede endnu der 1617.

1608 blev den senere Herredsfoged Lars Pedersen Herredsskriver og var det til 1630, da han blev afløst af Peder Andersen Kierulf, en Søn af Herredsfoged Anders Kierulf i Knepholt. Peder Kierulf blev dog maaske først udnævnt 1631, thi det ses af Tingbogen, at han den $\frac{5}{4}$ s. A. bad Lars Pedersen om hans Venskab og om, at han vilde hjælpe ham til Rette som Tingskriver, ligesom Peders sal. Fader havde gjort overfor Lars Pedersen; og Peder synes at have været af en mere fredsommelig Natur end sin Broder Christen i Fogedgaarden, idet han tillige søgte at udjævne det spændte Forhold imellem denne og Lars Pedersen. Sidstnævnte afleverede iøvrigt den $\frac{7}{3}$ s. A. paa Tinget en Tingbog for Aaret 1631 indtil Dato i rigtig og umakuleret Stand og ført med en smuk Haand, — vistnok af Morten Kierulf —, og fra samme Dato kommer der en ny Haandskrift, der maa være Peder Kierulfs. Peder Kierulf var kun ganske faa Aar Tingskriver, vistnok indtil 1635; han havde den $\frac{16}{5}$ 1636 indstævnet sin Eftermand, Christen Pedersen i Sundby, for Aalborg Byting angaaende Skriverkorn af Kjær Herred for Aaret 1634, hvilken Afgift var forfalden til Sct. Mikkelsdag s. A., og Peder Kierulf bemærker herved, at han i det nævnte Aar var forordnet Skriver der i Herredet, og at han forment, at Christen Pedersen havde oppebaaret Kornet¹⁾, hvilket denne dog benægtede, idet han gjorde gældende, at Peder Kierulf selv maatte indkassere sine Fordringer. Peder Kierulf boede i Knepholt, som han var Bruger af efter sin Faders Død

1) Nemlig 1 Pd. Byg af Vraa, 1 Pd. Byg af Aalborg Kloster og samme Kvantum af Elkjær og Vang, 1 Td. Byg af Rødstet, 8 Skp. Byg af Aastrup, 1 Td. Byg af Aalborg Slot og 1 Td. af Hassing Hovgaard.

og her døde han — antagelig i Begyndelsen af 1640erne. Hans Enke, Johanne Andersdatter, der skal have været en Datter af Byskriveren i Aalborg, Anders Pallesen, ægtede ca. 1644 Vogn Bertelsen Kierulf fra Ø. Aslund, der samtidig overtog Knepholt. Han efterlod sig 2 Døtre, Else og Karen, af hvilke førstnævnte blev gift med den senere Herredsskriver Peder Pedersen. Hans Segl var ovalt med den Kierulfske Ulv i Midten omskrevet med hans Navn¹⁾.

I et Tingvidne af Kjær Herred, udgivet $12/5$ 1535, forekommer Christen Pedersen i Sundby som Tingskriver, hvilket han derefter har været omkring en halv Snes Aar. Han havde vistnok i sine yngre Aar været Gadehusmand i Sundby, men ca. 1626 fæstede han det Bol, der i C. V's Matr. havde Nr. 11 og synes at have ligget i Byens østre Udkant²⁾, og samtidig fæstede han en af Færgerne, ved hvilken Lejlighed han betalte 20 Dr. til Stedsmaal. I en Synsforretning af 1645 betegnes en Ager, der efter Markbogen hørte til det nævnte Bol, som „Christen Pedersen Bloklegers“, og herefter skulde man antage, at han var identisk med den Christen Pedersen Tømmermand i Sundby, fra hvem vi i Lensregnskaberne oftere finder Kvitteringer for udført Arbejde til Slottet, men som førte flere forskellige Bomærker, af hvilke ingen ses at være benyttet af ham som Skriver, men da han aabenbart har haft en Mani for Segl, udelukker det jo ikke Identiteten. Christen Pedersen førte som Skriver to helt forskellige Segl, et ældre med hosstaende Figur og et yngre,

der er ottokantet og hvori findes Bomærket med Bogstaverne C P S ovenover. Han var gift med Birgitte Rasmusdatter, med hvem han havde Søn-

1) Tv. af K. H. $9/4$ 1633.

2) Det var allerede i det 18. Aarh.s Slutning »øde« (o: Jorden var udskilt fra Gaardspladsen) og Bolsjorden betegnedes da som Niels Rasmussens Bol. I Markbogen angives den tidligere Bruger at have været »Christen Pedersen Skriver«,

nerne Rasmus og Laurs, der den $\frac{5}{3}$ 1650 paa Aalborg Byting gav Afkald til Christen Pedersens Eftermand¹⁾ i Bolet, Niels Nielsen for Arv efter deres nævnte Forældre. Christen Pedersen Skriver er antagelig død ca. 1645, efter hvilken Tid han ikke nævnes som levende.

Den næste Tingskriver var Jens Simonsen i Vestergaard i V. Halne, der forekommer som saadan i et Tingvidne af $\frac{10}{2}$ 1646 og var da nylig tiltraadt i Embedet, eftersom han endnu den $\frac{25}{11}$ 1645 var Delefoged til Sejlstrup²⁾. Han blev under Svenskekrigen 1644 „meget ud-schattet“, ligesom hans Kvæg og Fæmon i de nærmest følgende Aar tildels bortdøde for ham, saa at han efter et Tingsv. af $\frac{27}{11}$ 1646 var bleven saa forarmet, at han ikke havde Middel eller Formue at udgive den af Kon. May. nu paabudne Kobberskat og Tinskat“.

Hans Segl var ottekantet med Figuren **ME** i Midten og hans Navn i en Bue ovenover, alt temmelig iint udført.

Om hans Familieforhold oplyser et Afkald, som hans Enke Mette Andersdatter den $\frac{14}{3}$ 1654 fik af følgende Personer, der betegnes som hans „Søskende, Svogre og Arvinger“, nemlig Anders Thomsen i Thorndal paa sin Hustru Birget Christensdatters Vegne, Peder Simensen i Melting (Meilsted), Niels Simensen og Jens Simensen i Thorndal, Steffen Jensen i Ravnhøj paa sin Hustru Ane Simensdatters Vegne, Christen Simensen paa Agersborggaard og Lars Jensen i Rakeby paa egne og sin Fader Jens Routveds Vegne. Jens Simensen nævnes sidste Gang som levende i et Tingvidne af $\frac{29}{11}$ 1653 og maa altsaa være død i den mellemliggende Tid.

1) Han havde rimeligvis giftet sig med Enken og paa denne Maade overtaget Bolet. Niels Nielsens ældste Datter hed iøvrigt Birgitte og var altsaa rimeligvis efter Tidens Skik opkaldt efter Faderens afdøde Hustru.

2) Tingsv. af s. Dg.

Hans Eftermand blev Anders Nielsen Kringelhede, der næppe var Tingskriver ret længe. Paa et Tingsv. af Kjær Herred dat. $\frac{1}{11}$ 1656 findes hans Segl, der er noget utydeligt, men i Midten ses hosstaaende Figur, der er omgivet af to Ottekanter udenom hinanden.

Efter ham kom Peder Pedersen, der var Tingskriver 1659 og fratraadte 1669, men blev udnævnt paa ny ved aab. Brev af $\frac{14}{3}$ 1671 og blev da tillige Tingskriver ved Hals Birketing, hvorefter han beklædte Embedet til 1686. Han boede i Vester Haldne, og fik den $\frac{12}{2}$ 1666 Skøde paa 2 Huse sammesteds af Vagn Kierulf i Knepholt¹⁾, og 1672 ejede han ligeledes et Bol i samme By. 1682 boede han i et Gadehus og synes ikke at have drevet Landbrug. Han var gift med Else Pedersdatter Kierulf, D. af Herredsskriver Peder K. i Knepholt. En Peder Pedersen Skriver i V. Halne og dennes Børn, Peder, Søren og Anders Skriver, der nævnes i et Tingsv. af Kjær Hrd. $\frac{3}{11}$ 1752, er rimeligvis hans Efterkommere.

Eskild Mogensen blev den $\frac{11}{8}$ 1669 beskikket til at være Herredsskriver i Kjær og Jerslev Herreder og fik efter Tronskiftet 1670 Konfirmation paa samme Embede, men var ikke rigtig heldig, som det ses af følgende Paa-tegning paa den anden af de to Tingbøger fra Kjær Herred fra sidstnævnte Aar:

„Eftersom Eskell Mogensen, Schrifver til Kierherridsting, sig udi Schrifven och Rettens Administration schal hafve forset, ej alene imod Recessen mange ledige Pladser udi Tingbogen afsat men endog understaaet sig Retten at forsømme och der fra at udeblifve, som med Tingsvinde bevises at være scheid den 3. Maj sidst forleden, och forme-

1) Til det ene hørte en Ager paa V. Halne Mark, kl. Redts Ager, og en liden Ager, kl. Schamhedts Ager, og til det andet en Ager østen Hallhøj og en liden Eng i »Hornelrimmen«. (K. H. Tgb. $\frac{12}{2}$ 1666).

delst saadanne och flere Klager Aarsag gifvet dend hannem overleverede Tingbog at lade tilluche och forseigle, hvorfore her med paa hans Exel. Hr. Amptmanden velb. Petri Charisii Veigne och udi hans Velbaarenheds Fraverelse anordnis som tillige med behollis Peder Pedersen udi Vesterhalne, forrige Skrifver til bem^{te} Ting, herefter indtil videre Anordning, paa det her udi sammensyed Papir, sammen med dette Blad 70 Blade, at schrifue och indføre alt, hvis for Retten paa bem^{te} Kierherredsting herefter passerer, disligeste at indføre derhos, hvis som paa for^{ne} Ting blev forretted dend 10. Maj sidst forleden, och ellers herefter udi alt, som Ting-skrifverbestilling vedkommer, sig saaledes rette och forholde, som han achter at forsvare och vil bekiendt være efter den Æd, han tilforn paa samme Bestilling aflagt hafver. — Actum Aalborg d. 15. Maj Anno 1670. Dette bekræftis med min Handt och Zignet.

Gerhard T . . . . “.

Eskild Mogensen førte i sit Segl et Vaaben med Hjelm og Skjold henholdvis med 2 Vesselhorn og vistnok et Blad m. m.¹).

Da Peder Pedersen for 2den Gang var afgaaet, blev Peder Jensen Bieverskov Herredsskriver og fungerede som saadan baade i Kjær og Jerslev Herred. Han udnævntes den ²⁷/₄ 1686, men fratraadte allerede det følgende Aar ved Jurisdiktionsforandringen og blev derefter Herredsskriver i Børglum og Jerslev Herreder samt Byskriver i Sæby. Han døde i Begyndelsen af 1708 og efterlod sig Enke og 9 umyndige Børn „i armelig Tilstand“ foruden en voksen Søn, Børge Pedersen Bieverskov, der forgæves ansøgte om at blive hans Eftermand²).

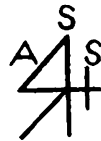
Den ²⁶/₁₁ 1687 udnævntes Anders Sørensen til Herredsskriver i Kjær og Hvetbo Herreder. Han, der allerede 1669 var bleven Herredsskriver i det sidstnævnte Herred, var født ca. 1645 og Søn af Søren Pedersen i Saltumgaard

1) Bil. 44 ad. Aalborghus Amts Jordebogsregnsk. 1685. Tegningen er noget utydelig.

2) Danske Cancl.s Gratia!protokol.

og Hustru Maren Andersdatter. Som Ungkarl boede han en Tid i Jonstrup, indtil han 1671 blev gift med Maren Pedersdatter, der havde fæstet den ene Halvdel af Volstrupgaard, og han flyttede nu til denne Gaard, som han i Aarenes Løb fik helt i Fæste og tilsidst i Eje. Desuden ejede han Halvdelen af Saltumgaard med mere Jordegods og efterlod ved sin Død ca. 2340 Rd. til sine Børn, nemlig 2 Sønner, Thomas og Søren, samt Datteren Kirsten. Hans Hustru døde 1701¹⁾ i en Alder af 56 Aar, og selv døde han i Januar 1706 efter kort forinden at have solgt Vestrupgaard. En Broder til ham, nemlig Henrik Sørensen, var Bruger af Hvorupstorp. Paa et Bilag i Aalborghus Jordebogsregnsk. findes et velbevaret Aftryk af hans Segl, der er ottekantet og hvori findes hosstaaende Tegning.

F. *Delefogder.*

Lensmændene havde i hver af deres underliggende Retskredse ansat en „Fuldmægtig“, der gav Møde paa Tinge som deres Repræsentant. Denne Mand, der ligesom Herredsfogden og Herredsskriveren gerne var en eller anden anset Mand af Bondestanden, kaldtes „Delefoged“. Det var først og fremmest hans Hverv at anlægge og føre offentlige Sager, der under Tingsvidner til offentligt Brug, men ved Siden heraf synes han ogsaa at have haft andre Funktioner, f. Eks., som Hancke anfører, at skille mindre Trætter mellem Bønderne, og hvis man kan tale om lokal Politimyndighed paa den Tid, maa en saadan vistnok have været hos Delefogden, ikke hos Herredsfogden. Vi ser saaledes, at det er Delefogden der irettelægger Straffesager paa Lensmandens (Kongens) Vegne, og vi har ovenfor set, hvor-

1) Fungerede 1701 – 1705 ^{20/3} som Skriver paa Faderens Vegne.

ledes Herredsfogden i et Tilfælde af Uorden paa Tinget paa- kalder Delefogdens Hjælp. I et Missive af $28/6$ 1567 siges det endvidere om en Delefoged, at han paa Birketinget for- fulgte Lensmandens „rette Tale og Dele“, og ved et do. af $16/4$ 1584 paalægges det en Lensmand at beskikke en Dele- foged i hvert af sine Herreder til at „føre Kongens Sager“ — hvilket tidligere havde været besørget af Herredsfogderne — og paase, at Kongens Sager ikke blive underslaeade og forsømte, men førte til Doms!). Som Vederlag for denne Tjeneste havde Delefogden som Regel Brugsretten til en af Kronens Gaarde uden Afgift og Tynge. I den her omhand- lede Egn var der altsaa 2 Delefogder, nemlig en for Kjær Herred og en for Aalborg Birk.

Af Delefogderne for Herredet kendes følgende: Niels Laursen i Kinderup, der maaske var den første, da det Materiale af Tingsvidner fra Kjær Herred, der ligger forud for hans Tid, nærmest tyder paa, at man der tidligere havde fulgt den gamle Ordning, hvorefter det var Herreds- fogden²⁾ — eller en af Slottets Funktionærer — der mødte for Lensmanden paa Tinge. Niels Laursen nævnes første Gang som Delefoged i Lenets Jordebog for 1606—07 og nød „for sin Umag“ Frihed for en Afgift af 2 Pd. Byg, $1\frac{1}{2}$ Pd. Smør, 1 Svin og 6 Hestes Gæsteri. Han afgik ca. 1620 og blev afløst af Jens Christensen i Hedegaard, Biersted Sogn. Angaaende hans Familieforhold ses det af Tingbogen 1636 ($5/4$), at han havde tilgiftet sig Hedegaard ved Ægteskab med den tidli- gere Fæster Anders' Enke, Johanne Chri- stensdatter, hvis Børn af 1. Ægteskab var Karen Andersdatter, g. m. Jens Nielsen i Gandrup³⁾, og

Niels Laursens
Segl

1) Jfr. iøvrigt D. S. I. S. 39 og 124 Note 1 samt Orion Kvartalsk. II, S. 223.

2) I saadanne Tilfælde traadte en Tinghører i Dommerens Sted.

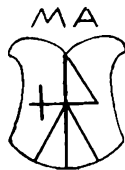
3) Tgb. 1637 ³ 10.

Jens Andersen i Svarholt (Ulsted Sogn), og med hvem han havde Sønnen Peder og Anders Jensen, til hvilken sidste hun — som Enke — ved Kontrakt af $\frac{28}{9}$ 1635 oplod sit Fæste. Den $\frac{17}{4}$ 1632 fremstod Jens Christensen paa Kjær Herredsting og spurgte, om der var nogen, der havde noget at sige ham paa, til hvilken Forespørgsel Anledningen var den, at der nogen Tid forinden i Lensmanden Otto Skeels Stol i vor Frue Kirke i Aalborg var bleven fundet et Skamskrift over ham; men der fremstod ingen, der havde noget at klage paa ham. Han maa dog alligevel have haft Uvenner, hvad vel Stillingen førte med sig, og af Trolddomshistorien fra Lindholm ser vi jo, at han endte med at „faa en ond Færd“, idet der hermed antagelig er sigtet til hans Død, der maa være indtraadt ikke længe forinden, $\circ$: i første Halvdel af 1635. Hans Enke overlevede ham kun et Par Aar og døde i Hedegaard inden $\frac{3}{10}$ 1637.

M a d s A n d e r s e n i Kinderup nævnes første Gang som Delefoged i Jordebogen 1631—32 og beklædte Stillingen i de følgende 10 Aar. Han var tilligemed 2 andre Mænd Bruger af en af Kinderupgaardene i Horsens Sogn, kaldet Store Kinderup, og nød som Vederlag for sin Tjeneste samme Afgiftsfrihed som sin Forgænger Niels Laur sen. Han var tilstede i Sundby den 18. Januar 1644, da Slaget stod, og fik ved denne Lejlighed af en af Slottets Folk overgivet en Kuffert med Kobberskatten i for at bringe den i Forvaring, men inden det lykkedes ham at komme afsted med den til Kinderup, blev den beslaglagt af Svenskerne¹⁾. Det følgende Aar afgik han som Delefoged, men beholdt Gaarden i Kinderup til sin Død 1655²⁾. I Tiden indtil 1647 førte han et Segl med hosstaaende Tegning, medens han i den følgende Periode førte et an-

1) Jfr. nærmere J. S. 4 — 1 — S. 56 ff.

2) Hans Gaardspart blev derefter fæstet af Jørgen Kierulf.

det, der ligesom det ældre var ovalt, men i Midten havde Figuren omgivet af hans Navn.

Den næste Delefoged var Morten Christoffersen i Sundby, om hvem nedenfor.

Af Delefogder i Aalborg Birk kendes følgende:

Jens Tomassen i Sundby, der nævnes som saadan i et Tingsvidne af Aalborg Byting, optaget den $22/6$ 1607. Han fæstede den $12/9$ 1591 et Bol i Sundby, hvilket forhen havde været brugt af en Søren Andersen og til ind i forrige Aarhundrede havde Gaardsplads, hvor nu Ejendommen Østergade Nr. 7 ligger, og samtidig „oplod“ han for Bertel Poulsen i Sundby det Gadehus sammesteds, som han tidligere havde haft i Fæste. Han er sandsynligvis død 1608, thi da var Bolet bortfæstet til en anden, ligesom der var kommen en ny Delefoged, nemlig Anders Pedersen Kiedt (Kid?), der ligeledes var Bolsmand i Sundby og for sin Tjeneste nød en Afgiftsfrihed af 1 Pd. Malt, 1 Svin og 2 Mark 8 Sk. i Penge, hvilket netop var Landgilde af Bolet, hvis Jorder indtil Aaret 1792 hørte til Gaarden Nr. 6 paa det nuværende Torv. Anders Kiedt var tillige Fæster af en af de 12 Færger mellem Aalborg og Sundby samt Oldemand for Færgelauget og i Aaret 1631 Sandemand. Der findes blandt Lensregnskaberne flere Kvitteringer fra ham, saaledes en af $29/7$ 1612 for Udlæg til røgede Sild til kgl. May.s Skibsfolks Behov og en af $5/2$ 1608 for 1 Daler „som ieg paa enn Reigse ieg halfuer giordt vj Wenndsøsell till nogenn hermendt medt K. Ma. breff om hyllingen haffuer forteredt“, samt en hel Del, der angaar Transporter med Færgerne. Kvitteringerne, hvis Tekst neppe er skrevet af ham selv, har han underskrevet med sit Navn — enten Anders Persen eller Anders Kiedt — og Tilføjelsen „Egen handt“, men har ikke anvendt Segl. Underskriften ser ret godt ud

og kan tyde paa, at han har været skriftkyndig. Han mødte den $26/8$ 1633 paa Aalborg Byting for at give Forklaring angaaende 72 Sider Flæsk, som i August 1627 var bleven forsendt fra Boller af Hans Dyres Foged og bragt ind i hans Hus, men baade han og hans Hustru Maren Aagesdatter forklarede, at en anden Anders Pedersen nogen Tid førend Fjenderne kom i Landet, havde „annammet og bortført“ Flæsket ud af Anders Kiedt's Port, og det var saa siden i Ufredstiden gaaet i den forkerte Hals. Han levede endnu 1634 d. $12/5$, men maa være død kort efter, thi det følgende Aar fæstede Maren Aagesdatter — for 20 Dr. — den Færge „som hindes afgangne Husbund Anders Pedersen Kied i Feste hafde“. Samtidig blev Bolet bortfæstet til Thomas Christensen Smed — for 7 Dr. —, og han giftede sig derefter med Maren Aagesdatter.

Den næste Delefoged var Morten Christoffersen i Sundby, der var Søn af Boelsmand Christoffer Mortensen sammesteds og dennes Hustru Mette Jensdatter, der havde det Bol (C. V. M. Nr. 8), hvis Gaardsplads laa paa samme Grund som det nuværende Østergade Nr. 6. Dette Bol fæstede Morten Christoffersen ca. 1630 efter sin Faders Død, og det forblev derefter i hans og Efterkommeres Besiddelse indtil 1715, da hans Datter Anne frasagde sig det. (Til dette Bol hørte der 2 Gadehuse i Sundby, og til Supplering af sit Avlsbrug havde han yderligere i Fæste et Bol i Lindholm paa 2 Td., 5 Sk., 1 Fd., 1 Alb. Hk.). Han havde flere forskellige Tillidshverv, idet han foruden at være Delefoged tillige var Kirkevæрге og Præstens Medhjælper samt Oldermænd for Færgelauget, foruden at han ved Siden af synes at have drevet lidt Prokuratorvirksomhed, hvilket sidste dog tildels kan have sin Grund i hans Egenskab som Delefoged. 1645 blev han tillige Delefoged for Kjær Herred og tog den $18/5$ 1647 Tingsvidne paa samme Herreds Ting om sin Vandel som saadan, hvilket faldt ud til, at han fik Skudsmaal om at have forholdt sig „christelig og vel som

en ærlig Karl“. Da Slaget stod ved Sundby, blev han med flere andre „ganske og aldeles ruineret, udplyndret og fraberøvet Heste, Hopper, Klæder, Korn, Kobber, Bohave og hvad de ejede“, og han er en af de Sundby Mænd, der paa Aalborg Byting har afgivet Forklaring om, hvad der passerede ved denne Lejlighed, hvoraf dog ikke ses, om han har været aktiv Deltager i Kampen. Derimod ses det, at den tidligere omtalte Kobberskat en Tid havde ligget forvaret i hans Hus, inden den blev overgivet til Mads Andersen. Efter Slaget fik han fjendtlig Indkvartering, og der omtales en „Salvagardi Kvinde“ som havde været „i Logement“ i hans Hus¹⁾.

I den følgende Krig 1657 havde han en meget celebrer Indkvartering, nemlig først Oberstløjtnant Frederik Ziegler med Familie og derefter Oberstløjtnant Niels Lykke, hvorefter nærmere i Omtalen af den nævnte Krig. — Morten Christoffersen var gift med Johanne Pedersdatter Kierulf, D. a. Peder Jørgensen Kierulf i Agdrup og Hustru Maren Pedersdatter, og havde i dette Ægteskab 4 Børn, nemlig Christoffer og Anders Mortensen, der overtog Hjemmet, som de endnu havde 1674, og paa den Tid synes at have været ugifte, Gertrud, der var gift med Jens Jensen Blaa eller Blaarytter, og døde 1674²⁾, og endelig Anne, der efter Brødrene overtog Hjemmet og blev gift med Cornet Hans Bovitz, der omhandles under de militære Personer. Johanne Pedersdatter levede endnu i Efteraaret 1667, hvilket fremgaar af et Købmandsregnskab, forelagt paa Aalborg Byting den $\frac{3}{2}$ 1674, og som tillige giver følgende Oplysninger om hendes og Giertruds Garderobe og Inventar, at hun den $\frac{9}{10}$ 1667 havde bekommet og betinget $6\frac{1}{2}$ Alen graat Klæde à $5\frac{1}{2}$ Mark, $3\frac{1}{2}$ Alen Rye³⁾ à 26 Sk., 1 Lod Silke til en

1) J. S. 4 — 1V — S.

2) Registrering: $\frac{24}{1}$ 1674. — Hun var nylig gift og efterlod ingen Børn.

3) Tæppe.

Mrk. og den $\frac{7}{11}$ s. A. $3\frac{1}{2}$ Alen blaaf Rye à 26 Sk., og at Gertrud den $\frac{9}{1}$ 1671 havde udtaget og betinget $1\frac{1}{4}$ Alen fint sort Plysch à 11 Mrk. — Den $\frac{16}{3}$ 1674 blev paa Aalborg Byting fremlagt en „Registering och Vurdering efter sl. Morten Christoffersen och Johanne Pedersdatter“, dat. Sundbye den 16. August 1670 og en do. efter Jens Blaa's sal. Hustru Giertrud Mortensdatter, dat. 1674 den $\frac{24}{1}$, og „bedrog Boens Formue efter den 1ste Registering: 1246 Dr. 3 Mrk. 6 Sk.“, hvoraf vi ser, at det er gaaet Morten Christoffersen som adskillige af dem, der efter Tingvidnerne var „slet forarmede“ og „gandsche ruineret“, at de alligevel — efter deres Skifters Udvisende — ikke har været helt tomhændede ved deres Dages Ende. 1674 blev hans Arvinger indstævnet af Hr. Jacob Lauritsen i Sundby, der d. $\frac{2}{3}$ gav Møde paa Tinget ved Peder Henriksen — vistnok Degnen —, som fremlagde et skriftligt Indlæg saaledes formeldende: „Eftersom jeg underschrefne Jacob Lauritz, Præst i Sundby, hafver ved Fogetsvennen i Dag 8 Dage forleden ladet udi Rette stefne sal. Morten Christophersens Arvinger her samesteds, de Umyndige med deris Lauverge, til Aalborg Byting til i Dag for Dom, saa gifves dennem til Sag som følger: Anno 1666 den 24. Junij laante jeg for^{ne} sl. Morten Christophersen Penge 12 Sldr., som paa Registeringen er indført, item for Korn til Vin och Brøds Vedligeholdelse til Martini 1670: Rug 8 Vindelboe schpr. à Td. 1 Rd., er Penge 1 Dr., Biug 15 Vindelbo schpr. à Td. 1 Sldr. er Penge 1 Sldr. 1 Mrk., hvilket Korn afvigte Aar 1673 schult veret leverit, och eftersom forschr. Arvinger samme Gield hafver sig paataget och iche hidindtil udi Mindelighed betalt hafver, er jeg derved blefven forarsaget Gielden ved Loug och Ret at søge . . . (etc) Datum Sundbye den 2. Marti Anno 1674. Jacob Laurissen m. m.“ — Jens Blaarytter gjorde gældende, at Kravet maatte bevises, hvorimod Christoffer Mortensen erklærede, at det forholdt sig rigtigt nok, at Faderen havde laant de 12 Dlr. — Af

Indlæget synes imidlertid at fremgaa, at Morten Christoffersen er død i Aaret 1670¹⁾, men det ser jo paa den anden Side mærkeligt ud, naar man i Stedsmaalslisten 1666—67 finder Johanne Pedersd. som Fæster af en Færge, Morten Christoffersen „havde“. Efter Morten Christoffersens Tid hører man ikke noget til nogen Delefoged der paa Egnen. Efterhaanden gik jo Sundby Gods over paa private Hænder, og Godsejeren lod da møde paa Tinge enten ved en Prokurator fra Aalborg eller en af sine Fæstebønder enten i Sundby eller andetsteds. Mens Frederik Thuresen havde Sundby Gods i Pant og senere i Eje, gav han undertiden Møde ved Morten Christoffersen eller Sønnen, Christoffer Mortensen, og senere Anders Nielsen Kierulf i Sundby, Søn af Niels Andersen K. i Kjærsgaard, Hellevad Sogn, og Sønnesøn af Herredsfoged Anders K. i Knepholt; Christoffer Lindenov til Restrup mødte gerne ved Urban Andersen i Klitgaard, og Dr. Niels Jespersen havde Bolsmand Hans Christensen i Sundby til „Fuldmægtig“.

G. *Konsumtionen.*

Ved Frd. af ^{8/}₁₁ 1672 blev det paabudt, at Indbyggerne i Nørresundby skulde svare Konsumtion. Denne var allerede tidligere indført for Købstædernes Vedkommende, men i den nævnte Forordning hedder det: „og som vi erfarer, at efterskrevne Byer, nemlig . . . Nibe, Løkstøer, Sundby og Rødby, mere end Bondenæring og Avling haver, da skulle de lige ved andre Kiøbstæder give Consumption . . .“ Konsumtionsskatten var ikke noget, Folk var glad for, det var nemlig en ret besværlig og generende Afgift, der bestod i, at Beboerne i den paagældende By skulde erlægge

1) Morten C. havde en Broder, Jens Christoffersen, der boede i Søndergaard, Ulstrup, Sundby Sogn, hvis ene Søn Henrik Jensen var Handelsmand i Aalborg og antog Navnet Ulstrup, der ogsaa brugtes af hans Børn. Af disse var Diderik Henriksen Ulstrup 1692 Købmand i Aalborg.

en nærmere bestemt Ydelse af samtlige de Varer, som fra Landet blev indført i Byen og forbrugtes der, og det drejede sig her ikke alene om Fødemidler, men alt muligt andet, Hø, Halm, Brændsel, Klædevarer, Huder, Skind, Sten osv. Optræningen medførte bl. a., at Byen blev afspærret saaledes, at man kun havde Adgang dertil gennem nogle enkelte Indgange, ved hvilke der da var opført Konsumtionsboder, hvorfra der gennem de der posterede Betjente („Visiterere“) førtes Kontrol med de indgaaende Varer paa tilsvarende Maade som nu ved Toldstederne. For Sundbys Vedkommende var der to saadanne Konsumtionsboder med tilhørende Bomme, „Østre- og Vestre Bom“, der laa ved Hovedindkørslerne til Byen ud mod Kongevejen. Det blev iøvrigt paabudt, at der i de Byer, som ikke i Forvejen var indhegnet med Volde eller anden Indhegning, skulde opføres Plankeværker omkring Byen for at forhindre Indsmugling, men det er dog ikke helt sikkert, om dette er kommen til Udførelse i Sundby før paa et senere Tidspunkt, hvilket synes at være forudsat i en Dom, afsagt paa Aalborg Byting den ^{30^{de}} 1704, og hvori der bl. a. staar følgende: „Saa vidste ieg ej rættene at kunde kiende, end de (o: Sundbys Indvaanere) io efter høie bem^{te} hans ko. Ma. allernaadigst udgangne Forordning af 31. December 1700 dens 11. Capitels 9de Art. bør Byen inden sex Uger forsvarlig og upaaklagelig at lade indhegne samt alle ulovlige Baglaager og ulovlige Indkørsler at lade tillukke, saafremt de derfor ikke paa højere Stæder vil stande til Rætte, paa det at al Underslæb i Consumptionen der sammesteds kunde forekommes“¹⁾.

Det var i det hele taget en Afgift, der vakte almindelig Uvilje hos Befolkningen, ikke mindst i Begyndelsen, og man gjorde da ogsaa fra adskillige Sider sit bedste for at narre Konsumtionsbetjentene og faa saa meget smuglet ind som vel muligt, hvilket noksom skinner frem i Datidens

¹ Jfr. C. Klitgaard: Nibe Bys Hist. S. 89.

Tingbøger, hvori der ikke saa sjældent forekommer Sager, der er rejst i en saadan Anledning eller iøvrigt i Anledning af Sammenstød mellem Publikum og Konsumtionsbetjentene, der ikke alle erhvervede sig lige stor Popularitet og endnu mindre, naar de, hvad der skete af og til, endogsaa visiterede hos Beboerne i selve disses Boliger. Et lille Billede fra denne Periode af Konsumtionstiden finder vi for Sundbys Vedkommende i Aalborg Tingbog for 1693 (under d. $15/5$). „Hans Nielsen Consumtionsbetjent beskyldte en Bondemand ved Navn Tyge Nielsen, boende i Widstrup, at han i Dag fiorten Dage om Eftermiddagen kom kiørende igiennem det østre Led forbi Consumtionsboden i Sundby. Saa raabte Betienten og spurgte ham ad, om han havde noget at fortolde, hvortil han svarede Nej. Saa gik Betienten til Vognen og fandt saa en Sæk og spurgte, hvad der var udi. Bonden svarede, at det var Foder til hans Hæste. Fandt atter paa en anden Sæk med lignende Spørgsmaal, og Bonden svarte, at det var Hæstefoder. Betienten sagde, det var Havre, Bonden svarede: „Ja det er Are, Ambtsforvalteren skal have det“. — „Sig mig Sandheden, saa skal ieg handle naadig med Eder“. Da svarede Bonden: „Christen Jensen her i Byen skulde have det“. Derpaa sagde Betienten: „Derfor skal I miste det“, og lod det saa bære i Toldboden. Saa sagde først Bonden, at Regimentsskriveren¹⁾ skulde have det, og gik derpaa bort. Kom siden igien med Regimentsskriverens Tiener, Hans Clausen og en Rytterbonde ibd. ved Navn Laurits Sørensen Hein baade med Ord og en Pisk i sin Haand truede Betienten, som blev stille siddende i Boden, og begierte Havren. Betienten svarede: „Havren er rigtig confiskered“ . . . osv. Vidner til Oprinet var Mikkell Nielsen i „det røde Hus“ i Sundby, som edelig forklarede, „at idag fiorten Dage paa Eftermiddagen, som han kom ud af sit Hus, da saa han, at der holdt væsten hans Gaardsled

¹⁾ Hans Beldring paa Lindholmgaard.

indenfor Consumptionsboden en Vogn; derhos stod Laus Sørensen, Hans Hein og en Karlsperson, som han ikke kendte, og de droges med Consumptionsbetienten Hans Nielsen om en Sæk . .“ etc. Anne Christensdatter, Lyder Pedersens Hustru i Sundby, forklarede, at hun kom gaende og vilde gaa til Anders Skrædders, og „saa da 2 Bønder havde fat om den ene Ende af en Sæk, som var noget udi, og Konsumptionsbetienten Hans Nielsen havde fat om den anden Ende, og de droges om den, og idet hun gik hendes Gang fort, hørte hun Hans Nielsen sagde: „Drages til Minde, de tager med Gevalt fra ham“, og ellers hørte hun Folk sagde, der var Havre i Sækken“. Kirsten Helledatter, Bertel Laursens Kone i Sundby, vidnede, „at hun saa Laurs Sørensen Hein og en Mand, som hun ikke kiendte, droges med Konsumptionsbetienten Hans Nielsen om en Sæk . . . , og de blev Betienten for mægtig og kasted Sækken i Vognen og kiørte øster ud af Ledet og vendte saa om og kiørte saa vester paa oven om Sundby“.

Efter en Skrivelse af ¹³/₉ 1698 var Ordningen af Konsumtionen da ikke ganske den samme i Sundby som i Aalborg. Denne Skrivelse, der er indført i Aalborg og Viborg Stifters Kontors Kopibog¹⁾, lyder saaledes: „Saasom af Borgmester Sr. Sørren Brunnovs her udi Rentekammeret indgivne Memorial dat. 3. Sept. sidst afv. fornemmes, at en Del af Aalborgs Indbyggere, som bruger Seilads, skal understaa sig at lade brygge og bage deres Skibsøl og Brød udi Sundby eller Løgstør paa Limfiorden, hvor det bedst kan være beleiligt, for allene at undgaa Konsumtionens Betaling udi Aalborg, hvor den efter Forordningen oppeberges, hvorimod bemeldte Steder ikkun svarer et vist denem forelagde Quantum efter Ligning imellem Indbyggerne og derimod vinder fri Indførsel af Portene, da . . . haver I Indbyggere udi fornævnte tvende Steder og især de 4 Mænd, som staar for bemeldte forelagde Quantums Beta-

1) Prst. 1051 Fol. 73.

ling, alvorligen at forholde, at de herefterdags ikke tilsteder nogen udenbys Folk, i hvem det og være kunde, at brygge eller bage hos nogen af Indbyggerne sammesteds . . . , saafremt de ikke tillige med de andre vil være den Straf undergIVEN . . . og derved give Aarsag til, at Konsumtionen under en andens Direction udi Portene hos dennem skal blive oppebaaren . . . "1).

Konsumtionen blev ikke oppebaaret direkte af Staten, men blev for en nærmere bestemt Afgift bortforpagtet til private Personer, og i saa Henseende udgjorde Aalborg, Nibe, Løgstør og Sundby et Distrikt.

Af disse Konsumtionsforpagtere kan nævnes følgende: Et Konsortium bestaaende af Landsdommer Peder Lercke, Amtsskriver Mogens Willumsen og Konsumtionsforvalter i Aalborg Christen Clausen Høg, der for Aaret $\frac{1}{1}$ — $\frac{31}{12}$ 1674 havde faaet overdraget Konsumtionen i Aalborg, Sundby, Nibe og Løgstør for højeste Bud, 8500 Rd.

Christoffer Lindenov til Restrup, der havde forpagtet Konsumtionen, Folkeskatten, Græspenge, Kopulationsafgiften²⁾, Vognmandstolden og Konfiskationerne samt deraf fallende Bøder i Sundby og Løgstør for Aaret 1675 med en Afgift af 340 Rd. for Sundbys Vedkommende.

Den ovennævnte Konsumtionsforpagter Chr. Høg havde i Aarene 1676 og 77 Konsumtionen for Aalborg og Sundby i Forpagtning.

Endelig havde Borgmester Søren Jakobsen Brunov Forpagtningen fra 1684 til 1696³⁾ og muligvis længere.

Af Konsumtionsbetjente i Sundby kendes følgende:

Jens Justsen Visiterer, der den $\frac{3}{3}$ 1689 i Sundby Kirke blev gift med Maren Nielsdatter „paa Gaden“, og som den $\frac{23}{6}$ 1691 fik en Søn døbt ved Navn Peder.

1) Jfr. C. Klitgaard: Nibes Hist. S. 129 f.

2) Afgift ved Bryllup.

3) Jfr. C. Klitgaard: Nibes Hist. S. 127.

Jep Lauritsen Visiterer, der den $12/5$, 1689 sammesteds blev viet til Maren Hansdatter.

Povl Visiterer, som den $27/10$ 1689 stod Fadder til Jens Thomsens Barn i Pilestræde i Sundby.

Niels Andersen Visiterer, som den $3/3$ 1689 stod Fadder til Jens Thomsens Barn øster i Sundby og den $31/8$ 1690 til Povl Simonsens Barn sammesteds.

Jens Andersen Visiterer, der efter Sundby Kirkebog blev begravet den $17/5$ 1693, 23 Aar og 4 Mdr. gammel, og Hans Nielsen Visiterer, der er omtalt ovenfor, og som rimeligvis er den samme, som den $24/1$ 1698 stod Fadder til Trugels Svendsens Barn i Sundby.

V. Ejendomsforhold og Beboere i Nørresundby.

Selve Byen Nørresundby med tilhørende Jorder blev, som tidligere omtalt, af Valdemar Sejer skænket til Vitskøl Kloster, i hvis Besiddelse den derefter forblev gennem Resten af Middelalderen og den katolske Tid. Ved Reformationens Indførelse gik den ligesom alt det andet Klostergoods over i Kronens Eje, men blev dog i en rum Tid endnu administreret under Vitskøl Kloster, vistnok indtil 1573, da Bjørn Andersen ved Mageskifte erhvervede dette tilligemed en Del af dets Gods, medens den øvrige Del af Godset — hvoriblandt Sundby var — blev givet i Forlening til Henrik Gyldenstjerne. Henimod Aarhundredets Slutning blev Sundby Gods henlagt under Aalborghus Len, til hvilket det ses at have hørt allerede 1591¹⁾.

Af en i Rigsarkivet opbevaret Jordebog af 1552 over Vitskøls Klosters Gods, fremgaar, at Byen Sundby paa nævnte Tid bestod af en Helgaard, 10 Halvgaarde eller Bol og 24 Gadehuse. Af Helgaarden svaredes aarlig i Landgilde 2 Pund (3: 4 Tdr.) Malt, 6 Sk. Engpenge, 6 Sk. Dagværkspenge, 24 Sk. Gæsteripenge og 1 Skovsvin, af hver Halvgaard svaredes det halve af de 4 første Ydelser samt 1 Skovsvin, og af hvert Gadehus 1 Sk. grot²⁾. Som Bruger af Helgaarden, der er opført i Rækken som Nr. 7,

---

1) I Aalbh. Lensregnsk. 1591—92 opføres Stedsmaal af Ejendomme i Sundby.

2) — 12 Sk. danske.

nævnes Knud Jensen, og af Halvgaardene henholdsvis Jep Ostissen, Jens Laurissen, Jacob Thamssen, Anders Murmester, Hr. Seueren Christenssen, Per Jespersen, Jørgen Esperssen, Seueren Anderssen, Helli Pederssen og Jens Degen. Gadehusfolkene var følgende: Marren Bodels, Maren Mortens, Per Perssen, Pouel Frandtzen, Boel Skynderkuen¹⁾, Niels Thiussen, Maren Staffensen, Christen Offuerla, stuer Willas, Christen Skrifver, Kirsten Jørgens, Niels Jenssen, Karen Giølbuss, Hans Jensen, Nis Rimsned²⁾, Szysell Jensd., Bertel Laurissen, Christen Buntmager, Anders Poelssen, Mergreth Søndergelt, Simen Sogens, Anders Jenssen, Niels Seuernssen og Hans Fynbue, altsaa over Fjerdeparten Kvinder.

1568 var der, efter Præsteindberetningerne, i Sundby 11 „Boelsmænd“, 1 Gaard, som Mads Nielsen, Raadmand i Aalborg, havde i Forlening sin Livstid, samt 31 Gadehuse, alt tilhørende Vitskøl Kloster.

1579 tilskødede Kronen Hendrick Gyldenstjerne til Aagaard et Bolsjord i Sundby Mark bestaaende af 8 Stkr. Jord, og det maa være dette „øde Bol“, som 1606 tilhørte Enevold Kruse til Hjermitslevgaard og som omtales bl. a. i et Missive af 17/11 s. A. og i følgende Skrivelse af 12/2 1607: ³⁾

Jeg Manderup Parsberg til Hagesholm, Høfvismand paa Olborrigslot, gjør vitterlig, at ieg hafver bekommet kong. Mat. min allernaadigste Herres Skrivelse lydendes, hvorledes erlig og velbyrdig Mand Enevold Kruse tii Hiermedsløftgaard underdanigst hafver ladet hans Ma: andrage, hvorledes Tolfteparten udi Sundbye Mark under Olborrigslot liggendis hannom skal tilkomme, och efterat han ikke skal hafve nogen Gaard eller Bolig der udi Byen, er han underdanigst begæreades hans Ma: naadigst ville bevilge en Gaard der sammesteds at mue lade opsætte, och tilholder mig samme hans Ma: Skrivelse, at ieg med første Leilighed lader for-

1) ♂: Skinderkone.

2) Remsnider ♂: Sadelmager.

3) Indk. Breve til det danske Kancelli.

fare, om for^{ne} Enevold Kruse uden for^{ne} Sundbyes Indbyggere deris Skade och Forderf en Gaard och Boelig der udi Byen kan lade opsette och siden min Erklæring derom udi hans Ma: Cantzelie indskicker, eftersom samme Kon. Ma: Skrifvelse videre derom indeholder. Saa hafver ieg efter samme hans Ma: Skrifvelse forfared Leiligheden derom, och efterdi for^{ne} Enevold Kruse er Lodseiger til for^{ne} Sundby Mark, liggendes udi Kier Herret, saa stiller ieg underdanigst udi kon. Ma: nadigst Betenkende, om hans Ma: nadigst ville bevilge hannom at lade bygge en Gaard udi for^{ne} Sundbye paa det Sted, som hannom derom bliver forevist. Dog efter som ieg Leiligheden derom forfarer, synes mig, fornøden, denne hans Ma: nadigst Bevilling med det Vilkoer at skulle ske, at aldrig nogen, som kommer at bo udi samme Gaard, skulde hafve eller tilholde sig nogen Lod, Part eller Rettighed, udi de Ferge, som gaar fra for^{ne} Sundbye og til Olborrig, ei heller skal bruge nogen Købmandsskab eller Handel, som kan komme Borgerne udi Olborrig eller Bønderne udi Sundby til Skade eller Forfang udi nogen Maade, och dersom det blifver forbeholdet, som for^{ne} staar, da synes mig ikke at samme Gaard kan blifve Bønderne udi Sundby til Skade eller Forderf i nogen Maade . . . etc. Datum Olborrigs slot den 12. Føbruarii Aar 1607“.

Den af Enevold Kruse indgivne Ansøgning blev bevilget ved aab. Brev af $2\frac{1}{2}$ 1607 med de af Mandrup Parsbjerg foreslaaede Forbehold, idet det dog tilføjes: „Dog skal hannem hermed ikke være forment didsamstedts at lade henhøre och oplægge, hvis Korn och Smør han udaf hans egen Aufvel eller Bøndernis Landgilde kan hafve at afhende och siden at være hannem frit for at saa vel som andre udaf Adelen her udi Riget til inlandisk og udlandisk Kiøbmand, eftersom Lejligheden forfalder, at mue sælge och afhænde, dog vor och Kronens Toldt och Rettighedt her med i alle Maader uforkrænket“.

Gaarden blev opført østligst i Byen og kaldtes fra Kejserkrigens Tid sædvanligvis „det røde Hus“, hvilken Betegnelse vel maa have sigtet til Beboelseshuset. Efter Enevold Kruses Død ejedes det nævnte Boel af hans Søn, Jør-

gen Kruse til Hjermitslevgaard, der i Aalb. Tgb. $\frac{1}{7}$ 1633 nævnes som Ejer, og d. $\frac{23}{6}$ 1634 lod en Jomfru Ingeborg Kruse¹⁾ tiltale Brugeren af „det røde Hus“ Christen Christensen for resterende Landgilde for Aarene 1631 33; hun og Broderen synes herefter at have været Part-havere. 1650 hørte Bolet under Rødslet og vedblev hermed lige til det i Slutningen af det 18. Aarhundrede blev Selvejendom.

Fra Tidsrummet 1600—1660 foreligger der for de fleste Aars Vedkommende Jordebøger over det Krongods, der laa til Aalborghus, og i disse Jordebøger findes der for Sundby opført ganske det samme Antal Boel som i Jordebogen af 1552 tilligemed en enkelt Helgaard, der ogsaa her staar som Nr. 7 i Rækken, hvilket i Forbindelse med andre Omstændigheder kunde tyde paa, at Sundbys Ejendomme i det hele er opført i samme Rækkefølge i Aalborghus Lens Jordebøger som i Vitskøl Klosters Jordebog. Hvad Helgaarden angaar, ses det af en Stedsmaalsfortegnelse i Jordebogen 1610—11, at den paa dette Tidspunkt — ved den paagældende Brugers Død — er bleven adskilt i 2 Boel, af hvilke Helgaardens Bygninger og Gaardsplads fulgte med det ene, medens det andet endnu var uden Bygninger. Brugerne af disse 2 Boel opføres i de følgende Jordebøger som Nr. 7 og 8. I Aaret 1600 fandtes der i Sundby 44 Gadehuse, af hvilke de 6 hver var beboet af 2 Gadehusmænd, og dette Antal holdt sig for Husenes Vedkommende omtrent uforandret ned til 1660, hvorimod Brugernes Antal fra 1619 gik nogle Stykker i Vejret, saa at det — efter nogle ubetydelige Svingninger — ved Aar 1651 var naaet op til 58, for atter (1657) at gaa ned til 53, men man maa dog i saa Henseende være forsigtig med at slutte for meget paa Grundlag af Jordebøgerne alene. Det maa ganske vist antages, at der, naar der i disse findes opført en ny Bruger

1) Maaske den Datter af Enevold K., der 1635 blev g. m. Jakob Grubbe til Nørkjærgaard.

foruden de tidligere, ogsaa virkelig er kommen en Bruger til, og paa lignende Maade, at den paagældende Bruger er udgaaet, naar hans Navn er udgaaet, men der er intet i Vejen for, at en Ejendom, uagtet den staar opført med Navnet paa en Bruger, kan være „øde“, saa at den maaske i flere Aar kan have henstaaet baade uden Beboer og Bygninger¹⁾, og Jordebogens Fortegnelse maa derfor sammenholdes med de foreliggende Efterretninger om „øde“ Gods. Om dette findes der for denne Egns Vedkommende en Del Oplysninger i Lensregnskaberne, tildels gennem Tingsvidner, og der er her kun den Vanskelighed tilstede, at fortolke, hvad der i hvert enkelt Tilfælde skal forstaaes ved „øde“; det kan nemlig siges om en Ejendom, at den er „øde“, naar den er uden Bygninger, selv om dens Jorder er i fuld Drift, ligeledes, naar den vel er forsynet med Bygninger, men ingen Bruger har, og endelig kan Udtrykket sikkert ogsaa — navnlig i en Jordebog — have den Betydning, at der vel paa Ejendommen findes baade Bygninger og Bruger, men at denne er forarmet eller Jorden udyrket, saa at der ikke kan udredes nogen Landgilde etc., men hviiken Forstaaelse man skal vælge, maa formentlig bero paa et Skøn under Hensyn til den Sammenhæng, i hvilket Ordet forekommer i de enkelte Tilfælde.

Den 22. Juni 1607 fremstod paa Aalborg Byting 6 Mænd fra Sundby og

„ved dierris Siels Salighed med opragte Fingre vonde och kundgiorde, at det er dennem fuld vitterligt udi Guds Sandhed, at disse efterskrevne Gadehuse udi Sundby stander slet ganske og aldels øde, saa kon. Mays. Landgille och Rettighed ikke deraf haver været at bekomme dette for^{ne} Aar fra Philippi Jacobi 1606 och til samme Aarsdag

1) Det ses ligeledes ofte, at en Bruger endnu findes opført som saadan flere Aar efter sin Død, og man maa derfor, hvis man vil kende Tidspunktet for en Ejendoms Overgang fra den ene Bruger til den anden, søge Oplysning i Lensregnskabernes Stedsmaalsfortegnelser.

1607, som er Mads Pedersen, Hans Pedersen, Anders Nielsen Hallager, Mads Skreder, Chresten Bertelsen, Hans Ben- nidsen, Tames Hiulmand, Chresten Mørckes Høstru, Lars Pilleborg Thøgersen, Jens Christensen och| Las Jensen Suer . . .“

I et tilsvarende Tingsvidne af $\frac{30}{3}$ 1608 oplyses det ud- trykkeligt, at de paagældende øde Gadehuse vare uden Be- boere (Udtrykket: „tilforn haver paaboet“). Medens der i 1606 altsaa henstod 11 Gadehuse øde i Sundby, var dette Antal i Tiden 1611—13 kun gaaet ned til 10, men i Tiden 1616—20 til 6; i de følgende Aars Regnskaber indtil Kri- gen nævnes ingen, hvilket dog formentlig ikke udelukker, at der desuagtet har været nogle Stykker.

Grunden til det store Antal øde Ejendomme ved Aar- hundredets Begyndelse, maa formentlig søges i den Pest, som foruden andensteds i Landet ogsaa grasserede der paa Egnen i Aaret 1602, hvilket omtales i Hvorup Kirkeregns- skabsbog, hvor det siges om nogle Gaarde og Bol i dette Sogn, at de stod øde, idet Folkene deri var bortdøde — „udi denne . . . store Pest“.

I Jordebogen for 1630 bemærkes det, at der af Gade- husene i Sundby var 24 øde og forarmede. Om denne Bemærkning er at forstaa saaledes, at de paagældende Huse alle var uden Beboere, eller kun for nogles Vedkommende ubeboede, men saaledes, at der i hvert Fald ikke kunde svares Huspenge af noget af dem, faar staa hen; men Grunden til denne store Stigning af øde Gods, var her ganske øjensynligt Kejserkrigen, som ogsaa andetsteds i Jylland havde medført stor Ødelæggelse og Fattigdom i Befolkningen. Det varede dog ikke længere end til 1632, før de øde Gade- huses Antal var gaaet stærkt ned, nemlig til 6, — der alle var uden Beboere¹⁾. 1635 var efter et Tingv. af $\frac{8}{6}$ s. A. 5 Gadehuse øde, og Vidnerne forklarede, at de ikke vidste af Folkene at sige. Desuden var 4 Gadehusfolk „saa øde

¹⁾ T. V. af Aalb. Bytg. $\frac{4}{6}$ 1632.

og forarmede“, at de aldeles intet kunde udrede til Lensmanden. Af et Tingsvidne af $\frac{5}{6}$ 1637 fremgaar yderligere, at man overhovedet ikke vidste, hvor de 3 i det foregaaende Tingsv. nævnte øde Huse havde staaet, og foruden dem synes der inden Krigen 1644 ikke at have staaet flere øde. Denne Krig medførte naturligvis ikke saa lidt Fattigdom, men det ses dog ikke, at der i den Anledning stod nævneværdigt flere Gadehuse øde; 1650 var der nemlig kun 4 opført som øde og deraf var de 3 de tidligere nævnte, som allerede var forsvundne før Krigen. Efter Regnskabet 1656 —57 var kun 3 øde.

Paa dette Sted skal det omtales, at et af Gadehusene i Sundby en Tid lang tjente som en Slags Herberg for Herskabet paa Vang, hvad der jo — i Mangel af et Palæ i Aalborg — kunde være ganske praktisk, navnlig i Tilfælde af et længere Ophold i Byen eller f. Eks. naar daarligt Vejr gjorde det vanskeligt at komme med Færgen over til Aalborg. Det var Styge Høg til Vang og Kjærgaardsholm¹⁾, der ved kgl. aab. Brev af $\frac{2}{5}$ 1609 tilligemed sin Hustru Fru Anna Ulfstand fik Bevilling til for Livstid at maatte beholde det nævnte Kronens Gadehus i Sundby paa Vilkaar, at han skulde give Manderup Parsberg, Embedsmand paa Aalborghus, sin Revers for, at Gadehuset efter hans og Hustrus Død uden Hinder fra deres Arvingers Side igen skulde komme tilbage til Kronen. Det skulde være forbudt enhver, der besad Huset, at bruge nogen Handtering eller Købmandskab deri til Skade for Borgerne i Aalborg eller Indbyggerne i Sundby. Hvis Styge Høg eller hans Hustru opsatte videre Bygning paa Ejendommen, end der da fandtes, maatte deres Arvinger frit føre saadan Byg-

1) Han er begravet i Sulsted Kirke, hvor der findes en Ligsten over ham og hans 2 Hustruer, af hvilke Anna Ulfstand døde d. 7/7 1627. Han har sandsynligvis skænket samme Kirke dens Altertavle og Prædikestol, der begge bærer hans og 1ste Hustrus Vaabner.

ning bort og skulde kun levere Huset ligesaa godt fra sig, som det var modtaget¹⁾. Det anføres yderligere i Brevet, at det nævnte Gadehus da beboedes af en Mand ved Navn Anders Andersen og laa „nest vesten op til den Gaardt, Baggi Gris udi bode“. Da denne sidste Gaard, — saavidt det efter Sagens Natur kan udregnes —, laa paa samme Grund som det nuværende Østergade Nr. 6, maa det Høgske Hus altsaa nærmest svare til Ejendommen Østergade 4, der, saa langt man kan følge den tilbage, altid har været ret anseelig. Da baade Styge Høg og Anne Ulfstand var døde, ansøgte deres Søn Jens Høg om Livsbrev paa samme Gadehus for sig og sin Hustru Margrethe Holck. Han døde imidlertid kort efter, men hans Enke fik saa Bevillingen og ses 1657 at have Huset, — der da beboedes af Troels Olufsen og Jep Andersen —, i Forlening. Jens Høgs Ansøgning, der var dateret København²⁾ den ²⁰/₁₁ 1648, lyder saaledes:

„Stormechtigste høibaarne Første, allernaadigste Konning og Herre.

Eftersom mine salige Forældre udi deres Lifstid af Eders kong Maits Her Fader højloflige Ihukommelse naadigste hafver været forlenet med et Gadehus udi Sundby i Aalborghus Len, som Svend Christensen nu sidst paaboede, saaledes at dennem er bevilliget samme Hus at bruge og indsætte, hvem dennem lyster, som deres egen Tiener, oc den derpaa boende skulde gjøre dennem Arbejde med Føren oc Fløtten ofver Fergestedet oc udi andre Maader tiene dennem, saa er jeg paa det underdanigste af Eders kongl. Majts. begerendis mig oc min Hustru naadigste motte bevilges samme Hus med Brugelighed, Arbeide oc Verelse, som min salige Foreldre det nødt hafver, formodende Eders kongl. Majts naadigste oc milde Svar.

Forblifvendis Eders Majts med al Troskab flittig oc underdanigste Tiener altid

Jens Høg³⁾.

1) J. Reg. 6, 436 b.

2) Hvor han paa den Tid laa for Døden.

3) Indk. Breve til det danske Kancelli.

Den 8de Oktober 1660 var der livlig Tilstrømning til Aalborg Byting. Det var saa at sige alle Kronens Bønder i Sundby, baade Bolsmænd og Husmænd, der den Dag tropede op paa Tinget og en efter anden tog Christen van Ginchel — tidligere Borgmester, nu „Handelsmand“ i Aalborg, — i Haanden „paa Friderich Thuresøns Vegne af Kiøbenhafn“ og hver for sig lovede, at de vilde være bemeldte Frederik Thuresen eller hans Fuldmægtige hørige og lydige i alle tilbørlige Maader med deres Skyld, Landgilde og anden pligtig Rettighed ham at give saavel som med tilbørlig Ægt og Arbejde at gøre i alle Maader, ligesom de tilforn haver været pligtige overfor kongl. Majestæt, „eftersom de nu vare pantsatte til forbt^e Friderich Thuresøn til brugelig Pant“, hvorhos Christen v. Ginchel „lod dem forstaa“, at de, saalænge Kongens Pantebrev stod ved Magt, kun havde at svare deres Ydelser til Fr. Thuresen eller dennes Fuldmægtige, og at de af dem, som havde Færger, herefter skulde gøre Ægt til Frederik Thuresen, ligesom de tidligere havde gjort det til Aalborg Slot, og derhos svare en aarlig Afgift af 1 Mrk. for hver Færge.

Grunden til den her omtalte lille Højtidelighed var den, at Frederik III, der som Følge af stærk Pengemangel i Statskassen, saa sig nødsaget til at pantsætte en stor Del af Kronens Ejendomme, ved Pantebrev af $1\frac{1}{4}$ s. A. ogsaa havde pantsat Krongodset i Nørresundby, nemlig til den fra Københavns Belejring saa bekendte Stadshauptmand Frederik Thuresen til Bremersvold, for hvem den ovennævnte Chr. v. Ginchel synes at have været Administrator med Hensyn til det her omhandlede Gods. Frederik Thuresen var ikke fremmed der paa Egnen; han var nemlig født i Aalborg den $\frac{8}{12}$ 1613 og tilhørte en gammel anset Borgerslægt. Hans Oldemoder var den „Maren Turis“, efter hvem Maren Turisgade i Aalborg er opkaldt, og hans Fader var Ture Frederiksen, hvis Søster, Benthe Frederiksdatter, var Moder til ovennævnte Christen v. Ginchel. Foruden

Fr. Thuresen (efter et Stik af en ubek. Kunster).

ved sin Virksomhed som Kommandant over Københavns Borgerskab indlagde han sig ogsaa ved økonomisk og politisk Støtte stor Fortjeneste af Frederik III, der hædrede ham med en Dekoration bestaaende af Kongens Billede indfattet i Diamanter, med vedhængende tyk Guldkæde. Han døde den $17/4$ 1675 og blev under stor Højtidelighed begravet i Nikolaj Kirke i København¹⁾.

Der findes i Rigsarkivet opbevaret en Pakke Mandtal fra forskellige vendsysselske og andre Sogne over de Personer, af hvem der skulde svares Kopskat i Henhold til Frd. $5/11$ 1660²⁾, og blandt disse Mandtal findes ogsaa et fra Hvorup Sogn og et fra Sundby. Det sidstnævnte, der er dateret d. $24/1$ 1661, er det mest udførlige og indeholder ikke alene Navnene paa de enkelte Familiefædre, men ogsaa paa deres respektive Hustruer samt en Angivelse af Antallet paa hver enkelts Børn og Tjenestefolk. Udeladt er alene Præsten og hans Husstand, der findes opført paa et særskilt Mandtal.

Der skal nu blive givet Læserne Lejlighed til efter sal. Christen v. Ginchels Eksempel at hilse paa hver enkelt af de hedengangne Sundbynitter fra disse fjerne Dage, og maaske kunde jo vedkommende herigennem være saa heldig blandt dem at træffe en eller anden af sine Forfædre, hvem det ellers vilde have været vanskeligt at faa fat i, da Kirkebøgerne fra Sundby først haves fra 1688.

Beboerne i Nørresundby var herefter følgende:

Boelsmænd:

Niels Michelsen med 1 Søn, 2 Tjenestedrenge og 2 Piger, Anders Søfrensen, hans Hustru Karen Jensdatter med 1 Søn og 2 Piger, Anders Christensen, hans Hustru Maren Terchelsdatter, 3 Sønner, 2 Døttre og 1 Tjenestepige,

1) Jfr. iøvrigt D. bio. Lex., III. Tid. VII 271 og Hofm. Fund. IV 109 f. f. og X 314.

2) Jfr. Carl Christiansen: Bidrag til danske Statshush.s Hist. I, S. 329 f. f., og Sj. Tgn. 1660 fol. 19.

Hans Kold, h. H. Maren Knudsdatter, 1 S., 3 D. og 1 Td.³⁾, Niels paa Bakken, og H. Maren Christensdatter og hans Moder, 1 P., Anne Thomesdatter med sine 2 S., 1 D., Morten Christophersen, h. H. Johanne Pedersdatter, 2 S., 2 D., 2 Td., 2 P., Michel Nielsen og H. Kirsten Pouelsdatter, 4 S., 2 D., Niels Nielsen og H. Else Pouelsdatter 1 S., 3 D., 2 Td., 1 P., Christen Hofgaard og H. Inger Willadsdatter, 1 S., 1 D., 1 Td., Just Christensen og H. Kirsten Andersdatter 1 S., 1 D., Niels Christensen 1 D., 1 Td., 1 Tp., Thomas Christensen og H. Giertrud Pedersdatter, 2 D., 2 Td., 3 P.

Gadehusmænd:

Bendt Strangesen og H. Anne Christensdatter 1 S., 2 D., 1 Td., 1 P., Anders Jensen og H. Maren Pedersdatter, Johannes Nielsen og H. Mette Simensdatter, 2 S., 2 D., Christen Mogensen og H. Anne Mouridsdatter 1 Tp., Niels Pedersen og H. Maren Christensdatter, Jens Skræder og H. Maren Nielsd., 1 D., Peder Hansen og H. Ellen Andersdatter, 1 S., 2 D., Peder Pedersen med sin Hustrus Moder Kirsten Pedersdatter, 1 D., Johanne Pedersdatter og hos hende boende til Huse Maren Søfrensdatter, Vester Christen Thomsen og H. Maren Andersdatter, 2 S., Laurids Nielsen og H. Kirsten Andersdatter 2 S., 2 D., Margrethe Andersdatter, 1 D., 1 Td., Christen Brun og H. Maren Therchilsdatter, 1 S., 3 D., Erich Nielsen og H. Inger Nielsdatter, 1 S., 1 Tp., Christen Pallesen og H. Dorthe Nielsdatter, 1 D., 1 Td., 1 Tp., Søfren Jørgensen og H. Johanne Mogensdatter, 1 S., 2 D., 1 Tp., Berthel Koch og H. Margrethe Jensdatter, 1 S., 1 D., 1 Tp., Jeppe Andersen og H. Maren Jensdatter, Jacob Frederiksen og H. Maren Jepsdatter, Peder Christensen og Hustru Sophie Christensdatter, 1 S., 4 D., 1 Td., Hans Christensen og H. Johanne Christensdatter, 2 D., 1 Tp., Rasmus Ibsen og H. Dorthe Madtzdatter, 4 S., 2 D., 1 Td., 1 Tp., Niels Christensen og H. Anne Terkildsdatter, 2 D., Jens Skræder og H. Margrethe Svendsdatter, 2 S., 2 D., Jens Nielsen og H. Kiersten Christensdatter, 1 S., 1 D., Bendt Nielsen og H. Anne Nielsdatter, 1 S., 2 D., Niels Pedersen og H. Karen Nielsd., Jens Christensen og H. Johanne Jensdatter, 2 S., 2 D.,

³⁾ Af Pladshensyn bruges følgende Forkortelser: H = Hustru, S = Søn, D = Datter, P. = Pige, Td. = Tjenestedreng, Tp = Tjenestepige.

Niels paa Gaden og H. Anne Christensdotter, 1 S., 2 D., Jens Justsen og H. Anne Christensdotter, 2 S., 1 Tp., Niels Jacobsen o. H. Maren Nielsd., 1 S., 3 D., Therkild Hiulmand og H. Maren Jensdotter, 1 D., Laurits Christensen o. H. Ingebore Jensdotter 1 S., Laust Madtsen og H. Karen Christensdotter, hendes Moder, 1 S., 2 D., Anders Suensch og H. Anne Søfrensdotter, 1 S. 2 D., Maren Nielsdotter, Enke, Christen Jensen og H. Anne Christensdotter, 1 S., 1 D., Søfren Jensen og H. Karen Pedersdotter 2 S., 2 D., Christen Joensen og H. Anne Nielsdotter, 3 S., 3 D., Søfren Glarmester og H. Anne Andersdotter, 2 S., 1 D., Peder Morthensen og H. Kiersten Lauridtzdatter, 4 S., 2 D., Peder Christensen og H. Dorethe Lauridtzdotter, 2 S. 1 D., Jens Simensen og H. Maren Nielsdotter, 1 S., 2 D.

De, som sidder til Huse hos andre:

Michel Pedersen i det røde Hus, Margrethe Svendsdotter, Lauridtz Vævers Hustru, 2 S., 2 D., Øster Niels Bødker og H. Anne Christensdotter, Jens Helleesen og H. Johanne Svendsdotter, Søfren Nielsen og H. Anne Olufsdotter, Jens Podemester og H. Johanne Mogensdotter, 1 S., Palle Pedersen og H. Anne Christensdotter, Peder Joensen og H. Johanne Jensdotter, Vester Niels Bødker og H. Barbra Jensdotter, 1 S., 1 D., Anders Glarmester og H. Johanne Laursdotter, 1 S., Karen Nielsdotter, Enke, Christen Rydtzlund og H., 4 D.

De forarmede, som ikke haver udgifvet:

Karen Bossis og Sidtzel Pedersdotter, Gammel Jens Skræder og H. Johan Madsdotter, 1 Dotter og 2 deris Datters Børn, øster Christen Thomsen og H. Johanne Søfrensdotter, 5 Børn, Laurits Jensen og H. Inger Søfrensdotter, 6 Børn, Laurits Faartoft og H. Karen Lauritsdotter 3 Børn, Anne Bertelsdotter 2 Børn, Jens Jensen og H. Karen Andersdotter 1 Barn, Anders Christensen og H., Anne Pedersdotter 4 Børn, Maren Steffensdotter 2 Børn, Christen Ibsen og H. Else 1 Barn, Karen Kiedelsmeds 2 Børn, Poul Pedersen og H. Kiersten Olufsdotter 2 Børn, Mette Christensdotter 1 Barn, Svend Throelsen og H. Else Søfrensdotter 1 Barn, Christen Nielsen og H. Mette Jensdatter 4 Børn, Kiersten Willumsdotter, Enke, Christen Hiord og H.

Præstegaardens Befolkning findes opført paa et særskilt Mandtal og bestod af „Kapellanen“ Hr. Laurits Jensen, En-

ken Maren Christensdotter, hendes Søn Christen Hansen, 1 Dreng Niels Marcussen og 1 Pige Maren Christensdotter. Som Degn eller Substitut findes derimod ingen oplørt paa det gejstlige Mandtal, og man tør, efter hvad der foreligger, sikkert gaa ud fra, at de to Mandtal er udtømmende, saa at samtlige Nørresundby Indbyggere, store og smaa, er medtaget. Resultatet bliver da, at Byen Nørresundby ved Begyndelsen af Aaret 1660 havde 390 Indbyggere, fordelt paa 86 Familier, hvilket var ca. 100 færre end i 1787, men dog i Sammenligning med den samtidige Folkemængde andre Steder i Nordjylland maa siges at have været et anseeligt Antal.

Efter Matriklen af 1682 var der i Sundby foruden Præstegaarden 13 Bol, af hvilke de 12 tilhørte Kronen og det 13de Fru Christence Lykke til Rødslet, endvidere 43 Gadehuse, alle Kronen tilhørende, ligesom yderligere 4 „øde“ Gadehuse, hvoraf de 3 dog svarede samme Afgift som de andre, nemlig 12 Sk. om Aaret, eftersom nogle Bols mænd havde dem i Brug. Det 4de var indrettet til Skole. — I Matriklen af 1664 var der oplørt samme Antal Bol som i den foregaaende, men 49 Gadehuse, af hvilke de 5 var beboet af 2 Familier.

I Aaret 1667 udgik Sundby Gods for stedse af Kronens Eje, idet Frederik Thuresen under 1. Maj s. A. fik Skøde derpaa, dog med Forbehold af Tilbagekøbsret for Kronen. Ved samme Skøde erhvervede han tillige 7 Gaarde i Hasseris, 4 Gaarde i Gaaser, Gaarden Starbæk og en Afgift af Starbæk Have. Det samlede Gods var ansat i Hartkorn til 80 Td. 2 Skpr., hvoraf Sundby var regnet for $30\frac{3}{4}$ Tdr., à 60 Rdl. Td., da der var saa mange Smaagadehuse der, Købesummen androg ialt 4320 Rdl, hver Daler beregnet til 96 Sk. Danske²⁾.

1) Jfr. Medd. fra Rentearkivet 1877 S. 177.

2) Skødebog M 438. — Fr. T. havde den $\frac{14}{6}$ 1664 faaet Skøde paa en hel Del mere Krongods i Kjær Herred, nemlig i Staa — bl. a.

Fra Frederik Thuresens Ejerperiode findes der 2 ret gode Mandtal over Sundbys Indbyggere, nemlig vedrørende Konsumtions (Familie) og Folkeskatterne for 1672 og 73. Af disse 2 Mandtal gengives her det fra 1672, der i visse Maader ikke er saa oplysende som det fra 1660, idet det f. Eks. ikke indeholder Hustruernes Navne og som Regel end ikke Oplysning om, hvorvidt den paagældende Husfader overhovedet var gift; endvidere synes kun de voksne Sønner eller Døtre at være medtaget, ligesom de fattige, der ikke kunde svare Skat, vistnok heller ikke er opførte paa Listen. Paa den anden Side er de til Husstanden hørende skattepligtige Personer opført med Navn, hvad enten de nu har været Familiefaderens Børn eller Tjenestefolk, og i de fleste Tilfælde vil man nok kunne skønne over, hvorvidt det har været det ene eller det andet, saa at Mandtallet i Mangel af Kirkebog herved bliver et ret godt genealogisk Hjælpemiddel.

Mandtallet, der findes blandt Aalborghus Amtsregnskaber i Rigsarkivet, indeholder Navnene paa følgende Personer i Nørresundby¹).

Capellanen Hr. Jacob Lauridsen, hans Hustrue Maren Christensdotter, Niels Jensen Tærsker, Jens Christensen Røgter, Maren Christensdt., Ingeborg Tomedsdt. — Niels Christensen, Søren Pedersen (følger Færge), Søren Nielsen, Anders Nielsen, Karen Christensdt., Kirsten Tomedsdt. — Christoffer Mortensen, Giertrud Mortensdt., Anne Mortensdt. — Anders Mortensen, Laurs Madsen, Christen Nielsen, Kirsten Pedersdt. — Peder Andersen, Niels Tomesen, Anne Sørensd. — Maren Christensdt., Johanne Ibsdt. — Anders Kierulf, Christen Christensen, Maren Sørensd. — Maren Terchelsdt., Terchild Andersen, Maren Andersdt., Anne Andersdt., Jens Nielsen, Jens Bertelsen, Maren Nielsdt. — Christoffer Jensen, Jens Pedersen, Johanne Erichsd. —

Staae Mølle, Gandrup og Øster Hassing By, ialt Hartk: 80 Td. 3 Skp. 1 Fdk. 1 Alb., for en Købesum af 4020 Rd. (Skødebog S. 174).

1) De enkelte Husstande er adskilte med en Tankestreg.

Michel Horsens, Jens Michelsen. — Anders Sørensen, Søren Jensen, Boel Ollufsd. — Michel Nielsen, Jens Jensen, Niels Nielsen, Mette Nielsdt., Birgitte Jensdt. — Niels Nielsen, Birgitte Nielsdt., Anne Nielsdt., Løve Nielsen. — Maren Nielsdt., Suend Troelsen och hans Hustrue. — Michel Pedersen, Joen Christensen, Maren Andersdt.

Gadehuse:

Laurits Christensen, Søren Andersen, Anne Nielsdt. — Peder Sindelsen, Jens Pedersen. — Bendt Strangesen, Sophie Bendsdt., Peder Michelsen, Laurids Roede. — Peder Andersen Suendsch, Christen Nielsen, Kirsten Nielsd. — Jens Justsen, Mads Jensen. — Christen Joensen, Maren Christensdt. — Jens Pedersen, Maren Christensdt., Anders Joensen. — Søren Jensen Suendsch, Jens Sørensen, Maren Sørensd. — Hans Christensen, Barbra Handsdt, Peder Christensen (følger Færgen), Jens Christensen, Anne Madsdt. — Peder Therchildsen, Anne Pedersdt., Jens Thomesen. — Christen Brun, Christen Christensen, Johanne Christensdt., Giertrud Christensdt. — Laurids Suendsch, Søren Laursen, Jens Laursen. — Kirsten Suendsch, Maren Jensdt. — Anders Pedersen, Maren Thomisd. — Jens Kielssen, Maren Nielsdt. — Jens Christensen, Karen Jensdt. — Søren Glarmester, Zidse Sørensd. — Johannes Nielsen, Niels Johansen, Simen Johansen, Karen Johansdt., Zidse Johansdt. — Øster Christen Tomesen, Maren Christensdt. — Hans Glarmester, Karen Nielsdt. — Niels Christensen, Jens Nielsen. — Inger Pedersdt. Jens Andersen. — Christen Jensen, Maren Christensdt. — Laurids Nielsen Brandborig, Maren Lauridsdt. — Jens Skrædder, Zidse Madsdt. — Søren Jørgensen, Christen Mogensen, Anders Jensen. — Bertel Sørensen, Peder Jensen, Johanne Andersdt. — Peder Kierulff, Anders Albretsen, Karen Simensdt., Maren Nielsdt., Else Simensdt. — Rasmus Knifsmid, Mads Rasmussen, Jep Rasmussen, Birgele Rasmusdt. — Anders Kielsen, Thomas Andersen. — Mette Jensdt., Anne Jørgensdt. — Anne Madsdt., Christen Andersen — Anders Suendsch, Maren Madsdt. — Maren Steffensdt., Maren Jensdt. — Peder Mortensen, Jens Pedersen, Bodil Pedersdt., Maren Jensdt.

Til Huse boende:

Hos Niels paa Strømmen: Laurs Christensen Fortoft og

Hstr. — Hos Jens Justesen: Laurids Bøjer o. H. sam. Maren Jørgensdt. og Anne Jensdt. — Hos Christen Brun: Maren Christensdt. og Kirsten Svensdt. — Hos Oluf Skrædder: Anne Christensdt. — Hos Jens Nielsen: Niels Nielsen Lesøe, Laurs Nielsen og Karen Nielsdt. Hos Peder Jensen: Søren Lesøe og H. — Hos Anders Olufsen: Peder Troelsen og H. — Hos Laurids Væver: Selgen Andersen og H. — Hos Jens Skrædder: Maren Madsdt. — Hos Niels Andersen: Jens Tomesen og H. — Hos Peder Kierulf: Christen Madsen og H., Christen Michelsen og H. (De 3 første var Tjenestefolk). — Hos Christen Jensen: Henning Madsen og H., Maren Henningsdt., Anne Henningsdt., samt Kield Jensen og H. — Anders Mortensen, Bertel Madsen og H. og Johannes Tomesdatter (alle tjenende). — I Maren Terchildsdatters Huse: Christen Smid og H., Jens Skomager og H. — Michel Christophersen og H. — Hos Peder Sindelsen: Birgitte Mortensdt.

Ved Skøde af $12/12$ 1674 afhændede Frederik Thuresen Sundby Gods tilligemed alle de øvrige Ejendomme, som han samtidig havde erhvervet i Kjær Herred og Haaseris, til Admiral Christoffer Lindenov, Herre til Lindersvold, Bækkeskov og Restrup¹⁾. Denne var født 1612 og Søn af Admiral Godske L. til Lindersvold og Karen Henriksdatter Gyldenstjerne. Han gik som ungt Menneske paa Sorø Akademi og opholdt sig senere en Tid i Udlandet, hvor han uddannede sig i Søjteneste. 1645 fik han Udnævnelse som Holmens Admiral. I Februar 1657 faldt han imidlertid i Unaade hos Kongen, blev forvist fra Hoffet og mistede sit Embede, idet han endog blev beskyldt for Bedrageri; men Unaaden synes dog ikke at have været af særlig lang Varighed, da han samme Aar fik tildelt Nykøbing Len. Ligesom Frederik Turesen spillede han en Rolle ved Københavns Belejring, ved hvilken Lejlighed han havde Tilsyn med Forsvaret af Christianshavn, og ydede ligeledes Kongen temmelig store Forstrækninger, hvilke han i lange Tider maatte vente paa at faa refunderet, indtil han omsider

1) Viborg Landst.s Skøde- og Pantebog Nr. 15.

1671 som Fyldestgørende fik tilskødet en Del af Kronens Gods, Tiender m. v. i Nordjylland, bl. a. 80 Gadehuse i Løgstør Birk, 73 do. i Hals By samt Øen Egholm i Limfjorden¹⁾. Om Christoffer Lindenovs Forhold som Ejer af Sundby er der ikke noget særligt at bemærke; hans Uoverensstemmelse med Præsten angaaende det lille Gadehus ved Præstegaarden er omtalt i Kapitlet vedrørende Kaldet m. v. Han døde 1679 og er begravet i det nordre Kapel i Sønderholm Kirke, hvor der hænger et Epitafium over ham²⁾. Hans Søn Kommerceraad Christian Lindenov blev derefter Ejer af Sundby Gods, hvis Bønder han af og til indstævnedede for resterende Landgilde m. v., ved hvilke Lejligheder han gav Møde ved sin „Fuldmægtig“ Urban Andersen fra Gaarden Klitgaard i Nørholm Sogn. Han var f. $13\frac{1}{7}$ 1647, var 1670 Hofjunker og „Forskærer“ og blev 1680 udnævnt til Kommerceraad. Med hans Finanser stod det vistnok ikke saa godt til, og 1685 solgte han Restrup til Generalmajor Levetzau til Oxholm. Sundby Gods havde han allerede forinden afhændet til Dr. Niels Jespersen. Skødet til denne er dateret Aalborg den 11. Marts 1683, og Overtagelsen skulde finde Sted den 1. Maj s. A.³⁾ Niels Jespersen var født 1636 i Randers og Søn af Borgmester sammesteds Jesper Lauritsen. I Marts 1662 tiltraadte han en længere Udenlandsrejse, paa hvilken han besøgte Universiteter i Holland, Belgien, England, Frankrig og Schweitz, og foruden Medicin studerede han bl. a. Italiensk, Spansk og Musik. Over denne Rejse har han skrevet en meget interessant Journal eller rettere Regnskabsbog, der er udgivet af C. Klitgaard i Aalb. Amts hist. Aarbog I. 1667 foretog han paa ny en Udenlandsrejse, nemlig gennem Tysk-

1) Kronens Skøder II, S. 351. Han fik herved Fyldestgørelse for ca. 23,306 Rd.

2) Trap 3. Udg. IV S. 446. Hofm. Fund. III S. 540 f. — Ogsaa Sønnen Christian er begravet i samme Kapel.

3) Viborg Laudst.s Skøde- og Pantebog 1683—84 Bl. 113.

land til Italien, hvor han ved Universitetet i Padua tog den medicinske Doktorgrad, hvorefter han rejste hjem og nedsatte sig som praktiserende Læge i Aalborg. Han var i det hele meget alsidig; efter sin Hjemkomst fra den 1ste Rejse var han en Tid personel Kapellan hos sin Svoger Mag. Bendt Hansen i Hammer og prædikede flere Gange i Hammer og Annekskirker; men særlig interesserede han sig dog for juridisk og praktisk Virksomhed, paa hvilke Omraader han uden Tvivl maa have været en Dygtighed, thi han blev fra 1689 fungerende Stiftamtmand i Aalborg, blev udnævnt til Assessor og fik 1691 Titel af Vicestiftamtmand, idet han stadig fungerede for den nominelle Stiftamtmand Henning Meyercrone, der aldrig kom til Aalborg, men var fraværende som ekstraordinær Gesandt i Frankrig. Niels Jespersen blev senere Konsisterialassessor og Kanceliraad og hørte til den fornemste Kreds i Aalborg, hvor han nød stor Anseelse og vistnok førte et stort Hus. Han døde den 11/9, 1696 og blev begravet i Frue Kirke. I Budolff Kirke, hvor hans Pulpitur endnu findes (i Skibets Sydside længst mod Vest), har han sat sig et værdigt Mindesmærke, bl. a. i den pragtfulde udskaarne og forgyldte Altertavle. Ved hans Død overgik Sundby Gods til hans Arvinger. Han havde været ikke mindre end 4 Gange gift, 1. G. (1669) med Kirsten Hansdatter (f. 1646, † 1680) D. af Borgmester og Tolder Hans Sørensen i Aalborg. 2. G. (1681) med Anne Hansdatter (f. 1665, † 1686), D. af den rige Købmand Hans Rasmussen i Aalborg, 3. G. (1687) m. Margrete Eriksdatter (f. ca. 1631, † 1689), Enke efter Christen Henriksen, Raadmand i Aalborg, og 4. G. (1691) med Ane Poulsen (f. ca. 1668, † 1732), D. af Assessor Jens Poulsen til Søbygaard. Hans Børn var følgende:

1. Ane Jespersen, f. 1670, † 1743, g. 1689 med Raadmand og Købmand Erik Jensen i Aalborg.
- 2) Jesper Jespersen, f. 1673, † 1746, Justitsraad og Højesteretsassessor samt Ejer af Høgholt og Sejlstrup.

- 3) Bent Jespersen, f. 1677, † 1728, Assessor, Ejer af Holmgaard og Hvidstedgaard.
- 4) Hans Jespersen, f. 1682, † 1756, var Student og boede senest ved Vesteraa i Aalborg. Han var 1756 Ejer af det meste af Sundby, som han da solgte til Pastor Jørgen Christoffer Glerup, hvorom nærmere i næste Bind.
- 5) Kirsten Jespersen, f. 1683, † 1712, g. m. Borgmester Jakob Pedersen i Aalborg.
- 6) Henrik Jespersen, f. 1684, † 1756, Sognepræst til Tømmerby og Lild.
- 7) Karen Jespersen, f. 1686, † 1711, ugift.
- 8) Jens Jespersen, f. 1692, † 1735, Kaptajn.
- 9) Laurids Jespersen, i. 1694, † 1715, Student.
- 10) Ane Margrethe Jespersen, f. 1696, † 1770, g. 1. med Magister Morten Seemann, Sognepr. til Grønbæk og Svstrup, g. 2. med dennes Elftermand, Niels Hurtigkarl.

Vender vi os nu paa ny til Sundbys Beboere, træffer vi gennem Niels Jespersens Periode en Række mere eller mindre udførlige Mandtal, nemlig vedrørende Kop- og Kvægskatten for 1682—84 og 87, samt Kop- og Ildstedskatten for 1688—90, 92 og 96. Af disse Mandtal, af hvilke den førstnævnte Række er den bedste, skal her uddrages en 3die og sidste Liste over Sundbys Indbyggere i det 17de Aarhundrede, nemlig den, der indeholdes i Mandtallet paa Kop- og Kvægskatten for 1682—83, der er dateret ¹⁸/₁₂ 1682 og affattet af Præsten i Sundby:

„Paa Præsteboliget findes:

Min Hustru Anne Christensdatter, 2 smaa Børn, 2 Dreng:
Hans Jensen og Christen Eilersen, 2 Piger: Anne Jacobsdatter og Inger Nielsdatter . . . . .

(Niels Jespersens Tjenere):

Boelsmænd.

Hans Bovitz, Cornet, og H.¹⁾), 2 Dr.: Christen Nielsen

1) H. = Hustru, Dr. = Dreng, P. = Pige, S. = Søn.

og Therkild Andersen, 1 P. Kirsten Pedersdt. — Lars Sponmand og H., 1 P. Else Laustdr. — Peder Andersen og H., 1 P. Kirsten Christensdt. — Simen Rasmussen og H. — Niels Andersen og H., 1 Dr. Anders Nielsen, 1 P. Karen Nielsdt. — Stephen Jørgensen og H., 1 Dr. Stephen Michelsen, 1 P. Kirsten Nielsen. — Niels Nielsen og H., 1 S. Povel Nielsen, 1 S. Niels Nielsen, 1 P. Kirsten Hellesdt. — Ifver Jensen og H., 1 Dr. Laust Sørensen, 1 P. Karen Pedersdt. — Christen Jensen og H., 1 Dr. Jens Christensen, 1 P. Anne Nielsdt. — Hans Christensen og H., 2 Dr. Jens Povelsen og Niels Andersen, 2 P. Barbara Hansdt. og Maren Sørensd. — Niels Christensen og H., 4 Dr. Laurits Lassen, Laurits Nielsen, Jens Persen og Mads Andersen, 4 P. Maren Thomesd., Mette Hansdt., Karen N., Kirsten Christensdt. — Løve Rasmussen og H., 1 Dr. Niels Pedersen, 1 P. Else. — Jens Christensen og H.

Hele og halve Gadehuse:

Laus Pedersen, er Linvevere, og H., 2 Dr. Morten Pedersen og Hans Pedersen, 1 P. Buold Pedersdt. — Sl. Peder Sindelsens Enke, 2 Dr. Anders Pedersen og Jens Pedersen, 1 P. Else Pedersdt. — Jens Hansen og H. — Jens Pedersen og H., 1 Dr. Peder Mortensen, 1 P. Maren Christensen. — Jens Suensch og H. — Jens Sørensen og H., 1 P. Buold Christensdt. — Christen Monsøn og H. — Rasmus Christensen og H., 1 P. Kiersten Pedersdt. — Peder Michelsen og H. — Bertel Madsen og H., 1 P. Maren Mortensdt. — Laust Schauboe og H. — Niels Piilborg og H., 1 Dr. Peder Nielsen, 1 P. Maren Nielsdt. — Anders Slagter og H., 1 P. Maren Pedersdt. — Anders Nielsen og H., 2 Dr. Christen Andersen og Peder Pedersen. — Jens Pedersen og H. — Rasmus Lauridsøn, Linvevere, og H., 1 P. Anne Pedersdt. Maren Christensdt., en Enke, Niels Jul og H., Lauridz Suensch og H., 1 P. Else Nielsdt. — Niels Mickelsen og H., 1 P. Buold Nielsdt. — Ung Christen Thomsen og H. — Thomes Andersen og H., Maren Christensdt. og Jens Kold er der tilhuse. — Jens Nielsen og H. — Kristen Brandborg, 2 Dr. Anders Lauridsen og Niels Lauridsen. — Simen Jensen og H., 1 P. Johanne Lydersdt. — Laust Andersen og H. — Christen Mortensen, Tømmermand, og H. — Peder Kierulf og H., 1 Dr. Søfren Jørgensen, 2 P. Helle Sørensd. og Johan Pedersdt. — Johan Monsdt., 1 S. Jørgen Søfrensen, 1 Dr. Christen Lauridsen, 2 P. Maren Sørensd.

og Buold Sørensd. Lydert Pedersen, hafver tient for Baadsmand tilforn, ogsaa lært lidet at tømre, og H., 1 P. Johan. — Adhel Sørensd., ugift. — Søren Pedersøn og H., Christen Joensøn er der til Huse, Jep Rasmussen og H. — Ung Christen Brun og H., 1 P. Maren Sørensd. — Bertel Glarmester, ugift. — Just Christensen, 1 Datter. — Christen Mickelsen og H., 1 S. Peder Christensen. — Peder Terkildsen, er Enkemand, 1 Dr. Peder Nielsen, 2 P. Maren Pedersdt. og Kirsten N. — Peder Sørensen Svensch og H., 1 P. Ane Sørensd. — Christen Jensen og H., 1 P. Johan Pedersdt. — Olle Christensen og H., 1 P. Elle N. — Dorette Madsdt., 2 Dr. Christen Rasmussen og Jens Rasmussen, 1 P. Kirsten Rasmusdt. — Peder Jensen og H., Peder Svensch og H., 2 P. Karen Nielsdt. og Maren Nielsdt. — Jens Nielsen og H., 1 Dr. Niels Jensen, 1 P. Else Jensdt. — Niels Christensen og H., 1 P. Anne Laustdt. — Jens paa Gaden og H., 1 Dr. Jens Jensen. — Niels Ibsen og H., Christen Jacobsen og H., 1 P. Johan Christensdt. — Niels Bentsen og H., 1 Dr. Jørgen Bentsen. — Søren Lauridsen og H., 2 Dr. Hans Svensch og Peder Svensch. — Johan Jensdt., 1 P. Maren Jensdt. — Niels Jacobsen og H. — Jens Pedersen og H. — Søfren Villadsen, Graffer, og H., 1 P. Maren Villadsdt. — Maren, Sl. Svend Trugelsøns Enke. — Jens Lauridsen, ugift, 1 P. Bergete Lausdt. — Christen Nielsen, ugift, 1 P. Bergete Mortensdt. — Hans Sørensen Glarmester og H., 2 P. Maren Hansdt. og Anne Hansdt.

Endnu findes i Sundby Menighed efterskrevne forarmede, vanføre og hielpeløse Stakler . . . .

Paa Degneboliget i Sundby boer en gammel nu slet sengeliggendis Mand Peder Henrichsen med sin Hustru Dorothe N. . . . .

Sundby.

Paa velædle Doct. Niels Jespersens Stavn:

Christoffer Jensøn og H. ere meget arme og hieltrengende . . . . Kirsten Bojer er en fattig Qvinde, som ingen Middel hafver. — Anders Ollesøn er vanfør paa begge sine Ben, saa han besverlig kan gaa, og H. — Just Jensen og H. ere meget fattige . . . — Jens Erichsen og H. Hon er ganske starblind og for Alder ej kan drive Haandværk. Peder Pallesen og H. ere to arme Stakler, Kiersten Jens-

datter er af Værk saaledes brudt, at hun intet kan gjøre med Handværk, Buold N til Bertel Madsens er vanfør paa begge Ben. — Laurits Bertelsen, en gammel Linvefvere, ligger slet ved Sengen og kan intet fortiene, Christen Thomsen, en meget gammel og fattig Mand, ældst Christen Brun og H., 2 ældgamle Folk, som ere fattige. Karen Laustdatter og Buold Nielsdatter hafver ingen Middel til at skatte, Christen Pedersen og H. ere ogsaa meget fattige, Olle Madsen og H. Han hafver lært Skomagerhaandværk, men er saa forarmet, at han intet forstaar at fortsætte det. Jon Ollesen og H., Søren Thomsen og H., Jens Christensen og H. ere meget fattige. Anne Madsdatter, en fattig gammel Tigger, Jacob Handskemager og H., en D. Jens N., han kan Handskemagerhaandværk, men haver mist al Middel til Søs og formedelst Armod nylig flyt fra Købstaden her til Byen, saasom han ikke kan bruge sit Haandværk for Fattigdom. Morten Christophersen, Skredere, og H., han er vanfør af Tarmbrud og af anden Svaghed, saa han mestendel maa holde ved Sengen. Jacob Frederich og H. hafver intet uden et Hus fuld af smaa Børn, Maren Terkildsdatter er en meget ældgammel fattig Enke, men hafver en Pige, som kan udrede Skatten ved Nafn Mette Nielsdatter, Kirsten Lausdatter til Laus Velfers, meget gammel, Kirstine Pedersdatter og Simen Pedersen, meget vanføre, Jens Holk og H. 2 gamle Stakler, Inger Mickelsdatter og Margrethe Christensdatter, hafver ingen Middel, Jens Rasmussen og H., sengeliggendes og en vanfør Datter, Karen Faartoft, Maren Kraderup og Kirsten Frost, gamle hjælpetrængende. En gammel sengeliggende, blind Qvinde med sin Datter til Morten Skreders, Margrethe Madsdatter og Lars Christensen, 2 Stympere. Niels Bøker og H. ere to ældgamle Stakler, og han meget vanfør af Tarmbrud, de hafver en Datter, Kirsten Nielsdatter, som kunde maaske svare til sin Skat. Ole Skreder og H. hafver intet uden nogle smaa nøgen og andre vanføre Børn med største Armod.

Rydslets Tienere i Sundby.

Michel Nielsen og H., 1 Dr. Erich Andersen. — Anders Andersen, Bondeskreder og H., 2 Dr. Peder Christensen og Peiter R. — Jens Thomsen og H. — Christen Madsen, Grofsmed og H., 1 Dr. Mads Christensen. — Laust

Madsen, 1 P. Dorothe Madsdt. — Selgen Andersen og hans Datter Anne Selgensdatter ere 2 Stakler.

Med Hensyn til de i Mandtallet anførte Betegnelser for de vedkommendes Stilling i Husstanden skal bemærkes, at en meget stor Del af de Personer, der ikke udtrykkeligt er opført som Søn eller Datter af Familieoverhovedet, utvivlsomt har været det, skønt de kun betegnes som henholdsvis „Dreng“ eller „Pige“, og for fleres Vedkommende vides det jo positivt, at dette har været Forholdet. Der kan fremdeles heller ikke være Tvivl om, at de mindreaarige Børn som Regel ikke er opført paa Mandtallet; en Undtagelse herfra findes for Præstefamiliens Vedkommende, og i de øvrige Tilfælde, hvor smaa Børn er nævnt, er deres Antal ikke angivet, og de synes kun at være omtalt for at understrege Familiefaderens Uformuenhed. Vil man herefter danne sig et Skøn over Nørresundbys Folkemængde i Aaret 1682, maa man vel efter det foran angivne anslaa Familiernes Antal til ca. 100, idet der jo fandtes en Del enlige Mennesker, som ved denne Beregning ikke kan tælles med. Der synes da, naar vi anstiller Sammenligning med Mandtallet af 1660, at være sket nogen Forøgelse af Indbyggerantallet siden den Tid, og hvis Antallet af hver Husstands Medlemmer gennemsnitligt har været nogenlunde det samme 1682, faar vi for sidstnævnte Aar et Indbyggerantal af ca. 440.

Fra Aaret 1688 at regne faar vi en yderligere Kilde til Oplysning om de stedlige Befolkningsforhold, nemlig Kirkebøgerne, — der dog for Vielsernes Vedkommende begynder 1687 —, paa Grundlag af hvilke der for hele Sundbys Vedkommende¹⁾ kan opstilles følgende Statistik for den resterende Del af det 17. Aarhundrede:

¹⁾ Byen Sundby lader sig ikke let udsøndre fra hele Sognet, da det ikke altid ses, hvor de vedkommende er bosiddende.

	Fødte	Heraf: Dreng	Piger ¹⁾	Viede Par	Døde
1688	31	17	12	6	22
1689	35	14	18	7	17
1690	22	9	13	7	43
1691	37	22	15	3	21
1692	21	10	11	3	13
1693	24	15	6	3	23
1694	24	12	12	10	15
1695	30	16	13	5	19
1696	22	8	13	11	33
1697	30	15	13	2	26
1698	24	18	5	24	26
1699	12	9	2	12	30
1700	16	11	5	16	22

Allerede inden 1662, da den ældste Matrikel blev udarbejdet, havde man brugt Begrebet Hartkorn til at angive en Ejendoms Værdi, og Hartkornets Størrelse blev da beregnet paa Grundlag af den Landgilde, som svaredes af den paagældende Ejendom. Angivelser af Hartkorn beregnet paa denne Maade findes anført i Matriklen af 1662, men sammesteds findes tillige for hver Ejendom med Jordtilliggende anført Hartkornsangivelse beregnet efter Ejendommens Udsæd²⁾. For de Bols Vedkommende, der hørte under Kronen, var Landgildehartkornet det samme, nemlig $2\frac{1}{2}$ Td., 2 Fr., hvorimod Bolet, der hørte under Rødslæt, var ansat for 4 Td. Hartkorn, idet det svarede en Landgilde af 4 Td. Byg, uagtet dets Udsæd ikke var større end noget af Kronens Bols. Hartkornet efter Udsæd var for

1) Hvor Antallet af Dreng og Piger ikke tilsammen udgør Tallet i den foregaaende Kolonne, er Grunden den, at Kønnets navnlig for dødfødte Børn ikke altid er angivet.

2) Jfr. nærmere Gunnar Knudsens Afhandling om de danske Matrikler i »Fortid og Nutid« II, S. 1 ff.

hvert af Bolene -- herunder ogsaa Præstegaarden -- 2 Td. 1 Skp., dog undtaget de i Jordebogen under Nr. 4, 8 og 9 opførte Bol, af hvilke de to førstnævnte var paa 1 Td. 6 Skp. 1 F. 1 Alb., det sidstnævnte paa 1 Td. 5 Skp. 2 Fd. 1 Alb. I Christian V's Matrikel var Hartkornsansættelsen foretaget paa Grundlag af Jordernes Opmaaling og Bonitering¹⁾, og efter denne, der for Sundbys Vedkommende synes udarbejdet ca. 1683, var Ejendommene i Nørresundby takseret saaledes²⁾:

Nr. 1 Præstegaarden Hk.: 5 Td. 2 Skp. 1 Fd. 1 Alb.

Dr. Niels Jespersens Gods:

Nr. 2 Stefan Jørgensen Hk.: 2 Td. 1 Skp. 2 Fd. 0 Alb.

- 3 Løve Rasmussen	2	—	1	—	3	—	0	—
- 4 Hans Christensen	2	—	0	—	3	—	2	—
- 5 Jens Christensen	2	—	1	—	2	—	0	—
- 6 Niels Christensen	2	—	3	—	2	—	0	—
- 7 Simmen Rasmussen	1	—	7	—	3	—	1	—
- 8 Cornet Bovitz	2	—	0	—	1	—	1	—
- 9 Niels Andersen	1	—	6	—	2	—	1	—
- 10 Christen Sørensen	2	—	1	—	1	—	1	—
- 11 Niels Nielsen	2	—	0	—	2	—	1	—
- 12 Peder Andersen	1	—	6	—	2	—	0	—
- 13 Christen Jensen	2	—	1	—	0	—	2	—

Assessor Tøger Lassens Gods:

- 13 Michel Nielsen	Hk:	2	—	3	—	0	—	0	—
---------------------	-----	---	---	---	---	---	---	---	---

Af Husene i Nørresundby var ingen ansat i Hartkorn. Efter Markbogen fandtes der paa Niels Jespersens Gods ialt 58 „Gadehuse“, af hvilke de 18 havde 2 og et enkelt 3 Brugere. Paa Tøger Lassens Stavn var der imidlertid foruden Bolet siden sidste Matrikels Affattelse kommen 6 Huse med ligesaa mange Brugere; disse Huse betegnes i

1) Jfr. nærmere: Fortid og Nutid II, S. 20 ff.

2) Bolene havde de her angivne Løbenr., hvorimod Gadehusene, der ikke var ansat i Hartk., ikke var nummererede.

Markbogen ikke som „Gadehuse“, men som „jordløse Huse“, og var rimeligvis opført øster i Byen paa Toften til Tøger Lassens Bol (det røde Hus). Det er meget tænkeligt, at der til disse Huse end ikke hørte saa meget Tilliggende som en Kaalhave, hvormed Niels Jespersens Gadehuse dog som Regel synes at have været forsynede.

Vedrørende de enkelte Bol og deres Beboere kan fremdeles oplyses følgende, idet de her opføres med deres Nr. i Chr. V's Matrikel.

Nr. 1

Præstegaarden, der omhandles i Kapitlet om Præstekaldet.

Nr. 2

er det i Landets Jordebøger som Nr. 10 opførte. Det fik i Chr. V's Matr. samme Hartk. som Nr. 5, og det har derfor haft nogen Vanskelighed at identificere disse 2 Bol. De laa begge vester i Byen, og det ene havde Gaardsplads i Karéen mellem Vestergade, Nelikestræde, Skolegade og Smedegade, medens det andet havde sine Bygninger omtrent lige overfor paa den Grund, der nu har Gadenr. 4 paa Vestergade. I et Skøde af $\frac{26}{4}$ 1769 angives sidstnævnte Ejendom at være M. Nr. 5 (efter Chr. V's Matr.), og hvis denne Angivelse er rigtig, hvad man vel nok tør tro, er den her omhandlede (o: Nr. 2) den, der laa paa den angivne Plads nord for Vestergade. Den $\frac{11}{6}$ 1591 fæstede Mikkell Nielsen dette Bol, som hans Hustru Moder da var „fradød“. I Stedsmaal (Indfæstning) betalte han 10 Daler. Han døde ca. 1606, hvorefter hans Enke, Kirsten, drev Stedet indtil 1610, da hun „oplod“ det for deres Søn Niels Mikkelsen, der ved denne Lejlighed til Stedsmaal maatte betale 22 Daler og derefter havde det i Fæste i mange Aar. Han staaer endnu i Matriklen af 1662 opført som Bruger, men var 1672 bleven afløst af Mikkell Nielsen, der vel var den Søn, som han 1660 havde hos sig. Mikkell Nielsen var vistnok en velhavende Mand og i hvert Fald mellem de højest beskattede i Krigsstyrmandtallene for 1676 og 77;

det sidstnævnte Aar var han ansat til at svare ikke mindre end 12 Rd. Han var gift med Birgitte Jensdatter, med hvem han havde Sønnen Christen, og som efter hans Død (inden 1682) ægtede Steffen Jørgensen, som derefter havde Stedet indtil 1707, da han afgik ved Døden i en Alder af 63 Aar, hvorefter det overgik til Christen Joensen, der var gift med deres Datter Inger. Birgitte Jensdatter var død 1705 (begr. $27\frac{1}{2}$) 67 Aar, 8 Mdr., 3 Uger, 5 Dage gammel.

Nr. 3

er i Jordebøgerne opført som Nr 11. Gaadspladsens Beliggenhed har ikke kunnet udfindes, men Jorderne hørte i forrige Aarh., da de udstykkedes, til Ejendommen Østergade Nr. 14.

Af Brugere nævnes:

1552: Jens Degen, der antagelig er identisk med Jens Sørensen Skriver.

1600—1605: Peder Andersen Hofgaard.

1606—1613: Maren Jensdatter, Enke efter Iorægaende. Om disse 3 Personer henvises til Meddelelserne om den førstnævnte i Kapitlet om Herredsskriverne.

1613 døde Maren Jensdatter, og hendes Søn Jens Pedersen Hofgaard fæstede derefter Stedet (Indfæstning: 24 Dlr), som han endnu havde 1657. Han var gift med Karen Christensdatter, med hvem han havde følgende Børn: 1) Peder, der i sidste Halvdel af Aarhundredet boede i Elsnap, Ulsted Sogn¹⁾, og som havde en Søn Christen, der bl. a. 1696 og 1710 boede sammesteds og maaske igen var Fader til den Christen Christensen, der 1736 boede i Elsnap. Denne Gren af Slægten ses dog ikke at have kaldt sig med Navnet Hofgaard. 2) Maren, der var g. med Morten Laursen i Utrup Nørgaard, og 2. G. med Jens Nielsen sammesteds, samt (?) 3) Karen, nemlig den Karen Jensdatter, der var gift med den følgende Bruger af Bolet.

¹⁾ Aalb. Tgb. $20\frac{10}{10}$ 1673.

Anders Sørensen Læsø. Denne boede her 1660 og endnu 1674, da han blev indstævnet for Aalborg Byting (d. $26/10$) til Betaling af 35 Sldr. m. v. Han boede 1680 i Aalborg¹).

Løve (Levi) Rasmussen, der nævnes som Bruger 1682, var maaske identisk med den Løve Rasmussen i V. Halne, der den $18/3$ 1660 paa Kjær Herredsting fik Afkald af Lars Mortensen sammesteds for Arv efter dennes Forældre, Morten Laursen og Kirsten Sørensdatter, der ligeledes boede i V. Halne. Han fratraadte Bolet 1690, men blev boende i Sundby, hvor han døde Aaret efter, 54 Aar gammel, og var da Enkemand, idet hans Hustru var død 1687.

Niels Jensen Kinderup (jfr. Matr. Nr. 10) tiltraadte 1690, men forbrød Fæstet ved Dom af $14/3$ 1698, idet han ikke alene resterede med en stor Del af sin Landgilde, men tillige havde forsømt Vedligeholdelsen af Gaardens Bygninger, af hvilke Fæhuset, Laden og en Del af Rollinghuset var „aldeles øde“.

Nr. 4

svarer til Halvparten af den i Jordebøgerne som Nr. 7 opførte Gaard og blev ca. 1610 udskilt fra denne. Dens Gaardsplads laa i sidste Halvdel af det 18de og første Halvdel af det 19de Aarh. paa Hjørnet af Torvet og Østergade, hvor den rimeligvis ogsaa tidligere har ligget.

Første Bruger var Niels Kiildsen, om hvem det i Stedsmaalsfortegnelsen for 1610-11 anføres, at han læstede en „Bolig udi Sundby, som ingen Bygninger er paa, och som hafver ligget til den Bolig, Niels Andersen iboede och han nu hafver hannem oplat“. Han døde ca. 1617, og Bolet blev derefter bortfæstet til Christen Pedersen Hofgaard, der til Stedsmaal gav 30 Dr. Sidstnævnte var S. a. Peder Andersen Hofgaard (se Nr. 3) og g. med Inger Villadsdatter; han havde i det mindste 2 Børn, nemlig en Datter og en Søn, hvilken sidste muligvis var den Anders Christensen, der 1664 var Fæster af Stedet, og som

¹) Aalb. Tgb. $31/5$ 1690.

kunde danne det manglende Bindeled mellem ham og en Mand i Sundby ved Navn Niels Andersen Hovgaard (Hofgaard). Denne var født ca. 1664 og døde 1711 i Sundby, hvor følgende af hans Børn ses at være døbt: Anne ($\frac{5}{11}$ 1703), Anders ($\frac{13}{9}$ 1705), Maren ($\frac{28}{8}$ 1707) og Søren ($\frac{20}{10}$ 1709).

Det fremgaar af Markbogen, at Ejendommen en Tid lang samtidig havde 2 Brugere, og som Forgængere for de to daværende nævnes henholdsvis Jens Sørensen og Anders Nielsen, af hvilke den førstnævnte den $\frac{6}{6}$ 1669 var indstævnet for Restancer (27 Dr. 17 Sk.) til Husbonden og $\frac{19}{6}$ 1671 for Kirketiende. Den sidstnævnte var Anders Nielsen Kierulf, der ogsaa kaldtes „Anders Trøderup“ og var Søn af Niels Andersen Kierulf i Kjærsgaard, Hellevad Sogn, og Sønesøn af Herredsfoged Anders Kierulf i Knepholt. Han boede 1665 i Trøderup i Hellevad Sogn og boede derefter nogle Aar i Sundby, hvor han 1669—71 var Kirkevæрге og synes at have nydt en vis Anseelse; han var saaledes Fuldmægtig for Frederik Turesen, paa hvis Vegne han i de følgende Aar oftere gav Møde paa Aalborg Byting. 1679 var han flyttet til Allerup i sin Hjemegn, hvor han boede til 1685. Hans Hustru var Karen Andersdatter, der blev begravet i Hellum 1691, 64 $\frac{1}{2}$ Aar gl.¹⁾.

I Mandtallet paa Konsumtions- og Familieskatten 1673 nævnes Anders Kierulf ikke mellem Boelsmændene, hvorimod den i Markbogen opførte Iver Jensen nu dukker op som saadan og vel paa dette Tidspunkt har overtaget hans Part i Bolet. Nævnte Iver Jensen hørte til en Familie, der førte Tilnavnet Dødensig og maa vistnok have været en Søn af den Jens Nielsen, der 1639 og 40 boede i Dødensig i Buderup Sogn. Han havde, inden han kom til Sundby, tjent „velfornemme Mand Lauridtz Jensen“ i Aalborg, og havde allerede fra den Tid en Del udestaaende Fordringer

1) Jfr. nærmere: C. Klitgaards Kierulfske Studier S. 415.

hos forskellige Folk der i Byen og i Sundby, hvilke han d. $29/1$ 1672 havde ladet indstævne paa Aalborg Byting; men ogsaa senere ses han jevnlig at have udlaant Penge og efter alt at dømme har han været ganske velhavende og hørt til Byens mest ansete Mænd Hans Hustru, Maren Pedersdatter (f. 1646 † 1710) maa da ogsaa have haft Brug for ikke saa lidt til Faddergaver, eftersom hun utvivlsomt var den mest efterspurgte af kvindelige Faddere i Sundby og findes opført som saadan et imponerende Antal Gange. Med den ovennævnte Niels Hovgaard havde hun i Aaret 1704 et lille Sammenstød (Aalb. Tb. $7/4$ og $14/4$ 1704); en Dag, da Niels kom ind til Ivar Jensens, udskaeldte Maren ham nemlig for „et Skarn“ og „en Tyveunge“ og slog ham derefter „under Øret“, hvorover Niels, som navnlig følte sig krænket over Hentydningen til sine Forældre, der endnu levede, geraadede i retfærdig Harme og slog hende igen under Øret. Sagen ordnedes ved Forlig; Maren gjorde Niels en Undskyldning og — holdt senere 2 af hans Børn over Daaben.

I Modsætning til den anden Gren af Slægten Dodensig i Sundby (jfr. Matr. Nr. 13) synes Ivar Dodensigs Efterkommere at have bortkastet Slægtsnavnet (Kendingsnavnet). Han havde iøvrigt 5 Sønner, nemlig Jens, der en Tid boede i Sundby og havde en Del Børn, Peder (f. 1688 † 1746 i Sundby), der ligeledes efterlod sig Afkom, Rasmus (f. 1689), Jacob (f. 1691) og Christen († 1710 i Sundby). En Datter, nemlig Vibeke, blev gift med Peder Pedersen Kierulf i Sundby. — Iver Dodensig naaede en Alder af 76 Aar og blev begravet i Sundby den $14/10$ 1716.

Hans Christensen nævnes i Mandtallene 1660 og 1673 mellem Gadehusmændene og først i Chr. V's Matrikel som Bruger af det her omtalte Bol, hvilket ca 1688 gik helt over til Ivar Jensen. 1692 boede han nede ved Fjorden¹⁾ og levede Resten af sin Tid i Sundby, hvor han døde

1) Han afgav d. $8/2$ s. A. paa Aalb. Byting Vidneforklaring om føl-

1705, 78 Aar gl. Hans Hustru Johanne Christensdatter, der døde 1696, opnaaede samme Alder. De havde 2 Døtre, af hvilke Barbara, der den $27/12$ 1694 blev gift med Jens Jensen i Sundby, døde 1727, 81 Aar gl.

Nr. 5,

der er den samme Ejendom som Jordebøgernes Nr. 3, havde Gaardsplads vester i Byen, som det synes paa det nuværende Vestergade Nr. 4 (Haandværkerforeningen), — jfr. foran under Nr. 2. Hvis man kan gaa ud fra — hvad adskilligt tyder paa — at Sundbys Ejendomme er opført i den samme Orden i Aalborghus Jordebøger som i den ovennævnte Jordebog over Vitskøl Klosters Gods, var Brugeren af det her nævnte Bol en Mand ved Navn Jacob Thomsen, hvilken Antagelse da ogsaa falder godt i Traad med, at den Mand, der ved Aaret 1600 havde Stedet, nemlig Henrik Diriksen, var gift med en Emerentze Jacobsdatter. Nævnte Henrik Diriksen døde ca. 1610¹⁾, og Enken har da vistnok giftet sig med Eftermanden Jørgen Pedersen Smed, der kort efter fæstede Stedet. Dette Familieforhold synes at fremgaa af Aalborg Tingbog for 1636, efter hvilken Mikkil Nielsen i Hvorupstorp den $30/5$ s. A. fremstod med Fuldmagt fra Svend Jacobsen, Borger og Skomager i Viborg, og Gregers Henriksen, barnefødt i Sundby, og „tog Jørgen Pedersen Smed i Sundby udi Haanden“ og

---

gende Optin: » . . Som han stod i hans Hauge, saa han en Slæde kom kjørende paa Isen fra Aalborg, og samme Slæde kom lidet væst for Sundby Bro, kom der en Dragon løbendis og greb fat paa den nærmere Tømmestreg paa Hesten og vendte Slæden runden omkring, saa han ikke kunde se, hvad videre passerede, men hørte straks samme Dag sige, at Anders Mørk i Dødskov . . . var hugen«. — Nævnte Anders Mørk tilhørte en Gren af Slægten Mørck, som stammede fra Kirkegaard i Aistrup Sogn og gennem hele det 17. Aarh. og Begyndelsen af det 18. boede i Dødskov i V. Hassing Sogn.

1) 1575 blev en Henrik Dirichsen, Dirich Lambertsens Søn indført i Guds Legems Laug i Aalborg.

gav ham og hans Arvinger Afkald for al hvad Arv Svend Jacobsen Skomagers Hustru Karen Henriksdatter og Gre-gers Henriksen kunde være tilfalden efter deres Forældre, Henrik Diriksen og Emerentz Jacobsdatter, som begge boede og døde i Sundby. — Foruden disse to Børn havde Hen-rik Diriksen og Hustru ogsaa en Søn, Dirik, der var Bols-mand i Sundby. Som Jørgen Smeds Hustru nævnes i Aalb. Tgb. $\frac{4}{7}$ 1625 Birgitte Andersdatter — i Anledning af et Skænderi med en anden Kone. Jørgen Smed selv var aaben-bart ogsaa noget „hastmodig“; han maatte saaledes i 1615 bøde 1 Daler, fordi han havde slaaet Maren Nielsdatter paa Mund, men kunde jo ogsaa bruge Kræfterne paa bedre Maade, idet han som andetsteds omtalt deltog i Slaget ved Sundby. I Aaret 1622 blev han af Lensmanden sendt paa en forholdsvis lang Rejse, nemlig fra Aalborg til Sinding-gaard til velbyrdig Mand Jens Wogensen og derfra til Ørum Slot til velbyrdige Tønne Friis med Fortegnelse paa, hvad Kirkerne i Vendelbo Stift skulde kontribuere til Hillerslev og Kaastrup Kirkers „Forbygning“ og Reparation.

1645 nævnes Anders Christensen som Bruger af Stedet, som han havde i Fæste til sin Død (omkr. 1661), efter hvilken hans Enke, Maren Terkildsdatter, over-tog det. Om dette Ægtepars Børn findes der nogle Oplys-ninger under en Sag, der den $\frac{23}{8}$ 1680 blev foretaget paa Aalborg Byting i Anledning af en af Sønernes Død. Ved denne Lejlighed vidnede 4 Mænd fra Sundby, „at det var dem i Guds Sandhed fuldt vitterligt, at Christian Andersen, som Anno 1668 kom til Skibet Amesfort, han er barnefødt i Sundby og var for^{ne} Anders Christensen og for^{ne} Maren Therkildsdatters rette fød ægte Søn. Og som nu er kom-men visse Tidender, at for^{ne} Christian Andersen er død i Ostindien, saa er hans rette Arvinger forskr. Maren Ther-kildsdatter, som er hans Moder, item hans Brøder, Therkild Andersen, Laurs Andersen og Anders Andersen, item hans Søster Maren Andersdatter og Anne Andersdatter“. Ther-

kild Andersen, der gav Møde paa egne og Medarvingers Vegne gav derefter Fuldmagt til „hans kongl. May til Danmark og Norge etc. velbestalter Capitain edle og mandhafte Jan Sivers, at han paa deres Vegne maa annamme og opberge alt hvis for^{ne} Christian Andersen hos det ostindiske Kompagni i Holland paa sin Gagie resterer og tilkommer og derfor quittere“.

Maren Therkildsdatter havde endnu Stedet 1673, men 1680 var dette overtaget af Jens Christensen, der var gift med hendes Datter Maren¹⁾. Hendes Søn Therkild fæstede en Gaard i Lindholm, men døde 1707 i Sundby, 66 Aar gl. Jens Christensen døde sammesteds 1697, 45 Aar gl., og hans Enke fortsatte derefter Bedriften en Del Aar derefter. Hun døde i Sundby 1729, 79 Aar gl.

Nr. 6

staar i Jordebøgerne opført som Nr. 5. Gaardspladsen til dette Bol var indtil 1792 — da Jorden blev lagt til den Gaard, hvor der nu er Apothek — beliggende paa vestre Side af det nuværende Torv (Nr. 6) mellem Vestergade og Torvegade.

Paa det tilsvarende Nr. i Vitskøl Klosters Jordebog (1552) staar opført „Hr. Seuern Christensen“. 1600—1605 nævnes en Mikkell Pedersen, hvis Enke vel var den Anne Pedersdatter, som det sidstnævnte Aar oplod Fæstet for Mikkell Eriksen, der til Stedsmaal gav 20 Daler og havde Stedet indtil 1608, da det blev overtaget af Delefoged Anders Pedersen Kied²⁾, efter hvis Død ca. 1635 det overgik til Thomas Christensen Smed, der som andensteds omtalt var gift med hans Enke, hvilket Ægteskab var barnløst. I sit 2det Ægteskab, — nemlig med Gjertrud Pedersdatter Kierulf —, havde Thomas Smed derimod flere Børn, der alle kaldte sig med Moderens Familienavn Kierulf.

1) Aalb. Tb. 23/8 1680.

2) Omtalt blandt Delefogderne.

Thomas Smed hørte ligesom de andre Fæstere af denné Ejendom til de mere ansete Folk i Sundby, hvor han en Tid var Kirkeværge. I Krigen 1644 led han som saa mange andre der i Byen den Tort, at hans Hus blev „ruineret og udplyndret“, men Skaden var i hvert Fald rigeligt forvundet, da der den $\frac{5}{4}$ 1671 blev holdt Skifte efter ham. Om de efterfølgende Indehavere af Stedet, nemlig Niels Christensen Stabeck, Giertrud Kierulf, dennes Datter Maren og Niels Pedersen Kierulf henvises til Meddelelserne om Broforpagterne.

Nr. 7,

der er opført i Jordebøgerne som Nr. 8, havde sin Gaardsplads beliggende paa den saakaldte „Bakke“ (jfr. S. 39) omtrentlig paa den Grund, hvor nu Ejendommen Østergade Nr. 7 ligger. Dets Brugere betegnes da ogsaa — saavel i det 17. som det 18. Aarh. — hyppigst som N. N. paa Bakken.

Den 12. September 1591 blev det bortfæstet til Jens Thamessen i Sundby, der til Stedsmaal skulde erlægge 8 Daler; det bemærkes herved i Stedsmaalsfortegnelsen, at Halvgaarden var bleven afstaaet til J. T. af „Søren Andersen Komme“, hvilket mulig kan være en Fejlskrift for „Søren Andersens Kone“. Den næste Fæster var Christen Aslofsen, der havde Stedet fra 1608—1620, og efter ham fulgte Peder Thøgersen, til hvem han oplod det (Steds m: 30 Dr.) og som havde det til 1627. I Tidsrummet 1629—ca. 1645 var det fæstet til Christen Nielsen Christensen, der i Aaret 1636 var Sandemand i Kjær Herred og hvis Hustru, Maren Pedersdatter, som andensteds omtalt, blev sigtet for Trolddom. Derefter fulgte Niels Christensen, — rimeligvis hans Søn —, der endnu boede der 1671, men kort efter døde; 1672 nævnes nemlig hans Enke, Maren Christensdatter, som Indehaverske. Aaret efter var imidlertid Stedet overgaaet til Simen Rasmussen, der døde 1683, og fra 1684—1707 var det beboet af Niels

Jensen Ulsted, hvis Hustru hed Maren Marcusdatter. Disse havde 3 Børn, nemlig Dorothea (døbt $\frac{9}{10}$ 1692), Simon (døbt $\frac{4}{8}$ 1695¹⁾) og Anne (døbt $\frac{2}{10}$ 1698), og Sønnens Navn lader efter de da brugte Opkaldelsesregler formode, at Maren Marcusdatter, — der iøvrigt vistnok stammede fra Vadum —, tidligere havde været gift med Simon Rasmussen. Han døde i Sundby Aaret 1707 og blev 58 Aar gammel (begr. $\frac{21}{12}$).

Nr. 8

var oprindelig den Helgaard, der i Jordebøgerne staar som Nr. 7, men hvorfra ca. 1610 Halvdelen af Jorden blev udskilt til et nyt Bol (M. Nr. 4). Bygningerne til denne Gaard laa, saa længe tilbage, som det kan oplyses, paa samme Grund som nu Ejendommen Østergade Nr. 6. — 1552 beboedes Gaarden af Knud Jensen; 1568 havdes den i livsvarig Forlening af Raadmand i Aalborg Mads Nielsen, om hvem ikke vides yderligere, end at han, der ogsaa nævnes som Raadmand 1564 og 72, 1566 var Skaffer i Guds Legems Laug, og at hans Søn Lambert Madsen blev Gildebroder i samme Laug 1571. — I Jordebøgerne 1600—05 nævnes som Bruger Jep Nielsen, efter hvem fulgte Bagge Griis, der boede her til ca. 1608. Det er noget tvivlsomt, hvor man skal føre denne Bagge Griis hen; han har vel nok hørt til „de Griiser af Slette“ (Slettegaard), og det kan jo tænkes, at han har været identisk med den Bagge Griis, der 1575 blev Gildebroder i Guds Legems Laug, og som 1590 var Slotsfoged paa Aalborghus (T. V. af Kjær Hrd. 1590 i Bispeark.). Han har mulig faaet Gaarden i Forlening som Paaskønnelse for sin Tjeneste for der at kunne tilbringe sine gamle Dage i Ro. — Gaarden var derefter en kort Tid bortfæstet til Niels Andersen, hvis Enke ca. 1610 „oplod“ den Halvdel, til hvilken Gaardens Bygninger hørte, til Christoffer Mortensen. Denne havde med sin Hustru, Mette Jensdatter, 2 Søn-

1) Aalb. Tgb. $\frac{12}{4}$ 1723.

ner, nemlig Morten og Jens, af hvilke den sidstnævnte, der boede i Uttrup Søndergaard, gennem sin Søn Henrik, der antog Navn efter Fødebyen, blev Stamfader til Aalborgslægten Uttrup¹⁾. Christoffer Mortensen døde ca. 1629, hvorefter Sønnen, Morten, overtog Stedet. Om denne og de følgende Brugere i det 17. Aarh. (Morten Christoffersen, Kornet Bovitz etc.) henvises til Kapitlerne om Delefogder og militære Personer.

Nr. 9,

der i Jordebøgerne er opført som Nr. 4, havde sin Gaardsplads hvor nu Bryggergaarden ligger (Østergade 8).

I Aaret 1552 beboedes Ejendommen af Anders Murmester, og 1600—1605 af Jens Ibsen, der ogsaa findes nævnt i det oftere omtalte Tingsv. af 1590, og 1606—27 af Lars Jensen. Det sidstnævnte Aar bortfæstedes den til Anders Nielsen, der til Stedsmaal gav 30 Dlr. Han døde inden 1657, paa hvilket Tidspunkt hans Enke, Anne Thomesdatter, var Fæster. Denne stammede vistnok fra Horsens Sogn, hvor hendes Moder Kirsten Bertelsdatter boede 1638, og havde en Del Søstre, af hvilke en var gift med Søren Nielsen i Langtved. Anne Thomasdatter næv-

1) Henrik Jensen Uttrup, Købmand i Aalborg, boede paa Nørregade sammest. Han var g. 1. med Kirsten Jensdatter, med hvem han havde følgende Børn: 1) Mette, f. ca. 1665. 2) Else, g. med Organist ved Frue Kirke i Aalborg Hans Lauridsen, og 3) Karen, f. ca. 1673. — I sit 2. Ægteskab, nemlig med Anne Tøgersdatter, havde han Børnene: 4) Kirsten, f. ca. 1679, 5) Anna Margrethe, f. ca. 1681 og 6) Tøger, f. ca. 1683. Hans Børn af 3. Ægteskab med Enken Margrethe Nielsdatter Pop var: 7) Anne Marie, f. ca. 1587 og 8) Henrik, f. ca. 1691. Alle disse nævnes i Skiftet efter ham den ²⁵/₁₂ 1671. Endvidere synes han i sit 1. Ægteskab at have haft en Søn, nemlig den Didrik Henriksen Uttrup, der omtales i Aalb. Tgb. ²⁹/₈ 1692 og som da var bleven indstævnet i sin Søster Elses Paahør. Endelig nævnes i samme Tgb. ³/₂ 1749 Kield Justesen Uttrup i Aalborg, der muligvis var hans Sønesøn. Jfr. A. H. Nielsens Embeds- og Bestillingsmænd i Aalborg S. 136.

nes endnu som Bruger 1664, men var 1669 afløst af Niels Andersen, der senest findes opført som saadan i et Skatte-mandtal af 1705.

Nr. 10,

der i Jordebøgerne er opført som Nr. 6, havde Gaardsplads paa Nordsiden af det nuværende Torv (Østergade Nr. 2).

Af Brugerne nævnes 1552 Per Jepsen og 1600--24 Peder Jensen, der var gift med Dorette Jensdatter, med hvem han havde 2 Børn, nemlig Villads og Dorette. Han døde ca. 1624, hvorefter Enken giftede sig med Eftermanden Dirik Henriksen¹⁾, Søn af den S. 120 nævnte Henrik Diriksen. D. H. døde ca. 1644 og har maaske, da hans Gaard under Slaget den $18/1$ 1644 blev afbrændt af Svenskerne, været imellem dem, der ved denne Lejlighed saa ynkeligt omkom. Han efterlod sig en Enke, der dog ikke fortsatte Bedriften, idet Stedet allerede 1645 var bleven bortfæstet til Jon Adersen²⁾, der imidlertid næppe har været der ret længe og end ikke nævnes i Jordebøgerne, hvor først 1648 Dirik Henriksens Navn er udgaaet og i Stedet for anført Navnet paa en Mand, nemlig Just Christensen, der var gift med Kirsten Andersdatter, med hvem han havde en Søn og en Datter; han blev 1672 efterfulgt af Christoffer Jensen, der var Søn af Jens Christoffersen i Utrup Søndergaard og gift med Birgitte Nielsdatter. I den saakaldte „Matrikel af 1680“ nævnes Lauers Andersen som Indehaver; efter ham kom Christen Sørensen Thorn (ca. 1682), der døde 1686. Af Skiftet, der blev afholdt den $11/9$ s. A. fremgaar, at han efterlod sig en Søn ved Navn Søren og to Døttre, Kirsten og Inger, samt at der tilfaldt Sønnen 22 Dlr. og hver af Døttrene 11 Dlr., hvorhos de fik hver sin Seng saa god som ny og vurderet til 10 Dlr. Christen Thorns Enke giftede sig kort efter med Niels Jensen Kinderup, der overtog Stedet og under-

1) Aalb. Tgb. $11/4$ 1625.

2) Aalb. Tgb. $15/4$ 1645.

tiden ogsaa blev kaldt med sin Forgængers Tilnavn. Han var den $\frac{29}{6}$ 1690 indkaldt af sine Stedbørns Farbroder, Peder Sørensen i Øster Sundby, til Udredelse af Børnenes nævnte Arv. Samme Aar fratraadte han Stedet og overtog en anden Ejendom i Byen (Nr. 3), medens den her omhandlede blev fæstet af Anders Laursen Slagter, der vistnok døjede med at klare sig; han blev saaledes 1697 indstævnet af Dr. Niels Jespersen til Betaling af 53 Rdl., hvilken Gæld hidrørte fra Restancer med Landgilde og Indfæstning, samt Forstrækning med rede Penge til Gaardens Drift og Betaling af Konsumtion. Han døde kort efter, nemlig 1689, 51 Aar gammel (begr. $\frac{22}{11}$). Han var muligvis identisk med den Anders Laursen Svenske, der nævnes i Aalb. Tgb. $\frac{13}{9}$ 1697 som Slagter i Sundby.

Nr. 11

er i Jordebøgerne opført som Nr. 2. Gaardspladsen kan ikke stedfæstes udover, at den har ligget et Sted i Byens østlige Udkant, ikke langt fra „det røde Hus“.

Af Brugere nævnes 1552 Jens Laursen og 1600—26 Niels Tomessen. Sidstnævnte findes flere Gange omtalt i Aalborgs ældste Tingbøger, hvilket skyldtes hans økonomiske Forhold, der var yderst slette. Den $\frac{4}{5}$ 1626 udstedte han til sin Broder, Anders Tomessen i Lindholmsgaard, et Pantebrev, hvorved han bl. a. pantsatte sin Færge til Sikkerhed dels for 100 Sletdlr., som han skyldte Borgmester Johan Ertmann i Aalborg¹⁾, og som Broderen var gaaet i Borgen for, dels for 27 Sletdlr., som denne selv havde forstrakt ham med. Umiddelbart efter Brevets Udstedelse afgik han ved Døden, hvilket ses deraf, at samme Broder den $\frac{22}{5}$ og Las Madsen i Skjørping samt Jens Tomesen i Vadum Torp paa deres respektive Hustruers Vegne den $\frac{5}{6}$ derefter fremstod paa Aalborg Byting og fragik Arv

1) Denne havde iflg. Aalb. Tgb 1625 den $\frac{9}{8}$ s. A gjort Udlæg hos ham.

og Gæld efter ham. Den $27/_{11}$ 1626 mødte efter Indkaldelse en talrig Skare af hans Kreditorer paa Bytinget og fremlagde deres Krav i hans Bo. Den $27/_{5}$ s. A. blev der holdt Synsforretning over hans Gaard og Registrering af hans Efterladenskaber, ved hvilken Lejlighed der af Kreaturer forefandtes en gammel rødstjernet Hest, en sorthjelmet Kvie, 5 Høns, 1 gammelt Svin samt 5 andre Svin og Grise. Husene i Gaarden var „vel ved Magt holden“ undtagen Rollingen, der var gammel og brøstfædig paa Taget.

Samme Aar blev Gaarden bortfæstet til Christen Pedersen Skriver, der ved Mikkeldagstid afkøbte Borgmester Johan Ertmann den Færge, som tidligere Niels Tomessen havde haft og som imidlertid var bleven udlagt til Borgmesteren (jfr. nærmere S. 132).

Efter Christen Pedersens Død gik Fæstet over til Niels Nielsen, med hvem hans Enke havde giftet sig, og som staar opført som Bruger i Jordebøgerne for 1645 og følgende Aar. Endnu 1692 hedder Manden i det nævnte Sted Niels Nielsen, men der maa være Tale om 2 forskellige Personer af dette Navn. Det maa være den yngre Niels Nielsen, der i Hovedskattemandtallet af 1660 nævnes blandt Bolsmændene; han var herefter gift med en Else Poulsdatter, og forskellige Omstændigheder viser, at han var identisk med den Niels Nielsen i Nørresundby, der den $10/_{5}$ ved sin Søn Poul mødte paa Aalborg Byting, hvor han havde indkaldt Stephan Jørgensen, der var Stedfader til hans afdøde Broder, Mikkel Nielsens Søn Christen (jfr. Nr. 2). Han blev ca. 1687 Enkemand og trak sig ca. 1691 tilbage, hvorefter Gaarden Resten af Aarhundredet og nogle Aar ind i det følgende var fæstet af en Mand ved Navn Poul Nielsen Brems, som imidlertid ikke var identisk med hans nysnævnte Søn, der ogsaa boede i Sundby. Poul Brems døde i Sundby i Januar 1716, 60 Aar gl., og hans Hustru, „Else Sophie Bremses“, i Marts 1717, 56 Aar gl. S. Aar døde der en Christen Brems, der muligvis var deres Søn;

men iøvrigt ses de med Sikkerhed kun at have faaet 2 Børn døbt i Sundby, nemlig Anna og Laust, der blev døbt henholdsvis den $^{12}/_1$ 1696 og $^{14}/_{11}$ 1700.

Nr. 12

var det Bol, der i Jordebøgerne har Nr. 9, og som senere blev kaldet „Brusens Bol“ eller „Brusens Jord“. Det var gennem en længere Periode i det 18. Aarhundrede „øde“ i den Forstand, at den oprindelige Gaardsplads — ca. 1719 — var bleven adskilt fra Markjorden og bortfæstet til en Gadehusmand (Simon Foldsted), hvorfor det nu vanskeligt vil kunne oplyses, hvor de tilhørende Bygninger har ligget før denne Adskillelse. — I sidste Del af det 18de og første Halvdel af det følgende Aarhundrede var Bolsjorden knyttet til Ejendommen paa Hjørnet af Brogade og Søndergade.

I Vitskøl Klosters Jordebog (1552) nævnes som Nr. 9 Bolsmanden Seuern Andersen og som Nr. 8 Jørgen Espersen. Hvis Følgerækken er den samme i den nævnte Jordebog som i Aalborghus Jordebøger, skulde den førstnævnte Mand høre hjemme ved dette Bol og den sidstnævnte ved M. Nr. 7, men da der i dette indtil 1591 jo var en Seuern Andersen, kunde man fristes til at anbringe dem i den omvendte Orden.

I Aarene 1600—05 hed Fæsteren Bertel Poulsen og 1606—19 Poul Pedersen, der ligesom sine to nærmeste Efterfølgere havde Tilnavnet „Færgemand“. Nævnte Poul Pedersen var gift m. Maren Christensdatter, med hvem han havde følgende Børn: 1. Bertel, g. m. Anne Terkildsdatter († inden $^{2}/_3$ 1636), 2. Kirsten, g. m. Mikkel Nielsen i N. S., 3. Karen og 4. Maren. Han døde ca. 1619, hvorefter Enken ægtede Eftermanden, Svend Jensen Færgemand, der til Stedsmaal af Bol og Færge gav 56 Dlr. Maren Christensdatter døde ca. 1632, og Svend Jensen giftede sig senere igen, nemlig med Mette Laursdatter, der nævnes under en Sag ved Aalborg Byting d. $^{16}/_6$ 1645, ved hvilken Lejlighed ogsaa mødte Svend Jensen og en

Jens Svendsen, der synes at have været hans Søn. Han døde ca. 1648, hvorefter Stedet overgik til Hans Jensen Kold, der var en Søn af Jens Pedersen Kold i N. S. (jfr. Nr. 13), og gift med Maren Knudsdatter, der overlevede ham og d. $24/6$ 1666, samme Aar som han var død den $24/7$, blev indstævnet af Sundby Kirkeværger, fordi hun ikke til disse vilde udlevere det, der var udlagt til dem i Boet efter Hans Kold, der en Tid selv havde været Kirkeværge. Ægteparret havde 1 Søn og 3 Døttre. Af senere Brugere nævnes 1670 Rasmus Bruus, der ligeledes var Kirkeværge, og 1672 Peder Andersen Bruus, der havde Stedet til sin Død 1705. Han var født 1640 og gift 2 Gange. Hans 1ste Hustru blev begravet den $4/3$ 1695 76 Aar gl., og den $28/4$ derefter blev han trolovet med Buold Jensdatter, til hvem han den $8/11$ s. A. blev viet i Hvorup Kirke, og som maaske var D. af den Jens Madsen i Uttrup, der var Fadder til deres 3 Børn, Johan (døbt $15/3$ 1696), Maren (døbt $10/12$ 1699) og Anders (døbt $18/2$ 1703). Buold Jensdatter døde 1710 (begr. $11/5$) 37 Aar gl.

Nr. 13,

der svarer til Nr. 1 i Jordebøgerne, havde Gaardsplads paa østre Side af Torvet og laa syd for Bolet Nr. 4.

Brugeren var 1552 maaske den Jep Ostissen, der nævnes som Nr. 1 i Vitskøl Klosters Jordebog. 1600—01 var det Jens Eriksen, 1604—23 Peder Poulsen og 1623—29 Simen Christensen. 1630—31 nævnes samtidig 2 Brugere, nemlig Jens Pedersen Kold og Mikkel Nielsen, af hvilke den førstnævnte rimeligvis kun har haft en Part i Markjorden, idet han i samme Jordebog ogsaa nævnes som Gadehusmand, i hvilken Egenskab han forekommer i en længere Aarrække derefter i de følgende Jordebøger¹⁾. Efter 1631 og endnu 1664 (Matr.) nævnes derimod Mikkel Nielsen som ene Bruger. Han, der var

¹⁾ Han døde ca. 1659 (Stedmaalslisten 1659—60).

gift med Kirsten Poulsdatter, med hvem han havde 4 Sønner og 2 Døttre, synes at være død eller have trukket sig tilbage fra Fæstet inden 1772. Efter Markbogens Liste skal der efter hans Tid have været en Bruger, der hed Anders Nielsen, hvilket meget vel kan have været den tidligere nævnte Anders Nielsen Kierulf eller Trøderup, der ogsaa havde en Part af M. Nr. 4 i Fæste. Efter ham kom Christen Jensen Dodensig, der nævnes 1682 og rimeligvis var Broder til den ligeledes under Nr. 4 nævnte Ivar Jensen Dodensig. Med sin Hustru Anne havde han følgende Børn, der alle førte Navnet Dodensig: 1. Jens, f. 1682 † 1705 i N. S., 2. Peder, f. ca. 1685, † 1712, gift med Theta Helene Bovitz, begr. $^{20}/_5$ 1735 i N. S. 4. Sophia, f. 1689, $^{3}/_3$ 1720 g. m. Peder Hansen i N. S. og 5. Christen, f. 1691. Sidstnævnte Søn var 1728 Kræmmer i Brolæggerstræde i København¹⁾), hvor han ogsaa boede 1731, da han indstævnedes sin Broder Niels's Svoger, Skipper Cort Hansen i Sundby for Injurier²⁾). Naar man tager Datidens Embedsbesættelser i Betragtning, er det vel ikke udelukket, at han var identisk med den Christen Dodensig, der³⁾) ansøgte om Embedet som Herredsfoged i Ulfborg Herred alene med den Motivering, at han til sin Hustrus og sine Børns Ruin havde lidt stor Skade i Københavns sidste Brand. Han var gift med Johanne Marie Hansdatter, med hvem han havde Datteren Maren. Det var muligvis den samme Christen Dodensig, hvis Efterladenskaber senere blev forseglet af Skifteretten i København, og som da kaldes „forrige Værtshusmand“. Han efterlod sig i saa Fald 2 Døttre og døde hos den ældste af disse, Kleinsmed Peder Bergs Enke, Ellen, der boede til Leje i en Baggaard i Knabostræde.

I C. Klitgaards Nibes Historie nævnes (S. 255) en Chr. Jensen Dodensig, der var Skoleholder i Nibe, hvor han

1) Helliggdjst Kirkeb. (Døbte) $^{10}/_1$ 1728.

2) Aalb. Tgb. $^{15}/_{10}$ 1731.

3) Iflg. Gratiaiprotokollen.

den $26\frac{1}{2}$ 1704 døde som ugift, og som synes at have været i Slægt med Iver Jensen Dodensig i Sundby, der begærede Tingvidne optaget angaaende Ligsynet over ham m. v.

Nr. 14. („Det røde Hus“, jfr. S. 38 og 150 ff).

Som Fæster af dette Bol nævnes 1617 Niels Clausen, der endnu boede der under Kejserkrigen, da han blev fængslet af de fjendtlige Tropper, der tillige berøvede ham hans Korn. Kort efter Krigen blev der af hans Husbond gjort Udlæg i en stor Del af hans Avling, Kreaturer og Løsøre. I Aalborg Tingb. $21\frac{1}{2}$ 1631 omtales hans Søn Hans Nielsen og hans Hustru Karen Olufsdatter, der da var bleven Enke.

Hans Eftermand Christen Christensen klarede sig ogsaa daarligt ved Bolet, som han allerede havde fratruadt, da han den $26\frac{1}{2}$ 1637 blev indstævnet af Fru Helvig Marsvin til Rødslet for 3 Aars resterende Landgilde m. v. Han boede paa dette Tidspunkt i Aalborg.

I Aalborg Tgb. for 1637 nævnes under $9\frac{1}{1}$ Morten i det røde Hus i Sundby — som indstævnet. Efter ham fulgte Niels Nielsen, der boede i det røde Hus 1639 og 1648, da der blev taget Syn over Bygningerne, som var i en temmelig daarlig Forfatning. Han var gift med Maren Tomasdatter. 1657 og følgende Aar hed Fæsteren Niels Christensen, der 1660 var Enkemand og havde en Datter i Huset hos sig. Han havde endnu Stedet 1662. 1664 var dette overtaget af Mikkell Pedersen, der var Kirkeværge og nævnes de følgende Aar indtil 1677, da han døde. Han var gift med Maren Sørensdatter, der den $9\frac{1}{7}$ s. Aar fik Afkald for Arv efter ham af deres Søn Christen Mikkelsen i Sundby. Den følgende Bruger, Mikkell Nielsen, boede der til 1697, i hvilket Aar han blev indstævnet af sin Husbond, Assessor Peder Tøgersen Lasson til Rødslet, der paastod ham tilpligtet at udrede resterende Landgilde og kongelige Skatter, som Husbonden havde be-

talt for ham samt straks „efter sliq Forhold at gøre Boligen ryddelig“. I Sundby Kirkebog nævnes 2 af hans Børn, nemlig Simon, der blev døbt d. $\frac{6}{2}$ 1688 og til hvem bl. a. Magdalene v. Ginchel og Tøger Lassons Datter stod Fader, samt Jahan, der blev døbt den $\frac{14}{4}$ 1696.

Efter Mikkel Nielsen fulgte Jacob Jensen, der havde „det røde Hus“ til sin Død 1724.

Blandede Personalia.

Som Afslutning paa Kapitlet om Nørresundbys Indbyggere skal yderligere nævnes nogle af disse, som førte Slægtsnavne eller blev betegnet med andre Kendingsnavne, der ikke skønnes at hidrøre fra de paagældendes Livsstilling.

B a r c k e (Barck), Peder, Husmd. (Jdbg. 1610—16).

B e i l e r, Christen Jensen, g. m. Maren Pedersd., fik følgende Børn døbt: 1. Anna $\frac{10}{9}$ 1692, 2. Peder $\frac{18}{9}$ 1698, 3. Jens $\frac{14}{3}$ 1700, 4. Jahan $\frac{10}{7}$ 1701, 5. Jahan $\frac{28}{9}$ 1704, 6. Kirsten $\frac{9}{12}$ 1707, og 7. Jens $\frac{1}{2}$ 1710. — Jens, Husmd. (Mdt. 1677). — Laurits, Husmd. (Aalbg. Tgb. $\frac{27}{6}$ 1663).

B r a n d b o r g, Kirsten (Mdt. 1673—82). — Laurids Nielsen, Husmd. (Mdt. 1672). — Niels Laursen, Husmd., g. m. Maren Christensd. (begr. i N. S. d. $\frac{17}{9}$ 1711 — 63 Aar), omtales i Bircherods Dagb. 1704 (Jfr. Præsten Kield Nielsen); $\frac{12}{10}$ 1690 blev hans Datter Kirsten begr. (4 Aar gl.) — Peder, † inden $\frac{23}{11}$ 1629, da hans Enke, Mette Christensd., indkaldte hans Kreditorer; hun giftede sig senere med Anders Rasmussen i N. S. — Thomas (N. S. Kirke-regnskb. 1687).

B r u u n, Christen Christensen d. æ., nævnes som Husmd. i N. S. 1651 og senere; g. m. Maren Therkildsd., begr. $\frac{16}{9}$ 1688 (78 Aar 7 Mdr.). Hans Børn var følgende: 1. Christen, Husmd. i N. S. (Mdt. 1672 og 82), 2. Johanne og 3. Giertrud, der d. $\frac{13}{1}$ 1687 paa Aalborg Byting dømtes til Kagstrygning for 3die Gang begaaet Lejermaal.

B r u s, Peder, Skræder (Jdbg. 1606—09).

B u n d t, Jens (1610 og 13).

C a l m e r, Jens Pedersen, Husm. (Aalb. Tgb. $14/3$ 1698), begr. $10/3$ 1726 (79 Aar). Hans Hustru begr. $28/2$ 1712 (84 Aar). — Peder, var Fadder $5/6$ 1698.

D y s t e r, Jep, nævnes som Gadehusm. i N. S. 1672 (Aalb. Tgb.).

F a a r t o f t, Laurits Christensen, g. m. Karen Lauritsd. (Mdt. 1660 og 72), forarmet, † inden 1682. Enken begr. $5/2$ 1688 (82—9—2—6).

F o l d s t e d, Simon Andersen, „velfornemme“ Gæstgiver i N. S., sandsynligvis S. a. Anders Jespersen og Hustru, Maren Christensd. i Foldsted, Aistrup Sogn, hvor han var 1687 (Mdt.). Han var g. m. Mette Pedersd. Kierulf af N. S. (f. 1668 † 1732), med hvem han havde følgende Børn: alle døbt i N. S.: 1. Peder $6/3$ 98, 2. Anders $27/8$ 99, 3. Johan $17/7$ 1701, 4. Maren $23/12$ 1703, 5. Anders $9/4$ 1708, 6. Maren $8/2$ 1711 og 7. Karen $20/8$ 1713. Han blev begr. i N. S. d. $28/1$ 1742 (82 Aar 2 Uger 3 Dage).

F r o s t, Jens Poulsen, Husm. (vistnok paa Rødslet Stavn), fik følgende Børn døbt: 1. Poul $16/11$ 1690, 2. Poul $20/3$ 92, 3. Kirsten $1/4$ 94, 4. Thomas $14/6$ 95, 5. Karen $13/2$ 98, 6. Thomas $14/8$ 1701, 7. Karen $13/1$ 1704, 8. Johanne Marie $13/9$ 1705, 9. Anne $10/4$ 1707 og 10. Kirsten $23/8$ 1711. Han blev begr. $8/6$ 1713 (56—0—2—4). Hans Hustrus Navn var Birgitte. — Kirsten, begr. i N. S. $23/2$ 1690 (64—11—2—0).

G a n d r u p, Christen Pedersen, Husm. (Jdb. 1632—46). — Niels Pedersen, Husmd. (Jdb. 1635—46).

G i l d s i g, Simon Jensen, var Gadehusm. i N. S. 1682 (Aalb. Tgb.) og blev begr. smstds. $17/3$ 1700 (54 Aar). Han var g. m. Kirsten Jensd. (Aalb. Tgb. $20/1$ 90).

H a g e n s e n, Belou, blev 1664, da han boede i N. S. indstævnet af en Gabriel Larsen for 16 Dr. 2 Mrk. 12 Sk., som denne havde forstrakt ham med til hans sl. Hustrus Begravelse. I samme Anledning var tillige indstævnet hans

3 Børn, Karen Belovsdatter, Hagen Belovsen og Helvig Belovsdatter. Citantens Sagfører, Niels Lauridsen Aaes, insinuerede, at B. H. havde „forlørt“ (o: bortført) sit Gods af Boet paa andre Steder der i Sundby (Aalb. Tgb. $\frac{1}{4}$ 1664).

Hallager, Anders Nielsen, Husm. (Jdb. 1600—19).

Hald, Christen Pedersen, Husm (Aalb. Tgb. $\frac{28}{6}$ 1696 og $\frac{14}{3}$ 98).

Haverslef, Anders Nielsen, fik $\frac{18}{2}$ 1693 døbt en Søn, Christen.

Holk, Jens, nævnes 1682 som „en gammel Stakkel“; hans Hstr. blev begr. d. $\frac{21}{8}$ 1692, 75 Aar gl. — Jens Jensen, begr. i N. S. $\frac{29}{6}$ 1691 (30 Aar 3 Mdr.). — Niels Jensen, begr. i N. S. $\frac{23}{10}$ 1698, 67 Aar gl., var muligvis Fader til Husmand Jens Nielsen Holk i Uttrup, der d. $\frac{16}{6}$ 1689 blev g. m. Maren Nielsd. og fik døbt Børnene Mette ($\frac{24}{9}$ 91) og Niels ($\frac{25}{3}$ 96) samt $\frac{6}{4}$ 1690 begr. en spæd Søn ved Navn Daniel.

Holst, Hans Pedersen, Husmd. (Mdt. 1620).

Horsens, Mikkell, nævnes 1672 mellem Bolsmændene, uden at det ses, hvilket Bol han har haft. — Niels Mikkelsen, Husm. (Mdt 1682).

Hundsland, Jens Thomsen, fik $\frac{11}{10}$ 1696 døbt en Søn Thomas.

Hvetbo, Anders Nielsen, Husmd. (Jdb. 1600—16).

Juel (Jul), Niels, boede i N. S. 1682, fik $\frac{13}{10}$ 1689 døbt en Datter, Ing; blev begr. $\frac{3}{4}$ 1694 (38 Aar 2 Mdr.). Hans Enke nævnes i Aalb. Tgb. $\frac{14}{3}$ 1698 som Husfæster i N. S.

Kierulf¹⁾, Anders, boede i N. S. samtidig med den under Bolet Nr. 4 nævnte Anders Nielsen Kierulf (Trødrup), med hvem han let forveksles. Han var muligvis identisk med den Anders Andersen Kierulf, der 1643 tjente paa Bustrup i Salling og var Søn af Anders Sørensen Kierulf i

¹⁾ Vedr. efternævnte Personer henvises iøvrigt til Kierulfske Studier.

V. Holtet, Ajstrup Sogn. Ca. 1675 ægtede han Margrethe Jensdatter Mørk af Bjørum, Enke efter Broforpagter Bertel Kock i N. S. Han, der ikke ses at have haft Børn, døde i Foraaret 1680, og hans Enke 1682. Skifte efter dem blev affholdt henholdsvis $15/5$ 1680 og $26/8$ 1682, det sidste i Aalborg. — Peder Pedersen, Husfæster, f. 1631 paa Agdrup i Sulsted Sogn, S. af Peder Jørgensen Kierulf og Maren Pedersdatter (Mørk?) boede i N. S. 1666, g. 1. ca. 1651 med Gjertrud Nielsdatter, D. af den ansete Bonde Niels Ludvigsen (Kierulf?) i V. Halne, og 2. ca. 1659 m. Kirsten Nielsdatter, D. af Niels Christensen Sponmatter¹⁾ i N. S., g. 3. ca. 1680 m. Gjertrud Christensdatter, D. a. Christen Poulsen og Dorthe Nielsdatter i N. S. Disse var ret velstaaende og hun arvede 242 Dlr. efter Faderen, der døde 1661. Peder Kierulfs Børn skal her blot i al Korthed omtales, idet udførlige Meddelelser om dem findes i Kierulfske Studier, S. 298 ff: 1. Maren, gift $2/2$ 1689 m. Jacob Christensen af Aalborg, 2. Johanne, f. ca. 1665, gift i Hallund $30/5$ 1699 m. Gunder Jensen, 3. Mette, f. 1668, gift m. Simon Foldsted i N. S., 4. Gjertrud, f. 1669, † 1737 i Dronninglund, 5. Anne, f. ca. 1670, g. m. Kjeld Ottesen, Foged paa Kjølskegaard, 6. Kirsten, gift $2/2$ 1704 i N. S. m. Chr. Pedersen af Horsens, 7. Niels, f. 1666, Bolsm. og Broforpagter i N. S. (omtalt bl. Broforpagterne). 8. Peder, f. 1671, Husm. i N. S., begr. smstds. $17/10$ 1726 (55 Aar 3 U. 3 Dg.) Arvede 230 Dlr. efter sine Forældre, af hvilken Sum 24 Dlr. anvendtes til Skolegang, Kost og Klæder, medens Resten i Aaret 1693 blev udbetalt til hans Kurator, den nysnævnte Broder, Niels. Boede 1701—04 i V. Kraghede, Ørum Sogn, og senere paa ny i Sundby, hvor han d. $19/6$ 1699 blev g. m. Vibeke Iversdatter Dodensig (se Bolet Nr. 4), der døde

1) Ordet »Sponmatte« har jeg truffet i Kilder fra det 17. Aarh., det betyder vistnok Fletværk af Spaan. Sponmatter maa være en Mand, der lavede saadant Fletværk.

i N. S. 1722, og med hvem han havde 10 Børn (se Kierulfske Studier S. 302 ff).

K n u r b o r g, Jens Christensen, begr. i N. S. $\frac{4}{10}$ 1699 (79 Aar); hans Hustru begr. smstds. $\frac{3}{11}$ 1700 (85 Aar). — Jens Jensen, fik d. $\frac{11}{3}$ 1694 døbt Sønnen Laurits, d. $\frac{10}{11}$ 95 Jens og $\frac{11}{4}$ 1700 Poul.

K o c k, Jens Nielsen, fik i N. S. døbt følgende Børn: $\frac{16}{9}$ 58 Maren, $\frac{14}{9}$ 90 Jens, $\frac{5}{3}$ 92 Niels, $\frac{24}{11}$ 95 Laurits, $\frac{5}{6}$ 96 Laust, $\frac{18}{12}$ 1701 Maren og $\frac{7}{12}$ 1704 Christen. Hans Hustru blev begr. i N. S. den $\frac{6}{10}$ 1720 (65 Aar og 2 Mdr.), og han selv d. $\frac{13}{10}$ s. A. (76—4—2—3).

K o l d, Christen Jensen, S. af Jens Pedersen Kold (se Bolet Nr. 13) og Maren Hansd. (Aalb. Tgb. $\frac{26}{9}$ 1648 og Kjær Hrds. Tgb. $\frac{21}{4}$ 1646).

K r a d r u p, Jens Laursen (Aalb. Tgb. $\frac{28}{6}$ 1696 og $\frac{20}{3}$ 1698). — Laust's Enke (Krigsstyr. Mandt. 1677). — Maren, begr. $\frac{27}{8}$ 1719 (76 Aar 11 M. 3 U.).

K r u s e, Henrik, fik d. $\frac{8}{2}$ 1691 døbt en Søn, Johan Henrik, og d. $\frac{6}{5}$ s. A. begr. Sønnen Hans Vilhelm (2 Aar 10 Mdr.). Han boede muligvis i Vorbjerg, hvorfra den førstnævnte Søns Fadder var.

L æ s ø, Niels Nielsen, Indsiddet (Mdt. 1672). — Søren, ligeledes (Mdt. 1672).

M ø r c k, Christens Hustru, Husfæster (Jdb. 1600—08). — Christen Jensen, Broder til ovennævnte Anders Andersen Kierulfs Hustru, var 1676 og endnu 1684 (Mdt.) „tilholdende“ hos en anden Svoger, Anders Kierulf i Hvorup-torp, og det var visnok ham, der den $\frac{8}{1}$ 1699 i N. S. blev gift med Else Laursdatter. Han blev begr. i N. S. d. $\frac{22}{5}$ 1704 (44 Aar gl.) og ses ikke at have efterladt sig Afkom.

P a u l i n, Chr. Jacobsen, blev d. $\frac{7}{12}$ 1694 i N. S. trolovet og d. $\frac{6}{1}$ 95 g. m. Karen Bistrup. Ingen af dem ses iøvrigt at have været hjemmehørende i Sundby. Han kunde maaske tænkes at være Søn af Sognepræsten ved Vor Frue Kirke i Aalborg Jacob Paulsen (Paulin).

Pilborg, Anders Nielsen, fik døbt følgende Børn i N. S. Kirke: Maren $24/3$ 1688, Christen $5/4$ 91 og Niels $2/7$ 92. — Niels Pedersen (Mdt. paa Krigsstyr 1677), kaldes ogsaa „Niels paa Pilborg“ (do. 1676); begr. $24/2$ 1701 (81 Aar); hans Hstr. begr. $6/6$ 1698 (31 Aar). — Endelig nævnes i Jordebøgerne 1600—09 Gadehusmanden Las Pilleborg Thøgersen.

Pillemand, Anne (Pillemands), begr. $8/3$ 1691 (79 Aar) — Christen Pedersen, fik $8/5$ 1691 døbt Sønnen Niels; begr. $25/4$ 1714 (52 Aar).

Post, Anders Nielsen (Aalb. Tgb. $14/2$ 1687).

Rase (Raase), Jørgen Mortensen, døbt i N. S. $21/4$ 1697, S. a. Morten Jørgensen (der i Kirkebogen ikke anføres med noget Kendingsnavn) og Hustru Johanne Clausdatter, begr. i N. S. 1752. D. $26/6$ 1702 døbt en Søster til ham, nemlig Jahan. — Søren, fik i N. S. døbt følgende Børn: Maren $29/1$ 1688, Dorothea $17/8$ 90, og Laurits $30/12$ 94; hans Hstr. begr. $29/1$ 1696 (28 Aar 2 Md. 13 D.). — Slægten levede endnu i N. S. i Slutningen af det 19. Aarh. Dens sidste Medlem der var vistnok Malermester J. B. Petersens Hustru Christiane.

Roed, Laurits, Tjenestekarl (Mdt. 1673) hørte antagelig til den Slægt Roed, der boede i Lindholm.

Rold, Jens Pedersen, Husmd. (Matr. 1664).

Rydtzund, Christen (Mdt. 1660).

Samsing, Jesper Jensen, blev 1686 i N. S. g. m. Else Jensd., som bl. a. den $6/4$ 1696 paa Aalborg Byting lod lyse efter ham, der tidligere havde boet i Sundby, men for 9 Aar siden var rejst bort derfra.

Skauboe, Anders Nielsen, fik d. $22/8$ 1697 døbt Døtrene Karen og Anne. — Laust Nielsen, Husmd. (Mdt. 1677 og 82); † 1691, da der blev betalt 1 Mrk. til Kirken for Klokkeringning ved hans Jordefærd den $20/2$. Han blev 68 Aar 3 Mdr. gl. — Niels Lauridsen, Husm. (Jdb. 1618—46). — Maren, Niels Skauboes Hstr., blev begr. i N. S. $8/1$ 1734 (75 A. 3 M. 5 D.).

Scheel (Schiel, Skeel osv.), Christen Ibsen eller Jepsen, Sandemand i Aalborg Birk 1633, blev i Slaget 1644 udplyndret. — Jens Nielsen, Husm. (Mdt. 1673), begr. $16/7$ 95 (76 Aar). — Jep Christensen (Aalb. Tgb. $27/6$ 1663). — Niels Jensen, fik den $17/10$ 1697 døbt Datteren Karen.

Sjælland, Christen Jensen, om hvem det d. $15/6$ 1635 paa Aalborg Byting blev bevidnet, at han var saa forarmet, at han ikke kunde udgive sine Bøder for det Kvindfolk, Mette Christensdatter, han havde avlet Børn med. Den $17/8$ s. A. blev der afhjemlet en Synsforretning angaaende Læssioner, som han havde tilføjet det nævnte Barn, Anne og dets Moder („blaa Slag“ og andre „Saarmaal“ i Ansigtet).

Strængesen, Bendt, Husmand (Mdt. 1660—73) g. m. Anne Christensd., der 1677 var Enke (Mdt. paa Krigsstyr) og med hvem han havde Sønnen Strange og 2 Døttre.

Sort, Simon, nævnes i Mdt. 1673 som Tjenestekarl; begr. $2/9$ 1688 (60 A. 2. U.).

Sundby, Peder Jensens Enke, Husfæsterske (Aalb. Tgb. $14/3$ 98).

Svenske (Svensch), Anders, g. m. Anne Søfrensd. (Mdt. 1660 og 72). — Anders Laursen, Slagter (Jfr. Bolet Nr. 10), g. m. Johanne Christensdatter (Aalb. Tgb. $6/3$ 1693). — Anders Sørensen (Aalb. Tgb. $9/2$ 1763). — Hans Lauritsen, blev den $18/10$ 1696 g. m. Maren Nielsd. (begr. $5/8$ 1717, 59 Aar gl.). Han fik døbt Børnene: Laurits $28/6$ 88, Peder $5/3$ 90 og Anne $31/7$ 98. — Jens (Chr. V.s Matr.) fik $18/11$ 1688 døbt Datteren Maren, blandt hvis Faddere var Peder Andersen Svenske og Per Sørensen Svenske. — Jens Laursen (1618). — Jens Sørensen (Aalb. Tgb 1698). — Karen (Mandt. 1677). — Kirsten (Mandt. 1672). — Laurids Jensen (Mdt. 1672—82). — Peder Andersen (Mdt. 1672—82). — Peder Sørensen (Mdt. 1682), fik døbt Børnene: Søren $10/6$ 1688 (blandt Fadderne var Peder Svendsch af Aalborg), Jens $22/3$ 91 og Anne $17/2$ 95, — Søren (Aalb. Tgb. $17/3$ 98); begr. $21/3$ 1707 (60 Aar); rimeligvis identisk med Søren Jensen Svenske (Mdt. 1672—73).

Tørslef, Christen Madsen, fik døbt Børnene: Maren, Mads og Mads, henholdsvis $^{22}/_8$ 1697, $^{24}/_9$ 98 og $^{15}/_3$ 1705.

Vorbjerg, Bertel Laursen, var Peder Dyrskjøts i dennes Breve til Biskop Jens Bircherod ofte omtalte Slægtning. Han var S. af Gaardfæster Laurs Pedersen i Vorbjerg, og hans Farfader var Peder Laursen, der ligeledes var Gaardfæster i Vorbjerg, hvor han døde i Aaret 1657, 80 Aar gl. Nævnte Peder Laursen havde tidligere ejet Gaarden Nørre Raunstrup i Ørum Sogn, der gennem flere Slægtled havde tilhørt hans Familie; han var g. 1. med Dorthé Laursdatter af Nørhalne (f. 1588 † 1627 paa Nørre Raunstrup, begravet i Ørum Kirke under sin Plads dersteds). Efter hendes Død flyttede han til Vorbjerg og giftede sig omtrent ved samme Tid med Maren Nielsdatter, D. a. Hr. Niels Jensen (Mørck) af Rævdal i Dronninglund Sogn og Søster til Mester Erik Nielsen, Sognepræst til Hammer. Hun døde 1654 og blev begravet i Sundby Kirke. Bertel Laursen Vorbjerg var Fætter til Peder Dyrskjøt, idet Peder Laursens Datter af 1. Ægteskab, Maren, var gift med Lars Dyrskjøt og Moder til Peder Dyrskjøt. Af Bertel Vorbjergs Børnes følgende to at være døbt i Sundby Kirke: Niels, d. $^{6}/_8$ 1693 og Heli d. $^{10}/_2$ 1695. Fadderne til den førstnævnte var Anders Slagter, Anders Skaubo, Søren Jensen i Vorbjerg, Else Sofie (Brems), Poul Nielsens og Niels Bendsens Hustru, og til den sidstnævnte Søren Jensen i Vorbjerg, Laust Mortensen, Else Sofie Brems og Maren Hellesdatter. B. V.s Hustru døde i N. S. 1717, 63 Aar gl., og det maa vistnok være ham der den $^1/_1$ 1720 blev begr. smstds., 73 Aar 11 Mdr. gl., uagtet han ved den Lejlighed i Kirkebogen kaldes Bertel Laursen Ladefoged.

VI. ERHVERV.

A. Landbrug.

Hovederhvervet var for Landsognenes Vedkommende naturligtvis Landbruget, og det samme kan vel ogsaa nok siges at have været Tilfældet med Hensyn til selve Nørresundby. Her var der ganske vist foruden Bolsmændene, mellem hvem Bymarken var fordelt, et betydeligt Antal Gadehusmænd, til hvis Huse der, bortset fra en Kaalgaard, slet ikke hørte nogen Jord, men der har paa den anden Side været adskillige af disse Gadehusmænd, der i større eller mindre Omfang har drevet Landbrug. Det fremgaar saaledes af Markbogen, at 12 af dem ved deres Huse har haft en større eller mindre Toft, paa hvilken der hvert Aar saaedes Byg; endvidere ses det af en Jordebog af 1695 over det Stürckeske Regiments Gods, at 5 Ejendomme i Lindholm da var bortfæstede til Husfolk fra Sundby, nemlig Halvparten af Nr. 1 (Hk. 3 T. 2 S. 2 F.), Halvparten af Nr. 8 (Hk. 2—1—3—0), Nr. 11 (Hk. 2—6—1—1), Nr. 15 og 16 (hver Hk. 4 S. 1 F.). Paa den nævnte Part af Nr. 8 var der ingen Bygninger, men Brugeren førte Avlen til Sundby, hvilket ogsaa gjaldt Nr. 15 og 16, medens der paa de andre Ejendomme var saavel Avlsbygninger som Stuehuse. Vi ser dernæst i Tingbøgerne adskillige Eksempler paa, at de Sundby Husmænd havde Jord i Fremleje i Nærheden af Byen, skønt det — som det fremgaar af Kolding Reces 1558 § 42 — ikke var tilladt en Fæstebonde at leje sin Jord ud til andre; men muligvis har man dog

ikke altid vaaget saa nøje over, at denne Regel blev strængt overholdt. I Aaret 1635 blev dog Christen Jensen Willumsen i Lindholm af Lensmanden draget til Ansvar for Fremleje af sit Fæstejord, og det oplystes da ved et Tingsvidne af $\frac{3}{11}$ s. A. bl. a., at de tre Husmænd i Sundby, Christen Pedersen paa Gaden, Christen Sponmager og Niels Pedersen, hver havde besaaet en af Chr. Willumsens Agre paa Gejbjerg til 8 Skp. Byg, Niels Pedersen yderligere en Ager paa Strubbjerg til 1 Td. Byg, en Tjenestekarl i Lindholm en Ager til 8 Skpr. Byg, Christen Hansen, Husmand i Sundby, 2 Agre i Fladdal til 2 Tdr. Byg, 1 do. til 8 Skpr. Byg samt en do. i Korsager til 1 Td. Byg. Endvidere havde Bolsmand Christoffer Mortensens Enke i Sundby 2 Agre paa Langager, „som di (c: C. M. og Enken) hafr haft udi Brug udi 24 Aar“. Endelig havde Husmand Ebbe Jensen i Sundby det paagældende Aar af Chr. Willumsen lejet en Ager, som han havde ført Gødning paa og gødet, og ovennævnte Christen Pedersen i Sundby en anden Ager, som han ligeledes havde ført Gødning paa, af hvilken sidste Ager Lejeren skulde give 14 Dr. i Leje. Christen Willumsen selv forklarede, „at han havde undt forne Chr. Pedersen paa Gaden den første Kjærve for samme Møg og Giøn, han havde ført paa samme Ager“, og „at hvad de Ager sig belanger med Mette Jensdatter i Sundby, haver han unt hinder for en Summa Penge, hans sal. Fader var hinder og hindes Mand skyldig, og han nu siden haver undt hinder for en billig Leje“. Foruden til de nævnte Folk fra Sundby havde Chr. Willumsen iøvrigt ogsaa bortlejet Jord til forskellige Gaardmænd i Lindholm, og Delefogden paa stod ham nu dømt til at have sit Fæste forbrudt, men det kom dog vist ikke til at gaa saa galt, da han endnu 1646 stod opført som Fæster af Gaarden.

Om et andet Tilfælde af Jordleje vidnede Chr. Pedersen i Sundby den $\frac{9}{5}$ 1631 paa Aalborg Byting, „at Aar 1630 den 4. Januarii var han i Christen Hansens Hus i forne Sundby, og der havde den Niels Ibsen, som boede i Ut-

trup, bekendt, at for^{ne} Jens Jensen (Husmand) i Sundby havde lied en Ager af hannem, som kaldes Sønder Langager, der ligger til det Boleg i Uttrup, som for^{ne} Nies Ibsen iboede udi 4 Aar, og lofved for^{ne} Jens Jensen sammetid at giive for^{ne} Niels Ibsen 4 Daler af samme Ager og hver Aar levere hannem 1 Daler, og var Jens Christoffersen i Uttrup, som nu boer paa samme Boleg, som samme Ager tiligger, sammetid tilstede i for^{ne} Christen Hansens Hus og bevilged og samtykte, at for^{ne} Jens Jensen samme Ager skulle nyde, bruge og beholde udi 4 Aar, eftersom for^{ne} Niels Ibsen og han derom forligt er.“ Jens Christoffersen benægtede dog at have afstaaet Ageren til Jens Jensen eller givet noget Samtykke som det omforklarede.

Husmand Mikkel Sørensen i Sundby havde iflg. Aalborg Tgb ¹⁷/₁₁ 1634 da noget Jord til Leje hos 2 Gaardmænd i Lindholm, paa hvilket han dyrkede Rug og Byg, og 1641 havde Simen Jensen Færgemand i Sundby, der ligeledes var Husmand, lejet en Ager i Korsager paa Lindholms Mark af Peder Roed i Lindholm, paa hvilken Ager der efter et den ¹²/₄ s. A. afhjemlet Skøn kunde „falde“ 16 Skpr. Byg. Fremdeles omtales det under en Arvesag 1639, at den ovennævnte Mikkel Sørensen endnu havde Jord i Leje og Brug¹). Endelig kan den Omstændighed, at flere af Husmændene i Sundby efter Kop- og Kvægskattemandtallene fra 1680erne holdt Heste og Køer, jo ogsaa tyde paa, at de har drevet lidt Landbrug, om end de har haft Adgang til Afbenyttelse af Byens vestre Fællede til Græsning, hvad de vides at have haft i det 18. Aarh.

Dyrkningen af Jorden fandt, som andre Steder i Landet paa den Tid, Sted i Fællesskab, undtagen for de saakaldte Ensædegaardes Vedkommende. Af disse var der i Sundby og Hvorup Sogne kun 2, nemlig Gildsig og Hvorupstorp, der havde deres særskilte Jorder, men muligvis har de dog paa enkelte Omraader, som med Hensyn til Moser, Heder

1) Aalb. Tgb. ¹⁷/₁₀ 1639.

o. l. haft Fællesskab med Nabobyerne. Jordbrugerne i Sundby, Uttrup, Lindholm og Hvorup udgjorde derimod hver sit Grandelag, muligvis ogsaa Vorbjerg, skønt det ikke ses, om den har været selvstændig eller i Grandelag med Lindholm; det første er vel nok det sandsynligste, da den havde sine særlige Marker. Ethvert saadant Grandelag havde sin skrevne „Granderet“ eller „Vide og Vedtægt“, der foruden at være en Slags Politivedtægt eller Ordensreglement indenfor det paagældende Omraade, indeholdt detaillerede Bestemmelser om Ordningen af den fælles Drift af Jorderne. Om Søndagen efter Kirketid samledes som Regel Lagets Medlemmer („Granderne“) et eller andet Sted i Landsbyen for at holde „Grandestævne“, hvor de saa under Forsæde af en Grandefoged drøftede Landbrugets Tarv m. v.

For Vendsyssels Vedkommende er der i det hele kun opbevaret temmelig faa af de nævnte Vider, og af disse kendes formeentlig kun een eneste fuldstændig fra Kjær Herred, nemlig Granderetten for Stade By, saaledes som den foreligger ved Omarbejdelsen af $14/4$ 1733 efter en Afskrift i samme Herreds Tingbog fra 1734¹⁾; og hvad der iøvrigt findes indført i Tingbøgerne af andre Vider der fra Herredet, er kun enkelte Brudstykker. Hvad særlig angaar Grandevæsnet i det 17. Aarhundrede, er der under Kapitlet om Retshaandhævelsen omtalt en Episode fra Lindholms Grandestævne, hvoraf man ser, hvorledes det kunde gaa til i Tilfælde af en Grandes Overtrædelse af Videns Bestemmelser. Følgen af en saadan Overtrædelse var en større eller mindre Bøde, der i Mangel af mindelig Betaling blev inddrevet ved Pantning, hvilken Forretning undertiden kunde give Anledning til voldsomme Optrin eller Processer, under hvilke den pantede gerne søgte at give det Udseende af, at han havde været Genstand for Vold eller endog Røveri.

Hvorup Bys Granderet omtales i Kjær Hrds. Tgb. $17/6$

¹⁾ Aalb. A.s Aarb. 1920 S. 317 ff.

1645 i en Sag, under hvilken Herskabet paa Vang havde indstævnet Grandefogden i Hvorup, Bertel Andersen, og menige Hvorups Grander til at give Møde paa Tinge med deres Granderet for at paahøre Vidneførsel angaaende ulovlig Tørvegravning ved „Hvorup brou“, begaaet af nogle af de nævnte Grander. Bertel Andersen gav da ogsaa Møde, men han var „kommen saa hastig bort“, at han ikke fik Granderetten med sig, og Anders Jensen i Hvorup forklarede, at han ikke vidste, om det fandtes forbudt i deres Granderet at grave Tørv sønden Hvorup Bro¹⁾. Men Fogden paa Vang, Jes Andersen, der havde en bedre Hukommelse, vidnede, at han den 9. s. M. var tilstede hos Las Jensens og der hørte Granderetten blive oplæst, samt at det deri fandtes forbudt at grave paa de Steder sønden Hvorups Bro under Straf af en Tønde Øl til Granderne og 3 Mrk. til Husbonden.

Om Grandevæsnet i Uttrup faar vi lidt at vide gennem en Sag, der den ¹³/₁₂ 1689 blev foretaget paa Kjær Herredsting. Gregers Høg til Vang havde ladet indstævne Jens Laursen i Uttrup, — antagelig Grandefogden —, tilligemed menige Grander sammesteds, fordi de havde pantet hos en af hans derboende Fæstere ved Navn Jørgen Jensen, hvem de havde frataget et „Nedgarn“. Desuden var Jens Laursen særlig indstævnet, fordi han skulde have overfaldet Jørgen Jensens Søn, Jens Jørgensen, med „ulovlig Gewer med en blot Korre og giort hannem blodig Saar“. Herom berettede den nævnte Jens Jørgensen, at han efter sin Fader Jørgen Jensens Befaling var gaaet op til Jens Laursen at forhøre, hvordan det skulde være med Garnet, som de havde pantet fra hans Fader, eftersom det var i Jens Laursens Hus. Den Tid han saa kom i Jens Laursens Gaard, kom Jens Laursen kørende i Gaarden, gik saa til ham, og de „snakkede og teede vel med hverandre“. Saa gik Jens

1) Denne betegnes § 291 i samme Tingb. som »den Brou och Waase, som løber ad Vadombs Mølle«.

Laursen først ind ad sin Dør, og Jens Jørgensen bag efter. Den Tid han saa kom ind i Stuen, båd Jens Laursen ham, han skulde sidde paa Bænken; der var bedre at sidde end paa Kisten. Han spurgte saa Jens Laursen, hvorledes det skulde være med Garnet, om han kunde faa det igen eller ej, hvortil Jens svarede, at det kom ham intet ved. Jens Jørgensen svarede ham igen, at efterdi han var størst Aarsag til, at de havde pantet det fra hans Fader, kom det ham ogsaa ved. Herpaa svarede Jens Laursen: „Nu skal Du faa det at vide“, gik saa til hans Skab, tog Grandebogen ud og læste op i den, at de skulde give 9 Mrk., førend de fik Garnet igen, og sagde ydermere, at han havde spurgt, at de vilde klage det for deres Husbonde, og nævned Husbondens Navn, velb. Gregers Høg, 2 eller 3 Gange. Saa sagde Jens Jørgensen: „Mig tykkes, I agter vores Husbond svor ringe“. Da svarede Jens Laursen: „Gregers Høg er en erlig Mand, men Du er en Schelløm oc en Hundsodt“. Jens Jørgensen svarede ham, at det skulde han bevise. Saa tog Jens Laursen en Ildpande og slog Jens Jørgensen i Hovedet med. Straks derefter sprang Jens Laursen hen og tog sin Kaarde og gjorde ham de omhjemlede Saar paa hans Haand og Fingre og forfulgte ham med Hug og Slag gennem 3 Døre og ud af Gaarden og siden ovenfor Byen. Efter at Jens Jørgensen havde beediget denne Forklaring, fremstod Jens Laursen og fremlagde „en Grandebog under Utrup Grander dieris Naufnis Undertegnelse oc hostrøgle Zigneter“. Den var dateret 1. April 1686 og der citeres i Tingbogen dens 32. Post, der lød saaledes:

„Item huilken Mand, som icke yder sin Hyrdepenge, Tyrepenge och andre Penge, som til Byens Nøte schal brugis, nor Grandfogden hannen tilsiger, bøde for, huer Gang saa scher, 2 Mrk. til Granderne och til Kiercken 1 Mrk., men lader hand sig pante derfor, da bøde han til Granderne 6 Mrk. och til Kiercken 3 Mrk.“

Til denne Bestemmelse henholdt Jens Laursen sig og

mente, at Jørgen Jensen havde at holde „Viid og Vedtægt“ ligesom hans andre Naboer.

Paa Jordfællesskabets Tid havde den enkelte Ejendom ikke sin Sædejord liggende som et samlet Hele, men hver Bys Mark var inddelt i saakaldte „Vange“, „Aase“ eller „Fald“ og disse igen i Agre, af hvilke hver Ejendom kunde have en eller flere paa hver Vang, saaledes at Jordtilliggen- det kunde være i højeste Grad adsplittet. Vil vi nu først se paa Fordelingen af Agrene paa Sundbys Mark, turde det være vanskeligt at spore noget System heri. Af Bols- mændene her, — Gaarde eller Huse med Markjord fandtes jo ikke —, havde paa Markbogens Tid f. Eks. Præsten: Agrene Nr. 4—7 og 11—12 paa Sandagrene, ingen paa Kirkeagrene, Medens Agre eller Mølagrene, Nr. 13 og 18 paa Krogagrene, Nr. 1, 9, 15, 16, 19 og 21 paa Kornbak- kens Agre, ingen paa Skandsebaarerne, Nr. 1 og 2 paa Korsagrene, Nr. 2, 9, 10 og 14 paa Nymarks Blok og Nr. 10, 11, 19, 33 samt 43 paa Nymarksagrene.

Stefan Jørgensen: Nr. 20 paa Sandagrene, 9 og 10 paa Kirkeagrene, 1 paa Medens Agre, 1 og 2 paa Mølagrene, 5 paa Krogagrene, ingen paa Kornbakkens Agre, 22 paa Skandsebaarene, ingen paa Korsagrene eller Nymarks Blok, 15, 21 og 36 paa Nymarks Agre.

Løve Rasmussen havde Nr. 22 paa Sandagrene, 3 og 4 paa Kirkeagrene, 4 paa Medens Agre, 9 og 10 paa Møl- agrene, 4 paa Krogagrene, ingen paa Kornbakkens Agre, 16, 23 og 34 paa Skandsebaarerne, ingen paa Korsagrene eller Nymarks Blok, samt Nr. 7, 20 og 34 paa Nymarks Agre.

Paa lignende uregelmæssig Maade var de øvrige Bols- mænds Agre fordelt, og vil man betragte Rækkefølgen af Bols- mænd, der er opført i Markbogen som Brugere af Ag- rene inden for det enkelte Fald, vil man heller ikke i disse Rækker finde nogen Regelmæssighed, dog at Mændene i Matr. Nr. 4 og 8 hyppigt har deres Agre liggende Side

om Side, hvilket let forklares derved, at disse to Bol, som andensteds omtalt, tidligere havde hørt sammen. I Lindholm var Agrene ogsaa temmelig uregelmæssigt fordelt, naar undtages Nymark, hvori hver Gaard (eller Bol) havde 2 Agre, dog ikke samlet, men saaledes, at Bækken gik 2 Gange igennem; denne Regelmæssighed har sikkert sin Grund i, at Nymark, som Navnet antyder, var den senest opdyrkede og altsaa senest fordelte.

I Vorbjerg, der jo oprindelig ikke var nogen By men en stor Gaard, som blev delt i 4 lige store mindre Gaarde, var Agrene fordelt i en senere Tid, hvilket da ogsaa spores i, at der indenfor hver Vang var tildelt de paagældende Gaardmænd nogenlunde ligeligt og i samme Rækkefølge. I Hvorup var de derimod fordelt paa lignende uregelmæssige Maade som i Sundby, men i Uttrup for alle Vanges Vedkommende regelmæssigt og følgende ganske den samme Orden, i hvilken de forskellige Ejendomme sammesteds er opført i Matriklen, ρ : først Ejendommene i „Nørre Uttrup“ fra Nr. 1—7 og derefter Gaardene i „Sønder Uttrup“ fra Nr. 1—3. Den første af dem var Nørgaard, altsaa den nordligste Gaard, og den sidste var en Halvgaard sydligst i Byen. Vi ser heraf, at Uttrup hørte til de saakaldte „rebede“ eller „solskiftede“ Byer. Den Form for Jordfordeling, man kalder Solskifte, bestod i, at Byens Gaarde fik tildelt Jord i Marken efter deres Beliggenhed i Forhold til Solen, i hvilken Henseende man, eftersom Byen havde Retning i Nord og Syd eller Øst og Vest, regnede henholdsvis den sydligste eller østligste Gaard for liggende „nærmest Solen“, og Forholdet blev herefter — ved en By, der laa i Syd og Nord —, det, at indenfor hver Vang den nordligste Gaard havde sin Ager stødende op til den næst nordligste Gaards Ager, der igen stødte op til den 3die nordligste osv., dog saaledes, at Rækken kunde gentage sig 1 eller flere Gange indenfor den enkelte Vang, eftersom denne var stor til, og at hvert Led i Rækken ikke behøvede at være af ens Stør-

relse eller at bestaa i kun 1 Ager; men Fordelingen kunde f. Eks. ogsaa se saaledes ud: 2 Agre til Nr. 1 (Helgaard), 2 Agre til Nr. 2 (Helgaard), 1 Ager til Nr. 3 (Halvgaard), 2 Agre til Nr. 4 (Helgaard) osv. — I Uttrup var iøvrigt Forholdet det, at ikke alle Vange sluttede med det sidste Nr., men Rækken fortsattes da i en følgende Vang. — Denne Jordfordelingsmaade skal efter Søgkyndiges Mening være opstaaet i den ældre Middelalder og omtales allerede i Valdemars jyske Lov; det kan meget vel tænkes, at denne Ordning for Uttrups Vedkommende er den oprindelige, idet denne By efter Navnet at dømme godt kan antages at hidrøre fra den ældre Middelalder. I Hvorup synes der, ligesaa lidt som i Sundby eller Lindholm, nogensinde at have fundet en saadan Rebning Sted, i hvert Fald ikke for hele Byens Vedkommende, og det maa vel derfor antages, at Uttrup er den yngste af disse to Udflytterbyer.

Jordfællesskabet viste sig bl. a. deri, at Bymændene ikke kunde dyrke deres Jord efter eget Forgodtbefindende, men var forpligtede til heri at gaa frem efter en fælles Plan, som blev truffet ved Raadslagning paa Byens Grandestævne. Ved Foraarstid var det saaledes en Regel, at der for samtlige Vange skulde opsætte Indhegning, for at ikke den tilsaaede Jord skulde forstyrres af Byens Kvæg eller paa anden Maade, og denne Gærdselspligt paahvilede Granderne anpartsvis efter Størrelsen af deres Andel i Bymarken. Ogsaa Tofterne blev omgærdede, men dette maatte hver især selv besørge for sit Vedkommende. Til Gærdsel brugtes flere Steder Materiale fra Skovene, men i Sundby og Hvorup, hvor der jo var skovfattigt, maatte man opføre Diger af Græstørv. Høsten skulde ligeledes finde Sted samtidigt for alles Vedkommende, og naar den var til Ende, blev Gærderne fjernet, — hvilket man kaldte at „opgive Ævret“ —, Byens Kreaturer blev derefter under Opsyn af den fælles Byhyrde drevet ind paa Stubmarkerne for at græsse der, og Markerne henstod derefter uden Hegn til næste Foraar.

Dyrkningen af Markerne kunde finde Sted efter forskellige Systemer, som det saakaldte „Trevangsbrug“, der bestod i, at den paagældende Mark i 2 Aar efter hinanden blev besaaet med henholdsvis Byg og Rug (eller omvendt), og det 3die Aar henlaa udyrket til Græsning, hvorefter der begyndtes forfra i samme Følgeorden, og „Alsæddriften“, der bestod i, at Jorden stadig var under Avl uden at hvile. Denne sidste Fremgangsmaade brugtes paa Markbogens Tid i Sundby, naar undtages Sandagrene, der 2 paafølgende Aar blev besaaet med Havre for derefter at hvile i 10 Aar, og Skandsebaarerne, der 1 Aar blev besaaet med Havre for derefter at hvile i 16 Aar. Paa Lindholms Marker anvendtes hverken Trevangsbrug eller Alsæddrift, men hver Vang var under Sæd i mindst 3 Aar for derefter at hvile i 2 Aar eller længere. 8 af Vangene samt Husmændenes Tofter var saaledes under Dyrkning 3 Aar i Træk, hvorefter de hvilede i 6; Rysling dyrkedes og hvilede henholdsvis 3 og 7 Aar, Kjærsagrene 3 og 9, Bysagrene og „Gaasesmitager“ 3 og 10, Over Rysling og Arkildsdal 3 og 12, Korsagerfald 4 og 2 og Fladagerfald 4 og 4. — Paa Gildsigs Marker var Systemet et lignende; her dyrkedes de 4 af Markerne i 4 Aar med 6 Aars Hvile, og for de øvrige 3's Vedkommende var Tallene 3—8, 2—8 og 2—10. — For Vorbjergs Vedkommende angives det i Markbogen, at de 3 Vange, Lundsvangen, Springbakken og Follerager efter Gøden besaaedes 1 Aar med Rug, 1 Aar med Byg, 1 Aar med Havre, hvorefter de hvilede i 6 Aar, Nedre Indland, Flør Agrene og V. Knokholt besaaedes efter Gøden 2 Aar i Træk med Byg, det 3die Aar med Havre og hvilede saa i 8 Aar, Øvre Indland og Nymark behandledes paa samme Maade med den Forskel, at der 2det Aar blev dyrket Havre i Stedet for Byg. V. og Ø. Kammerdal samt Knokholt brugtes — de to førstnævnte uden Gøde — 2 Aar i Træk til Havre og hvilede derefter i 12 Aar. — Hvorup Bys Marker brugtes paa følgende Maade, alle efter for-

udgaaende Gøde: Risbæragrene, Grøndal, Nørretoft Fald og Byrisagrene: 1 Aar Byg, 2 Aar Rug, 1 Aar Havre og 4 Aars Hvile; Kirketoffald: 1 R, 1 B, 2 H, 4 Hvile; Kaalgaardsagrene: 1 B, 1 R, 1 B, 1 H, 5 Hvile; Folder- og Halsigagrene, 1 B, 1 R, 2 H, 8 Hvile; Digesagrene, Vangen og Søndertoftagrene: 1 B, 1 R, 1 H, 4 Hvile; Lynghøjagrene: 1 B, 1 R, 1 H, 6 Hvile; Slagtoften: 1 R, 2 H, 10 Hvile, og Korsager, der var „udi Hedejord opbrudt“, 2 Aar til Havre med 12 Aars Hvile. — Markerne til Hvorupstorp dyrkedes i 4 Aar, for en enkelts Vedkommende dog kun 3, og hvilede i 4—6 Aar. — Af Uttrups Marker havde Brenningens Fald, Stenovns Fald og Saanens Fald Sædskiftet 1 B, 1 R, 1 B, 1 H med en Hvile af henholdsvis 4, 6 og 8 Aar; Langagerfald 1 B, 2 R, 1 H med 4 Aars Hvile; Heldens og Hørfrøens Fald 1 R, 1 B, 1 H med henhv. 10 og 6 Aars Hvile; Biergeagerfald tilsaaedes 2 à 3 Aar med Havre og hvilede saa i 12 Aar, og en Toft, der laa norden for Nørgaard, i 3 Aar med Havre og hvilede i 10 Aar.

I Matriklen af 1662 var Udsæden i Sundby Sogn ansat i Hartkorn til 120 Td. 6 Sk. 1 F. 1 Alb., og i Hvorup Sogn til 55 Td. 7 Sk. 2 F. 2 Alb. De enkelte Bol i Sundby er sammesteds opført med en Udsæd af $1\frac{1}{2}$ —2 Td. Rug og $3\frac{1}{2}$ —4 Td. Byg; de 3 Ejendomme i Sønder Uttrup kunde hver saa 3 Td. Rug, de to Helgaarde hver 6 og Halvgaarden $1\frac{1}{2}$ Td. Byg, Gildsig 4 Td. Rug, 2 Td. Byg og 1 Td. Havre, hver af Gaardene i Vorbjerg 6 Td. Rug 4 Td. Byg og 6 Td. Havre, og Gadehuset sammesteds 2 Td. Byg. Af Lindholms Ejendomme saaede Lindholmsgaard 5 Td. Rug, 10 Td. Byg, og de øvrige Gaarde som Regel 3 Td. Rug, 4—6 Td. Byg; kun ved 3 af dem nævnes Havre, nemlig henholdsvis 2, 2 og 1 Td. Halvgaardene saaede gennemgaaende hver $1\frac{1}{2}$ à 2 Td. Rug og 3—4 Td. Byg. Af 4 halve Bol, der hver saaede 1 Td. Byg, kunde det ene yderligere saa $1\frac{1}{2}$ Td. Havre, og to af de andre

henholdsvis 1 og $1\frac{1}{2}$ Td. Rug. Hvoruptorps Udsæd var 5 Td. Rug, 4 Td. Byg og 4 Td. Havre. I Uttrup, Hvorup Sogn, („Nørre Uttrup“) kunde hver af de 6 Helgaarder saa 3—4 Td. Rug og 3 Td. Byg, medens Halvgaardens Udsæd angives til 2 Td. Rug og 3 Td. Byg. Endelig havde Hvorup Bys Gaarde hver en Udsæd af 4 Td. Rug, 2—3 Td. Byg og 2—3 Td. Havre, dog at der for en enkelts Vedkommende ikke angives nogen Udsæd i Havre. 3 som „Bol“ betegnede Ejendomme sammesteds saae hver 2 Td. Rug $1—1\frac{1}{2}$ Td. Byg og 1 Td. Havre.

Andre end de nævnte 3 Kornsorter ses ikke at have været dyrket paa disse Steder i ældre Tid, navnlig heller ikke Hvede, der ganske vist lige fra Middelalderen har været dyrket her i Landet, men kun sjældent og ikke i noget større Omfang. Af andre Nytteplanter har man paa Sundbyegnen muligvis dyrket Hør, hvorpaa kunde tyde Stednavne som „Hørfløens Fald“ paa Uttrup Mark og „Hørjorden“ eller „Hørhaven“ paa Lindholms Mark, navnlig det sidstnævnte, der var Navnet paa et mindre Stykke Jord, som var afsondret fra Vangene¹⁾. — Med Hensyn til Bøndernes Humleavl og øvrige Plantning bestemte Recessen af 1558 Art. 59, at enhver Bonde, eftersom „Lejligheden“ var, skulde være pligtig til hvert Aar „udi det mindste at legge fem Humlekuler, tre Emper (o: Ymper) Abild, Pærer eller andre gode Treer och der til met plante ti Piler eller och halve forbröt en Mark for hvert, hand forsømer af denem, til sit Herskaf“. Denne Bestemmelse indskærpes ved aab. Brev af $14\frac{1}{5}$ 1619, der motiveres ved, at den faktisk kun i ringe Grad eller slet ikke blev efterkommet, og paalægger Lensmændene at føre strængt Tilsyn med Overholdelsen; og det hedder i Brevet, at, hvor Bønderne ikke har eller kan med Rette eller menige Lodseiers Bevilling indtage mere Rum, da skal de anbringe de nævnte Kuler og Træer i

1) Jfr. Aarb. for dansk Kulturh. 1899 S. 151 f. f.

Marker langs deres Gærder. Det var aabenbart i Anledning af dette aabne Brev, at der i Aaret 1621 paa Foranledning af Lensmanden blev afholdt Synsforretninger i samtlige Kjær Herreds Sogne, hvilket havde til Følge, at der vankede en hel Del Bøder til de efterladende, ligesom Paabudet i det hele ikke synes at have været overholdt i ret mange Aar forud, men de fleste af Bønderne havde dog plantet noget, nogle endog 20 Frugttræer, medens 10 saadanne var ret almindeligt, og af Humlekuler havde enkelte Gaarde anlagt op til 40 Stkr. Om Forholdene i Sundby foreligger der intet, men for Landsogdenes Vedkommende meddeles der følgende i Synsforretningen, der blev afhjemlet d. $12/6$ 1621 og vedrører Aalborghus' Bønder:

„H u o r u p Sogen: Las Jensenn i Huorup 5 Kuller, 20 Ymper; Peder Andersenn nogen Threer och Kuller nyligen er sat, syunis ringe Lelighied; Jens Jensen 20 Threer och Ymper, Homelkuller nyligen lagt; Joen Andersen 10 Threer, 5 Kuller nyligen lagt; Anders Nielsen 10 Threer, 5 Kuller nyligen lagt. W o r d b e r g: Anders Bertelsen 20 Ymper och flere, och 5 Kuller nyligen lagt, Jens Rasmussen 10 Kuller nyligen lagt, 10 Pilestager, syunis ring Lelighied; Hans Nielsen en Ymp och 10 Kuller nyligen lagt, noch 3 Kuller ved Magt; Peder Lauersen 10 Kuller, 5 Piller nyligen sat. L i n d h o l m: Jens Madsen 5 Piller och 5 Homelkuller nyligen lagt, Christen Christensen 10 Threer och 10 Kuller nyligen lagt; Jens Villemssen 10 Threer och 10 Kuller nyligen lagt; Anders Hansen 10 Threer och Kuller nyligen lagt; Peder Ibsen 10 Threer, 5 Kuller nyligen lagt; Christen Christensen 2 Threer och 10 Kuller nyligen lagt; Jens Christensen ingen Kuller eller Threer, syunis ring Lelighied; Margrethe Piersdother 5 Kuller nyligen lagt och 5 Piller; Peder Madsen 10 Threer och Ymper, 10 Kuller nyligen lagt. Jens Piersen ingen Kuller eller Threer, synes ingen Lelighied; Niels Rasmussen 2 Homelkuller, 5 Threer; Christen Jensen 5 Ymper, 5 Homelkuller nyligen lagt; Mekil Søfrensen 5 Kuller nyligen lagt och ingen Threer; Niels Lauersenn 20 Threer, 10 Kuller nyligen lagt; Las Nielsen 10 Kuller, 10 Ymper vel ved Magt; Morten Nielsen 5 Piller, ingen Kuller; Morten Lauersen 4 Piller, ingen Kuller;

Clemend Søfrensen ingen Ymper eller Kuller; Olluf Jensen et Thre, ingen Kuller; Christen Wollesen et Thre och 3 Kuller nyligen lagt Wtrup: Morten Smed 5 Kuller, nyligen lagt; Jacob Nielsen 5 Piller, ingen Kuller.“

Det har aabenbart ikke været nogen imponerede Have-dyrkning, der i hine Tider blev drevet i de to Sogne. Blomsterhaver eller „Rosengaaarde“ omtales slet ikke, og kun et enkelt Sted, nemlig i Markbogen, nævnes en Urtehaver; den hørte til Hvorupstorp og laa sønden for Gaarden, medens der nord for denne tiliige forefandtes „fornøden Kaaljord“. Af dette synes der derimod overalt at have været tilstrækkeligt, og det siges for Sundbys Vedkommende udtrykkeligt, at saavel Bolsmænd som Husmænd var forsynede med fornøden Kaaljord til deres Boliger.

Efter Matriklen af 1662 var Lindholm By daarligst stillet i Henseende til Høavl. Her var Hovedreglen den, at Helgaardene kun kunde avle 2 Læs Hø og Halvgaardene 1 Læs; 1 Helgaard var dog ansat for 3 og en enkelt Halvgaard for 9 Læs, men der var ogsaa nogle, der slet intet kunde avle. I Sundby kunde hver af Bolene avle 3 Læs, undtagen et, der kun avlede 2. I Utrup og Hvorup var det meget bedre; her kunde Gaardene avle fra 6—12 Læs og Halvgaardene og Bolene 4—8. De 4 Gaarde i Vorbjerg var hver ansat til 12 Læs, og Hvorupstorp kunde endogsaa avle 24. Efter Markbogen avledes der i Sundby endnu mindre Hø end efter Taksationen i Matriklen 1662; nu avledes der af hver Bolsmand højest $1\frac{1}{2}$ —2 Læs og af en enkelt kun $\frac{1}{2}$; i Vorbjerg var Høavlen ogsaa gaaet betydelig ned, men i Hvorup nærmest tiltaget, saa at et Par af Gaardene der endog avlede 20 og 22 Læs. Om Lindholm bemærkes det endelig i Markbogen: „Til denne By er ingen Engbund, maa derfor kiøbe Hø af næst omliggende Bymænd, og hvis ringe som de haver, er saa langt fra liggende, at de hverken Foraar eller Efteraar kan føre dennem det til Nytte med Græsning.“ Om Uddriften til Lindholms Kvæg be-

mærkes det derefter, at den ogsaa var meget ringe og „moxen ej til nogen Nytte“, hvorfor Beboerne maatte leje Græsning til deres Kreaturer paa andre Steder. Græsningen til Sundby var ogsaa yderst ringe og kun takseret til 4 „Høveder“, medens der til Uttrup var Græsning for 16, i Vorbjerg for 19 og i Hvorup for 30 Høveder. — Af Enge, der hørte til Hvorup, nævnes i K. H.s Tgb. ^{5/11} 1639 „Tingbrous Eng“ samt en Eng ved „Langbrou“, altsaa helt ude ved Hammer Bakker. Uttrup havde Græsningspladser langs Fjorden, hvilke mod syd grænsede til Sundby Kjær, hvor Sundbys Kvæg græssede. Dette Naboskab gav undertiden Anledning til Rivninger mellem de to Byers Grander. I Anledning af en saadan Strid afhjemledes der den ^{10/7} 1638 en Synsforretning over Uttrup Englukker. Synsmændene forklarede, at de havde været paa Aastedet og set, at der baade paa Nørsiden og Søndersiden af Uttrup Enge fandtes at være 5 Favne for Enden af Diget paa Grønningen, hvor der intet Dige eller Lukke fandtes. I lige Maade fra samme Grønning paa Stranden og ud til Fjorden fandtes paa en Strækning af mange Favne heller intet Lukke „saa al hvis Queg och Femon, der støder paa forskrefne Enge kan uden al Forhindring der indgaa“. Dernæst havde de set Sundby Forte og Fællig, som fandtes med Digetørv opgravet, somme Steder 6 Favn fra Uttrups Engdige og nogle Steder 7 Favn, hvilket var Sundby Mænd til stor Skade for deres Fædrift. — Den ^{1/7} 1686 lod Herredsfoged Mathias Pedersen paa menige Uttrup Bys Besidderes Vegne gøre Forbud, at ingen af Sundbys Indbyggere sig med nogen Slags Hølder (Høveder) efterdags skal lade finde eller indkomme i deres Enge eller Mark fra den Tid, Mark og Enge er lagt i Hegn, og Hø og Korn er ganske indavlet, samt at ingen af dem maatte til fordriste sig at grave eller grave lade noget Sand fra Søndergaard i Uttrup og til Uttrups Led norden for Uttrups Mølle. Foruden i østre og vestre Kær havde Sundby ogsaa Græsningssteder ved Fjorden ud efter Rødslet, hvilket

vi ser af et Forlig, der den $16\frac{1}{8}$ 1636 blev indgaaet mellem Sundby og Lindholms Mænd, i hvilket det hedder: . . „Belangende Sundby Mænd dieris Dreft med Fee, Svin och Faar lofver och forplictet for^{ne} Las Nielsen sig paa alle for^{ne} Lindholms Bymænd dieris Vegne epter hans Fuldmact, at for^{ne} Sundby Mænd schal nyde bruge och beholde, som di af Arilds Tid haft haver, som er med dieris Fee ofver Lindholms Aa och vester adt Lindholms Fællig och dieris Suin och Faar neden med Nyemarch til Aaen, hvilken dieris Dreft altid schal i alle Mader vere denem uformient och iche derom at klage eller paaanke i nogen Maader . . .“ For de Sundby Mænd mødte Morten Christoffersen, der paa sine Mandanters og egne Vegne lovede, „atti iche epter dene Dag skal hafve Brugelighed med Tørfvegrøft udi Lindholms Fellig ofver Aaen, uden di kand hafve det udi Minde af dennom . . .“¹⁾.

Om Kvægavlen findes der vigtige Oplysninger i Kop- og Kvægskattemandtallene fra 1680^{ne} og for Ryttergodsets Vedkommende i Krigs- og Portionsjordebog over Oberst Stürckes Regiments Ryttergods af 1695 Efter Mandt. paa Kop- og Kvægskat for 1682 havde Boelsmændene i Sundby følgende Besætninger:

Hans Bovitz: 2 Hopper, 2 Køer, 1 Kalv, 2 Faar, 1 Svin.

Lars Sponmand: 2 Hopper, 1 Ko, 1 Ungnød, 3 Faar, 1 Svin.

Peder Andersen: 2 Heste, 1 Ko, 3 Faar, 1 Svin.

Simen Rasmussen: 2 Heste, 1 Ko, 5 Faar, 1 Svin.

Niels Andersen: 2 Hopper, 1 Ko, 1 Svin.

Stephan Jørgensen: 2 Hopper, 1 Føl, 2 Køer, 2 Ungnød, 2 Faar, 2 Svin.

Niels Nielsen: 2 Hopper, 2 Køer, 1 Ungnød, 4 Faar, 3 Svin.

Iver Jensen: 2 Heste, 1 Ko, 1 Ungnød, 2 Faar, 2 Svin.

Christen Jensen: 2 Heste, 1 Ko, 1 Ungnød, 3 Svin.

1)) : uden deres Samtykke.

Hans Christensen: 2 Hopper, 1 Ko, 2 Svin.

Mikkel Nielsen: 2 Heste, 1 Ko, 2 Ungnød, 1 Faar, 2 Svin.

Niels Christensen: 3 Heste og Hopper, 1 Føl, 3 Køer, 2 Ungnød, 6 Svin, 2 Faar.

Løve Rasmussen: 2 Heste, 1 Ko, 1 Ungnød, 2 Svin.

Jens Christensen: 2 Heste, 1 Ko, 2 Faar, 1 Svin.

Af Gadehusmændene der i Byen holdt paa dette Tidspunkt omtrent de $\frac{2}{3}$ Kreaturer, men de fleste kun Svin eller Faar. Der var dog flere af dem, der havde ligesaa stor en Kvægbestand som Bolsmændene; 11 af dem holdt saaledes 1—2 Heste, og 13 havde hver en Ko, 5 havde i deres Besætning et Ungnød og en enkelt havde 2 Stude; 24 holdt Faar (2—5 Stkr. hver), og ligesaa mange holdt Svin (1—4 Stkr. hver). — Da Mandtallet ikke indeholder Oplysninger om Ryttergodset, findes der intet deri om Vorbjerg og kun lidt om Lindholm. Sidstnævnte Sted synes Forholdene at have været noget lignende som i Sundby, dog synes her de Husmænd, der overhovedet holdt Husdyr, kun at have haft Faar (1 à 2 Stkr.) derimod ikke Svin. — Hvorupstorp var den Ejendom i hele Pastoratet, der havde den største Besætning, nemlig 6 Heste og Hopper, 3 Hesteplage, 2 Stude over 4 Aar og 6 yngre Stude; endvidere 6 Køer, 10 Faar og Væddere samt 6 Svin. I selve Hvorup By var der paa hver halve Gaard som Regel 2 Heste eller Hopper og ligesaa mange Faar, men kun ved de færreste af dem er der opført Køer (aldrig over 2) eller Svin. Af Køer var der i det hele kun opført 14 og af Svin kun 4. De af Gadehusmændene, der holdt Kreaturer (ca. Halvdelen) havde kun 1 à 2 Faar, bortset fra, at en enkelt af dem tillige havde en Hoppe. I Utrup var Forholdet noget lignende som i Hvorup med Hensyn til Heste og Køer, hvorimod der var flere Faar (op til 4 pr. Ejendom) og Svin, af hvilke der i det hele fandtes 39 der i Byen.

Gennemgaar vi derefter det tilsvarende Mandtal for 1687,

træffer vi en ikke ubetydelig Nedgang i Kvægbestanden. Medens Nørresundby Bols mænd i 1682 tilsammen havde 29 Heste (Hopper), 2 Føl, 19 Køer, 1 Kalv, 12 Ungnød, 24 Faar, 28 Svin, var Bestanden i 1687 gaaet ned til 16 Heste (Hopper), 8 Føl, 8 Køer, 1 Ungnød, 16 Faar og 13 Svin. Af Husfolkene i Sundby opføres nu kun 6 med Kreaturer, deraf havde den ene en Hest, 2 hver 2 Faar, 2 hver 1 Svin, medens 1 havde 2 Svin. I Lindholm spores en lignende Tilbagegang, i Hvorup, hvor det samlede Antal Kreaturer 1682 var 32 Heste eller Hopper, 3 Føl, 14 Køer, 4 Ungnød, 2 Kalve, 42 Faar og 4 Svin, var der 1687 kun 11 Heste eller Hopper, 12 Føl, 4 Køer, 3 Ungnød, 32 Faar og 2 Svin, medens de tilsvarende Tal for Uttrups Vedkommende var henholdsvis 21 Heste eller Hopper, 3 Føl, 14 Køer, 1 Stud under 4 Aar, 8 Ungnød, 35 Faar, 8 Svin og 10 Heste eller Hopper, 8 Føl, 8 Køer, 3 Ungnød, 14 Faar samt 2 Svin.

Om Forholdene paa Ryttergodset giver den ovennævnte Jordebog af 1695 følgende Oplysninger: Af de to Mænd, der var Brugere af Gaarden Matr. Nr. 1¹⁾ i Vorbjerg, havde den ene 4 Heste, 0 Stude, 3 Køer og 2 Ungnød, den anden henholdsvis 3, 1, 3 og 2; paa Nr. 2, der kun havde 1 Bruger, var der 6 Heste, 3 Køer, 2 Ungnød og 7 Faar; paa Nr. 3 havde hver af dem 2 Brugere, 3 Heste, 3 Køer og 1 Ungnød; og paa Nr. 4, der havde 3 Brugere, havde disse henholdsvis 4 Heste og 4 Faar, 2 Heste og 2 Faar og 2 Heste, 1 Ko og 2 Faar. I Lindholm havde de fleste 2—4 Heste og 1—2 Køer samt Faar, hvis Antal dog var stærkt varierende (fra 1—10 Stkr.). Paa 2 af Ejendommene var der en Stud og paa 6 et Ungnød; en enkelt — mindre — Ejendom havde dog 4 saadanne, medens den øvrige Besætning bestod i 1 Stud og 1 Faar.

Om Kvægavlens Tilstand i de to Sogne før 1682 har

1) Chr. V's Matr.

vi kun faa og ufuldstændige Efterretninger, hvilke mest hidrører fra Boregistreringer eller Jordebøger. I et Tingsvidne af Kjær Herred, dat. $12\frac{1}{4}$ 1608 (Lensrg.), findes saaledes en Fortegnelse over en Besætning, der havde tilhørt Chr. Pallesen i Vorbjerg, men som nu var forbrudt til Kongen; den bestod i 4 Køer, der tilsammen var vurderet til 12 Dlr., en rødbrøget Kvie, vurderet til 2 Dlr., 2 Studenød til $2\frac{1}{2}$ Dr., 1 sort Hest til 6 Dlr., et „brunbleset Øg“ til 5 Dlr., 2 „Kloder“ (o: Plage) til 4 Dlr. samt 3 Svinepolde til $11\frac{1}{2}$ Mrk. Efter et Tingvidne af s. Dg. havde Bertel Andersen, der ligeledes boede i Vorbjerg, følgende Besætning: 3 Køer vurderet til 9 Dlr., 2 Stude til 6 Dlr., 1 Stud til $2\frac{1}{2}$ Dlr., 4 Ungnød til 5 Dlr., 2 Øg til 8 Dlr., 2 Plage 4 Dlr., en rød Fole til 4 Dlr., 8 Faar til 2 Dlr., 4 „Ungsvin“ til $1\frac{1}{2}$ Dlr. samt endnu en Stud og en liden Kvie til 2 Dlr. Bertel Andersen blev som andensteds omtalt henrettet for Mord, og Chr. Pallesen blev i Anledning af samme Sag erklæret fredløs. Den sidstnævnte, der ikke staar opført i Jordebøgerne, har muligvis boet i Gaard sammen med den førstnævnte, men har i hvert Fald næppe været Bruger af nogen hel Gaard, og det synes derfor ved en Sammenligning med Jordebøgerne af 1695, som om Kvægavlen dersteds har været ringere i Slutningen end i Begyndelsen af Aarhundredet, — alt forudsat Angivelsens Rigtighed, hvorved maa bemærkes, at der særlig med Hensyn til Kop- og Kvægskattemandtallene findes Skumlere, der mener, at de der anførte Angivelser er for lavt ansatte, hvilket vel iøvrigt næppe lader sig bevise saa lidt som modbevise. Af Sundbys Beboere havde Bolsmand Niels Thomsen efter en den $27\frac{1}{5}$ 1626 foretaget Registrering: 1 gammel rødstjærnet Hest, 1 sorthjælmet Kvie, 1 gammelt Svin, og 5 andre Svin og Grise samt 5 Høns, efter at der Aaret i Forvejen var gjort Udlæg hos ham og skrevet 1 sort Hest og et brunt Øg til samlet Værdi 14 Daler¹⁾. Bolsmand Niels Clausen i „det

¹⁾ Aalb. Tgb. $12\frac{1}{6}$ 1626 og $22\frac{1}{8}$ 1625.

røde Hus“ blev 1629¹⁾) pantet for „en brunbleset Gielding“, og en brun do., tilsammen vurderet til 16 Dlr., en lille brunblisset Hoppe til 6 Dlr., 1 lille sort Hest til 4 Dlr. samt 3 Smaasvin til 3 Mrk. — Ved Registreringen efter Anders Skræder i Sundby, der døde 1653, forefandttes der i Boet af levende Kvæg 2 sorthjælmede Køer (den ene „koldet“) til Værdi 10 Dlr. — Hvad man nu vil mene om Paalideligheden af Skattemandtallene, maa man dog vistnok antage, at en Registrering af et Bo er saa nogenlunde paalidelig. En saadan Registrering findes indført i Aalborg Tingbog $\frac{5}{5}$ 1671 og giver unægtelig et noget andet Indtryk af Kvægbestanden i Sundby end det 11 Aar derefter optagne Kop- og Kvægskattemandtallene. Det drejer sig her om Boet efter Bolsmand i Sundby Thomas Christensen, der efterlod sig følgende Besætning: 1 rødblisset Hest 7 Aar gl., vurderet til 10 Dlr., 1 brun Hest, ligeledes 7 Aar gl. til samme Værdi, 1 skimlet do. til 8 Dlr., 1 rødblisset do., 11 Aar, til 5 Dlr., 1 gammel brunstjærnet do. til 5 Dlr., 1 gammel skimlet Hoppe, 16 Aar, til 4 Dlr. Fremdeles 2 sorthjælmede Køer af samlet Værdi 8 Dlr., 1 sortgrimet Ko til 4 Dlr., 2 sorthjælmede do. à 4 Dlr., 1 rødhjælmet do. til 4 Dlr., 4 Kalve tilsammen til 4 Dlr., 1 graahjælmet Stud til 7 Dlr., 1 sorthjælmet do. til 7 Dlr., 2 sorthjælmede do. til 6 Dlr., 1 sortgrimet Kvie til 2 Dlr., 16 Faar à 3 Mrk. og 10 Svin til ialt $7\frac{1}{2}$ Dlr. —

Efter Jordebogen af 1552 over Vitskøl Klosters Gods skulde der af Helgaarden og hvert af Bolene i Sundby aarligt svares bl. a. 1 Skovsvin, og det samme var Tilfældet med de fleste af Klosters Ejendomme i Lindholm, hvor der tillige i Landgilde blev ydet Fjerkræ, som Regel 1 Gaas og 2 Høns af hver Gaard. Efter Matriklen af 1662 var der ikke sket nogen Forandring i disse Landgildeansættelser. Af Husdyr, der skulde svares som Landgildeydelse nævner

1) Aalb. Tgb. $\frac{14}{12}$ 1629.

samme Matrikel for hver af de 3 Ejendomme i Sønder Uttrup 1 Svin¹⁾, for Gildsig $\frac{1}{2}$ Skovsvin, for hver af Vorbjerggaardene — der efter Jordebogen 1552 kun svarede Korn og Smør — ligeledes 1 Svin. De 3 Helgaarde i Lindholm, som 1639 var erhvervede fra Jens Høg, skulde ligesom de andre hver svare 1 Svin, 1 Gaas og 2 Høns, men de to af dem tillige et Lam. Af Gaardene i Nørre Uttrup blev der svaret 1 à 2 Skovsvin samt af en enkelt tillige 1 Faar, 1 Lam, 1 Gaas og 2 Høns. Af hver af Gaardene i Hvorup samt af Hvorupstorp, svarede der ligeledes 1 Svin (eller „Skovsvin“), men intet Fjerkræ, hvorimod der paa 4 af Ejendommene skulde opfodres 1 Okse eller 1 Nød for Husbonden („Fodernød“, „Foderokse“), hvilket ogsaa var Tilfældet med 3 Ejendomme i Nørre Uttrup og 2 i Lindholm.

Foruden de allerede nævnte Landgildeydelse i Korn og Husdyr omtales i Jordebøgerne af Matr. af 1662 følgende:

Smør, der svarede af de 4 Gaarde i Vorbjerg (1 Fdg. af hver), Gildsig (1 Pund), 2 Gaarde i Nørre Uttrup (henhv. 1 Fdg. og 2 Pund) samt 2 Gaarde i Hvorup (1 Løb hver).

Engpenge (der var en Afgift for Græsning eller Høstet, svarede af Bolsmændene i Sundby, 4 Sk. aarlig af hvert Bol.

Dagværkspenge, der var en Aflønningsydelse for Hoveri, svarede af hver af de samme Bolsmænd og med samme aarlige Beløb.

Gæsteri, der for de her omhandlede Sognes Vedkommende antagelig overalt var det saakaldte Hestegæsteri, hvilket oprindeligt bestod i, at Fæsteren ved visse Lejligheder skulde opfodre 1 eller flere af Husbondens Heste, men senere blev afløst af en Afgift, der ogsaa kaldtes Gæsteri og bestod i en Ydelse af Korn, Penge eller begge Dele.

¹⁾ Ved de 2 Ejendomme anføres 1 »Skovsvin«, men ved den 3die 1 »Svin« — hvilket dog maaske skyldes en Tilfældighed.

Afløsningen havde allerede fundet Sted for Sundbys Vedkommende 1552, paa hvilket Tidspunkt der af hvert Bol sammesteds svarede 12 Sk. Gæsteri, hvilket Beløb i det 17. Aarhundrede var forhøjet til 1 Mrk. Af Vorbjerg eller Vit-skøl Klosters Gods i Lindholm svarede der ikke Gæsteri efter Jordebogen 1552 at dømme, men i Jordebøgerne fra det 17. Aarhundrede er de nævnte Ejendomme opført med Gæsteriafgifter. I Aalborghus Lens Jordebog af 1562 var en Ejendom i Lindholm ansat til 4 og en do. i Uttrup til 2 Hestes Gæsteri, hvorhos 4 af Kronens Ejendomme i Hvorup var ansat til henholdsvis 5, 5, 4 og 2 Hestes Gæsteri, men af disse sidste Ejendomme svarede 1662 ikke længer noget Gæsteri, idet Landgilden var omforandret, efterat de 1639 var bleven mageskiftet til Jens Høg¹⁾. Iøvrigt svarede 1662 de fleste andre Gaarde i Hvorup Gæsteriafgift (indtil 1 Rd.). Hvorupstorp svarede paa sidstnævnte Tidspunkt 20 Sk. Gæsteri og 2 Gaarde i Uttrup, Hvorup Sogn, hver 5 Mark, 1 Gaard sammesteds 7½ Mrk. og en 4de Gaard 20 Sk. + 1 Td. Havre, hvilket angives at være i Stedet for 2 Hestes Gæsteri. Gildsig og Sønder Uttrup svarede 1662 ikke Gæsteri.

Efter Jordebogen af 1562 svarede 2 af Kronens Gaarde i Hvorup hver 3 Sk. Leding, hvilket lader formode, at de i sin Tid har været Selvejrgaarde og hørte til dem, der i Clemensfejden eller Bondekrigen under Christoffer af Bayern blev forbrudt til Kronen.

En af Kronens Gaarde i Sønder Uttrup svarede efter Jordebogen af 1562 aarlig 23 og efter de senere Jordebøger 30 Sk. i „Skatpenge“. I Jordebogen 1608—09 staar der dog ikke „Skatpenge“ men derimod „Færgpenge“, og Forholdet har vel saa været det, at den nævnte Gaards

1) Omvendt havde de af Jens Høgs Gaarde i Lindholm, som Kronen fik, ikke tidligere svaret Gæsteri, men blev, da de kom under Aalborghus, paalignet denne Afgift.

Brugere havde Ret til at færge Folk over Fjorden og som Vederlag herfor betalte denne Afgift.

Huspenge svaredes af samtlige Husmænd. Efter Lensjordebøgerne betalte Husmændene i Sundby hver 12 Sk. om Aaret, og samme Afgift svaredes af Kronens Husmænd i Lindholm og Hvorup. 1662 var den almindelige Afgift af Husene i Landsognene dog 18 Sk. aarlig.

Med Hensyn til Landgilden skal sluttelig bemærkes, at den for Sundbys Vedkommende synes allerede 1663 at være afløst af en fast aarlig Pengeafgift. Den $\frac{3}{2}$ nævnte Aar var nemlig de to Bolsmænd i Sundby, Niels Christensen („wester“) og Just Christensen indstævnet „for deris resterende Landgild, som de til Friederich Turisen skyldig er for forleden Aar nemlig . . . . Niels Christensen wester for 7 Mrk. 2 Sk. og Just Christensen 7 Mrk. 2 Sk. . . .“

Foruden Landgilden paaavilede der ogsaa en Del af Bønderne H o v e r i, og det siges saaledes i forskellige Ekstraskattemandtale fra det 17. Aarh.s 1ste Halvdel, bl a. 1620, om Kronens Bønder i Sundby — ogsaa Husmændene —, at de var Ugedagstjenere til Aalborghus, hvorfor de kun var ansat til halv Skat; men at de ikke var de eneste hoveripligtige, ses af Kjær Herreds Tingb. $\frac{4}{5}$ 1641, hvor det siges, „at de Mænd, som boer udi Lindhollum och Vordbierrig er udi Sundbye Sogn och er Ugdagstiener til Aalborig Slot och gjør daglig Ugdag og Arbed til Slotted lige med de Folk udi Sundbye, som er quit altid med half Schat, och de af Lindhollum gifver fuld Schat . . .“ over hvilket sidste Lindholmsboerne beklagede sig. Som ovenfor omtalt svarede ganske vist Bolsmændene i Sundby Dagværkspenge, der var en Afløsningsydelse for Hoveri, men dermed var ikke givet, at de var helt fritaget for Hoveri eller for al Slags Hoveri. Foruden Avlingshoveri var der en Mængde andre Præstationer, der kunde paa hvile Bønderne, som Kørsler, Bygningsarbejde, Vejarbejde, Rejser, Brevløb osv., men det er meget lidt, vi hører herom med Hensyn til Bønderne

i Sundby og Hvorup Sogne. — Ved Missive af $24/10$ 1599 paalagdes det Kronens Bønder under Aalborghus at give Møde med Hest og Vogn, naar Lensmanden eller hans Fuldmægtig tilsagde dem, og fremføre saa mange Kampesten og saa meget Jord, som behøvedes til Anlæg af en Vej, som Kongen havde givet Lensmanden, Mandrup Parsbjerg, Befaling til at opføre „ud mod Stranden paa den østre Side af Slottet“. Under s. D. fik Indbyggerne i Aalborg tilligemed Kronens Bønder og menige Herredsmænd i Kjær Herred m. fl. Paalæg om at lave en Bro over Sønderup Aa, hvilket dog ikke var Hoveri, men hørte til den Slags Byrder, som ofte blev paalagt Bønderne fra Kronens Side. Et andet saadant Paalæg blev 1634 givet de af Kronens Bønder, som boede indenfor et Omraade af 8 Mil fra Aalborg, og gik ud paa, at de paagældende endnu i 3 Aar skulde arbejde 8 Dage om Aaret paa Aalborgs Befæstning. Med Hensyn til det Hoveri, der paahvilede Beboerne i Nørresundby, rettede Delefogden den $19/9$ 1636 Spørgsmaal til nogle Husfolk der fra Byen, om de havde gjort mere Arbejde til Slottet i den daværende Lensmands Tid¹⁾ end under den foregaaende, og hertil svarede alle Vidnerne, „at de gjør til Slodtid om Ugen some Tid 2 Dage och some tid 3 Dage, och gjør Breløb sønden Fiorden, som de icke hafr gjort thilforne“, men hvorledes det forholdt sig for Bolsmandenes Vedkommende kan ikke ses af dette Tingvidne. Husmændenes Pligtarbejde overfor Præsten er omhandlet i Meddelelser om Hr. Simen Lauritsen.

B. *Fiskeri.*

Om de stedlige Forhold til Vands skal først oplyses følgende:²⁾ Lige vest for „B r e d h a g e“, en stor Grund,

1) Gunde Lange, der 1635 efterfulgte Otto Skeel.

2) I alt væsentligt meddelt efter et Manuskript paa Universitetsbiblioteket (Addit. Fol. 318 a) af Zoologen H. H. Beck (født 1799 i Aalborg, død 1863).

der fra Fjordens sydlige Bred nordøst fra Rørdal strækker sig ud i Fjorden (jfr. Generalstabskortet), hævede „Middelgrunden“ sig midt i Farvandet. Paa dennes østre Ende laa en Stenrevle, dannet af en Mængde meget store Rullesten, som ved Ebbe blottedes og kaldtes „Sælstenene“, paa dens Vestside laa nogle lignende Sten, der kaldtes „Blakstenene“, og ligeoverfor paa den nordlige Fjordbred laa den saakaldte „Uttrup Bløde“ udenfor Uttrup By i en Afstand af 3—400 Alen fra Land, knap 4 Fod Vand med et dybt Lag af fed Mudder. Til Uttrup By hørte følgende Fiskepladser eller „Vaadrætsstader“: „Rivihjel“, nord og vest for Laden henimod Uttrup, skal have været et ældgammelt Drættested, der bl. a. nævnes i en Stadebog af 1749¹⁾, „Røsig Lede“, vest for „Rivihjel“, var maaske først taget i Brug som Fiskeplads 1816, „Bækens Lede“, vest for foregaaende, maa være det Sted, der i den nævnte Stadebog af 1749 kaldes „Ved Bæchen“, og „Pompens Lede“, der af Beck omtales som et ældgammelt Drættested for Uttrup By, men dog ikke omtales i Stadebogen. — Øst for Sundby strækker der sig en Grund ud i Fjorden, hvilken Grund kaldes „Sundby Hage“, men paa Strækningen herfra og til vest for Sundby fandtes der ikke nogen Fiskeplads, men der laa det saakaldte „Sundby Lede“, hvor de Sundby Mænd fiskede. I Matriklene af 1662 og Markbogen omtales kun Fiskeri for Uttrups og Sundbys Vedkommende; det betegnes 1662 som ringe, men har neppe heller været af større Betydning paa Markbogens Tid. Fangsten bestod hovedsagelig i Sild, Flynder og Aal. Til Lindholm synes der ikke paa den Tid at have været Fiskeri af Betydning, men mod Slutningen af Aarhundredet startede den altid foretagsomme Hr. Kjeld Nielsen et Interessentskab til Udnyttelse af Fiskeriet her, hvorom meddeles i Kjær Hrds. Tgb. ⁸/₆ 1708, ved hvilken Lejlighed Oluf Christensen af Nørresundby vidnede, at i de

1) Rigsark. Pakken Kommission af ²⁰/₄ 1749.

30 Aar, han havde boet i nævnte By, havde han ikke set, hørt eller fornummet, at nogen havde draget med Sildevaad for Lindholms Nymarks Grund og derudenfor i Fjorden paa Fien¹⁾ østen Lindholm Bro, hvor Nymark ligger, førend Hr. Kjeld Nielsen, Iver Jensen, Jens Pedersen og Niels Kierulf for ungefær 9 à 10 Aar siden lod Steden ryde og tillagde dem en Vaad der at drage“. Niels Christensen af Sundby vidnede, at i de 36 Aar, han havde opholdt sig i Sundby, havde han aldrig erfaret, at nogen havde draget eller ladet drage med Sildevaad for Lindholms Nymarks Grund, før „Hr. Kield og Interessenter“ tillagde dem et Vaad at drage Sild med, og at der ved denne Lejlighed paa den nævnte Grund blev optaget 11 Steg, hvilket blev bekræftet af „Øster Niels Christensen“, der kunde mindes 50 Aar tilbage, og Ivar Jensen, fra hvem der fremlagdes en Erklæring, hvori det siges, at Interessenterne, da de havde ryddet Pladsen, „søgte Fæste og Tilladelse“ af Regimentskriver Ulsøe paa Kongens Vegne, hvilken Tilladelse ogsaa blev meddelt, og at de derefter i nogle Aar brugte Fiskestedet uden dog herved at have videre Fortjeneste, hvorfor de igen frasagde sig det.

Ferskvandsfiskeri omtales ikke, navnlig hellerikke med Hensyn til Lindholms Aa; dog siges det i Markbogen, at der ved Hvorupstorp fandtes 2 Fiskedamme.

C. *Færgesfart* (se S. 62 ff.).

D. *Gæstgiveri og Udsækning*.

Disse Erhverv skyldtes Sundbys Egenskab af Færgested og har indtil de seneste Tider spillet en stor Rolle for Byen. Endnu i Slutningen af forrige Aarhundrede var det Skik og Brug, at Landboerne, der havde Ærinde i Aalborg, ikke tog derover med deres Køretøjer, men staldede ind i Sundby

1) Fed = lav Landstrækning langs Havet eller en smal Landstrimmel, der gaar ud i Havet.

hos Gæstgivere eller Købmænd, og i det 17. Aarhundrede har sikkert ogsaa de færreste ladet Køretøjet fæрге over Fjorden, men ladet dette staa i Sundby, hvor de tilrejsende ogsaa selv tog Herberg for Natten, ofte af den simple Aarsag, at de som Følge af daarligt Vejr eller anden Hindring ikke foreløbig kunde blive ført over til Aalborg. Disse Forhold omtales udtrykkeligt i Kjær Hrd.s Tgb. ^{10/7} 1696, hvor Vidnerne forklarede, at Sundby Folk samlede deres fornødne Gødning dels af deres egne Kreaturer og dels af „fremmede Folks Heste, som med Folk kommer der til Lossemente“. Det var dog neppe ret mange, der drev egentlig Kro eller Gæstgiveri, men det hele synes at have haft en vis privat Karakter, saa at de Tilrejsende undertiden indlogerede sig, hvor det bedst kunde træffe sig, som det ogsaa antydes i følgende lille Skildring, der den $\frac{1}{2}$ 1697 blev meddelt paa Aalborg Byting af Anders Laursen Slagters Kone, Johanne Christensdatter i Sundby:

„Samme forn^e Dato (^{22/12} 1696) om Aftenen ungefæhr $3\frac{1}{2}$ —4 Slet udi en stor Blest og Snefog kom Søfren Hansen med forb^{te} Christen Thomassen, bad mig, at jeg vilde laane dem Hus i Nat. Jeg svarede, jeg turde ikke laane nogen Logemente udi min Mands Fraværelse. Da overtalt forn^e Søfren Hansen mig, at jeg laante dem Hus og Staldrum til 3 Heste . . . . Kom Søfren Hansen ind til mig og bad god Aften, begiærede de en Pægl Brændevin, som min Pige strax hente dem i Byen . . . . (Gæsterne gik derefter en Tur ud i Byen) . . . . Der de saa kom ind igien, da var Klocken ungefæhr $8\frac{1}{2}$ Slet, spurte, om min Mand, Anders Laursen, var inde. Sagde jeg ja, han ligger i sin Seng, han kom ind og var mødig og træt. Saa satte forn^e Søfren Hansen og Christen Thomassen sig ved Kakelovnen. Der de saa sad, sagde de: „Moder, I skal gifve os noget Mad“. Strax bad jeg Pigen, at hun skulde brede Dugen og sætte Maden paa Bordet. Saa fik de Mad, og Pigen hente dem en half Kande Øl og Brændevin for 2 Sk. Da de havde spiset, sagde forn^e Søfren Hansen: „Kom, lad os gaa ind til Sengs“. Derpaa svaret forn^e Christen Thomassen: „Jeg vil først smøge en Pib Tobach“. Dermed gik

Søfren Hansen allene til Sengs. Derefter blev for^{ne} Christen Tomassen i Stuen, tog et Krus paa Bordet gik til Sengen til mig og min Mand og drak min Mand til dermed. Han undskyldte sig og sagde til Christen Thomassen: „Jeg ønsker ikke mere i Nat, jeg vil heller sove“. Da svaret Christen Tomassen: „Dersom I ikke drikker, skal jeg slaa Øllet paa Eder i Sengen“. Tog saa Christen Thomassen Kruset, tvang os til at drikke og støtte Kruset paa mit bare Bryst i Sengen og det var ungefær Klokken 10 Slet. Derefter gik han vel en Time paa Stuegulvet og snakket . . .“

Da saa omsider Christen kom i Tanker om at gaa i Seng, vilde han ikke sove hos sin Rejsefælle og fortsatte med Vrøvl og Ophævelser; saa det har ikke altid været lige rart at holde „Privathotel“ paa den Tid.

Som vi ser, var Anders Slagter ikke indrettet paa Udskænkning, men der har vist ellers været Beværtninger nok. Som Folk, der drev saadan Udskænkning, nævnes bl. a. Peder Svenske, Niels Nielsen i det røde Hus og Christen Spønmatter, om hvilke 2 sidstnævnte henvises til de to Værtshusscener, der omtales Side 98. Ogsaa Broforpagteren Bertel Koch udskænkede Øl og Brændevin, hvad der aabenbart ikke var ham forment, hvorimod det ikke var ham tilladt at sælge de nævnte Varer ud af Huset. Dette sidste havde han imidlertid ikke overholdt, hvorfor han den ²¹/₁₀ 1672 var indstævnet for at stande til Rette herfor. Bertel Koch indrømmede Forseelsen, der var konstateret ved Vidner, men det var — naturligvis — kun et enestaende Tilfælde; det var sket i Bertel Kochs Fraværelse, Øllet var til en syg Kone, og Bertel Kochs Kone havde først udleveret det „efter lang Undskyldning“ osv.

E. Haandværk.

De fleste af Haandværkerne var Gadehusmænd, men der fandtes dog ogsaa flere Bols mænd, der ved Siden af deres Avlsbrug drev Haandværk. Der kan ganske vist ogsaa paavises enkelte Gaardmænd, hvis Tilnavn betegnede

dem som Haandværkere, men for hvis Vedkommende det dog maa antages, at det paagældende Navn skrev sig fra et tidligere Erhverv. I Sundby fandtes de fleste Haandværkere, hvorimod der i Landsognenes Byer var faa eller slet ingen. —

Af de enkelte Haandværkere kan bl. a. nævnes følgende:

B ø d k e r e: Christen Olesen i Sb (1690 & 96), Jep Bødiker ibd. (1618), Jep Pedersen Bødker, var 1629—39 Fæster af et Bol i Lindholm, der 1600—29 havde været beboet af Peder Jensen Bødker og dennes Enke Margrethe. Just Bødker i Sb. (1696). Niels Bødker † i Sb. 1697, 73 Aar gl.

B ø s s e m a g e r e: Laurids Andersen i Sb. findes bl. a. nævnt i Aalborg. Lensregnsk. 1660—61 i Anledning af „thou Knifsblade han gjorde i Lensmandens Knif for Penge i Ort.“

G l a r m e s t e r e: Anders Glarmester i Sb. (1660). Bertel Hansen i Sb. (1683—90), Hans Glarmester ibd., † 1690, 59 Aar gl. Peder Hansen ibd., blev 1696 g. m. Karen Christensdatter. Søren Hansen ibd. (bl. a. 1642, 1660 og 1672), var g. m. Anne Andersdatter.

H a n d s k e m a g e r e: Jacob Handskemager i Sb. (1682 og 92).

H j u l m æ n d: Jep Nielsen i Lindholm (1690, † 1702). Tames Hiufflmand i Sb. (1600—19). Therkild Hiulmand i Sb. (1660).

K l e i n s m e d e: Ifølge Aalbh. Lensrg. 1607—08 blev der d. $\frac{2}{10}$ „betalt Morten Jensen Klensmeds boendes udi Lindholm for en stoer dobbelt Laas, hand af eget Staal hafver færdiggjort, som blef slagen paa den medelste Dør paa Kornhusedt, — 3 Mrk.“

K n i v s m e d e: Rasmus Ibsen i Sb. (bl. a. 1652 og 1673).

M u r e r m e s t r e: Anders Murmester, Bolsm. i Sb. (1552). Anders Nielsen, Murmester i Sb. (1667—73). Hans

og Mikkel Murmester (1670), Niels Andersen, Murmester i Sb. (1627—57).

Podemestre: Jens Podemester i Sb. (1660).

Remsnidere: Niels Remsnider i Sb. (1552).

Skomagere: Christen Madsen († 1647), Mads Andersen (1618—30), Morten Skomager (1691—96), Peder Justesen (1690—98) og Rasmus Andersen (1600—05), alle i Sb.

Skrædere var gennem hele det 17. Aarh. rigeligt repræsenterede i Sundby, hvor der bl. a. fandtes følgende: Anders Skræder (1692), Anders Christensen († 1653), Christen Skræder (1600—07), Christen Jacobsen (1618—46), Jens Christensen (1619—35), Jens Eriksen (1680—88), Jens Jensen vester (1618—27), Jens Pedersen (1619—52), Jens Rasmussen † 1696, Mads Skræder (1606—09), Mads Christensen (1648 og 49), Morten Christoffersen, † 1699, 56 Aar gl., Niels Skræder (1672), Niels Jeppesen (1694), Niels Knudsen (1618—23), Ole Sørensen (1682), Peder Brus (1606—19), Peder Christensen (1688), og Søfren Nielsen (1629—19). I Lindholm og Hvorup fandtes i det 17. Aarh. kun ganske enkelte Skrædere.

Slagtning findes omtalt i Aalb. Tgb. ¹⁶/₇ 1632, da Delefogden i Sundby paa Lensmandens Vegne „forbød alle dem, som bruge Slagteri i Sundby, undtagen Palle Perssen, at bruge nogen Slagteri at udsælge enten her i Aalborg eller andensteds, uden de udgiver den Rettighed til Slottet, som de bør.“ 1636 synes der at være beredt de Sundby Slagtere nogen Vanskelighed, og i den Anledning vidnede den ¹⁹/₀ Christen Pedersen paa Gaden, Christen Madsen Skomager, Troels Olufssen, Anne Pallesdatter og Jens Skræder, alle af Sundby, at de havde boet i Sundby i 40 Aar, nogle noget kortere og andre noget længere, men at det aldrig havde været dem forment at slagte et Nød, naar de vilde „at opholde denem med at føre her til Aalborg och sælge“ før nu.

I Aaret 1685 indgav Dr. Niels Jespersen, der da ejede Sundby Gods, en Klage til den kgl. Politikommission i Anledning af, at Oluf Jensen Munksgaard „Overpolititiinspektør“ (Politiasistent?) hos Politimesteren i Aalborg, i November det foregaaende Aar havde frataget nogle af Doktorens „Tjenere“ i Sundby 3 slagtede Nødkroppe, som de vilde have solgt i Aalborg, og det alene af den Grund, at de paagældende Folk ikke var i Slagtelaug, og at Kroppene ikke hver vejede 18 Lispund; — han havde af de konfiskerede Varer givet de 4 „fremmerste Buer“ til de fattige og ladet Resten føre til sit Hus „uden nogen Dom eller given Sag.“ Doktorens „Memorial“ var meget detailleret, og han gør indgaaende Rede for de økonomiske Vilkaar i Sundby paa den Tid, hvorom henvises til J. S. II — 3, hvor Sagens Akter er trykt. Her skal kun omtales, at Doktoren som Punkt 4 bemærker, at de Sundby Mænd af Alderstid uforment havde haft Frihed til at søge deres Næring i Aalborg, og især havde 5 af dem altid haft Lov til i Aalborg at sælge deres Slagtning i hele Fjerdinger „hvorpaa af gammel Tid efter en kongelig Bevilling, som i Fejdetiderne er de forrige Proprietarier frakommen, dem af denne Bys Magistrat visse Pladser og for en aarlig Afgift til Byen er anordnet til deres Markedssted.“

Magistraten i Aalborg fik derefter fra den kgl. Politikommission sendt Sagen til Erklæring, og bekræftede i en Skrivelse af $31/3$ 1685 Rigtigheden af Niels Jespersens Memorial, derunder navnlig, at 5 — eller 6 — af Beboerne i Sundby „i rum Tid“ havde haft Tilladelse til i Slagtetiden, at slagte deres Fæ og derefter sælge det i Aalborg i hele, halve og fjerdings Kroppe alene, men ikke i mindre Dele; og Magistraten slutter sin Skrivelse med at bemærke: „og kan ikke andet eragtes end at være gavnligt i Synderlighed for de fattige Folk her i Byen, at for^{ne} Sundby Mænd i ovenbemelte Slagtetid om Aaret her i Aalborg tillades at sælge fersk Kjød og slagtede Nødkroppe som tilforn, efter-

som de altid pleje at give noget bedre Kjøb end Slagterne her boende.“ Kommissionens Kendelse blev først afgivet den $\frac{6}{3}$ 1686, men gik — navnlig under Henviſning til, at Sundby svarede Konſumtion ligesom en Købſtad — ud paa, at den ikke ſaa nogen billig Aarsag eller Føje til, at bemeldte Sundby Mænd, ſaa mange ſom dertil altid have været privilegerede, herefter kan hindres paa ſine viſſe og dertil beſkikkede Tider og Steder ſlagt et Kjød og Kroppe at falholde.“ — I en Klage af $\frac{14}{1}$ 1754 fra Aalborg Magiſtrat til Stiftsbeſalingsmanden ſiges det, at der af ældgammel Tid altid ved den murede Port¹⁾ havde været en Bygning kaldet Brød- og Slagterboder, og at der 1734 ſammesteds var bygget 10 nye Boder for Bagere og Slagtere, men at de ſidſtnævnte efter Kvægsygen ikke vilde leje diſſe Boder, i hvilken Anledning Stiftsbeſalingsmanden reſolverede, at Slagterne ſkulde leje Boderne for en aarlig Leje af 2 Rd., men at Magiſtraten ſkulde anviſe Sundby Slagtere Sted ved Vejerboden til at sælge deres Oksekød. Heraf ſynes at fremgaa, at Sundby Slagtere i det 17. Aarh. og indtil 1754 ligesom deres Kolleger i Aalborg har haft deres Stade ved „Muret Port“.

Foruden de allerede omtalte Sundby Slagtere kan nævnes Niels Mikkelsen, Peder Sørensen og Anders Lauritsen, der alle levede paa Markbogens Tid; den ſidſtnævnte var Bolsmand (ſe Bol Nr. 10). — Endelig nævnes i Aalb. Tb. $\frac{20}{7}$ 1640 Peder Boesen.

S m e d e. Smedjebakken laa ved Sundbys øſtre Ud-
kant, men Beboerne der omtales i Jordebøgerne ikke ud-
trykkeligt ſom Smede. Af ſaadanne nævnes derimod: Chri-
ſten Matsen Smed, der paa Markbogens Tid beboede et af
Rødslets jordløſe Huſe øſter i Sundby. Jørgen Knudsen
Smed (1609—23), Jørgen Pedersen Smed (ſe Bolet M. Nr.
5). Laust Chriſtensen Smed (1689). Laust Smed i Hvo-

¹⁾ Ud for det nuværende Muſeum.

rup, † 1691, 65 Aar gl. Ole Smed i Hvorup (1691 og 95). Peder Smed i Sb. (1618—19). Peder Smed i Lindholm (1690 og 93). Rasmus Smed i Sb. (Markb.) er maa-ske identisk med Rasmus Ibsen Knivsmed. Thomas Christensen Smed (se Bolet Nr. 6).

S n e d k e r e: Christen Snedker i Uttrup (1688 og 96). Christen Nielsen Snedker i Lindholm (1694 og 98) blev 1694 g. m. Johanne Christensdatter. Joen Snedker, begr. i Sb. 1697, 70 Aar gl. Laust Snedker i Uttrup, † 1690, 90 Aar gl. Laust Snedker i Hvorup, † 1697, 81 Aar gl. Steffen Søren i Sb. (1600—09) kvitterede med egen Haand for Betaling for „den store Skyffve med Skyffvefødder og Tilbehør“, som skulde bruges i Skriverstuen paa Aalborg-
hus, da den gamle var næsten sønder; endvidere for et „Skiveblad“, en Luge m. m.

S p a a n m a t t e r e (Spaanvævere). Om Arten af disse Folks Haandværk faar vi en Forklaring i følgende Post i Aalb. Lensrg. 1607—08: „Betald Anders Ollufssen Snedcker, boendes udi Olborrig, for nogle Sponmatter, hand af hans egen Saugdeller hafver ferdig giordt, som var 11 Alen lange och $2\frac{1}{2}$ Alen brede, hvilke Matter blef opslagen for Væggen udi Skrifverstuen, eftersom de gamle Matter slet var forslet och synder.“ Sponmattere eller Sponvævere maa altsaa have været Folk, der lavede Spaanfletning. Af saadanne fandtes i Sundby Christen Spaenvefver (Kjær Hrd.s Tb. 1641 fol. 257). Niels Christensen Sponmatter, Kirkeværge i Sb., g. m. Kirsten Jensd. (g. 2. G. m. Lyder Henriksen i Sb.), havde en Søn ved Navn Peder Nielsen og en Datter Kirsten, der var g. m. Peder Kierulf i Sb. Han døde ca. 1661. — Niels Spannmand, der nævnes i Aalb. Tb. $^{30}/_{11}$ 1629, som boende i Sb., er mulig identisk med foregaaende. Niels Laurisen Sponmatter, blev d. $^{16}/_{10}$ 1698 i Sb. g. m. Kirsten Rasmusd.

T æ k k e m æ n d: Anders Jensen Tekker (1698).

T ø m m e r m æ n d i Sb.: Christen Laursen (1631—32). Christen Pedersen Tømmermand, fra hvem der findes en

Kvittering i Lensr. dat. $\frac{5}{3}$ 1630, i hvilken han i Forening med Laurits Jensen Tømmermand kvitterer for 23 Sldr., som var Honorar for „Stalden at ferdige med 24 ny Spiloufve“ m. m. Han var maaske identisk med Christen Pedersen Bloklægger i Sb. (Bol 11). Paa Kvitteringen findes hans Segl, hvoraf hosstaaende Skitse

En Christen Tømmermand, muligvis samme Chr. Pedersen, afgav 1633 en Kvittering med et andet Segl:

Chr. Terkildsen Tømmermand (1631—45, hvis

Segl:

skb.^{ne}.

findes paa flere Kvitteringer i Lensregnjens Tømmermand i S. (1692—99). Laurits Jensen Tømmermand kvitterer d. $\frac{11}{4}$ 1607 for Betaling for Arbejde og Smaaflikkeri i Staldene paa Aalborghus. Paa denne og senere Kvitteringer fra ham, der seneste af 1631, findes hans Segl:

Laurits Jørgensen Tømmermand i Sb. udførte ogsaa flere Arbejder paa Aalborg Slot omtrent i samme Periode som foregaaende, navnlig Broarbejde. Hans Segl, der bl. a. findes paa en Kvittering af $\frac{10}{5}$ 1612, saa omtrent saaledes ud:

Niels Christensen Tømmermand i Sb. havde udført Arbejde paa Aabybro og afgav en Kvittering desangaaende, dat. Sundby d. $\frac{14}{4}$ 1650 og forsynet med hans Segl i Lak:

Han er vistnok identisk med den Niels Christensen, Skibstømmermand, der 1647 var med til at syne Sundby Kirke.

Tøger Pedersen Tømmermand i Sb. (1688) † 1721, 70 Aar gl.

V æ v e r e: Laurits Bertelsen Væver i Sb. (1682) var Linnedvæver, † 1694, 80 Aar gl. Laurits Pedersen, der ligeledes var Linnedvæver i Sb., boede i Ejendommen øst

for Præstegaarden, svarende til det nylig nedrevne Thinghusgade Nr. 3¹⁾, der gennem mere end 100 Aar var beboet af Vævere. Laurits Væver boede her paa Markbogens Tid, hans Formand var Peder Mortensen Væver, der nævnes bl. a 1657 og 1664 og var fulgt efter en Morten Pedersen, der boede her 1607—46 og muligvis har haft samme Profession. Laurits Væver døde 1713, 65 Aar gl., og Steedet blev derefter i hans Families Besiddelse indtil 1792. — Rasmus Larsen Væver i Sb. (1688—94), † 1726, 67 Aar gl.

F. *Møller.*

I et Par Mandtal fra Slutningen af Christian IV's Rege- ringstid findes opført en Anne Møllerkone i Lindholm, som havde et Bol i Fæste sammesteds, og i en Sag fra 1635 omtales det, at Ellin Simensdatter i Sundby var kommen ind til Kirsten Mikkelsdatter paa Smedjebakken for at bede hende, om hun vilde lade hende male 2 Skpr. Byg. Nogen Mølle i Lindholm ses imidlertid ikke omtalt saa tidligt som i det 17. Aarhundrede²⁾, saa lidt som det vides, om der har været nogen saadan i Sundby; men det kan jo derfor godt tænkes, at der en Tid har ligget en mindre Mølle paa Smedjebakken, saa at de tidligere omtalte „Mølagre“, der jo laa i Linie med denne Lokaltet, alligevel kunde have deres Navn af en Mølle.

Paa Christian V's Tid var der i hvert Fald ikke andre Møller i de to Sogne end Uttrup Mølle; „Sundsholmerne“ fik dog ikke malet deres Korn udelukkende i denne, men benyttede ogsaa andre Møller, af hvilke Markbogen nævner Vadums Vandmølle, Rødslet Mølle og Ravnstrup Mølle, ligesom Beboerne i Sundby og Lindholm antagelig ogsaa har ladet male i Gl. og Nymølle i Aalborg.

Uttrup Mølle nævnes allerede 1604, men havde

1) Paa hvis Grund Politibygningen er opført.

2) Den nuværende Lindholms Mølle blev først anlagt 1734.

maaske da eksisteret i lange Tider. Saa langt man kan følge den tilbage, har den været i privat Eje. I Aaret 1662 tilhørte den praktiserende Læge i Aalborg, Dr. Søren Hansen, som havde erhvervet den ved Arv, og den var da ansat i Hk. til 8 Tdr., medens Afgiften deraf var 16 Tdr. Byg. Der var paa den Tid ingen Avl til Møllen, der i Markbogen omtales saaledes: „Udi forskrevne By (Uttrup) er en Vejrmølle, som tilhører Bispinden, sl. Doctor Mathias Fosses Enke udi Aalborg, findes gandske brøstfældig paa Ofverdækken, er udi samme Mølle den ene Steen af Kamp oc den nederste midt i Stykker; hafver sin Maaling af om-liggende Byer og Gaarder. Findes til for^{ne} Mølle et Hus, som hafver nødtørfdig Kaalgaardsjord“. I selve Matriklen (C V's) staar der, at Møllen, der var temmelig gammel og forfalden, fandtes „vesten Byen paa Niels Christensens Grund“. Den blev da drevet af Christen Tommesen Møller, og der var aarlig bleven svaret i Landgilde 12 Td. Byg, i de sidste 2 Aar dog kun 6, „formedelst Proprietairen den ej hafver vedligeholdt, saa som den bør at være“. 1688 og nærmest følgende Aar ejedes Uttrup Mølle af Dr. Niels Jespersen i Aalborg.

Af Møllerne nævnes i en Stedsmaalsfortegnelse fra 1604 Christen Laursen, endvidere i en do. fra 1610—11 Niels Hansen, 1613 Moenst Christensen, 1617—23 Lars Madsen, 1625—27 Peder Møller, 1630—34 Niels Møller og 1644—60 Lars Møller. Den ovennævnte Christen Tommesen Møller døde 1696, 69 Aar gl., men havde da muligvis fratraadt Møllen. 1693 begravedes i Hvorup Christen Andersen i Uttrup Mølle, hvis Enke maaske var den Karen Christensdatter i Uttrup Vejrmølle, der med Lavværge blev indstævnet af Dr. Niels Jespersen til at møde paa Kjær Herredsting d. 9/11 1694 for at høre Synsmænd udmeldte til at besigtige samme Mølle med dertil hørende Hus. — 1699 var Mølleren her en Niels Christensen, der da var Enkemand; den 16/10

blev en Datter af ham begr. i Hvorup, den 20. s. M. blev han selv begravet, og den $\frac{5}{12}$ derefter den 15aarige Christen Nielsen af Uttrup Mølle, som rimeligvis har været hans Søn.

G. Markeder.

Den $\frac{28}{9}$ 1571 udgik der en kgl. Anordning i Anledning af, at mange, naar der holdtes Marked i Aalborg, understod sig i at drage over til Sundby og der drive deres Handel med Kramvarer, Kronens Told til Forkrænkelse og Borgerne i Aalborg til stor Skade og Afbræk. Det blev derfor paabudt alle, der vilde handle og vandle, at besøge Markedet i Aalborg, naar saadant holdtes, og ikke i Sundby. Den, der gjorde herimod, skulde have forbrudt, hvad han havde med at fare, og straffes som uhørsomme.

I Almanakkerne for det følgende Aarhundrede ses ikke at være omtalt noget Marked i Sundby, men d. $\frac{14}{1}$ 1648 udkom der en Forordning, der ved Siden af at indskærpe det nysnævnte Forbud, forbød, at der fremtidigt afholdtes Hestemarkeder i Sundby, ved hvis Afholdelse der var begaaet „stor Misbrug og anden Uskikkelighed“ — og som tillige havde været Kronens Toldrettigheder til ikke liden Forklejnelse.

H. Tyendeforhold.

Disse synes i Begyndelsen af det 17. Aarh. at have været meget vanskelige¹⁾. Den $\frac{1}{4}$ 1606 udkom der en

1) Rasmus Nyerup citerer i sin Udgave af Peder Syvs Ordsprog (1807) S. 38, følgende af en Bog fra 1611: »Større Ustadighed og Løstfærdighed klages ikke at have været i Mandsminde hos Tyende, Piger og Dreng (o: Karle), end nu i denne Tid. Et Stund kunde et Tjenestefolk blive i en Tjeneste 8 eller 10 Aar, nu er det intet værdt, uden de skiftes hvert Halvaar . . . Vore Piger og Tjenestefolk ville forsøge alle Vraer, ville vide, hvor det staar til i hver By, kommer derfor sjelden til noget godt, thi hvem haver Lyst til at hjælpe saadanne frem til Ære og godt, der haver saadan Bisse i Stjerten, (at) de kunne ikke blive hos en Dannemand et Aar, tu

Forordning om Tjenestefolk i Jylland, hvis Indledning lyder saaledes: „Eptersom vi komme udi Forfaringe om den store Uskikkelighed och Moedvillighed sig her udi Riget med Tienistefolk begifver, saa at mand med Tiden icke kand bekomme Folk som for Løn vil tiene, med mindre mand endelig vil gifve dennom dobbelt Løn och, hvad de sielf esker och begierer, da paa det derved kand skaffis nogen Raad och Middel udi Tide, ville vi . . .“ etc. Det bestemtes herefter, at ingen ledige og ugifte Karle i de nærmest efterfølgende 4 Aar maatte nedsætte sig paa Landbyerne at tjene Bønderne for Dagløn, men at de unge Karle og Dreng, som ikke var hjemme hos deres Forældre, skulde give sig i Tjeneste enten paa et helt eller halvt Aars Tid med et Opsigelsesvarsel af 6 Uger før de nævnte Tidens Udløb. Dernæst fastsattes det, at en fuldvoksen Tjenestdreng, som kunde udføre en voksen Karls Arbejde, ikke maatte faa højere Løn end 6 Daler om Aaret, og det var ham ikke tilladt derforuden at modtage Kornsæd af sin Husbonde. Tjenestdreng, som ikke var fuldvoksne, skulde have mindre Løn, alt efter som hver kunde gøre Gavn til.

Hvad særlig angaar Tjenesteforholdene i Sundby og Hvo-rnp Sogne, ses det af Skattemandtallene fra det 17. Aarh.s Begyndelse, at der heller ikke her har været Overflod paa Tjenestefolk. Der opføres paa Mandtallene 2 Klasser af mandlige Tjenestefolk, — de kvindelige er ikke opført — nemlig Tjenestefolk der tjente „fuld Løn“ og saadanne, der kun tjente „halv Løn“, ved hvilken Sondring der vel maa sigtes til den, der omhandles i den nysnævnte Frd. af 1606. Af disse to Klasser Tjenestdreng er i Mandtallet for 1610

---

eller try. Strax at En siger dem deres Gavn og taler et Ord til dem, saa sætter de hannem strax Stævnedagen for Næsen: »ja, siger de, — her er stakket Dag og hellig Aften, seer Eder om en Tjener, jeg vil se mig om en anden Tjeneste«. Saa rede ere de strax paa at vippe . . . .«

opført for Hvorup By henholdsvis 4 og 2, for Lindholm 1 og 6, for Ultrup 2 og 1, for Vorbjerg 1 og 0 samt for selve Nørresundby 7, af hvilke de 6 var „Færgedrenge“ og alle paa halv Løn. 1613 er Tallene for Hvorup Sogn 1 og 5, Sb. Landsogn 3 og 2, N. Sb. 2 og 0. 1617 for de 3 sidstnævnte Omraader henholdsvis 3 og 5, 3 og 5, 4 og 0. Endelig var der i 1621: 2 og 3, 1 og 1, 5 og 0, altsaa ialt 12 Tjenestekarle i hele Pastoratet mod 24 i 1610. Gaar vi derefter 10 Aar længere frem i Tiden, synes Forholdene ikke at have bedret sig; der var da i Hvorup Sogn 3 og 4, i Sb. Lands. 0 og 1 samt i N. Sundby „4 halve Drenge“, men naturligvis er det meget muligt, at der kan have været flere Tjenestefolk, der af en eller anden Grund ikke findes opført paa Listen; f. Ex. staar paa de forannævnte Lister ikke opført Præsternes Tjenestefolk. Mere paalidelige Oplysninger i saa Henseende faar vi derimod gennem Kopskattemandtallene fra Aarhundredets 2den Halvdel, hvor da ogsaa er nævnt det kvindelige Tyende. Efter Kopskattemandtallene af 1660 fandtes der i Sundby Sogn 17 Tjenestekarle og 22 Tjenestepiger og i Hvorup Sogn 6 Karle og 3 Piger samt „en liden Dreng“. 1684 var de tilsvarende Tal for Sundby Sogns Vedkommende 17 og 22 samt for Hvorups 10 og 5. For enkelte af disse Folks Vedkommende kunde det dog efter deres Navne at dømme se ud, som om de ikke har været Tyende i egentlig Forstand, men Husbondens Børn, men de har desuagtet sikkert udført Tyendets Gerning.

Om Tjenestefolkenes Kaar der paa Egnen meddeler Tingbøgerne yderst lidt; deres Lønning har dog vistnok bestaaet i andre Ydelser end rede Penge alene. Den ³/₇ 1648 blev saaledes Chr. Brun i Sundby indstævnet af Kirsten Mikkelsd. for „resterende Løn“ til dennes Søn, — vel en ganske ung Karl —, nemlig „en Skiorte om Aaret saavel som der foruden 7 Mrk. til nest forleden Mikaelis, . . . item hans Løn til Paaske nest forleden 10 Mrk.“ Kornsaed blev vistnok

ogsaa ydet som Løn, hvad den S. 202 nævnte Tjenestekarls Jordleje tyder paa.

Tjenestekarlenes Soverum kaldtes undertiden „Herberget“ og laa gerne i Staldbygningen; et saadant „Herberg“ fandtes f. Eks. i Sundby Præstegaard og i Thomas Smeds Gaard, men der har neppe alle Steder, hvor der holdtes Folk, været indrettet noget særskilt Rum for disse, og undertiden har Karlene meget mulig haft deres Natteleje i selve Stalden, som det synes at fremgaa af en Registrering, foretaget 1679 i „det røde Hus“, hvor der i Stalden henstod en gammel Seng med nogle gamle Sengeklæder i. Tjenestekarlenes Skatter var ikke særlig lempelige ved Aarhundredets Begyndelse, og ser vi f. Eks. paa Mandtallet over Skatten til Mortensdag 1611, fremgaaer det, at Tjenestekarlene i Landsognene skulde svare henholdsvis $\frac{1}{2}$ Dlr. og 1 Ort, eftersom de hørte til den ene eller den anden af de to ovennævnte Lønningsklasser med 6 eller 3 Dlr. aarlig, altsaa dog over 8 0/0. Tjenestefolkene i Sundby, hvor Beboerne var, som det hedder, „daglig Trælle til Slottet“, slap derimod med halv Skat.

VII. Boliger, Klædedragt, Levevis m. m.

Sundby er en Flæk med murede Huse og Tegltage¹⁾. Saaledes var det Indtryk, som Søkortdirektør Jens Sørensen fik af Byen, da han var der paa sin Opmaalingsrejse i Aaret 1695¹⁾. Gennem Størstedelen af forrige Aarhundrede og indtil den for godt en Menneskealder tilbage fik et købstadlignende Præg, var Nørresundby jo netop endnu saadan en Flække, paa hvilken Jens Sørensens Beskrivelse kunde passe, dog saaledes at forstaa, at der utvivlsomt i det 17. saavel som i det 19. Aarh. har været ikke saa faa Straatage at se mellem Tegtagene, — omend disse er faldet mest i Øjnene —, og at Byen ogsaa i forskellige andre Retninger har haft Landsbyens Karakter. I Mangel af Søkortdirektørens Beretning vilde man maaske nærmest have tænkt sig, at Sundbys Overgang fra almindelig Landsby til Flække havde fundet Sted i en langt senere Periode, men denne Overgang er altsaa af temmelig gammel Dato, og det tør vel endda antages, at den ligger adskilligt længere tilbage end Jens Sørensens Tid. Som et Vink i denne Retning kunde tjene, at der i Aaret 1639 (iflg. en Kvittering i Lensregnskaberne) blev solgt 300 gamle Tagsten, „som blev tagen af et gammel Hus i Sundby“. Men der var, som sagt, i det 17. Aarh. en Mængde straa-tækte Huse, og disse var for de flestes Vedkommende opført af Bindingsværk, enten med lerklinede Vægge eller —

---

1) Johs. Knudsen: Søkortdirektør Jens Sørensen, S. 87.

som det dengang kaldtes — „murede mellem Stænger“. Det fremgaar derimod ikke klart af de samtidige Synsforretninger, om der endnu i det 17. Aarh. fandtes Træhuse i Sundby. Saadanne har vistnok i tidligere Tider været i Brug der saavel som andensteds i Landet, men ved Frd. af $20/10$ 1554 blev det forbudt at opføre disse Huse, idet Kongen var kommen „udi Forfaring, at mange Steds udi vort Land Nørrejylland, hvor vore Undersaatter Bønder opsætte nogen Huse, da en Part opsætter Væggene i samme Huse med Bulfjæle og en Part jordgrave Stolperne under deres Huse, hvilket er en uvårlig Bygning og Skovene til Fordærv.“ Det blev herefter forbudt Nørrejyderne at bruge Fjæletømmer eller Bulvægge i deres Huse, idet de „alleneste maatte kline og lukke dem med Ler og Sten, og skal ingen Stolper, Fodstykker eller andet Tømmer jordgraves, men det skal sættes paa Sten, at det des længer kan blive bestand.“ At der under Kejserkrigen af de fjendtlige Tropper blev opført en Del Træhuse som Led af Fæstningsværkerne, kan der her ses bort fra, men der forekommer fra Sundby flere Synsforretninger, i hvilke der nævnes Brøstfældighed paa Tømmer, Træværk og Tag, uden at Ler eller Murværk omtales, uagtet Bygningerne syntes stærkt havarerede, saa det er jo ikke helt udelukket, at der kan have været en Del Træhuse tilbage endnu i det 17. Aarh., da Udstedelsen af et Forbud i hine Tider saa langt fra var ensbetydende med, at det blev overholdt. Af en Synsforretning, der i Aaret 1631 blev foretaget over „det røde Hus“ i Sundby (Aalb. Tgb. $17/10$ s. A.), ser det ud, som om dette var opført af Bindinger og Murværk, idet det anføres, at Vægene rundtomkring var „brøstfaldne for Kalk og nogen Sten“, ligesom der flere Steder omtales Bindinger, af hvilke dog nogle synes at have været beslaaede med Fjæl. Taget var af Tegl, men der fattedes Kalk mellem Stenene, saa at det kunde regne ned alle Steder i Huset.“ Efter et Tgsv. af 1641 fattedes der paa det røde Hus „paa begge Sider

Fodtræer, 40 Alen lang, som var slet forderft“, saa at det maa have været en ret lang Bygning, hvis man skal forstaa Synsvidnets Ord bogstaveligt. Bortset fra „det røde Hus“ har vi formentlig ingen direkte Oplysninger om, hvor store Bygningerne i Sundby paa den Tid i Almindelighed var, og det røde Hus var vistnok noget for sig, idet det rimeligvis er opført af „Kejserens Folk“. Vender vi os derimod til Vorbjerg og Lindholm, faar vi meget bedre Besked. Gaardene der hørte i Slutningen af det 17. Aarh. for Størstedelens Vedkommende til Kongens Ryttergods, og over dette findes der bl. a. en „Krigs- og Portionsjordebog“ fra 1695, der giver ret fyldige Oplysninger om de derværende Rytterbønders Tilstand og Vilkaar. De fleste af Gaardene der bestod af 3 Bygninger, nemlig „Rollingen“ (∩: Stuehuset), Laden og Fæhuset, men undertiden udgjorde de to sidste een Bygning. Hvor der var flere Brugere i en Gaard, havde dog som oftest hver af dem sin Rolling, Lade og Fæhus, men det kunde ogsaa hænde, at der til den ene Gaardspart ingen Bygninger var, idet Brugeren boede andensteds. Den almindeligste Størrelse for et Stuehus var 7—10 Fag; de mindste var paa 5 og det største paa 12. Ladernes Størrelse varierede jevnt fra 6—16 Fag. Nogle af Fæhusene var helt eller delvis Jordhytter, og de kunde have fra 4—10 Fag. Udtager vi nogle Eksempler, ser vi, at Gaarden Nr. 4 (Chr. V's Matr.) i Vorbjerg havde 3 Brugere, af hvilke den ene havde Halvparten, de to andre hver sin Fjerdepart. Den første af Mændene havde en Rolling paa 6 Fag, en Lade paa 9 og et Fæhus paa 10; den anden Mand havde en Rolling paa 4 og en Lade paa 6 Fag, og den tredie havde sin Rolling og Lade i een Bygning, der udgjorde 8 Fag. De to sidste Mænd havde ikke særskilt Fæhus, og det kunde se ud, som om alle 3 Gaardmænd har været fælles om det Fæhus, der er anført som hørende til den halve Gaardspart. — Paa Nr. 2 (det nuværende Vorbjerggaard) var der kun 1 Brugere; han

boede i en Rolling paa 10 Fag, hans Lade var paa 12, og hans Fæhus paa 10 Fag. I Uldalsgaard i Lindholm var der ligeledes en enkelt Bruger. Rollingen her var paa 11 Fag, Laden paa 13 og Fæhuset paa 6. I Kjærsgaard, der havde 1 Bruger, var Rollingen paa 8 Fag, medens Lade og Fæhus, der var sammenbyggede, udgjorde 14 Fag. Paa Nr. 2 i Lindholm, der senere kaldtes „Jons Bjerring“, efter Rytterbonden Jon Laurssen¹⁾ — var der 2 Brugere, af hvilke nævnte Jon Laurssen var den ene, og Niels Laurssen den anden. Førstnævnte havde en Rolling paa 9 Fag, en Lade paa 16 og 2 Fæhuse paa tilsammen 8 Fag. Hans Gaardfælle („Gaardmand“) havde en Rolling paa 7 samt en Lade med Fæhus og Jordhytte paa ialt 8 Fag. — Af den her omtalte Jordebog ser man ikke bestemt, hvordan de enkelte „Gaardmænds“ til samme Gaard hørende Bygninger laa i Forhold til hinanden, om de laa hver for sig eller var sammenbyggede i Lighed med den saakaldte „Tvillinggaard“, vi kender fra Lyngbymuseet. I en Synsforretning af 1696 (K. H. Tgb. $\frac{4}{8}$) over en Gaard i Lindholm (Nr. 1), der nylig var fæstet til 2 Brugere, nemlig Jon Laurssens Søn, Erik, og Christen Knudsen i Sundby, der hver havde sin Halvpart, ser vi derimod, at Rollingen, — der var et tidligere Rytterhus paa 13 Fag, — skulde deles imellem de to Mænd, og at disse indtil da begge havde sørget for dens Vedligeholdelse, saaledes at Erik havde vedligeholdt den nordre Side, Christen den søndre. Til Stedet var der 2 gode Ladebygninger, henholdsvis paa 6 og 5 Fag, af hvilke Erik Jonsen eller hans Fader havde opført den ene og Chr. Knudsen den anden; begge Lader var i forsvarlig Stand paa Tag, Tømmer og Ler. Noget Fæhus omtales ikke, heller ikke i Jordebogen, men Forholdet var vel det, at Chr. Knudsen havde sine Kreaturer i Sundby og Erik Jonsen sine hjemme hos Faderen, hos hvem han da selv boede.

1) Stamfader til Slægten Møller fra Lindholms Mølle.

De ringeste Bygninger var Jordhusene, der endnu i det 17. Aarh. benyttedes som Boliger for Mennesker, men selvfølgelig ogsaa, — og vel oftest —, som Udhuse. For Sundbys Vedkommende omtales det i Aalb. Tgb. $\frac{3}{11}$ 1634, at Christen Pedersen der i Byen havde opført et Jordhus foruden et andet Hus, som han boede i. Dette Jordhus var altsaa — paa samme Maade som Jordhytterne i Lindholm — kun et Udhuse, men endnu 1680 behøvede man dog ikke at tage længere hen end til Biersted for at se hele 8 Husmandsboliger („Gadehuse“), der, som det hedder i Matr. af 1680, „ikkun var Jordhytter“, og i et Mandtal af 1682 betegnes en halv Snes Beboelser i Ø. Halne som „Gadehuse og Jordhytter“, uden at det dog ses, hvor mange der fandtes af hver Slags. I Sundby var Gadehusene derimod uden Tvivl af adskilligt bedre Kvalitet og neppe heller særlig smaa, idet mange af dem jo beboedes af 2 Familier; og at der endogsaa i et „halvt Gadehus“ kunde blive Plads til en Aftægtslejlighed, ser vi af Aalb. Tgb., efter hvilken Kirsten Pedersdatter i „Sundby norden Fiuren“ d. $\frac{1}{4}$ 1661 gav Møde paa Aalborg Byting

„og tog hendes Søn Peder Pederssøn ibd. i Haand, bekiende sig at hafve oplat til for^{ne} Peder Pederssøn et half Gadehus, hun iboer, hvorudi hun skal beholde hindes Lifstid i synder Ende 2 Gvol Hus, saa længe hun lever, och skal han holde same 2 Gvol Hus ved Magt med Ler och Tag, och schal for^{ne} Kiersten Pedersdatter nyde, bruge och beholde 18 $\frac{1}{2}$ Fafne Jord ved det øster Dig, och skal holde Diget ved Magt hendes Lifstid op och neder undtagen et lille Stykke Jord, som er udenfor sønder Ende af Huset, til at sætte Kaal under Vintertid etc.“

Husene i Sundby laa temmelig tæt Side om Side, adskilt ved Plankeværker eller Diger. Der var ved en stor Del af dem en større eller mindre Kaalgaard, der meget ofte var indhegnet med Plankeværk for at beskytte Kaalen mod Svin eller andre uvelkomne Gæster. Blomsterhaver

var der vist neppe i Sundby paa den Tid¹⁾, men man fik som Surrogat herfor Duften fra de mange Møddinger, der laa opad Husene og ofte paa en for Færdselen generende Maade strakte sig helt ud i Alfarvej.

Hvad nu angaar det Materiale, man anvendte til Bygningerne, havde man maaske nok i ældre Tider hentet Egetømmer og andet Træ rundt omkring fra Omegnens Skove, men disse havde lidt uhyre under de fjendtlige Indfald, og paa Markbogens Tid (o: ca. 1683) var der ganske skovfattigt i Sundbys Nærhed, og man forskaffede sig da Bygningstømmer ved Køb i Aalborg, hvortil det blev ført paa Skibe fra Norge. Teglsten kunde man ogsaa købe i Aalborg, hvor de blev forhandlet af Købmændene. Man brugte mest de Sten, der blev lavet i Teglgaarden ved Aalborg, men man kunde ogsaa faa dem fra Udlandet, f. Ex. Holland. I Kjær Herred fandtes der derimod paa den Tid endnu ikke noget Teglværk, og det første, der vides at have været anlagt her, nemlig „Nyborg“ ved Rødslet, blev først grundlagt i det 18de Aarh. Til Straatage havde man jo Materialet nærmere ved Haanden, og det samme gjaldt, hvis man vilde tække sine Huse med Græstørv, hvad der i det 17de Aarh. ikke var ualmindeligt der paa Egnen. Græstørv brugte man utvivlsomt ogsaa til Opførelse af de nys omtalte Jordhytter, der neppe alle har været egentlige Jordhuler, og tillige til Gærder, idet man i Sundby Sogn paa Markbogens Tid end ikke havde Skov til Gærdsel. Der synes allerede i det 16. Aarh. at have været et stort Forbrug af Græstørv der paa Egnen, hvad der fremgaar af et kgl. aab. Brev af $18/5$ 1569, hvori det forbydes „menige Almue“ over alt i Kjær Herred, i hvem de tjener eller tilhører at grave Tørv paa „Grøn-jorden“ der i Herredet, men da Forbudet ikke i Længden blev respekteret, udkom der den $12/7$ 1627 følgende aabne Brev:

1) Jens Podemester kan have haft sin Virksomhed andensteds.

C. 4. hilser Eder alle vore Undersaatte, Bønder og menige Almue, ehuosomhelst I tiene eller tilhøre och bygge och bo ofver ald Kierherrit, evindeligen med Gud och vor Naade. Vider, at for os er beret, at mange af Eder understaa sig at forgrafve den grønne Jord der udi Herredit, den menige Mand paa Agre, Eng och Græsgang til stor Skade, alligevel, at derom skal vere udgangit vores elskelige kære Her Faders, nu salige och højsalige Ihukommelsis ofne Bref daterit udi vor Kiøbsted Wiborg den 28. Maj Anno 1569 alvorligen forbydendis saadant at ske, eftersom samme Bref ydermere udviser och indeholder. Thi bede vi Eder alle och hver her med strengeligen byde och befale, at I endeligen rette Eder efter for^{ne} udgangne Forbudsbref och aldellis ingen Tørf nogen Tid grafver paa grøn Jord derudi for^{ne} Herridt, med mindre at den, det gjører, derfor vil tiltalis och straffis, som vedbør, hvorefter nu hver af Eder sig kan vide at rette.“

Efter at dette Forbud var udgaaet, støder vi paa Forholdet i Kjær Herreds Tgb. 17/7 1638, da Sundby Mænd var indstævnedede til Vidneførsel i Anledning af, at de havde ladet deres Karle grave Tørv i Græsning og grøn Jord paa Lindholms og Vadums Fællede. 1647 udkom der en ny Indskærpelse af Forbudet, og vi hører derefter ikke mere derom.

Vi vil nu vende tilbage til Sundby, som vi i det foregaaende har søgt, saa godt, det har været muligt, at rekonstruere, saaledes som Byen tog sig ud i det 17. Aarh., naar 'man saa den ude fra, og efter dette Forsøg begive os indenfor i Husene for ogsaa at faa et lille Indtryk af, hvorledes der saa ud inden Døre. Den Dør, vi kommer ind ad ude fra, maa vi i de fleste Tilfælde tænke os som en af den Slags, vi endnu kan træffe i Udhuse paa Landet, og som bestod af 2 Halvdøre, den ene over den anden, saaledes at den nederste kunde være lukket, medens den øverste stod aaben. Vinduerne var sikkert paa den Tid overvejende af Glas indfattet i Bly, hvorimod Hornruder ikke ses at være nævnt i Tingbøgerne. Men Glasruder hører vi derimod ikke saa lidt om, navnlig af den Aarsag,

at de engang imellem gik i Løbet, naar Bølgerne som Følge af „Perlament“ eller „Bordag“ var kommen til at gaa højt; men Glarmestrene skulde jo ogsaa leve, og selve den Omstændighed, at flere saadanne faktisk har levet i Sundby paa den Tid, tyder jo netop paa, at Glas ikke har hørt til Sjeldenhederne der paa Stedet. — Der har vel ikke været en større Mængde Beboelsværelser i de forskellige „Rollinger“, men vel nok i Almindelighed flere end et enkelt. I Svend Færgemands Hus var der en „Korsstue“, hvilket formentlig viser, at det paagældende Hus paa sin Facade har haft en fremspringende Midtgaavl (Frontespice). Andensteds træffer vi Betegnelsen „Lillestuen“, hvad der vel maa forudsætte, at der ogsaa i Huset har været en „Storstue“, hvilken vi da ogsaa andensteds udtrykkeligt finder omtalt; endvidere „Dagligstuen“, „Buret“ samt Stuer, der benævnedes efter deres Plads i Huset, som „Vesterstuen“, „Nørrestuen“ osv. Endelig nævnes „Stegeriset“, „Bryggerset“ og „Herberget“. For at nævne et Par Eksempler paa enkelte Huses Indretning, havde Boelsmanden Niels Thomsen (1626) i sin Rolling: Korsstue, Lillestue, Storstue og Bryggers; Bolsmand Thomas Christensen (1671): en Storstue, en Stue, der kaldtes Nørrestuen, samt Stegers, Bryggers og Herberg; og Mikkel Nielsen i det røde Hus (1679): en Dagligstue, „Vesterstuen“, „Østerstuen“ samt Bryggers, Loft og Kælder. — Kældere, særlig Ølkældere, nævnes flere Steder saavel som Loftsrum, hvilket sidste ogsaa fandtes i Gadehusmændenes Boliger, saa at man maa tro, at det paa den Tid var det sædvanlige i Sundby, at Beboelsværelserne var overdækkede med Loft, og at der i det 17. Aarh. næppe har været ret mange tilbage af de gamle „Røgstuer“, der manglede et saadant, hvilket ogsaa sandsynliggøres ved de hyppigt forekommende Kakkelovne. Med Hensyn til Gulvene skal blot bemærkes, at Størsteparten af disse vel nok var af Ler eller Mursten, men det fremgaar dog af forskellige Synsforretninger, at man ogsaa har brugt Trægulve.

Vil vi have at vide, hvad Møbler og andet Bohave, der paa den Tid fandtes i Stuerne, faar vi bedst Besked ved at gennemgaa de samtidige Registreringer, navnlig af Dødsboer, i hvilket Tilfælde man med en vis Sandsynlighed tør gaa ud fra, at i hvert Fald det væsentligste er taget med.

Den 27. Maj 1626 blev der afholdt Registrering i Boet efter Bolsmand Niels Thomsen i Sundby, og der forefandt da iblandt Afdødes Efterladenskaber følgende Møbler m. m. Først i Korsstuen: Et gammelt Sengested, hvori var et gl. Sengeklæde¹⁾, en gl. Dyne, en Pude uden Vaar, dernæst en gl. Egekiste, en lille „Skive“, (o: Bord) med Skuffe under og et gl. beslaaet Skrin. I Storstuen fandtes et Sengested, hvori en ny Vadmelsdyne, en Dundyne og et Sengeklæde; endvidere 3 gl. Skabe med 5 Rum i, 3 gl. Stole, et Bækken, en Kobbergryde samt en „Himmel“ over Skiven. Man brugte nemlig i ældre Tider ikke alene Himmel over Sengene, men anbragte ogsaa undertiden over Bordene store Baldakiner, fra hvilke der kunde hænge folderige Draperier ned, og Troels Lund oplyser om saadanne Bordhimle, at de henad Aar 1600 var almindelige hos fornemme Folk, og det hed sig, at de nærmest havde til Formaal at hindre Edderkopper fra at falde ned i Mæden²⁾; men de var sikkert nærmest til Pynt, og vi ser altsaa nu, at man ogsaa kunde træffe dem hos Bønderne. — I Lillestuen var der dernæst en gl. Skive og en gl. Kiste, foruden 4 gl. Dynes, 2 gl. Sengeklæder og 2 Blaargarns Lagener. Endelig blev der i Bryggerset registreret en Kværn og en „Kedelske“, hvilken sidste var en Lænke til at hænge Kedlen i over Ilden.

Den ²⁰/₅ 1650 fremstod paa Aalb. Byting Simen Jensen Færgemand tilligemed 5 andre Mænd, der vidnede, at de

¹⁾ Sengeklæder (o: Sengetæpper) eller »Ryer« var meget yndede paa den Tid, ogsaa der paa Eggen. De var ofte meget pragtfulde

²⁾ Dagligt Liv i Norden II, S. 313 f.

Lørdagen efter Paaske s. A. var „overværendes tilstede“ i Sundby i det Hus, som Jens Heilesen iboede, og der efter Begæring af Chr. Christensen i Nordkjær paa hans velb. Husbond, ærlig og velbr. Fru Margrethe Holchs Vegne og i hendes egne Folks Nærværelse registrerede alt, hvad der fandtes i samme Hus, intet i nogen Maade undtaget . . . etc., eftersom den gode Frue var foraarsaget at lade gøre det ryddeligt, fordi han besad det imod hendes Vilje og Minde. Da blev udryddet og indsat til hans nærmeste Grande (∴ Nabo) Jep Andersen . . . etc.: Først en gl. Furskive, der var forbrændt af Tobaksild, en gl. Foldbænk, en gl. Kåndbænk (Hylde til Fade) m. m., 3 gl. Hynder og en gl. raaden Bænkedyne, en liden gl. Messingpande, en liden gl. Lysestage, 11 Trætalerkenner og en gl. laagløs Kande, en gl. Bolster-Dundyne og en gl. Bolster-Underdyne, 5 Vadmels Hovedpuder, et gl. Drejelsklæde, en gl. Jærnfork, en gl. søndret Bradepande, 1 gl. Navr, 2 gl. Spigerbor (∴ større Bor), et gl. søndret Sengeklæde, som Børnene laa paa, 3 gl. Sengesteder af Fjæl, en Manglefjæl m. m.

Den ¹⁰/₇ 1652 var ærlig og fornemme Peder Christensen, Slotsfoged paa Aalborghus, og Delefogden, Morten Christoffersen, forsamlede i afgangne Anders Skræders Hus i Sundby i Anledning af, at denne den ¹²/₇ s. A. havde ombragt og hængt sig i en Hampesnor i sit eget Køkken, hvorfor de nu registrerede hans Bo og Formue, efter som den var forbrudt til Kongen¹⁾. Skræderens Bo havde bestod i 3 Fyrre Sengesteder med Himmel over, et Omhæng i 3 Stkr. med Kappe samt Sengeklæde af hvidt og blaåt Stof, et Egebord og et Fyrrebord, begge med Skuffe under uden Laas; fremdeles 4 gl. Stole, smaa og store, en gl. Fyrrekiste med Laas, staaende paa Loftet, 2 gl. beslagne Skrin og 2 smaa do., 2 Bænkedyner samt en Jernkakkellovn. Af mindre Brugsgenstande var der bl. a. 5 Tinfade, 1 Tinkogekar, et Par Messinglysestager, 3 umage do., et

1) Aalbh. Lensrg. a 1652—53, Bil. A.

gl. Messingsengebækken, en Lyseplade, en Messingpande, en lille Brygkedel i Gruen, en lang Kedel, 2 Kobberkedler, 3 Malmgryder, en Rist, en Bradpande, et Bradsped, en Brandfork, en Trefod, en stor Kande med Tinlaag foruden 3 andre do. samt endelig en Kobber Sengepotte. Af Værktøj nævnes en Skrædersaks, et Persejern og en Pren. Sengeklæderne bestod i: 4 Bolsterdyner, 2 gl. Hoveddyner, et Par Ulmerdugs Puder med rødt Atlask for Enderne og Sprangværk¹⁾, 3 smaa Puder med gl. Vaar, 3 Puder af Lærred m. m. I Boet fandtes ogsaa Sølv tøj, nemlig et lille Sølvbæger, en Sølv Rømer (Bæger paa Fod) og 5 Sølvskeer m. m., tilsammen af Vægt 37 Lod og vurderet til 23 Dr. 8 Sk. Hele Formuen blev vurderet til 121 Rd. 1 Mrk. 8 Sk.

Den $\frac{5}{5}$ 1671 fremlagdes der paa Aalborg Byting et Skiftebrev af $\frac{5}{4}$ s. A. vedr. Bolsmand Ths. Christensen Smed, der havde det bedst forsynede af de Hjem i Sundby, vi kender fra det 17. Aarh. I hans Storstue og andre Stuer fandtes følgende Møbler: Et Fyrrebord med lukket Fod, et lille do. og en Skammel (Bænk?), et lille Stenbord med Ramme om, en Slagbænk, en aaben Bænk ved Vinduerne, en lukket Bænk med 2 Laase for, en Fyrrekiste med Laas, en Ege Halvkiste (mindre Kiste) med lukket Laas, 2 beslagne Halvkister af Eg med lukket Laas, en beslagen Kiste, en gl. do., 4 Jernskrin, større og mindre, et Egeskab med Laase og Døre, et Fyrreskab med en Laas, et lille do., et lille Fyrrebord og en Bogstol. I den nørre Stue fandtes 3 Sengesteder og i den søndre en Seng med Himmel og Skammel. Endelig fandtes et „Sejerværk“ (Ur). I et saa velstaaende Hjem sad man naturligvis ikke paa de bare Træbænke, og for at kunne sidde blødt og behageligt dækkede man Bænkene med Hynder og „Bænkedyner“, og af saadanne fandtes der her 2 „syede“ Bænkedyner, en sort og blaa do., 5 Alen lang, 2 do., hver 4 Alen lang, et Par

¹⁾ En Slags Ornamentik (Broderi?).

flamske Hynder, 2 Par Hynder af Flamsk, et Par syede Hynder og et Par nye flamske Hyndebaar. Af Sengeklæder forefandtes der en stor Overflod, hvilket maaske for en Del kan skyldes, at Thomas drev noget Gæstgiveri. Der var foruden Folkenes Sengeklæder, der beroede i Herberget og efter Vurderingerne maa have været af betydelig ringere Kvalitet end de øvrige, følgende: 10 Bolsterdyner, 1 Læderdyne, 5 Olmerdugdyner, 6 Hoveddyner, 11 Bolsterpuder, 2 andre Puder, 3 Stkr. grønt Omhæng med en Kappe, et Lærredsomhæng, et Drejelsomhæng, 6 Sengeklæder (Sengetæpper), af hvilke et var blaat og et andet af rødt Drejel. Fremdeles forskellige Stkr. Vaar, ialt 124 Al., 1 Par Hvidsøms Lagener, 10 Par fine Hørgarns Lagener, 8 Par alm. do., 6 Par Blaargarns Lagener, 3 Par fine Knipplings Pudebaar, 2 Par Vaar med Sprangværk, 4 Par Vaar med Kniplinger, 2 Par Sletsøms Vaar og 2 Pudebaar, Vuggeklæder.

Af Køkkentøj og andet Husgeraad var der bl. a.: En Kedel i Gruen, en Brændevinskedel, 7 Kobberkedler af forskellig Form og Størrelse, deriblandt en lang ny „Byrstkedel“ eller Bøstekedel, hvilket var en aflang Kedel, der var beregnet til at koge Skinker („Bøster“) i. Endvidere 2 Kobberbækner, 7 Malmgryder, af hvilke de 3 hver vejede $1\frac{1}{2}$ Pd., 2 Staalgryder, 2 Jernriste, 2 trinde (3: runde) Fødder, 2 Kedelskeer, 1 Bradespid. Fremdeles følgende Messingtøj: 2 Fyrbækner, 2 trinde Vandbækner, et lille do., 3 Sengebækner, 2 Strygejern, 1 Mortels (Morter) med Støder, et Par kantede Lysestager og 3 andre do. Af Tintøj var af „godt kronet Tin“ $8\frac{1}{2}$ Pund og af slet (3: alm.) do. 7 Pund (Pund er dog vist Fejlsk. for „Lispd.“).

Den $23/1$ 1679 blev der holdt Registrering i det røde Hus i Anledning af, at Bolsmand Mikkel Niensens Hustru sammesteds var død. Her var der langt fra saa forsynet et Hus som hos Thomas Christensen. — Af Møbler var der i Dagligstuen: En Egetræs Halvkiste, et Fyrretræs Bord

med lukket Fod, 2 gl. Fyrrebænke, en „Bøjgestol“¹⁾, en lille Træstol, en lille Huggestol, 2 Fjæl til Hylder og en Fordel til en Seng. I Vesterstuen fandtes en gl. Fyrrebænk, et gl. Sengested, et gl. Fyrrebord, 2 gl. Fyrrebænke, 3 Stole og en Fyrretræs Halvkiste samt paa Loftet en gl. Kiste. I Vesterstuen var der yderligere følgende Sengenklæder: En Bolster-Overdyne, en Underdyne, et rødt Sengeklæde, en gl. Overdyne, 2 gl. Blaargarns Lagener, en Bolster-Underdyne og en Hovedpude. I Østerstuen fandtes en Overdyne, en Underdyne, 2 Puder med Vaar, 2 gl. Bænke-dyner og 2 Hynder, af hvilke den ene var sort. Endelig var der i Stalden nogle gl. Sengeklæder i „en liden Seng“. — Af Køkkentøj og andet Husgeraad var der bl. a. en Bryggerskedel af Kobber, der stod i Gruen, en Messingkedel, et gl. Messingbækken, 2 store og 3 smaa Tinfade, 5 Talerkenes, et Par gl. Messingbækken, 2 store og 3 smaa Tinfade, 5 Talerkenes, et Par gl. Lysestager, et Messing Sengebækken, en gl. Jærngryde, en Rist, en Bradepande, en Økse, et Jern Spadeblad, en Bismer, en Trefod af Jern og en Tinkande.

Det fattigste Hjem vi træffer paa i Registreringerne der paa Egnen var Bertel Andersens. Det var den Bertel Andersen, der var Gaardfæster i Vorbjerg, og som 1608 blev henrettet i Anledning af et Mord, han havde begaaet. Hans Bohave bestod af et Bord, en Kandebænk (Hylde til Fade m. v.), et Skrin, en Bænkekiste (Bænk med Rum under), en Kiste, en lille Kedel, en lille Gryde, et Ølkar, nogle gl. Tønder og noget Værktøj. Mange andre Steder i Tingbøgerne finder vi fra Sundby anført større eller mindre Lister over Bohave, men, hvad Arten angaar, ikke noget udover, hvad der allerede er nævnt foran. Der var naturligvis den Gang, som det er til alle Tider, velhavende Hjem og fattige Hjem, men efter det, som Tingbøgerne kan oplyse, maa man nær-

1) Bøjgestol eller Buestol, en simpel Agestol med en Træbøjle til Ryg og Sider.

mest antage, at Beboerne i Sundby, ogsaa Gadehusmændene, efter Datidens Forhold ofte havde deres Hjem ret komfortabelt indrettet, og at mange af dem levede som Smaaborgere, hvilket jo ogsaa stemmer med, at en hel Del af dem ernærede sig af Haandværk. Hvad der bl. a. falder i Øjnene er, at der i en Mængde Hjem fandtes Kakkelovne, ikke alene af Ler, men ogsaa af Jern, hvad der paa den Tid neppe var almindeligt hos Bønderne ude paa Landet, omend en saadan ogsaa kunde forekomme her, som f. Eks. 1629 hos en Gaardmand i Hvorup. I Thomas Christensens Hjem fandtes der saaledes hele 4 Jernkakkelovne, 2 store, hvoraf den ene var paa Fod og stod i Storstuen, og 2 mindre; de to store blev vurderede til 16 Rd., og de to mindre til 10 Rd. pr. Stk. og var altsaa temmelig kostbare, om end Prisen nu syntes mere overkommelig, end den efter Troels Lund¹⁾ var i det foregaaende Aarh. Men man kunde for Resten godt have en Kakkelovn i sit Hjem uden just at købe den, og der gives Eksempler paa, at man ogsaa kunde faa en til Leje, som vi ser af Aalb. Tgb. ²⁶/₁₀ 1663, hvor Præsteenken Maren Christensd. sagsøger Bolsmand Mikkel Pedersen i Sundby bl. a. til Betaling af Leje for en Jernkakkelovn, som hun og hendes sal. Mand, Hr. Laurits Lemvig, havde udlejet til ham. Ifølge Kop- og Ildsteds-skattermandtallene for 1688 havde Præsten i Sundby 2 Ildsteder, og det samme Antal fandtes hos samtlige Bolsmænd der i Byen, men de Gadehusmænd, der nævnes, havde kun 1, hvilket ogsaa gjaldt for en stor Del af Bols- og Gaardmændene i Landsognene, men ingen der i Pastoratet havde dog mere end 2 Ildsteder. Hvad nu angaar det, der skulde puttes i Kakkelovnen, „Ildebrand“, som man den Gang kaldte det, var Sundby ikke videre gunstigt stillet i det 17. Aarh., særlig i dettes sidste Halvdel. Skov var der jo ikke ret meget af i Omegnen, og Hr. Kjeld Nielsen, der 1690 indberettede til Biskoppen om sine Forhold, siger saaledes:

1) Dagl. Liv i Norden II, S. 234.

„Ildebrand er her aldeles intet, enten af Træ eller nogen Slags Tørv, men maa kjøbes og hentes med stor Bekostning, med mindre Proprietarii til Annexsognet ville bevilge Præsten nogle faa Dages Grøft i Hvorup Mose, hvorved han kan have nogen liden Lettelse imod saa stor Omkostning“¹⁾ Til de nævnte „Proprietarii“ eller Ejendomsbesiddere i Hvorup hørte navnlig Vangs Ejere, af hvilke den andensteds omtalte Jens Høg den $16/6$ 1639 paa Herredstinget „lod forbyde alle at hafve nogen Brugelighed udi Hvorup Kiær och Mose med Tørfvegrøft eller nogen sliq Brugelighed, videre end som de Mænd, som bover och bøger udi for.^{ne} Hvorup, kan selfver lade afle och bierge til dieres egen Nødtørf och Husis Fornødenhed.“ Dette sidste blev maaske nok ikke altid overholdt, og vi linder en lille pudsig Sag desangaaende i K. Hrds. Tgb. $13/7$ 1648, hvor Chr. Christensen i Nordkjær paa sin Husbonds Jens Høgs Vegne „stod for Tingsdom“ og oplyste en Hat, som hans Husbond, velbr. Jens Høg, tog fra en Dreng (Karl) udenfor Sundby, da vedkommende kom kørende med et Læs Skartørv. Saa fremkom sal. Chr. Sørensens Søn i Hvorup, Jacob Christensen, og vedkendte sig samme Hat og erkendte, at velbr. Jens Høg tog den fra ham, da han kom kørende med et lidet Læs Tørv, som hans Moder havde givet Hr. Anders i Sundby, men da han fornam, at dette var mod den gode Mand velbr. Jens Høgs Minde, var han straks vendt om og kjørt hjem igen med Tørvene.

Omend Tørv har været det mest anvendte Brændsel i Sundby, kan vi dog ogsaa finde nævnt andre Slags, som f. Eks. i Aalb. Tb. $20/11$ 1626, da Niels Pedersen i Laden indstævner Niels Clausen i Sundby til Betaling for leveret Ved og Kul. Det sidste har dog sandsynligvis været Trækul, hvilket almindeligvis brugtes til Antænding.

Den Belysning, man havde i de gamle Hjem, var jo

1) Wulff: Stat. Bidr. I. Aalb. Stifts Hist. S. 25.

yderst primitiv, og i de ældste Tider maatte man tage til Takke med det Lys, man kunde faa fra Ildstedet. Senere brugte man ogsaa smaa Skaallamper til Tran, hvor saadant var til at faa, eller støbte Lys, men det var langt fra alle, der havde Raad til at bruge disse, selv om de kun var af Talg, hvad der var det almindelige. I sin Beskrivelse af Vium Præstekald (1790) fortæller Præsten Niels Blicher (S. 47), at Bønderne der til „Antændelse og Lysning“ brugte nogle af Moserne opgravede Fyrretræsrodde, der blev trukket ud i lange Strimler (saadanne Pinde kaldtes „Fyrstikker“ eller „Stikved“). Desuden havde man der Tranlamper, som hang ned fra Loftet og afgav den sædvanlige Aftenbelysning, medens Talglys eller „Praaser“ kun brugtes af faa. At der ikke af Tingbøgerne ses at være brugt Tranlamper i Sundby i det 17. Aarhundrede, udelukker jo ikke, at de har været i Brug der, da den Omstændighed, at man f. Eks. i Registreringerne ikke finder dem nævnt, kan skyldes deres ringe Værdi, idet de kun bestod af et Par smaa Jernskaale.

Beboerne i Nørresundby maa imidlertid i det 17. Aarh. have været meget bedre stillet end Bønderne i det afsides liggende Vium over 100 Aar senere i Tiden, da vi af de allerede anførte saa vel som af andre Bohavefortegnelser fra Sundby tydeligt ser, at Lysestager der i Byen ikke var nogen ualmindelig Brugsgenstand, ligesom det tillige ses, at de ikke alene var til Pynt, men at man ogsaa til daglig Brug brændte Lys i dem. Vi træffer ikke i Tingbøgerne paa det ovennævnte Antændingsmiddel, „Fyrstikker“, men et Sted i Aalborg Tgb. ($\frac{1}{2}$ 1697) omtales det derimod, at en Mand i Sundby tændte Lyset, der stod paa Bordet, med sit Fyrtøj.

Efter nu at have set, hvordan de gamle Sundbynitter boede, skal vi prøve at faa lidt at vide om, hvorledes de gik klædt i det 17. Aarh., og vil da begynde med at opregne de Garderober, der findes anført i de ovennævnte Boer. Thomas Christensen var i denne som i andre Ret-

ninger bedst forsynet, og den sl. Mands „Igangsklæder“ var følgende: En lang Fillemutkjortel¹⁾ og et Par sorte Klædesbukser dertil, en sort Klædes Klædning, 1 sort Fiskskaftes Klædning²⁾, en sort Læderklædning, en rød Nattrøje samt et Par Læderunderbukser, og i samme Klæder befandtes 2 Dusin Sølvknapper, saa og en stor Sølvknap i Bukserne. Af Hovedbedækninger havde han en sort Hue med Maarskind om og en Hat. — Mikkel Niensens Kone efterlod sig (1679) derimod kun en Klædeskaabe, „en perset Huerckens Trøje“ (∴ Hvergarnstrøje) og en Fiskskaftes Trøje; noget mere maa hun jo have haft, men Resten var maaske uden videre Værdi eller af andre Grunde udeladt. — 1671 udleverede Laurits Christensens Enke i Sundby til sin Svoger, Niels Christensen i Uttrup, sin afdøde Mands Klæder, nemlig en sort Klædesklædning, en broget Nattrøje, en Skjorte og et Par Sko. Der tilføjes i Tingbogen (1½ s. A.), at „dermed var den Dannemand Niels Christensen fornøjet“, saa det har vel nok udgjort den væsentligste Part af Garderoben. — Anders Skræder havde heller ikke mange Gangklæder; der nævnes en Hat, en gl. Maarskindshue, der dog var vurderet til 1 Sld., 2 Klædeskjortler, et Par Fiskskaftes Bukser, en rød ulden Trøje og et Par Støvler; det var altsammen gammelt, saa der er sikkert taget med, hvad der var. — Registreringerne giver imidlertid langtfra saa gode Oplysninger om Klæderne som om Bohævet, og vi vil derfor prøve at samle lidt hist og her af Tingbøgernes Oplysninger desangaaende. Af Mændenes Hovedbedækninger nævnes mest Hatte, sjældnere Huer. De Mandsklædninger, der nævnes, synes mest at have været Festklædninger og var i Reglen af sort Stof, dog at Natdragterne øjensynligt var mere prunkende, efter som næsten samtlige de Nattrøjer, der nævnes, var røde

1) Fillemot var Navnet paa en Slags hringul Farve.

2) Fiskskaft var en Slags femskaftet Tøj (∴ med Rendingen afdelt i 5 og 5 Traade), som synes at være brugt til Helligdagsklæder og ligeledes har været anvendt til Præstekjoler.

eller brogede; Nattrøjer brugtes i ældre Tider ofte til Beklædning om Dagen, men om Natten i Almindelighed kun, naar det var koldt. Af særlige Klædningsstykker nævnes i Aalb. Tgb. ^{30/4} 1632 „en Regnkap saa god som 6 Daler“, som Søren Jensen i Sundby havde haft i Forvaring i „Kejserens Tid“ for en Mand fra Landet. Af Fodtøj brugtes Sko, Støvler og Træsko. Til Mandens Udstyr hørte i de Tider ogsaa Vaaben, og vi skal senere se, hvilke der f. Eks. blev brugt i Slaget ved Sundby, men man bar ogsaa saadanne i Fredstid, som vi tidligere har set, jfr. Skræderen fra Aalborg, der promenerede paa Sundby Gade med „Værge“ ved Lænd. Det Vaaben, som Sundby Mænd brugte i Fredstid, synes i de fleste Tilfælde at have været Kniven, der vist egentlig nærmest var en Dolk, men vi træffer ogsaa ved Slagsmaal paa Anvendelse af en Kaarde¹⁾, — for ikke at tale om de mere ureglementerede Vaaben som Kjæp, Stage-roer og — Tørfisk. — Kvinderne brugte som Hovedtøj mest Huer men ogsaa Hatte. Svend Færgemands Kone mistede saaledes under Svenskernes Indfald 1644 bl. a. nogle Kammerdugs Linhatte med Kniplinger og et Sindals Hattebaand; en Linhat var et Hovedtøj af Linnen, gerne forsynet med Hattebaand. I „Kejserens Tid“ fik Hans Nielsens Datter i Uttrup sig en sort „Lue“, og 1669 erhvervede Peder Kierulfs Hustru sig en Sølvstykkens Hue²⁾ med Sobelhoveder paa, en sort Fløjelshue og en hvid Tobins³⁾ Kvindehue. 1626 findes nævnt en Pibekrave, som en Pige havde laant af sin Husbond; den var dog ikke særlig kostbar, eftersom den kun vurderedes til 3 Mrk. 1631 omtales en sort Engelst⁴⁾ Kappe med en Fløjls Lægkrave (∴ Pibekrave) paa og bredt Fløjel for neden. Johanne Thomasdatter i Sundby efterlod sig ved sin Død 1626 en Skindkjortel, et sort Klæ-

1) Jfr. ogsaa S. 97.

2) Hue af sølvindvirket Tøj.

3) Tobin var en Slags tyndt Silketøj.

4) ∴ af engelsk Klæde.

desskjørt og et Blaargarnsforklæde. Christen Pedersens Hustru i Sundby blev 1629 sagsøgt til Udlevering af en „Foldekaabe“, hvilket var en Sørgekaabe, der af de dybt sørgende bares over Hovedet. Svend Færgemands Kone mistede yderligere i „den første svenske Tid“ et sort „Sogens“ (Sogens 3: Silke) Forklæde, nogle Kammerdugslin, et Kasteklæde (Tørklæde, Sjal) og et Par Handsker. Af Klædningsstoffer nævnes ogsaa sort „Plus“ (3: Plysch), brunt „Engelst“ og graat Klæde, men man maa efter alt det foreliggende nærmest antage, at Kvindedragten der paa Egnen ligesom Mandsdragten gennemgaaende var af mørkt Stof. For Mændenes Vedkommende blev Dragtens Ensformighed undertiden brudt ved Udsmykning med Sølvknapper, medens Kvindedragten oplivedes ved hvide Linhuer, Halskraver o. l., ligesom vi ogsaa finder nævnt noget saa fint som „Guldkniplinger“. Egentlige Smykker var vist ikke meget i Brug; i Anders Skræders Bo var der dog en Sølvkæde og 2 store „Hægter“ af gammelt Sølv, og blandt Thomas Christensens mange Ting kun en forgyldt Sølvkæde „med et Guldsmykke udi“. Disse Dele skulde tilligemed de i Hjemmet værende „Kristneklæder“ tilfalde Ths. C.s Døtre og Enke. Ved Kristneklæder forstodes en Daabsdragt; de var som oftest meget kostbart og elegant udstyrede, af Fløjl eller Silke i pragtfulde Farver og besat med Guld- eller Sølvstads. De her omtalte, der sammen med den ovennævnte Kæde med Smykke under et var vurderet til 40 Rd., var besat med Perler og „Guldstifter“, en Slags Guldknapper eller Pailletter, som i det 16. og 17. Aarh. var meget yndede, ogsaa som Pynt paa de voksnes Dragter, der ofte paa en overdaadig Maade kunde være overstrøet dermed. — I Forbindelse med Klædedragten skal sluttelig omtales, at der blandt de Sager, som Svend Færgemands Kone lod gemme hen i Fjendernes Tid, var en „Ligsærk“, hvilket formentlig viser, at der i Sundby paa den Tid herskede samme Skik, som vi ogsaa kan træffe andensteds paa Landet og endog op til vore egne Dage, at

Folk allerede længe før deres Død havde bragt den Slags Ting i Orden.

Fødemidlerne har i en By som Sundby paa den Tid næppe været meget afvekslende. — Øl og Brændevin er de Drikke, vi mest hører Tale om, og de blev som oftest fabrikerede af Folk selv, dog maaske ikke saa meget Brændevinen, hvis Fremstilling jo krævede særlige Redskaber, „Brændevinstøj“, som ikke alle og enhver havde Raad til at anskaffe sig, men vi finder dem hos adskillige af Beboerne, som f. Eks. Thomas Christensen og Præsten Hr. Simens Enke. Brændevinen skal ikke have været kendt i Danmark før omkring 1528; det anvendtes i Begyndelsen kun som Lægemedel og kaldtes derfor „Livsens Vand“ (aqua vitae), men det varede ikke saa længe, inden denne livsfornyende Kraft blev udnyttet i altfor stor Udstrækning, til Svir og Fylderier paa Værtshuse og andre Steder. Øl drak man her allerede i Oldtiden; til Fremstillingen brugte man, navnlig i de ældste Tider, bl. a. Pors, men for denne Egns Vedkommende var i det 17. Aarh. Malt Hovedbestanddelen, ligesom man sikkert ogsaa har tilsat Humle, der jo blev dyrket af Bønderne der. — Vilde man ikke nøjes med de hjemmelavede Drikke, kunde man ogsaa godt i Aalborg købe finere Ting som tysk Øl („Tystøl“) og Vin. Af en foreliggende Regning til Niels Sponmatters Arvinger i Sundby, hvorom mere nedenfor, synes der ganske vist i dette Hjem at være nydt en Del „Franskvin“, men dette kan maaske skyldes, at Manden var syg og brugte det som Medicin; og selv om en Mand som Niels Clausen i det røde Hus (1629) fandtes i Besiddelse af et tomt Vinfad, er det jo langt fra sikkert, at han eller hans Gæster har været med til at tømme det for Indholdet, der meget snarere er bleven bragt til at forsvinde af „Kejserens Folk“, som huserede der. Imidlertid har man vistnok sjældent der i Byen indladt sig paa den Slags Flotheder at fraadse i Vin og Tyskøl, men taget til Takke med det hjemlige Øl, hvis Beskaffen-

hed i hvert Fald synes at have været en saadan, at det fuldtud og i mere end tilstrækkelig Grad var i Stand til at fremkalde en oplivende Virkning hos den nydende. Kvaliteten af det danske Øl var ganske vist ikke lige god, og det lyder jo ikke saa lovende, naar Aalborg Magistrat i en Vedtægt af 1552 angaaende Priserne paa Øl sonderer imellem „en god Kande Danstøl“, og „det som værre er“. Priserne herfor var paa den Tid henholdsvis 1 Sk. og 2 Alb., men for en finere Ølsort som Hamburgerøl 4 Sk. og for Rinskvin 12. Sk. pr. Kande. — Der var endnu i det 17. Aarh. ikke nogen Bager i Sundby, og Beboerne der saavel som i Landsognene bagte selv deres Brød. I en af Aalborgs Magistratsvedtægter (fra 1547) omhandles 2 Sorter Brød, nemlig „Hvedebrød“ og „Bondebrød“, men af den første Slags blev der næppe brugt ret meget udenfor Købstæderne, men det Brød, man almindeligvis bagte paa Landet, var Rugbrød og Sigtebrød; begge Slags gik under Betegnelsen „Kager“ og brugtes undertiden ved Højtiderne som Offer til Præst eller Degn, hvilket ogsaa gjaldt om Oste, som det fremgaar af Hr. Kjeld Nielsens Indberetning af 1690. Iøvrigt anvendte man i Husholdniugen de almindelige Landbrugsprodukter som Mælk, Æg, Kød, Flæsk, Høns og Gæs o. s. v. Endvidere fersk Fisk, navnlig Sild, som fiskedes i Fjorden, men vi har ogsaa set et Eksempel paa, at der er hentet Fisk fra Skagen, nemlig 1627, da Hr. Simens Enke udlejede sin Befordring til en saadan Transport. Man spiste ogsaa en Del af den saakaldte „Tørfisk“, bl. a. Hvillinger, „Skader“ og Rokker. Af Grøntsager brugtes Kaal, af hvilket man dyrkede en Del i de tidligere nævnte Kaalgaarde, der fandtes ved de fleste Boliger, men andre Slags Køkkenurter ses ikke omtalt for denne Egns Vedkommende, og der har næppe heller paa den Tid været brugt eller dyrket ret mange uden muligvis Roer. Frugttræer blev der jo paa Christian IV's Tid plantet nogle enkelte af hist og her, men det, der herved er avlet, har næppe haft nogen

større Betydning i Husførelsen der paa Egnen. Vi har allerede i Registreringerne set nogle af de Redskaber, man benyttede til Madens Tilberedning, og derunder bl. a. set, at man til Stegning baade brugte Spid og Bradepande og til Kogning af hele Skinker en særlig Slags Kedel af aflang Form, den saakaldte „Bøstekedel“. Trefoden, som vi ofte finder nævnt mellem Køkkentøjet, var beregnet til Anbringelse af Pander, Gryder og andre Kogeredskaber, naar de stod over Ilden. I Jens Hejlesens Bo (1650) nævnes et gl. Saltrug og af særlige Fødevarer „en Svinhøs og noget lidet Kallun“, der beroede i et Bærekar, samt i en Bøtte: „2 met Ister“, hvilket vel har været Medisterpølser.

Hvad dernæst angaar Madens Servering, var det jo sikkert ikke alle Folk i Sundby, der brugte Dug paa Bordet, men paa den anden Side har en saadan Brug næppe været ualmindelig, og vi ser f. Eks., at en Mand som Thomas Christensen havde en stor Forsyning af Duge, nemlig en Damaskesdug, 3 Alen lang, vurderet til 4 Dlr., 2 Drejelsduge à 6 Alen, vurderet til $3\frac{1}{2}$ Dlr. pr. Stk., 1 do., 8 Alen, til 4 Dlr., en do., 4 Alen til $1\frac{1}{2}$ Dlr., 2 do. à 5 Alen til sammen til 2 Drl., 1 Blaargarns Drejelsdug, 6 Alen til 1 Dlr. foruden 4 andre Drejlsduge og 4 Blaargarns do. Umiddelbart efter Dugene er opført 3 fine Drejelshaandklæder og 8 andre Haandklæder, der maaske ogsaa til Tider har gjort Tjeneste ved Maaltiderne, idet man i ældre Tid havde den Skik, inden man gik til Bords, at vaske sine Hænder i et Vandbækken, som i dette Øjemed blev baaret rundt til Maaltidets Deltagere, hvad der jo kunde være hensigtsmæssigt nok, da man dengang til Dels spiste med Fingrene, der saa helst maatte være til en vis Grad rene af Hensyn til de Medspisende, men Skikken var naturligvis begrænset til Folk indenfor et vist Kulturtrin, og det var jo ikke alle, der tog det saa nøje. For at nævne et andet Eksempel paa Benyttelse af Dug, har vi tidligere set, at Anders Slagters Kone (1697), uden at der var nogen Festlighed, lader

Dugen brede paa Bordet for nogle Gæster, der kom ind og rekvirerede Mad. Fade, Kander og Krus var — alt efter Situationens Festlighed eller Hjemmets økonomiske Forhold — af Tin, Træ eller Ler, hvorom nærmere henvises til de foran anførte Fortegnelser. Dette gjaldt ogsaa Tallerkener, der slet ikke synes at have været saa ualmindelige, Jens Heilesen havde hele 11 Trætallerkener, Anders Skræder 2 Tintallerkener, Hr. Simens Enke 4 do. og Mikkel Niensens 5 do. — Gafler brugte man ikke, man anvendte simpelthen Fingrene, hvorimod man benyttede Kniv, hvilken sædvanligvis var vedkommendes egen medbragte, der tillige udførte samme Opgave som Nutidens Lommeknive. Skeer brugte man ogsaa; de fandtes paa den Tid baade af Træ og Horn saavel som af Sølv og havde nærmest Form som Nutidens Kompotskeer. Hr. Simens Enke efterlod sig 2 Sølvskeer, Anders Skræder 5, og der har utvivlsomt ogsaa været Sølvskeer imellem det uspecificerede Sølvtoj, som Thomas Christensen efterlod sig.

Tobaksrøgning var ikke kendt i Sundby før noget ind i det 17. Aarh. Det var vistnok „Kejserens Folk“, der havde indført Skikken, som til at begynde med kun brugtes af Landsknægte og Folk af de lavere Lag; i Aalborg begyndte man allerede i 30erne at „drikke Tobak“, som man først kaldte det, i forskellige Knejer, hvor det gik mindre pænt til. 1638 fik Købmd. Morten Borthus i Aalborg Eneret til at sælge Tobak og Tobakspiber der i Byen, og hermed var Tobaksrøgningen vel trængt igennem ogsaa i Aalborgs Omegn. 1646 søgte Hans Pedersen i Aaby Anders Poulsen i Hvorup for en Sæk, hvori bl. a. var 2 Pd. Tobak af Værdi 3 Mrk., og 1650 havde jo Jens Heilesen i Sundby faaet sin Skive forbrændt af „Tobaksild“, hvilket maa have været de Gløder, der i en saakaldt „Glødefod“ eller „Ildpande“ blev sat frem paa Bordet, for at man der ved kunde tænde sin Pibe; til Panden, der gerne var af Messing eller Malm, hørte en Tang til at tage Gløderne

med. Piberne var Kridtpiber, der mest indførtes fra Holland; danske Kridtpiber kom først frem 1672, men der blev da kun lavet ganske faa.

Hverken i Tingbøgerne eller andensteds finder vi direkte omtalt Festligheder eller andre Forlystelser i Sundby, ikke saa meget som en Klage over Julestuer eller Blusbrænden paa Helligaftner, og skal vi dømme alene herefter, var det daglige Liv her hengledet jævnt og ensformigt uden nævneværdige Adspredelser, men i Aalborg Tingb. ^{22/1} 1627 i en Fortegnelse over indstævnte Husmænd i Sundby dukker frem — som en lysende Stjerne i Mørket — det oplivende Navn „Jesper Spillemand“. Det var den Jesper (Esper) Pedersen, der i Jordebøgerne fra 1619—52 staar som Rosinen i Pølseenden blandt de Sundby Gadehusmænd, dog uden Angivelse af Haandtering, men efter at denne er oplyst, maa vi formode, at man dog af og til har søgt at forlyste sig i den lille By. Hvilket Instrument Jesper har „trakteret“, faar staa hen i det uvisse som saa mange andre af Historiens Gaader; man havde ganske vist paa den Tid Strygeinstrumenter som Fidler og Giger, men det har nok snarest været en Skalmeje, han har glædet sine Bysbørn med. Skalmejen var et Slags Blæseinstrument af dansk Oprindelse og meget yndet dengang baade til daglig og ved festlige Lejligheder; da Enkedronning Charlotte Amalia i Aaret 1702 passerede Aalborg paa Vej til Dronninglund, lod Stadsinstrumentisterne sig ved hendes Indtog høre med Skalmejer. I Aaret 1664 havde Instrumentisten Conrad Stephensen i Aalborg faaet Eneret paa at levere Musik til hele Kjær Herred og lod den ⁴/₄ s. Aar paa samme Herreds Ting forbyde alle og enhver der i Herredet, være sig, hvo det var eller være kunde, som agtede at gøre noget Bryllup, Barsel eller anden „Verschab“ (Gæstebud, Fest), hvortil Spil og Musik behøvedes, at de ingen anden til saadan Spil og Musik maatte bruge eller have uden hans Vilje og Minde end den, som han dertil forordner. —

Sundby Folk kom naturligvis ogsaa dengang meget over til Aalborg og har rimeligvis søgt en Del af deres Fornøjelser der; der var jo da i det mindste Pintsemarked, — og hvad Markeder angaar, var der f. Eks. ogsaa Lerup Marked, hvor det synes at være gaaet ganske gemytligt til, og hvorhen man valfartede fra nær og fjern. Forøvrigt spores det nu og da, at Folk fra Aalborg er taget over til Sundby, hvor de har adspredt sig paa mere eller mindre heldig Maade og derved vakt pinlig Opsigt, som f. Eks. Jens Vognførers Kone fra Aalborg, der 1537 efter at være rømt fra sin Mand førte et leffærdigt Livovre i Sundby, men ogsaa maatte bøde herfor, idet hun ved Kongens Retterting blev dømt til at komme i en Sæk og druknes.

Vi skal herefter kaste et Blik paa Sundhedstilstanden. Af Kirkebogen fremgaar det, at af de 310 Mennesker, der i Aarene 1688—1700 døde i Sundby Sogn, opnaaede 31 en Alder mellem 70 og 80 Aar, og 15 blev over 80, men ingen naaede de 90. De to, der blev ældst, var Chr. Jensen i Gildsig, der blev 88 Aar og Morten Skræders Hustru i Sundby, der blev 89 Aar 8 Mdr. og 6 Uger gl. Af spæde Børn døde der flest, men ogsaa mange i Alderen mellem 1 og 10 Aar, og af de ovennævnte 310 Døde var de 181, altsaa mere end Halvdelen, under 16 Aar. Derimod døde der kun faa i Ungdomsalderen, nemlig kun 2 mellem 16 og 20 Aar og 10 mellem 20 og 30. I Aaret 1690 døde der 13 spæde Børn og 14 mellem 1 og 10 Aar, og af disse Dødsfald er de 12 indtruffen i Tiden fra Midten af September til Midten af November, hvilket kunde tyde paa en Epidemi, uagtet Mansa i sin Bog om Folkesygdommenes Historie i Danmark siger, at epidemiske Sygdomme var sjældne i det nævnte Aar; derimod siger han, at der i Aaret 1696 blandt Børn forekom Mæslinger og Kopper, og vi ser da for Sundbys Vedkommende, at der netop i samme Aar døde et stort Antal Børn. Derimod synes Eggen i det angivne Tidsrum at have været

forskaanet for Pest og lignende Farsoter, der ogsaa angreb de voksne, men i Aaret 1565 var Aalborg hjemstøgt af „Pestilents“ og sandsynligvis ogsaa Sundbyegnen, thi Pesten synes at have grasseret over hele Landet og skal f. Eks. i Flensborg have bortrevet 2500 Mennesker og paa Lolland 13,000. 1576 maa det ogsaa have været galt fat, thi i dette Aar døde Jens Nørholm, Borgmester i Aalborg, af „Pestelentze“¹⁾, hvilket meddeles af Chr. Nielsen Juel, der 1564—96 var Sognepræst til Strandby Sogn, og som har efterladt sig en Aarbog med forskellige interessante Oplysninger fra sin Samtid. Han meddeler yderligere ved Aaret 1581:

„Samme Aar eller først y Foraarett kom der en Siuge her y Landett, som de kaldet morbum epidemicum, som waar incurabilis oc offuerfaltt mange Lande oc Riger, oc moxen saa gott som ingenn Menniske enthen edell eller wedell, Mand eller Quinde, fattige eller rige bleff spart nogen Stedz, men drog igennem itt Land effter dett andet oc offuerfaltt alle Mennisker, oc mange deraff hen døde, oc den warede aleniste paa fierde Dag allmindelig, saa stod Folkett op oc gik igien“.

Mansa mener, at det her har drejet sig om Influenza, men efter Chr. Juels Beretning kom der samme Aar, nemlig i Juli Maaned, ogsaa Pest til Strandby Sogn. I Juli Maaned 1592 udbrød der Pest i Aalborg, der begyndte i Vor Frue Sogn, men bredte sig derfra over hele Byen; den var særlig ondartet ved Mikkelsdagstid, og inden Nytaar var der alene i Budolfi Sogn død 430 Mennesker deraf²⁾. I Aarene 1602—03 rasede Pesten igen i Landet, den hjemstøgte i Jylland baade By og Land og bortrev en Mængde Mennesker; i et enkelt Sogn som Snedbjerg i Hammerum Herred krævede den alene 209 Ofre og blev da ogsaa i Eftertiden benævnet „den store Død“. Aalborg blev heller ikke denne Gang forskaanet, og at man ogsaa har faaet

1) Ny Kh. Saml. V. S. 368, jfr. Mansa S. 210 f.

2) J. S. 1 — V. S. 75.

den at føle paa Nørresundbyegnen, ser vi af Hvorup Kirke-regnskabsbog, hvor Aaret 1602 omtales som et Aar med Dyrtid og stor Pest, hvorved det tilføjes, at nogle Gaarde og Bol der i Sognet stod øde, da Folkene deri var bortdøde. I Aaret 1630 skal der igen have været Pest i Aalborg, og at den ogsaa paa den Tid har grasseret i Kjær Herred, fremgaar af samme Herreds Tingbog for 1631, hvor der omtales en Helvig Alexandersdatter, som døde af Pest i Lasgaard (Aistrup Sogn), samt af et Ekstraskattemandtal af 1630, efter hvilket der i Hammer Sogn stod 4 Bol øde som Følge af, at deres Beboere var døde af Pest. — I Kopskattemandtal-let for 1682 hører vi om en Del Folk i Sundby med forskellige Skavanker som Vanførhed, „Værk“ (Gigt), Blindhed og „Tarmbrud“ (∩: Brok), men ellers ved vi ikke meget om, hvorledes Sundhedstilstanden var med Hensyn til ikke-epidemiske Sygdomme. Et enkelt Sted antydes det, at en Sygdom som „Pokker“ (Syfilis) maa have være kendt der paa Egnen. Den $\frac{22}{5}$ 1637 afsagdes der nemlig paa Kjær Herredsting Dom i en Sag, anlagt af Maren Nielsdatter i Hals mod Jens Joetsen, barnefødt i Vestbjerg. I denne Dom hedder det bl. a., at Jens Joetsen „udi Sundby Kirke, epther Prediken och Gudstieneste var endt, obenbarlig udi Godtfolks Nerverelse haver været bekiendt, at han forgangen Aar hafde haft legemlig Fellig med for^{ne} Maren Nielsdotter, barnfødt i Hals, och for nogen Tid fanget 3 Blener paa sig, som blev til Paaker, som han sagde, han skulle hafve fanget af hende . . .“ Sagsøgerinden hævdede imidlertid, at det hele for hendes Vedkommende var Opspind, og hendes Modpart blev domfældt for sine ærerørige Sigtelser.

Den bekendte Henrik Smith, hvis Lægebog kan siges at have været ligesaa omtalt og kendt som „Cyprianus“¹⁾, skriver i Udgaven af 1556:

1) Da begge almindeligvis benyttedes af »de kloge Koner«, omend Henrik Smiths Bog ikke som Cyprianus var nogen Trolddomsbog.

„Lærde og trofaste Læger og Jordemødre fattes her udi mange Steder, og udi deres Sted have vi forløbne Munke, Nonner, ulærde Præster, fordærvede Kjøbmænd, gamle Kjærlinger, ja Sudere (o: Lappeskomagere) og Smede, Troldkarle og Troldkoner og andet saadant ørkeløst Folk, som ikke ville arbejde og søge deres Føde, Næring og Bjering med det, de af Rette skulde, men ville hellere gaa ørkesløse og føde sig med det, de have ikke lært, som er Lægedoms-kunst, og vide ikke, hvad Dyd og Kraft Lægedom haver med sig. Saadanne næsvise selvgjorte Læger kunne og see udi den Syges Vand, hvor mange Grise, Soen skal have, og hvor mange Kælve, Koen er med . . . . Disse Bedragere og fordærvelige Mennesker, naar som de haver læst eller lært et Stykke eller to udi Lægedoms-kunst, med det samme understaa de dem at hjælpe hver Mand, i hvad somhelst Sot eller Sygdom, man haver. De handle og gjøre ligesom den Skomager, der haver ikke uden et Par Læster og vil gjøre Sko over dem, som skulle tjene til hver Mands Fødder. De stjæle Livet, Helbredden, Gods og Penninge fra mangan Mand.“

I mange Tilfælde betragtede Menigmand i det 16. og 17. Aarh. ikke et paakommende Sygdomstilfælde, som det, det var, men derimod som en Følge af en fjendtlig sindet Persons Efterstræbelser ved Hjælp af overnaturlige Kunster, og saa laa det jo nær at faa Sygdommen fjærnet ved Hjælp af tilsvarende Midler. Men selv om man saa mere naturligt paa Tingene, var det faa Steder, man havde virkelige Læger i Nærheden, og man maatte da, hvis man ikke vilde benytte de stedlige „kloge“ Folk, ty til Husraad eller Lægebøger, af hvilke der i det 17. Aarh. udkom flere, f. Eks. Niels Mikkelsens Aalborgs, men Henrik Smiths var dog nok vedblivende den mest ansete. I Sundby havde man allerede i det 16. Aarh. nemt til Lægehjælp, da der paa den Tid fandtes flere Kirurger (Bartskærere, „Balberer“ etc.) i Aalborg, hvortil senere kom egentlige Læger („Medici“). For at nævne nogle, var der Dr. Chr. Nielsen Schytte (1625—29) og Bendix Bartskjær, der i Septbr. 1627 begge nød den Ære at blive hidkaldt til Thisted for at behandle „hans

fyrstelige Naade Prindsen“, o: Christian IV's ældste Søn, den udvalgte Prins Christian, der henlaa her med et brækket Ben; — endvidere Medicus Dr. Søren Hansen († 1664), Dr. Niels Benzon (1639—74) og Nørresundbys Ejer, Dr. med. Niels Jespersen. — Apothek fandtes der i Aalborg allerede 1543, men ogsaa Købmændene forhandlede Apotekervarer, som vi ser af en Regning, fremlagt paa Aalb. Byting d. $30/3$ 1663, fra Borgmester og Købmand Daniel Calau til Niels Sponmatters Arvinger i Sundby paa adskillige Varer og Medikamenter, som den sal. Mand havde bekommet i Aaret 1661, nemlig:

„Den 7. Sept. Brystvand for 1 Mrk. 2 Sk., nok Brystvand for 1 Mrk. 2 Sk., Medikamenter for 2 Dr. 2 Mrk., en Sveddrik paa 2 Gange: 2 Mrk. 8 Sk., en Brystsaff for $5\frac{1}{2}$ Mrk., Nelliker 2 Sk., Kanel 2 Sk., 3 Muskat 2 Sk., en Olie 14 Sk., Muskatolie 1 Mrk, Slagvand¹⁾ 2 Sk. 15. Novbr.: $1\frac{1}{2}$ Pot 1 Pgl. Vin 1 Mrk. 5 Sk., $\frac{1}{2}$ Pot Franskvin 6 Sk. 20' do: Kanelsukker 3 Sk., Brøstsukker 2 Sk., $\frac{1}{2}$ Pot Vin 6 Sk. 24' do.: 1 Pot Franskvin 12 Sk., en Saft 2 Mrk. 4 Sk. 6' Decbr.: $1\frac{1}{2}$ Pot fransk Vin for 1 Mrk. 2 Sk. og en Flask 2 Mrk.“

Da Anders Andersen Kierulf i Sundby laa paa sit sidste Sygeleje, der varede i ca. 6 Uger, blev han behandlet af Barber Andreas Hundt i Aalborg, der i September 1681 indstævnedes hans Enke til Betaling af 5 Rdlr. for de Medikamenter, han havde brugt til den sal. Mand i hans Svaghed foruden for sine „store Besværinger og Rejser“. Medikamenterne var følgende: 2 Sveddraaber for 2 Mrk., 3 Hiout Salt (?) Pulvere for 2 Mrk. 4 Sk., Elixir for 12 Sk., Raftolie for 12 Sk., et Pulver for 5 Mrk. 4 Sk. samt Kanelvand for 1 Mrk., hvilket Andreas Hundt altsammen havde betalt paa Apoteket.

Som Afslutning paa dette Kapitel skal omtales en Plage, som ikke mindst i det 16. og 17. Aarh. voldte Beboerne i

¹⁾ En Slags vellugtende Vand, der f. Eks. anvendtes i Tiliælde af Besvimelse.

Kjær Herred store Bryderier, det var Ulvene. Flere Steder i Nørresundbys Omegn synes med større eller mindre Sandsynlighed at have deres Navn efter disse Dyr, som f. Eks. Ultved og Ulbak i Ajstrup Sogn, Ulvemose i Horsens Sogn, Ulvholm i Hammer Sogn og Uldal i Sundby Sogn. I Aaret 1553 befalede Christian III Lensmanden paa Aalborghus, Jacob Brockenhuus, paa belejlig Tid om Aaret at gøre Jagt paa Ulvene; Bønderne skulde derfor, naar og hvor Lensmanden tilsagde dem, møde med Vaaben og Værge og være „Ulvfogderne“, som han indsatte, lydige under Straf af en Bøde paa 6 Mrk. og iøvrigt Straf for Ulydighed, ligesom det i Kolding Reces (1558) § 68, der iøvrigt strengt forbød Almuefolk (Borgere og Bønder) at skyde Dyr, fra dette Forbud undtog Skydning af Ulve. Efter det 17de Aarh.s Krige, navnlig Kejserkrigen, skal det have været særligt slemt med Ulvene, og hen mod Slutningen af samme Aarhundrede meddeler Biskop Jens Bircherod i Aalborg i sin Dagbog, at der den 4. Juli 1695 var kommen en Rytterbonde fra Vendsyssel op hos Dr. Niels Jespersen og havde vemodigen beklaget sig over, at en Ulv havde om Natten ihjelbidt for ham 5 Heste og Hopper, „som vare alle de Bester, han havde,“ og Biskoppen tilføjer herved: „Vendsyssel haver i forrige Tider vaaren saa fuldt af stort Vildt, Hjorte, Daadyr og Raadyr, som nogen anden Provins, men nu er det heel rart (∴ sjældent) nogle af det Slags Dyr der at antræffe, saa rent har Ulvene lagt dem øde.“ Hvor det omtalte Uheld har fundet Sted, er ikke let at se, da der var Rytterbønder saavel i Sundby Sogn som andre Steder i Herredet.

Ved Frd. af $\frac{8}{12}$ 1688 var Regeringen igen skredet ind, og i denne Frd.s § 37 hedder det:

„Hvo som nogen Ulv kan fange eller døde paa Proprietariers Grund og Ejendom enten i Enemærker eller paa Fællede, han skal den næste Tingdag efter henbringe den til Herreds- eller Birketing, hvor han den bekommet haver,

hvor Ulven skal aftages, og Radden paa en Plads ved Tinget ophænge, og skal Herredsskriveren det i Tingbogen indføre, og den, som Ulven bragt haver, derpaa en skriftlig Attest uden Betaling give, hvorefter samme Herreds eller Birkes Bønder skal give hannem 4 Rigsdaler for hver gammel Ulv og en Rigsdaler for hver ung . . ." etc.

Udredelsen af Beløbet blev lignet paa Herredets Bønder i Forhold til hvers Hartkorn, og Skindet af Ulven tilfaldt den, der bragte Ulven til Tinge. Om disse Forhold fortæller Tingbogen bl. a.: Den $^{22}/_1$ 1689 lod Povl Nielsen i Sulsted fremstille en fuldvoksen Ulv, som han havde skudt i Vodskov Skov, den $^{6}/_8$ 1690 førte Jacob Jensen i Sulsted Vidner, at han ved Paasketid skød en stor Ulv mellem Heden og Vestbjerg. Ulven blev „afklædt“ og sat paa en Stage ved Vestbjerg. 1691 den $^3/_1$ bragte Korporal Jakob Henning til Tinget en Ulv, som han havde skudt i Ø. Hassing. Vor Fruedag 1695 skød Chr. Munk en gammel Hunulv ved Uldstedlund, og i Ugen før Jul s. A. skød Jens Mørk af Bjørum ligeledes en gammel Hunulv.

Vildsvin fandtes ogsaa i Herredet, navnlig i Hals Skove, hvortil de i Aaret 1581 var bleven indført paa Foranledning af Frederik II. De var til stor Gene for Omegnens Bønder, da de oprodede Markerne, men synes at have holdt sig til Egnen omkring Hals. I Aaret 1789 averteredes der ganske vist om Vildsvin, der var skudt paa Vraa og Elkjærs Jagtdistrikter, men nogle af disse strakte sig helt hen i Ulsted og Ø. Hassing Sogne, saa det er ikke dermed givet, at der har været Vildsvin paa andre Kanter i Herredet, f. Eks. Vildmosen, om end dette er muligt.

VIII. Sundby Kirke.

Fra de første ca. 100 Aar efter Reformationen ved vi saa godt som intet om Sundby Kirkes Skæbne, men den er neppe i dette Tidsrum undergaaet mere gennemgribende Forandringer fra den Tilstand, hvori den var ved Katholicismens Slutning, i hvert Fald for det ydres Vedkommende. Naar vi derimod er naaet et Stykke ind i det 17. Aarhundrede og har passeret Kejserkrigen, har vi dels gennem adskillige Tingsvidner og dels gennem Kirkens Regnskabsbøger, af hvilke den ældste begynder med Aaret 1654, et ganske righoldigt Stof til at anskueliggøre for os, hvorledes Sundby Kirke og dens Omgivelser har set ud i hine Dage.

Hvad det ydre angaar, bestod Kirken af Taarn, Hovedskib med et Vaabenhus mod Syd, samt Kor mod Øst, og hertil kom 1680 en Korsfløj til Skibets Nordside, den saakaldte Korskirke. Kirken var udvendig overstrøget med Kalkpuds („dønniket“) og var ligeledes gennem hele det 18. Aarhundrede overkalket. Taarnet var tækket med Bly og havde ligesom nu Saddeltag; det har efter al Sandsynlighed ogsaa allerede den Gang haft Kamgavle i Øst og Vest, men saadanne omtales dog først udtrykkeligt i det 18. Aarhundredes Regnskaber¹⁾. Murværket var udvendig afstivet af Støttepiller, der ligeledes var tækkede med Bly, nemlig 1 paa den nordre Side, 2 paa vestre Side, en paa Sydsiden nærmest Vaabenhuset, og mulig flere. I Sydturen ind til Kirke-

---

¹⁾ Saaledes omtales 1711, at Kammene paa østre Ende af Taarnet var meget brøstfældige og skulde repareres.

rummet var anbragt et Vindue og øverst i Taarnet Glamhuller, saa at dette i alt væsentligt maa have set ud som nu, bortset fra at Vindfløjene manglede. Der var af Klokker kun den tidligere omtalte fra 1504, men i Aaret 1697 blev der yderligere anskaffet en ny og større, nemlig den største af Kirkens to nuværende Klokker. I saa Henseende oplyser Kirkeregnskabet for 1697, at Kirkens Inventar nu var bleven forøget med en ny Klokke vægtig 2 Skippund 2 Lispd., hvilken Kirken og Almuen havde ladet bekoste. Til Anskaffelsen var laant af Assessor Peder Lassen til Rødslet 100 Rd. eller 150 Sletdr., hvorhos der ved „adskillige Guds Børns Gavnildhed“ var indsamlet 129 Sletdr 3 Mrk. 15 Sk. foruden nogle senere tilkomne mindre Beløb. Klokkens Støber var Rolf Baltzersen Melchior, der i Henhold til gjort Accord for Støbningen og dertil leverede Materialer fik udbetalt 291 Sletdr. 1 Mrk. 8 Sk., hvortil kom forskellige andre Udgiftsposter som f. Eks. 20 Sletdr. til Smeden „for Klocken at beslaa med hans eget Jern“ osv. Klokken bærer følgende Indskrift:

GLORIA . IN . EXCELSIS . DEO / DVM . VOCO . DEVOTAS .
 ANIMAS . AD . PASCVA . VITÆ / OBSEQVIOSE . MEVM .
 GREX . VENERARE . SONVM . / DVM . MEVS . INDICIT .
 SOLENNIA . FVNERA . CLANGOR . / DISCE . NECIS . DO-
 MINO . VIVERE . DISCE . MORI . / NE . CIEAM . PVLSANS .
 TENNIIIBVS . ÆTERA . COLONOS . / CVM . FURIT IN .
 LACERIS . STRIDVLA . FLAMMA . CASIS . / NE . QVOQVE
 . DECLAREM . VENIENTIS . MARTIA . TVRMAE . / CLAS-
 SICA . TV . SVPEROS . SVPLICE . VOCE . ROGE . / ANNO .
 MDCXCVII / RVDOLPH . MELCHIOR . ME . FVDIT¹⁾).

1) »Ære være Gud i det høje. Medens jeg kalder fromme Sjæle til Livets Græsgange, skal Du, min Hjord, ære min Lyd ydmygeligen. Medens min Klang melder om højtidelig Gravfierd, skal Du lære at leve, lære at dø for Dødens Herre. At ej jeg skal hidkalde Bønderne, idet jeg bringer Ætheren i Svingning ved min Klingen, naar den knitrende Flamme raser i de søndrede Hytter,

Skibet eller „den store Kirke“ var ligesom Koret, hvilket ogsaa findes betegnet som „den lille Kirke“ eller „Alttergult“, opbygget af Granitkvadre og havde Tag af Bly, bortset fra, at en Del af Skibet — efter en Synsforr. af 1637 — ses at have været tækket med Tegl i den vestre Ende. Skibet havde 2 Vinduer mod Syd, nemlig i Muren mellem Vaabehuset og Østgavlen, og — forinden Korskirken blev tilbygget — 2 eller 3 Vinduer mod Nord. For Korets Vedkommende findes kun omtalt det Vindue, som endnu findes i Sydturen. Paa Loftet over Kirken var der Opbevaringssted for Kirkens Tiendekorn, der bragtes ud og ind gennem en Loftsluge, op til hvilken der førte en udvendig Trappe. — Vaabehuset, der var opført af Mursten og tækket med Bly, var efter Regnskabet for 1684 udstyret med Kamme, dækkede med Teglsten. Hvad endelig den yngste Tilbygning, Korskirken, angaar, var den opført af Mursten, tækket med Tegl og havde et Vindue i hver af de tre Ydermure. Om dens Tilblivelse oplyser Regnskabet for 1680 bl. a. følgende:

„Begyndt i Jesu Naffn et nye grundmuret Kaars til Sundbye Kircke, efftersom den baade var for liden for Mienigheden, saa og begynte Muren paa Kierken paa den nordre Side at skride ud og derfor endeligen vilde forhielpis. Til dens Bygning er udgifvit som følger: Kiøbt af Borgemester Jacob Urbansen i Aalborg 8000 Mursten à 10 Rixdr. — 120 Dr., Føringspenge fra Tejlgaarden til Øster Aae 7 Dr. 2 Mrk. — Kiøbt af Oluff Jenson i Aalborg 1000 Tagsten for 19 Dr. 2 Mrk. Noch paa et andet Sted 300 Tagsten for 5 Dr. 3 Mrk. Murmesteren for sit Arbejde efter Kontrakten 90 Dr. — Kiøbt af Herman Verk Mæster¹⁾ 16 store Bielker a 2 Dr. — 32 Dr. — Gifvet Tømmermanden for sit Arbejde efter Contrakt 18 Dr. 1 Mrk 14 Sk.“

Regnskabet for 1681 har bl. a. følgende Poster: „For

---

og at jeg ej heller skal lade lyde Krigsvarslet for den kommende Hærskare (derom) bede Du de høje Magter med bønlig Røst.

(Velvilligst oversat af Hr. cand. mag. Sv. Aakjær).

1) ∴ Hermann Werchmeister, Borgmester i Aalb.

1 Ark Papir til Obligation for de hos Herman Virckmester optagne 100 Rd.: 3 Mrk. — Købt af Hendrich Uttrup i Aalborg til Stolene udi den nye Kaarskirke 100 Deller (Brædder) for 25 Dr.“

— Og i Regnskabet for 1682 er opført Snedkerløn for Stolene „ofven og nedent i den nye Kirke“ og Betaling for „1 Fyrretræ til den nye Trappe.“

Vi vil herefter vende os til det indre af Kirken og begynde med Vaabenhuset, gennem hvilket paa den her omhandlede Tid den eneste Indgang var til Kirken, saavidt man da kan se af Regnskaberne, der ikke omtaler nogen anden, navnlig heller ikke nogen Norddør. Vaabenhuset gjorde i det 17. Aarhundrede bl. a. Tjeneste som Materialhus og ved enkelte Lejligheder vel ogsaa som Ligkapel; det ses saaledes af Aalborg Tingbog $\frac{8}{8}$ 1625, at nogle Mænd fra Sundby havde været til Syn over Peder Jensen fra Dortved i Hundslund Sogn, som var død og laa i Sundby Kirkes Vaabenhus. Sammesteds var desuden Opbevaringssted for Kirkens Ligbaarer, af hvilke der gerne var 2; en blev anskaffet i Aaret 1661 for 4 Dlr., og en blev 1690 skænket Kirken af Anders Pedersen i Sundby. Fra Vaabenhuset førte en jærnbeslaet og med Laas forsynet Dør ind til Kirkerummet. Dette havde overalt Murstensgulv og hvidtede Vægge. Taarnrummet og Koret havde, som de endnu har, spidsbuede Krydshvælvinger, medens Skibet havde Bjælkeloft. Det hele Interiør synes at have været yderst tarveligt, og om nogen „Stafering“ eller Maling af Vægge, Hvælvinger eller Loft har den ellers saa detaillerede Kirkeregnskabsbog ingen Oplysninger. Taarnrummet var dengang som nu forbunden med Skibet ved en spidsbuet Muraabning, og i det nordvestre Hjørne førte en Dør ind til Taarntrappen. Tvers over Skibets vestlige Ende var opført et Pulpitur eller „Chor“ med Opgang ad en Trappe i Taarnrummet. Paa dette Pulpitur, som til Adskillelse fra det i Korskirken kaldtes „det gamle Chor“ eller

„Færgelaugets Chor“, havde bl. a. Færgemændene deres Pladser. Tiendeyderne (o: for Sundbys Vedk. Bolsmændene) havde saavel som deres Kvinder Plads i Hovedskibets Stolestader, der var forsynede med Døre. Mændene sad i Rækken syd for Midtergangen og Kvinderne i Rækken langs den nordre Side. Kvindestolen nærmest Alteret var forbeholdt Præstegaarden, og her havde Præstekonen sin Plads, ligesom den vist ogsaa benyttedes som Brudestol. De enkelte Pladser var iøvrigt efter Datidens Skik fordelt efter nærmere Regler, der i store Træk gik ud paa, at de gifte Personer sad forrest i Kirken, medens de ugifte, hvilke som Regel hørte til Ungdommen, sad nederst i Kirken. Af Staderne ansaas altid det forreste for det bedste, og ethvert for bedre end det, der laa bagved, og af Pladserne indenfor hvert Stade var det yderste det fornemste, medens det inderste — inde ved Væggen — var det mindst ansete. Tiendeyderne og deres Hustruer havde Plads efter Størrelsen af deres Ejendoms Tiende, og naar to Personer svarede lige høj Tiende, havde den ældste Forrangen, dog ikke den ældste af Alder, men den ældste i Ægtestanden¹⁾. Resultatet blev da i det hele og store det, at forrest paa Mandsiden sad Gaardmændene, derefter Bolsmændene, saa Haandværkere, Husmænd, Inderster, Tjenestefolk og den øvrige Ungdom, og paa tilsvarende Maade var Ordningen paa Kvindesiden. I Sundby var der jo en Mængde Folk, som ikke svarede Tiende, eftersom de ingen Jord havde, og til dem og deres Husstand skulde der jo ogsaa skaffes Plads. I den Anledning var saavel det gamle Kor som Korskirken bleven opført, og i den sidstnævnte, der oprindeligt kun havde Stolestader paa Gulvet, sad Husmændene og Haandværkerens Kvinder i to Rækker Stole, der var adskilt ved en Midtergang i Syd-Nord. Først i det 18. Aarh. blev der ovenover disse Pladser indrettet et Pulpitur med Mandsstole.

1) D. L. 2 — XXII — 48 foreskrev, at paa Landsbyerne følger Stolestadet Gaarden og dennem som derudi bor, dog saa, at de unge ydmyge sig for de gamle.

Paa Skibets Sydvæg var Prædikestolen anbragt; den blev 1706 erstattet med den nuværende, og der vides intet om dens Udseende udover, at den var udstyret med en „Himmel“, hvilken 1729 tilligemed nogle Rester af selve Prædikestolen blev solgt til en Søren Nielsen i Sundby for 2 Mrk. 8 Sk. Herudover fandtes der vistnok ikke nogen Prydelse i Kirkeskibet, saaledes heller ikke Lysekroner eller lignende. Kakkellovn var der naturligvis ingen af, men der omtales dog i Kirkens Inventarieliste for 1672 o. flg. Aar „En Kaa-berpote med Jærnringe at hente Ild udi.“ Hvorledes Altertavlen har set ud, ved vi ikke noget om, den nævnes overhovedet ikke i Regnskaberne, og navnlig omtales det heller ikke, efter at den nyere af Knud Scholt skænkede Altertavle 1772 var bleven opstillet i Kirken, hvor den gamle var bleven af, og det synes jo altsaa, som om den ikke er bleven bortsolgt. Det skal derfor i denne Sammenhæng bemærkes, at der i 1848 i Kirken var ophængt et gammelt Maleri, som mulig engang har haft sin Plads over Alteret¹⁾. Dette Maleri forestillede den lidende Frelser „malet efter et Syn, forekommet Kong Christian den Fjerde den 8de December 1625 tidlig om Morgenen, da han paa sit Huus Rosenborg gjorde sin Bøn til Gud for den ganske evangeliske Kirkes Anliggender og Nød“²⁾. Kristus var fremstillet siddende med en Tornekroner paa Hovedet og en tyk Blodstraale strømmende ud af hans Side. Billedet var efter Flindts Beskrivelse meget slet udført. Alterbordet var antagelig det samme, som endnu staar i Kirken, hvilket øjensynligt er fra Renaisancetiden; og det var ligesom nu dækket af et Alterklæde og en Alterdug. I Aaret 1662 var Alterklædet bleven stjaalet — tilligemed Alterlysene o. a. —, og man

1) Ifølge en Beskrivelse af Kirken i et Salmehfte trykt i Anledning af en 1848 fuldført Reparation.

2) Dette Syn maa have været et yndet Motiv for Datidens Malere, og der skal findes flere Fremstillinger deraf. Forf. har selv ejet et saadant Billede malet paa Egetræ, men iøvrigt slet udført.

anskaffede i den Anledning en ny, til hvilken der blev købt „blommet Silketøj“ (der efter senere Inventarielister var blaat Kaffa)¹⁾ for 9 Rd. 5 Mrk. 4 Sk, og „Guldkniplinger“ for 4 Rd. 1672 fik Kirken endnu et Alterklæde, der var af Skarlagen med Gyldenstyks Kors og brede Guldkniplinger, og som Præstekonen Maren Christensdatter skænkede Kirken „for en Begravelse til sig og hendes Mænd“. — Af Alterterduge fandtes der i 1687 2, hvoraf den ene var af Damask og den anden af Drejl med Traadfryndser. Alterstagerne var af Messing, men beskrives ikke nøjere. De vejede tilsammen 2 Lispd. og 4 Skaalpund. — I Krigen 1644 blev Kalk og Disk borttaget af Fjenderne, og endnu 1648 var der ikke anskaffet nye, men dette synes dog at være bragt i Orden 1653, i hvilket Aar der yderligere blev anskaffet en mindre Kalk og Disk af Sølv, som brugtes til at „besøge de Syge med“, hvortil Magister Erik, Præst i Hammer havde ydet et Bidrag af 3 Rdr., og Kirkeværgerne i Hvorup 5 Lod og 1 Kvint Sølv. Magister Eriks Bidrag var Vederlag for et „Leirsted“ i Kirken for hans Moster Maren Nielsdatter af Voerbjerg, der var Stifmoder til Lars Dyrskjøts 2den Hustru. 1685 forærede Boelsmand Ivar Jensen Dodensig i Sundby Kirken en ny forgyldt Sølvdisk, idet kort forinden den gamle Kalk og Disk var omlavet til en større sølvforgyldt Kalk, der vejede 34 Lod, medens den nye Disk vejede 8 Lod. 1694 fik Kirken af Regimentssskriver Hans Belderings Enke fra Lindholmgaard, Sofia Catharina v. Høffninge, foræret en Oblatæske af Sølv, der endnu anvendes som saadan og bærer følgende Indskrift:

„Som det, jeg har, mig givet er udaf min Gud og Herre,
Saa skal det Hannem ogsaa vær til Tjeniste og Ære.
Jeg dette derfor sender frem til Herrens Huus at pryde.
Thi mig bør icke at forglem for Velgiort Tak at yde.
Sophia Catharina, Truchsessin von Høffninge“²⁾.

1) Efter Moth en Slags Tøj, der var glat paa den ene og loddent paa den anden Side — vel en Slags Silkebrokade.

2) F. 29/7; 1649. D. af Johan Ludvig Truchsess og Catharina Felici-

Paa Alteret laa endvidere „en Haanddug med Sølv og Silke bestucken“ og skænket af Hr. Kjeld Nielsen til at stille Kalk og Disk paa, samt en Christian IV.s Bibel in quarto¹⁾. Om Døbefonten vides ikke noget nærmere udover, at den har været „uanselig og ringe“; hvilket udtales om den, da den 1752 blev erstattet af den trekantede Trædøbefont, som blev udrangeret i forrige Aarhundredes Slutning, og som altsaa, trods sit yderst beskedne Udseende, dog maa have overgaaet den ældre. Denne har rimeligvis været af Sten, idet der i Regnskabet for 1754 staar, at Sr. Anders Erslef i Aalborg betalte for den gamle kasserede „Daabssteen“ 1 Rd. 4 Mrk. Til den gamle Font hørte et Messingbækken, der vejede $2\frac{1}{2}$ Skaalpund og blev solgt samtidig med „Daabsstenen“ til Christen Jørgensen i Sundby for 4 Mrk. 3 Sk. Et Sted i Koret eller deromkring — maaske bagved Alteret — har Skriftestolen haft sin Plads. Denne var et lukket Rum af Træ med tilhørende Dør, og der findes i Regnskabet for 1657 opført, at der var givet Jørgen Nielsen i Aalborg for 1 Tylvt „Fuerfiel“ til Skriftestolen 3 Dr. og Niels Smed i Lindholm for Jærn til at hænge Døren med paa Skriftestolen 12 Sk. Paa den nordre Væg i Koret blev i sidste Del af det 17de Aarhundrede op- hængt det her afbildede Barok-Epithafium over Maren Christensdatter og hendes Mænd, paa hvilket tidligere læstes følgende:

„Loven er giffuen ved Mosem, Naade oc Sandhed ved

---

tas Truchsess, G. 1. med Regimentsskriver Rasmus Brun i Aalborg († ca. 1687), i hvilket Ægteskab hun havde flere Børn. G. 2. m. Regimentsskriver Hans Beldring, der boede paa Lindholmsgaard fra 1692 til sin Død 1693 eller 94. Hun flyttede kort efter fra Lindholmsgaard og endte sine Dage hos sin Dattersøn Mag. Garboe i Tikjøb Præstegaard, hvor hun døde $9\frac{1}{11}$ 1729. Hun blev begr. i Tikjøb Præstegaard, hvor der findes en Mindetavle over hende (Hofm. Fund VII. S. 57).

1) Dens Forgænger, en Frederik II.s Bibel, blev 1687 solgt til oft-nævnte Maren Christensdatter for 4 Rd.

Epithafiet over Maren Christensd. og hendes Mænd

Jesum“. „Her huiler H. Hansen Vare, som døde udi Herren A^o 1659 den 4. April udi hans Alders 58 Aar, efter at han hafde forestoid denne Menighed 12 Aarstid. Her ligger begravued H. Laurids Jensen Lemvig, som bortsoff udi Herren A^o 1663 12 Sbr. udi hans Alders 50 Aar. Efter att hand hafde forestoid denne Meenighed i 3 Aar. A^o 1676 d 28. Febr. er den Sal. Mand Jacob Lauridsøn i Herrèn hensoved. Iligemaade deres Kiære Hustru Maren Christensdatter, som bortdøde vdi Gud Anno 1688 d. 6. Febr. vdi Hendes Alders 68 Aar, saa og deris Sal. Søn Christen Hansøn, som døde A^o 1678¹⁾).

I Gulvet nedenunder Epitafiet laa en stor flad Ligsten over de samme Personer. Paa denne Sten findes i Hjørnerne udhugget de fire Evangelistmærker og forneden Christi Monogram mellem Dødningehoved og Timeglas samt i Midten følgende Indskrift:

„Her legge vi vor Hiertes Krone ned
og takker Dig for alt i Ydmyghed.“

„Herunder hviler vdi Herren Disse 3 Hæderlige oc velærd Mænd nemblig Hans Hansøn, som salig hensof A. 1660 d. 4. April. Ærlig Laurids Jensøn A. 1663 d. 12. Septemb oc Jacob Lauridsen 1676 d. 25. Februar Med Deris k. Hustru Maren Christensdatter A. 1688 d. 6. Februar. Saa oc deres k. Søn Christen Hansøn studius, som oc salig hensof A. 1678 d. 14. Decembri. Deris Siele Gud gjør ærefuld paa den yderste Dag“.

Samme Sten, der er noget forslidt, er nu indmuret i den vestlige Ydermur af Kirkens sydlige Sideskib. — Foran Alteret fandtes der fremdeles et Gravtræ, der dækkede over den sidste Abbed af Vitskøl, Anders Andersens, Grav²⁾).

- 1) Denne Indskrift er gengivet efter Thura, og Pastor Flindt har en ganske lignende, men den maa være bleven omforandret senere, idet hverken Jakob L. eller Christen Hansen nu findes omtalt paa Epitafiet.
- 2) Han tilhørte inden Reformationen Cisterciensernes Orden og var 1536 Abbed i Tvis Kloster, hvorfra han 1537 blev forflyttet til Vitskøl, men gik imidlertid over til den nye Lære og giftede sig med Karine Kristensdatter († 1558). Han vedblev dog at fungere

Dette Gravtræ omtaler Thura i sin Aalb. Stifts Beskr. som en gammel Træramme „med 2 brune Flicher og nogle Mursten inden udi“, paa hvilken Ramme stod at læse: „Her huiler Hederlig og Vellærd Mand her Abid Anders Anderssøn, som døde d. 19. Aug. 1572. Gud give hannem en glædelig Opstandelse med alle Guds Børn.“ Ved Aaret 1840 var Rammen — efter Pastor Flindts Beretning — borte, men de ældre i Sognet kunde dog huske at have set den, og der fandtes endnu „en glat Ligsten uden Bogstaver“ over Graven, som laa „ligefer Alteret“. — Ved Slutningen af det 17. Aarh. blev der anbragt endnu en Gravsten i Korgulvet foran Alteret; den var inddelt i 2 Afdelinger, af hvilke den sydligste havde følgende Indskrift: „Under denne Steen hviles i glædelig Opstandelses Haab beskrevne dydædle Matroner, den første Birgitte Hansdatter Abelsted, født i Kjøbenhavn Anno 1648 den 7. Februar, levede i Ægteskab med velvise Nicolaus Ulsøe fordem borgemester i Ebeltoft i 26 Aar og avlede 5 Sønner; efter 9 Aars Enkestand døde hun i Lindholmsgaard d. 20. Oct. 1698 i hendes Alders 57 Aar“¹⁾).

Paa den anden Afdeling af Stenen læstes:

„Anna Cathrine Balch, fød i Kjøbenhavn d. 8. Juni 1672, kom der først i Ægteskab med nu salige Sr. Nicolaus Hofmeister Arithmetico, og i 3 Aar velsignet med 3 Børn. Efter hans Død kom anden Gang i Ægteskab med Sr. Marcus Ulsøe, kongelig Regimentskriver 1693 og velsignet med 2 Sønner og 4 Døttre, døde i Lindholmsgaard d. 2. Juli 1699 i hendes Alders 28 Aar.“

Denne Dobbeltsten, hvorm Pasto Flindt har meddelt

---

som Præst og forestod Vitskøl Kloster med Gods lige til 1563, da han trak sig tilbage og flyttede til Lindholmsgaard, som han tiligemed Vorbjerggaard og flere andre Gaarde der i Sognet havde i Forlening og hvor han boede til sin Død.

1) Hun var Moder til Regimentskriver Marcus Ulsøe, der i nogle Aar hoede paa Lindholmsgaard som Skriver for det Stürckeske Regiment.

det ovenfor gengivne i sin Sognebeskrivelse (ca. 1840), laa endnu paa hans Tid i Kirken, men er senere fjernet, formentlig for mere end 30 Aar siden, uden at det vides, hvad der er bleven af den. — Foruden disse Begravelser fandtes der flere andre i Kirken; bl. a. nævnes i Regnskaberne for det 17. Aarhundredes anden Halvdel yderligere 4 saadanne, men hvorvidt der har været Gravsten eller andre Monumenter over disse, eller hvor i Kirken de har været, faar man ikke noget at vide om, men det maa dog antages, at de har været i Skibet eller Taarnet og ikke i Koret, da der for hver af dem er svaret en Afgift til Kirken af kun 3 Rd., medens der af de Ulsøeske Begravelser i Koret blev erlagt 4 Rd. for hver. De 4 Personer, der saaledes i Løbet af den ovennævnte Tid blev nedsat i selve Kirken, var den tidligere omtalte Maren Nielsdatter, der var gift med Lars Dyrskjøts Svigerfader, Peder Larsen i Vorbjerg, og døde ca. 1653, Christen Smed i Lindholmgaard (en Svigersøn af Bertel Kierulf den yngre i Ø. Aslund), som døde 1655, Herredsfogden i Kjær Herred Mathias Pedersen Søltoft, der ligeledes boede paa Lindholmgaard, hvor han døde 1689, og Kornet Hans Bovitz, der var Boelsmand i Nørresundby og døde 1690¹⁾.

Foruden de allerede omtalte Inventariegenstande fandtes der i Kirken et Skab, hvor bl. a. Regnskabsbøgerne opbevaredes, en Pung og en Tavle „at besøge Menigheden med til de fattige“, en Ritual, 3 Kirkebøger, af hvilke den ene brugtes til Indførsel af Dødsfald, Begravelser og Barselkvinders Introduktioner, den anden til Trolovelser og Vielser, saavel i Hvorup som Sundby Sogn²⁾ og den tredje til No-

1) Allerede 1675 opholdt han sig i Sundby som Korporal. — Var i Septbr. 1677 Kornet i Ritm. v. Kahlens Komp. af 3. jyske natt. Rytterregim., hvor han endnu stod som Cornet 1684. I en Antegnelse vedr. Kop- og Kvægskatten 1687 bemærkes det, at han er ickens en Quartermester under det Størkiske Regiment. — Om hans Hustru og Afkom vil blive meddelt i næste Bind.

2) Disse to Kirkebøger findes nu i Viborg Landsarkiv.

tering af Kommunikanterne i begge Sogne; endvidere en Allerbog, et Timeglas og et sort Ligklæde med et hvidt Taftes Kors, der blev anskaffet 1677 for en Pris af 23 Rd. 1 Mrk. i det Øjemed at skaffe Kirken en Indtægt ved Udleje deraf. Endelig var der Messeklæderne, af hvilke en Messesærk, der var besat med Guldkniplinger om Halsen, var skænket til Kirken 1663 af Delefoged Morten Christoffersens Hustru, Johanne Pedersdatter Kierulf, og Messehagelen var af rød Fløjel. I det hele ses det, at Kirkens indre Udstyrelse i det 17de Aarhundrede var yderst beskedent imod, hvad det blev i Løbet af de følgende hundrede Aar, og paa Christian IV's Tid synes baade det ydre og indre gennemgaaende at have været i en ret sørgelig Forfatning, hvorom forskellige Synsforretninger bære Vidnesbyrd. 1625 hedder det saaledes, at Kirken var meget „bygfældig“ paa Murværket, Blytaget, Trappen i Kirken og andet, saa at Synsmændene ikke mente, at den kunde repareres for mindre end en Sum af 300 Sletdr., hvilket paa den Tid var et meget betydeligt Beløb. Efter Kejserkrigens Slutning var det naturligvis ikke blevet bedre, og ved et Syn af $\frac{21}{3}$ 1631 befandtes inde i Kirken 2 Bjælker at være søndrede og opstøttede med Stivere¹⁾, Gulvet brøstfældigt for 400 Mursten, Loftet helt raaddent og fordærvet, 2 Vinduer aldeles fordærvede og udslagne af Soldaterne; Vaabehuset fattedes 100 Tagsten og 3 Tdr. Kalk, hvorhos Kirken var byg-fældig for 6 Skippd. Bly paa Nordsiden og paa søndre Side af Taarnet. Et Syn af $\frac{20}{3}$ 1637 giver et ligesaa bedrøvelig Billede af Kirkens Tilstand: Synsmændene besaa først Kirkegaarden, hvis vestre, norde og østre Side (Dige) var „slet forholdt“ og øde, saa at det ikke kunde „hegte for“ Svin eller andre Kreaturer. I Kirken saa de, at Bogstolen var øde, 2 Bjælker søndrede, Loftet mestendels forraadnet,

1) Disse to Egebjælker var »slet søndertvungen af Fiendernes Quorenc« iflg. en anden Synsforretning af $\frac{21}{11}$ s. A.

og Kirkegulvet opgravet, saa at det skulde lægges med Sten fra Prædikestolen og til Døren; Loftet af Koret (o: Pulpituret) var utæt, saa at der faldt Skarn igennem ned paa Folket, Blytækket af Altergulvet var hullet og kunde ikke holde for Regn; ligeledes var Blytækket paa Kirken (o: Skibet) „mestentpart forhaffuid“, og nogle Sten afblæste af Stentækket paa Nordsiden. I Taarnet var Klokkeakselen og Bjælkerne opslidte, saa at det var forbunden med stor Fare at ringe med Klokken, ligesom Blytækket ogsaa her var beskadiget, saa at Regnen trængte derigennem. I Vaabehuset var Taget paa samme Maade beskadiget og Gulvet opgravet, saa at det skulde lægges med Sten.

Saadan saa Sundby Kirke ud 7 Aar før Svenskekrigen 1644, og det kan altsaa neppe skyldes Krigen alene, naar det har vist sig, at den var i ganske lignende Tilstand saavel i 1645 som 1647 og 1648. Det ser i det hele taget ud, som om Kirken gennem det 17. Aarhundredes første Halvdel har faaet Lov til at henligge fra Aar til Aar i samme forfaldne Tilstand uden andre Reparationer end de aller haardest nødvendige og knap nok saadanne, hvad ligeledes Synsforretninger fra de 3 sidstnævnte Aar bekræfter. Af saadanne findes en afhjemlet paa Aalborg Byting den $30/6$ 1645. Den er ret kortfattet og angaar kun det ydre af Kirken, navnlig Blytaget, som siges tildels at være opblæst og sønderslagen, ligesom et stort Vindue paa søndre Side i Taarnet var udslaaet „med Jærn og alt“. Mere udførlige er to Synsforretninger, afhjemlede henholdsvis $19/7$ 1647 og $24/7$ 1648 paa Aalborg Byting. Efter den første af disse havde Synsmændene den foregaaende Dag taget Sundby Kirkes Brøstfældighed i Øjesyn og erklærede herom følgende:

„Først Kalch og Disch, som berettis af Fienderne vere borttagen, kunde med Sølf och Arbedsløn vere verd 24 Richtdaler. Bielcherne under Vabehusloftet sønder och foraadnit 7 Rdr. Alterkledet, Dug och Kappen med sin Behøring til Alterit skal giøres af ny 20 Rdr., eftersom det gamle er forslet (forslidt). Ingen Bechen i Funten, vil kaaste

2 Rdr. Loften och Stoelene paa Purpertuuet (Pulpituret) mesten øde och forraadnit, och vil sættis en ny Hammer under, vil kaaste 20 Rdr. Klochverchet er gantz forfalden, och Klochen ringis med stor Lifsfare. Stierne, som schal brugis til Klochen och en tylt Saugdeler, der hver ville kaaste 20 Rdr. Kirchelofthen gantz ubrugelig, saa Kirchens Korn der paa iche kand anammis eller Kirchen for Urenlighed forvaris, vil kaaste af ny 44 Rd. Blyet paa Nørside paa Tornit och paa Kirchen er mange Huller paa, och iche kand holde for Regen, saa vel som Suelder (Suler), derunder er forrodnet mange Steder, vil kaaste af ny 63 Rdr. Begge Renderne paa Vabehuset er brøstfeldig . . . for Regn, vil kaaste af ny 16 Rdr. Paa Nørside Oesfiellen (Aasfjælene) och Rømtøchit (Remstykket) brustfeldig, vil kaaste af ny 13 Rdr. Vil giøris 3 Baun for di 3 Loger for Kirche-gaarden och en Røst (Rist) for den ene Slette (Stente) 12 Rdr.“

Som man ser, var der jo ikke saa lidt der trængte til Reparation, men det er nok ikke bleven til mere end at konstatere Fakta, og saadan er det maaske gaaet adskillige Aar derefter. Da Kirken den ²⁴/₇ det følgende Aar blev synet, afgav Synsmændene saaledes følgende Beretning:

„Først saa de Stetterne och Puorten (e), da vil der ¹/₂ Td. Tiere der til dennom med at tiere. Rusterne for Kierche-gaarden er och brustfeldig, saa der vil ¹/₂ Schpd. Jern dennom med at forferdige. Digerne om Kirchegaarden er meget brustfeldig, som iche kand ferdigis uen ved 16 Dagkarlis Arbeid. Nørporten vil der 3 Eigetrær til 3 Fodtrær och Kryderbeder¹⁾ af Porten(e), vil behøfvig en 16 Allen Træ. Udi Vaabehusit feiles der 2 ny Bielcher, som vil indleggis. Kirchegullen er brustfeldig och vil leggis af ny, behøfvig dertil 200 Mursten. Loften och Stolen i Kirchen er brustfeldig, och dertil behøfvig 2 Tøtter Saugdeler. Udi Funten er ingen Bechen som dertil vil forschaffis. Kirchelofthen er gantz forfalden och vil læggis af ny, och der til behøfvig 200 Saugdeler. Behøfvig en ny Bielche i den vester Ende i Kirchen och ny Schierstoch paa Muren ved Blyet. Thechit

1) Tverstykkerne, der holder de enkelte Fjæl sammen, i en Port eller lign.

paa Kirchen er brustfeldig og vil dertil en Tølt Eigetræer å 12 All. Filler. 2 Par ny Stochmaal paa Vaabenhuset med ny Schierstoch¹⁾, och vil dertil 4 fuldkomen Eigetræer, hver 12 Allen til Sparrer och et 12 Allen Træ til Schierstoch. Vaabenhuset vil der 2 Schippdt Bly paa hver Side nest ved det andet Bly for Rendernis Schyld och 2 Tylter Saugdeler til Sufiel (Sugefjæl) under same Bly. Item behøfvís 100 Tagstien at ferdige Stentaget med, som er meget brustfeldig, paa de Steder fornøden giortlis. Kirchen vil dønnichis, och dertil behøfvís 6 Lester Kalch, hvor fornøden giøris. Feiler der 8 Eigebiecher i Kirchetornit och en Part deraf til Klochverchit. En ny Axel feiler til Klochen med Beslaug, hvortil behøfvís 4 pd. Jern. Behøfvís der 6 Schipd Bly til at forbedre Blyet med paa nær Side paa Tornit med och paa nær Side af Kirchen, som storlig fornøden giøris. Stolen i Kirchen er meget brustfeldig och behøfvís dertil 2 Tylter Saugdeler dem med at forferdige. En nye Kalch och Disch til Kirchen behøfvís, hvortil vil 24 Rixdaler dem med at bekaaste. Item feiler en ny Alterdug til Alterit, dertil vil 12 Alen Lerrit. En ny Kappe om Alterit, dertil vil 3 Alen Fløiel eller Chof.“

I den øvrige Del af det 17de Aarhundrede synes Kirken derimod at være bleven bedre vedligeholdt og Regnskabsbogen indeholder Optegnelser om en Mængde saavel større som mindre Reparationer. Af saadanne fandt der en større Restaurering af det ydre Sted i Aaret 1662 og ligeledes i 1671, da der blev betalt Hans Brandenburg Murmester 36 Dr. „for den østre Ende af Kirken, som var ganske nedfalden til Jorden, igen af hugne Sten at opsætte, mure og forbedre med Mursten, endvidere 15 Dr. for Reparation paa den søndre og vestre (∴ sydvestlige) Ende af Kirken og ved Taarnet, hvoraf en Del var „slet nedfalden“, ligesom det siges, at Taarnet „stod paa Fald“. Ved samme Lejlighed blev der betalt 8 Dlr. til Rasmus Lauritsen Blytækker for Omstøbning og Oplægning af Blytag paa det sydvestlige Hjørne af Kirken „med mere Flecheri“, og lignende Reparationer fandt jevnligt Sted paa andre Dele af Kirken

¹⁾ Planke paa tværs af Bjælkerne.

i Resten af Aarhundredet; navnlig krævede Blytaget idelige Forbedringer, idet det ofte blæste af. Den største af alle Omforandringer i den her omhandlede Periode var den allerede tidligere omtalte Tilbygning af Korskirken i Aarene 1680 og 81, hvorved blev indvundet betydelig større Plads for Menigheden.

Kirkegaarden indtog omtrent samme Areal, som den havde inden den i Slutningen af forrige Aarhundrede skete Udvildelse af det nordvestre Hjørne ud til Nørregade. Den var indhegnet med almindelige Diger af utilhugne Kampesten og havde Indgange paa tilsvarende Steder som nu, nemlig dels murede Portaler med teglhængte Kamme og tjærede Egetræsporte, forsynede med Hængelaas, dels „Stætter“ (Stænter) og Laager. 1657 blev der givet Peder Nielsen i Vejby 33 Dlr. 3 Mrk. „for Kirkegaardsdiget at oplægge af ny“, hans Folk fik 1 Dlr. 1 Mrk. i Drikkepenge, Niels Pedersen 3 Mrk. for 6 Læs Sten og samme tilligemed Lars Gied, der begge var fra Lindholm, 2 Dlr. 1 Mrk. for 48 Læs Tørv at opgrave og at føre til Kirkegaarden og dem at oplægge, — en billig Arbejds løn. 1683 blev der opført nye Porte og Laager og i Arbejds løn til Murmestere ren betalt 30 Sletdr. Til Portens og „Stetternes“ Forfærdigelse var der hos Assessor Dr. Niels Jespersen indkøbt 2500 Mursten (fra Teglgården i Aalborg) for 37 Sletd. 2 Mrk. 1699 blev Portene „stafferede“ med Hornlim og Kønrog, antagelig i Anledning af Christian V's Død.

Hvad selve Kirkegaarden angaar, har den vel henligget som alle andre Landsbykirkegaarde i gamle Dage i en efter Nutidsbegreber forfalden Tilstand uden Monumenter eller anden Afmærkning af de enkelte Grave end Tuerne. — Præsten havde Ret til at lade sine Kreaturer græsse paa Kirkegaarden. Her var endelig Halsjærnet opstillet, som det ses af Aalborg Tingbog for 1632, hvor Jørgen Pedersen i Sundby den $12/3$ 1632 søger de forrige Kirkeværger for Sundby Kirke, Simon Jensen i Gildsig og Hans Nielsen

i Uttrup bl. a. for „et Halsjærn, hand hafver ladet giøre for denem, som stor paa Kirkegorden“, hvorfor var beregnet en Sum af 3 Mrk.

Ejendomsretten over Sundby Kirke gik efter Reformationen over paa Kronen, i hvis Besiddelse den forblev i de følgende Aarhundreder. Kirkens Korntiende var i Tidens Løb bortfæstet til forskellige Personer, der heraf skulde svare foruden et Indfæstningsgebyr (Stedsmaal) paa 54 Dr. en aarlig Afgift til Kirken af 12 Td. Rug, 20 Td. Byg og 8 Tdr. Havre, der blev omsat i Penge efter hvert Aars Kapitelstakst. Af disse Fæstere kan nævnes Borgmester Hans Wandels Enke Maren Laursdatter i Aalborg, Ivar Nielsen, Tolder paa Skagen, Tøger Lassen, Slotsskriver paa Aalborg-hus, hvis Fæstebrev var af $27/4$ 1656, og efter ham hans Søn Laurits Thøgersen Lassen 1689.

Foruden den nævnte Fæsteafgift af Tienden havde Kirken af andre faste aarlige Indtægter 2 Tdr. Byg, som Præsten i Sundby svarede for Brugsretten af Langager, 1 Mrk. i Afgift af en Ager paa Grindsted Mark i Hammer Sogn samt Kvægtienden. Men dertil kom adskillige mere uvisse Indtægtskilder, som i Aarenes Løb forøgedes i Antal og Omfang. For Begravelsessteder inde i Kirken blev der svaret en Betaling af 3 à 6 Daler, hvorimod der ikke ses at være betalt for Begravelser ude paa Kirkegaarden før 1671, da der efter Regnskabet var „bekommet 1 Dr. for Salig Jens Christensens Begravelse paa Kirkegaarden“, men derefter træffer vi Afgifter paa 2 à 3 Mrk. for „Kirkejorden“ til forskellige, hvilket dog maaske har været frivillige Kendelser, da disses Antal kun kan have svaret til en lille Brøkdæl af Antallet af Begravede. For Kirkens Lys svarede omtrent fra samme Tid en Kendelse, der som Regel var 1 Mrk. ved Bryllupper („Brudemesser“) og ved Barne-daab 8 eller undertiden kun 6 à 4 Sk., altsaa rimeligvis efter vedkommendes Formuesomstændigheder. I Aaret 1677 blev der bekostet et Ligklæde „med et hvidt Kors paa af

faft“. Dette Ligklæde, der kostede 23 Dlr. 1 Mrk., skaffede Kirken en god Indtægt, idet der allerede det følgende Aar indkom 14 Dr. 2 Mrk. i samlet Lejeindtægt deraf. Taksten har vistnok været 2 Mrk. for hver Afbenyttelse af Klædet ved Begravelser af Folk indenfor Pastoratet, men det udlejedes ogsaa til Begravelser paa andre Steder, og Prisen var da en Daler¹⁾. For Ringning med den lille Klokke synes der oprindeligt kun ved ganske enkelte Lejligheder at være ydet nogen Betaling til Kirken, som 1653, da der blev ringet med den for Fru Ide Giøe²⁾, hvis Arvinger herfor betalte 3 Mrk., og 1655, da den ringede for Fru Christense Lindenovs Lig, hvorfor der blev erlagt samme Vederlag, samt 1671, da Hr. Jacob Lindenov lod betale til Kirken 1 Dr. 2 Mrk. „for Klocken blev ringed“ da hans Sal. Frues Lig kom til Aalborg. I Tiden fra 1687 blev der derimod jevnlige, ogsaa af Sognebeboerne, svaret en mindre Kendelse — mest 1 Mrk. eller 12 Sk. —, naar der blev ringet med Klocken ved Begravelser, men dette var frivillige Ydelser, ligesom der ogsaa, da den store Klokke blev anskaffet 1697, blev betalt efter Behag for dennes Afbenyttelse, indtil der i 1703 blev fastsat en bestemt Takst herfor af 2 Mrk.

Kirkeværgerne, der blev forordnede af Biskoppen, var to i Sognet bosatte Mænd, der som oftest kun fungerede 1 eller ganske faa Aar ad Gangen. De skulde ordne Kirkens materielle Anliggender og hvert Aar aflægge Regnskab for Kirkens Status; for deres Umage fik de aarlig 3 Rd. til Deling. Af Kirkeværger for Sundby Kirke kendes følgende:

1) Det ses saaledes at være udlejet til følgende Personers Begravelse: Niels Nielsen i Bjørnkjær (1686), Chr. Schyt i Aaby, Hr. Jens i Vesterhassing (1688), Peder Bertelsen i Gandrup (1692) og Lars Jensen i Beistrup (1699).

2) Ide Henriksd. Giøe, f. 7/1 1606, g. m. Jens Juel til Lindbjerggaard, † 31/10 1654 paa Vrejlevkloster. Hun var som ung Pige i Huset hos den lærde Holger Rosenkrantz

Anders Kid, Delefoged og Bolsmand i N. S. (1625 og 30), Hans Nielsen i Uttrup (1631 ?), Jørgen Pedersen Smed, Bolsm. i N. S. (1632), Simen Jensen, Bolsm. i Gildsig (1631 ? og 36), Thomas Smed, Bolsm. i N. S. (1639 og 45), Morten Christoffersen, Delef. og Bolsm. i N. S. (1647 og 48), Niels Christensen Sponmatter i N. S. (1653 og 56), Niels Nielsen, Bolsm. i N. S., og Ths. Hansen Gaarden i Uttrup (1662, 63, 80 og 84), Hans Jensen Kold, Bolsm. i N. S. og Jens Christensen i Gildsig (1664—65), Søren Christensen (1666), Laurids Løvesen og Laurids Pedersen, Gaardmænd i Vorbjerg (1667), Rasmus Brus, Bolsmd. i N. S. (1668), Anders Kierulf og Laurids Christensen i N. S. (1669—71), Mikkel Pedersen Bolsm. i N. S. (1672), Hr. Kjeld Nielsen (1683), Steffen Jørgensen, Bolsm. i N. S. (1684), Løve Rasmussen og Niels Christensen, Bolsmænd i N. S. (1685—87), Iver Dodensig og Jens Pedersen Færgemand, Bolsmænd i N. S. (1687—92) samt Anders Pedersen og Jørgen Sørensen i N. S. (1693—99).

IX. Kaldet og Præsterne.

Det ses ikke, naar Sundby og Hvorup Sogne er bleven forenede til et Pastorat, udover at en Præsteindberetning af 1553 vedrørende Sundby Sogn udviser, at Sammenlægningen da var sket¹⁾. Begge Sognene laa paa den Tid endnu til Vitskøl Kloster, men ved kgl. aab. Brev af Alle Helgens Dag 1558 fik Superintendenten i Vendelbo Stift til Underhold tillagt Sundby Sogn med Præstegaarden og al Præsterenten, dog saaledes at han skal skaffe Sognet en god Kapellan til at forrette Præstetjenesten saavel i som uden Kirken, naar den Præst dør, „som samme Sogen nu udi Ver hafver“. Superintendenterne blev herefter de nominelle Sognepræster, medens de fungerende Præster var en Slags Vicepastorer og officielt benævnedes „Medtjenere“ eller „Kapel-laner“, hvilken sidste Betegnelse iøvrigt ogsaa tidligere, nemlig i Præsteindberetningen af 1555, findes anvendt om Præsten i Sundby, idet det her siges, at Abbeden af Vitskøl „haver“ Sognet.

Hvad angaar Kaldets Indtægter, fastsatte det saakaldte „Klemmebrev“ af $\frac{9}{5}$ 1555 disse saaledes, at Præsten som Tillæg til sine ordinære Indkomster²⁾ skulde have den tredie Part af Kronens Part af Tienden i begge Sognene, hvortil et kgl. aab. Brev af $\frac{23}{11}$ 1567 føjede Brugsretten til den store Mark „Langager“, der tilhørte Sundby Kirke. Denne

1) Wulff: Stat. Bidrag til Vendelbo Stifts Hist. S. 189.

2) Jfr. om disse: Wulff.s Vendelbo Stift S. 1 ff.

Mark, der bestaar af „Nørre- og Sønder Langager“, ligger paa Lindholms Jorder, strækker sig fra Sundby Jorder mellem den Vej, der danner Skansevejens Forlængelse, og Uttrup Marker i en Længde af ca. 1400 Alen fra Syd til Nord. Som Vederlæg for denne Brugsret skulde dog Præsten yde Sundby Kirke en aarlig Afgift af 2 Tdr. (1 Pund) Byg. Herom findes der i Aalborg Bispearkiv følgende Tingsvidne¹⁾:

„Anders Kierul y Øster Hanll (o: Halne) Herridzfoget y Kier Herit, Jens Ifversen y Ultved, Per Mickilsen y Langholt och Sefveren Schrifver y Vesterholt gjør vitherligt, at Aar efther Guds Børd MDLXVIII Tisdagen post dominicam invocavit paa forskrefne Ting var skickid hederlig och fornumstig Mand Hr. Niels udi Sundby, som (esked?) och fick et fult Tingsvinde af 8 Dannemændt, som er Jep Jensen y Brøddandt, Jens Tusen y Nørhanel, Las Persen y Horsens, Jens Lauritzsen ibidem, Christen Andersen y Sulsted och Las Jensen ibidem, hvilke forskrefne mendt ther vandt och kundgiorde, at thi saa och hørde samme Dag paa forskrefne Ting, thet forskrefne Her Niels lod læse edt kong. Majt. vor allernadigste Herris beseglit Bref schrefvit paa Parmeit (o: Pergament) med hans Naades egen Haand underschreffvit lydendis Ordt fraa Ordt som her efther følger: Wy Friderich thend anden . . . etc. . . . unde och tillade, at os elskelige hederlige och højlerde Mandt, Mester Jørgen Morthensen Borryngholmus Superintendent udi Vindelboe Stift och hans Eftterkomere Superintendenter thær ibidem altid herefter maa hafve nyde bruge och beholde thil Præstegaarden udi Sundby thend Kierckejordt som ligger til Sundby Kiercke, och ingen vedt hvor fraa kommen er, dog saa at ther aarligen til guodt Rede skulle giffves ther af til forskrefne Sundby Kiercke then sedvanlig Afgift, som ther med Rætte bør af at gange. Thi forbiude vy . . . etc. . . . Gyflvit paa vor Slot Olborghus then XXIII Novembris Aar MDLXVII under vort Signet.“

At saa er y Sandhed som forskrefvet staa, bekiende vy med voris Indsegl och Signether her under trøckt.“

Angaaende samme Langager findes der endvidere i Bispearkivet følgende Erklæring²⁾, der ved samme Lejlighed var afgivet af Abbed Anders Andersen:

1) Capsa A Fasc. 2 Loc 23 Nr. 4.

2) Capsa A Fasc. 2 Loc 23.

„Jegh Anders Andersson y Lindholm, fordom Abbeth y Vitskyldt, kiendis och gjør vitterligt for alle medt thete mytt obne Bref, at all dend Stund ieg gjorde Regenskab medt Kyrckevergher til Sundby Kyrcke y fire oc thyve Oer och mere, tha gjorde the mig aldrig Regenskab af thy Agher, som ligger til Sundby Kyrcki, for mer endt tho Tønner Byg om Aaredt och aldrig ieg kunde spørge af gamle Danemendt, at ther gick mere af same Agher endt som forskrefven staar. Til Vitnisbyrdt trycker ieg myt Signet nedh paa thete myt obne Bref. Dat. Lindholm thend 17. Novb Aar 1567. (L. S.)“

Endvidere blev der i Aaret 1645 af Kronen udlagt til Præstegaarden 3 smaa Agre „Nymarks Blokke“. Disse Agre blev taget fra Bolene Nr. 2, 3 og 10 i Sundby, og havde en Udsæd af 5 Skpr. Byg for den enes Vedkommende og 4 Skpr. for de to andre tilsammen. Endelig laa der, ifølge en Indberetning af 1690 fra Præsten Kield Nielsen¹⁾, i en kortere Periode til Sundby Præstegaard et lille Hus, der i Hr. Jakob Beeskes Tid var opbygget ved Præstegaarden, og hvis Beboere „svarede“ Hr. Jacob og efter ham Hr. Kjeld som deres Husbond, indtil den ¹⁶/₉ 1678, da Christoffer Lindenov til Restrup, som i Aaret 1674 havde tilkøbt sig Sundby Gods, „bemægtigede sig det“. Dette Hus har vistnok været en Forgænger af det, der nu har Gadenr. 3 i Skolegade; og herfor skal der iøvrigt være en Tradition.

Om selve Præstegaarden og dens Indretning ved vi for den her omtalte Periodes Vedkommende kun lidt, udover hvad der fremgaar af følgende 2 Fæstekontrakter afsluttede i Aarene 1571 og 1583 mellem Superintendenten paa den ene Side og henholdsvis Morten Reff og Præsten Christen Nielsen paa den anden Side. Den førstnævnte Kontrakt²⁾ lyder saaledes:

„Kiendis ieg Morthen Reff meth thitte mit obne Bref, at

1) Wulff: Bidr. 1. Aalb. Stifts Hist. S. 26,

2) Aalb. Bispeark. Capsa A Fase 2 Loc 23 Nr. 5.

Aar ephther Gudz Byrd MDLXXI thend siste Dag Marthii var ieg her i Olborig ofver en venlig Contrat och Forligelsmaal meth hederlig och højlerd Mand Mester Jørgen Mortensen, Superintendent offver Windelboestigt y saa Made, at ieg hafver sted hannum sin Prestegaard af, som hand hafver i Sundby, at nyde och bruge och beholde alt thit Stund Gud sparer hannum Lifvit och blifver uthi Embedet, saa at hand icke skal skiude mig ud och sette en Anden ind igien, uden ieg forbyder mig emod disse ephther følgende Vilkor, Først at ieg skal bøge og forbedre Garden och holde Husin ved Magt, thesligist och att holde Jorden vidlige meth Gøde oc intit at lone eller lyde heden¹⁾ af Jorden at udslebe och forderfve. For thit andit skal ieg til Kyndelmis hvert Aar yde hanum sex Pund Biug, som ret og got er, paa hans Loft meth Olborrigskippemol for (3: som) hans Landgylde, Agen, Ect (Ægt) och Tynde (Tiende) af min Sed til Gorden, men thersom ieg y Fremtiden leier eller steder nogen vidir Jord at bruge af nogen andin, tha skal ieg och ther af tynde hanum som andre hans Sognemend ephther Ordinsansens Lydilse. Thisligist skal ieg orligen meth Kornskylden yde 3 Mrk. danske (i) Gesteripenninge och therforuden skal ieg gifve hanum 10 enckunde (fuldgyldige) Daler uthi Sølf nu y Pinzimarckind førstkommen-dis, som star tilbage af Stedzmolit, hvilcke Oluf Laurissen och Morthen Christinsen Borger y Olborig ofververendis thenne Contrat hafver sagt forschrefne Mester Jørgen god for paa myne wegne och skal ieg nu strax anname half Jorden och alle paa, undtagen hvis Vintherrug hand meth siine . . . . solt hafver, hvilkit thi sielffver skal bruge och beholde. Thisligist skal ieg och nu annamme halfve Husin at bruge til S. Michils Dag och siden alle sammen, undtagen thend Rum uthi Laden, som Mestir Jørgen kand ligge sin Thynde uthi af Lindholm, Vorberig och Hafrethynde af Horsens Sogen, indtil saa lenge hand kand lade thend afterske, och thend Stund thi tersker, skal ieg lade rede, hvis Mad och Øl, som Mester Jørgen sender ofver til thennom at fortære, then Stund thi terskir. Thisligist skal och Mestir Jørgen hafve af Gorden sønden och vesten vid Ledit, som han tilforne bygde hadde, saa møgit Jord hand kand bøge it Hus paa til sin Capellan nu ad S. Michils

1) lyde heden = bortleje.

Dag først komindis meth en lille Gordzrum norden for och itt lille Støcke af Kolhafvin, som hans Capellan Hr. Niels sielfver hafver undtagit, och ofveralt skal ieg skicke mig christeligen och erligen emod forckrefne Mestir Jørgin och hans Capellaen, han nu hafver och herepther hafvendis vorder, thisligist och Granir (∴: Grander) och Naboer, at ingen skall hafve mig at beskille meth Rette y nogen Made meth Gudz Hielp. Til Vindisbyrd trækker ieg mit Signet her nedenfor, kierligen tilbedendis forskrefne Oluf Laussen och Morthin Chrestinsen at besegle meth mig. Datum anno die et loco ut supra

(L S) (L S) (L S).“

Den anden Kontrakt¹⁾ er saalydende:

„Kiendis ieg Christen Nielssen met thete mit obne Bref och egen Hand underschrefvit, at ieg hafver sted och fest af hederlig och høglerdt Mand Mesther Jørgen Morthenssen, Superintendent y Wendelboe Stigt, then Prestejord y Sundby olver Fiorden, som salige Morthen Reif och hans Hustru afdøde, for sexten och tiufve gode gamle Daler met thisse elterschrefne Vilkoer, at ieg strax skal gifve hannom the halffe Penning af Stedzmaalit och anden Halfparten, som er atthen Daler, til S. Morthens Dag, och skal ieg holde Gorden met Hus och Jordt, hvor den findes i Marcken hos andre Grander och Naboer, ved Hefd och Lige och aldellis intheth at lade therfraa tagis y nogen Maade, icke heller hedenleye Ager eller Eng til nogen Mand och skal ieg under samme Stedzmaal beholde och bruge Kierckeiorden och aarligen fornøye til god Rede²⁾ Kierckeverge til Sundbye Kiercke ith Pund Byg, som Kiercken aarligen tilkommer af forscrefne Kierckeiord, och tage theris Quittantz der paa. Disligist skal ieg aarligen gifve forskrefne Mester Jørgen for Gaardsens Brug Landgyldte och for myn Thiende af min Afvil, for Agen och Ect en half Lest Byg, beregnit y hvert Pundt 15 Aalborgschipper y got rent Korn och ret Aalborgmaal, at yde paa hans Loft uden al hans Bekostning om S. Morthens Dag heller y thit seniste om Jul, naar hand mig tilsigendis vorder. This emelom skal han

1) Aalb. Bispark. Capsa A Fasc. 2 Loc 23 Nr. 7.

2) Fornøye til god Rede, ∴: betale fuldt og prompte.

sielf beholde thet sønderste Gul och Hugen¹⁾ y Laden til sin Thiende af Sundby Sogen medt østere Udsknf, hvilcket ieg skal holde ferdigt med Vegge och Tag saavel som then anden Part, ieg hafver at bruge til mit Høe och Korn. Skal ieg och beholde, hves Gres ther falder paa Horups och Sundbyis Kierckegaarde och gifve aarligen en Daler til Gesteripending. Skal ieg och forskicke hannom Hus thil tho Terskekarl, och myn Hustru skal koge och udpise til thennom, hues Øl och Mad, hand sender ofver til thennom, den Stnd de tersker, indtil saalenge thit er der y Laden aldellis aftorskit, saavit hans Korn sig belanger. Skal ieg och holde got Grandelaf med Naaboer och Gienboer som en christen Mand bør at giøre efther theris almyndelige och vedtagne Grandelavisbrev, at ingen skal hafve mig medt Retthe at beskylde. Dog skal ieg ingen nye Besveering tilstede at forskrefne hans Gaard skal paaliggis, at ieg io tilforn skal var hannom ath, och derudi efther hans Befaling at skicke mig som børligt (∴ tilbørligt) er. Til Vindisbiurd trækker ieg mith Segnit her neden under hos myn egen Hand. Schrefvit y Aalborg then 19 Dag Februarii anno 1583.

(L. S.) Chrestenn Nielssønn met
egen Hand.“

Efter det foranstaaende har Præstegaarden sandsynligvis dengang ligget omtrent, hvor den laa i sidste Del af forrige Aarhundrede. Laden har vistnok udgjort den østre Længe og vendt ud mod den Vej, der svarede til den nuværende Tinghusgade, hvorpaa kunde tyde den Grundplan af Præstegaarden, der findes afsat paa Udskiftningskortet af 1777. Præstegaarden havde ved Aar 1690 et Omfang af 33 Favne i Længden og 19 Favne i Bredden²⁾, hvilket den efter Kortet af 1777 at dømme synes at have haft, indtil den nedbrændte ved den store Ildebrand 1791; og den strakte sig saaledes langt længere mod Syd end baade den nuværende og den nylig nedrevne. Den havde efter

1) Ved »en Huk« kan forstaas et overflødigt Rum i en Lade fremkommet ved dennes uregelmæssige Form eller Indretning.

2) Wulff: Aalb. Stift S. 25.

Ildstedsskattemandtallene fra det 17. Aarhundredes Slutning 2 Ildsteder. — Over Præstegaardens Marker har vi allerede fra det 16. Aarhundredes Slutning en Fortegnelse, nemlig i følgende Brev (i Bispearkivet) fra den daværende Præst, Hr. Simon, til Biskoppen Magister Jacob Holm af 12. Juni 1587:

„Salutem in d^{no} Jesu

Kiere d(omin)e pater, nest tilbørlig taksigelse for møgit got, som y mig beuist hafuer etc. Som att y begierett aff mig da ieg war siste gang hos eder att ieg skal optegne dit iord, som ligger til gaarden oc, huor møgit korn der kand mett rett Seed sois der vdj. Saa er dit, som her effter følger:

Først paa saanen¹⁾ ved Lindholms mark saa møgit, som till Een tøn seed, dog halffparten brenner heden²⁾ effter S. hans dag.

Strax der hos till 2 tønder seed, brenner oc so halffparten bort om sommeren.

For det tridie er 2 agger, kaldis Kors agger, er god iord. dernest en liden tofft ved gorden, kand met reet Seed falde bode y dem oc di 2 agger, for^{ne} Korsagger, 2 tønder Byg.

En ved naffn Krogagger till en halff tønde eller en byskyp byg.

Ved for karlesty³⁾ til en tønd byg.

Under Kornbacken oc offuen till 2 tønder byg.

Ved Vtrups mark till 2 tønder byg.

Thet er alt dit ieg haffuer y offuer marken som man kand regne paa.

Nu er der y Nye mayk till 2^{1/2} tøn Korn, men dit er icke att reyne paa, fordi dit er haffuer paa.

Thett er alt thett, som er till Gorden paa all wor egen marcke Icke en agger att bede paa mett 2 Heste.

Kierkens Jord er her forudden, som er offuen till Vtrups, som ieg ydder aarligen Kierken it pund byg for

Simen Lauritssen

E. handt.“

1) =: Sandagrene (Sanden).

2) =: afsvides af Solen.

3) Forkarlesti? — ukendt Lokalitet.

Hundrede Aar derefter var Markerne i det væsentlige de samme, og i Markbogen specificeres de nærmere saaledes: Agrene Nr. 4—7, 11 og 12 (fra Vest) i Sandagrene, Nr. 13 og 18 samt de 4 Blokke Nr. 19—22 (fra Vest) i Krogagrene, Agrene Nr. 7, 15, 16, 19 og 21 (fra Syd) i Kornbakkens Agre, Nr. 1 og 2 (fra Syd) i Korsagrene, Nr. 2, 9, 10 og 14 (fra Øst) af Nymarksblokkene, samt Agrene Nr. 10, 11, 19, 33 og 43 (fra Øst) i Nymarksagrene, og endelig vesten Gaarden 2 Stkr. Toftejord, hvilke sidste strakte sig mellem Præstegaardens Have og Kirken og endnu ved Slutningen af forrige Aarhundrede hørte til Præstegaarden og kaldtes „Præstens Toft“. Alt det her nævnte Jordtilliggende var i Chr. V.s Matrikel skyldsatt for Hartkorn 5 Td. 2 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. Udsæden til Præstegaarden var 1553 og 55 ansat til 7 Pund Byg, og Høavlen til 10 Læs, medens efter Matriklen af 1662 Udsæden for de samme Markers Vedkommende var ansat til 2 Td. Rug og 4 Td. Byg, hvortil kom Langager med en Udsæd af 6 Td. Byg¹⁾. Høavlen var nu gaaet ned til kun 3 Læs aarlig, og Hr. Kjeld beklager sig da ogsaa i sin ovennævnte Indberetning (1690) over, at Mangelen paa Hø og Foder var meget stor, saa at der om Vinteren ikke kunde fødes af „Præstebolets“ Avling over 5—6 Kreaturer, og at der om Sommeren ikke var saa meget Græsning, som man kunde føde en Ko med, men at Græsningen maatte lejes i andre Byer. Efter Mandtallene paa Kop- og Kvægskatten bestod Præstegaardens Besætning i 1682 af 2 Arbejdshopper, 2 unge Foler, 2 Køer, 1 Stud (under 4 Aar), 1 Ungnød, 4 Faar og 2 Svin. 1684 af 2 Hopper, 2 unge Foler, 2 Køer og 1 Svin — og 1687 af 2 Arbejdshopper, 2 Foler, 1 Ko, 1 Ungnød og 2 Faar.

Det fremgaar af en Synsforretning af 1634, at Præstens Kreaturer i det 17. Aarh. blev drevne til Vands et Sted

¹⁾ »Derudi kand saaes, om ald Jorden blef saaed, hvilket dog ikke scheer, formedelst det leger noget langt fra Handen.«

nede i Byen sønden for Præstegaarden, og dette Vandingssted maa vistnok have været det S. 41 omtalte „Grimmesvad“; den Fædrift, der er Tale om i Tingbogen, er sandsynligvis det nuværende Smedegade.

Hvem der har været den første lutherske Præst for Sundby og Hvorup Sogne, lader sig neppe oplyse, men det har muligvis været en Mand ved Navn:

I. Søren Christensen,

der i Vitskøls Klosters Jordebog af 1552 findes anført som Bruger af et af Bolene i Nørresundby, og som, da han er den eneste gejstlige Mand blandt samtlige Brugere af Klosters Gods i Sundby Sogn¹⁾, maa antages at have været den fungerende Præst for Sundby paa dette Tidspunkt. Der kan vel heller ikke være nogen Tvivl om, at det er den samme „Hr. Søffren“, der omtales i Abbed Anders Andersens Livsbrev af $12\frac{1}{2}$ 1545 paa Vorbjerggaard m. m., men som i dette siges at have Bopæl paa en af Klosters Gaarde i Lindholm. Den følgende Præst var:

II. Hr. Niels,

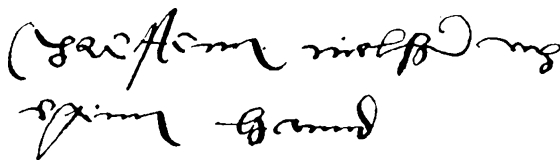
hvis Efternavn ikke kendes, men som findes omtalt første Gang 1553, nemlig i Præsteindberetningen for Sundby Sogn, af hvilken det ses, at han var Præst for begge Sognene. Hans Indtægter var ifølge denne Indberetning og den tilsvarende for Hvorup 14 Pund Korn (Rug, Byg og Havre). Han nævnes derefter 1568 og senest i den mellem Superintendenten og Morten Reff sluttede Kontrakt af 1571.

III. Christen Nielsen

blev den 5te Decbr. 1573 antaget af Superintendenten Magister Jørgen Mortensen til at være dennes Kapellan i Sundby og Hvorup, men han skulde dog først tiltræde Embedet til Paaske det følgende Aar, hvilket kunde tyde paa, at Præsteskiftet ikke har været begrundet i Dødsfald, men muligvis deri, at Hr. Niels, der jo kan have været hans Fader, har

¹⁾ Idet han benævnes »Hr.«

trukket sig tilbage paa Grund at Alder. Naar der i Vibergs Præstehistorier nævnes en Peder Lauritsen, Hjørring, som Præst i Sundby-Hvorup 1578, kan dette næppe være rigtigt, thi, som vi har set, var Christen Nielsen endnu Præst her i Aaret 1583, da han efter Morten Reffs Død overtog Driften af Præstegaarden. Om hans personlige Forhold ved vi ellers intet, udover at han var gift, men om hans tjenst-

The image shows a handwritten signature in cursive script. The first line reads 'Christen Nielsen' and the second line reads 'Sundby - Hvorup'. The ink is dark and the handwriting is fluid and characteristic of the 16th or 17th century.

Hr. [Christen Niensens Haandskrift

lige Forhold faar vi derimod en Del Enkeltheder at vide gennem følgende Kontrakt!).

„Kiendis ieg Christen Nielszen y thitte mit obne Bref och egen Handschrift, at ieg hafver lofvit och tilsagt thenne Brevvisere hederlig och høglerd Mand Mester Jørgen Marthenssen Superintendent y Wendelbo Stigt at skulle nu om Paaske førstkommendis blifve hans Capellan och Medthiener y Gudz Ord y Sundby och Huorup Sogner paa hans Vegne at giøre hans Sognefolck och Almue y forskrefne tho Sogner al thend Kirckethieniste, som en christen Sogneprest och Sielesørger syn Almue plictig er y Kirken och uden med Villighed och Redebonhedt, Nat och Dagh, for then fattige saa vel som for then rige, at ingen skal hafve sig at beklage met Rette y nogen Made, och skal ieg vere hanom hørig och lidig icki alleniste som myn Superintendent och Øirighedt paa hans Embedz Vegne men ogsaa som myn rette Husbonde, giørendis och ladendis hvad han mig paa myn Embedz Vegne befalendis vorder, och skal han forsørge mig met Hus at bo udi y Sundby, at hans Sognefolck kan vide, hvor the skulle finde mig, om the myn Thieniste Behoff hafver, och skal hand aarligen saa lenge ieg thiener hanom, fornøye mig Trissenstifve Marckstøcker som Mynthen var tilforn, och hand til thenne Dag andre gifvit hafver. Therforuden skal ieg och beholde alt hvis Presten tilkommer inden Kirckedøren y begge Sogner,

1) Aalb. Bispeark. Capsa A. Fasc. 2 Loc. 23 Nr. 6.

som er bode Høytidzoffer och Hedersoffer¹⁾, men alt andit skal han sielf beholde ubeskoren y alle Made(r) och skal ieg sielf holde myn egen Kost och alt andet, hvis ieg behøver. Jeg skal och aarligen udkræfve hanum then Paaskepenningskyldt²⁾, som Sognefolck pleyer at udgifve y Dymiluge³⁾, naar iegh met hans Budt gaar efther Eg och Kage, disligist om Qvegtvende om S. Hans Dag, och then och antvorde hanom. Och dersom ieg ymiddiltid, førend myn Aarsthieniste er ude, kand faa nogen andenstedz christelig Kald at blifve Sogneprest for mig sielf, tha skal ieg vere ubehindrit at komme til samme Kaldt, och dersom Gud kalder mig til sin Nade før Aarsdag, tha skal der afregnis i forschrefne Løn, hand mig lofvit hafver, efther Maaneder och Uger som thit sig beløbe kand. Til Vindisbyrd træcker ieg mit Signet her neden under. Datum Aalborg then femte Dag Decembris Anno domini 1573.“

(L S).“

IV. Simon Lauritsen

var først antaget som Kapellan af ovennævnte Jørgen Mortensen Borringholm, der døde den ¹⁶/₂ 1587, og synes at have tjent under denne nogen Tid, efter hvad der fremgaar af følgende Kontrakt, hvorefter han tilsiger den ny Superintendent Mester Jacob Holm sin Tjeneste⁴⁾.

„Kiendis ieg Symen Lauritsen, Medthiener udi Guds Ord till Sundbye oc Huorup Kiercker oc vittherligt gjør for alle med thete mit obne Bref oc egen Handschrift, at hederlig och høglerd Mand Mester Jacob, Superintendens ofver Windelboe Stigt, hafver undit mig sin Prestegaard y Sundbye med sin Ager oc Eng uden Stedsmaal it hele Aar igemmel under den samme Udgift, som ieg gaf salig Mester Jørgen af forschrefne Gaard med saadan Vilkor, at skal ieg hafve den lenger end Aar og Dag, daa skal ieg hafve den y hans Minde⁵⁾. Disligist hafver ieg tilsagt forschrefne høglerd Mand Mester Jacob myn tro Thienist til forschrefne

1) Offer ved Bryllup, Barnedaab osv.

2) = »Paaskerente«.

3) Dimmelugen er Ugen før Paaske.

4) Aalb. Bispark. Capsa A Fasc 2 Loc 23 Nr. 8.

5) y hans Minde = med hans Samtykke.

Sogner under then samme Løn, som ieg fick af salig Mester Jørgen. At saa y Sandhed er, thet vinder ieg med mit Signet neden under tryct thenne myn egen Handschrift.

Datum Sundbye then 12. Juni Aar 1587

(L S).“

I Aaret 1598 Helligtrekongersdag timedes der Hr. Simon den Ære, at Kong Christian d. 4de var hans Gæst og overnattede i hans Hus, hvilket, saavidt vides, er den eneste Gang nogen Konge eller fyrstelig Person har overnattet i Nørresundby. Meddelelsen om denne Begivenhed stammer fra nogle Aarbogs-Optegnelser af Hr. Christen Staphensen, der var Sognepræst ved Budolfi Kirke i Aalborg fra 1573—99¹). Ved Aaret 1598 staar der anført følgende:

„Hellig tre kongers dag om aften viid 5 slet kom kon. mat. konning Christian 4 aff theth nafn først til Vendzøseland, och laa hans maj i her simens hus samme nat, som er capellan i sundby, thend anden nat laa han paa Børlum closter, then tridie paa skaffuen til her pouels, then 4 nat paa bangsbo, then 5 nat paa Voergaardt oc derfra kom hans naade til Olborghues oc blef der en nat oc om dagen tilforn hafde han borgerne i rustning.“

Derefter hører vi ikke noget til Hr. Simon før i Aaret 1616, da han staar opført paa et af Lenets Oldenregistre i Anledning af, at han havde 5 Svin og 6 Grise paa Olden i en af Kronens Skove. Den 17de Oktbr. 1625 havde han indstævnet en Del af Husmændene i Nørresundby tilligemed deres Hustruer „sagendis dennom hver for et Dags Gierning som de til hanom rester och thilbage staar med²). — Det paahvilede nemlig efter Chr. III's Reces 14 Art. de Gadehusmænd, som ikke selv saaede Korn, at høste og arbejde for Sognepræsten en Dag om Aaret. — Hr. Simon er rimeligvis død i Løbet af det følgende Aar, idet der ved Slutningen af dette var kommen en anden Præst i Sundby, men han var ialtfald død inden den 5te Marts 1627, da

1) Aftrykt i J. S. 1—5 S. 69 f. f.

2) Aalb. Tgb. 17,10 1625.

hans „Efterleverske“, Anne Laurisdatter, der paa den Tid endnu boede i Sundby, søgte Christen Jensen Schalland sammesteds til Betaling af 6 Mark, som han var hende skyldig som Leje for Halvparten af hendes Vogn til Skagen, og 1 Sletdaler som Leje af Heste og Vogn fra Skagen og hjem igen med Fisk paa Vognen¹⁾. Hun vedblev ogsaa senere at bo i Sundby Sogn, hvor hun i Kirken havde sin egen Stol, der var videre og bredere end de andre Stole i Kirken undtagen Præstegaardens²⁾. Hun tog dog ikke Bopæl i selve Sundby men flyttede ud til Lindholm, hvor hun fæstede et til Aalborghus liggende „halvt Bol“, der vistnok var en Part af den Ejendom, der senere gik under Navnet „Jons Bjerring“, men som allerede i det 18. Aarhundrede var bleven „øde“, idet Bygningerne paa Ejendommen blev nedlagt og Jorden bortfæstet til andensteds boende Folk, saa at dens Plads nu ikke kan paavises³⁾. Hun boede i Lindholm til sin Død, der maa være indtruffen i Slutningen af 1637 eller ikke længe derefter. Den 5. Juni 1638 fremstod nemlig Las Nielsen fra Lindholm⁴⁾ paa Aalborg Byting som Fuldmægtig for Hr. Jacob Pedersen, Præst i Hove Sogn i Hardsyssel og Hr. Povl Jensen, Præst i Jelstrup, og fik et Tingsvidne: at „Jørgen Lauridsen i Lindholm, Laurids

1) Aalb. Bys Tgb. 5/3 1627.

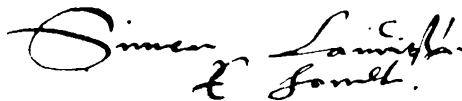
2) Do. 21/11 1631.

3) Hun nævnes mærkelig nok ikke i Lenets Jordebøger, men derimod i Extraskatteregnskaberne for Aarene 1631—38, hvor hun staar opført blandt Brugerne af Bol i Lindholm. — Udtrykkene »Bol« og »Halvgaard« anvendes iøvrigt i Flæng i Lensregnskaberne —. Senest træffer vi hendes Navn i Stedsmaalsfortegnelsen for 1637—38, hvor der staar, at Laurids Christensen fæstede det halve Bol i Lindholm, Anne Lauridsdatter for hannom afstod. Andre af Navnet Laurits Christensen findes ikke omtalt paa den Tid blandt Kronens Bønder i Lindholm, og denne Laurits nævnes i de følgende Jordebøger og endnu i Matriklen af 1662 som en af Brugerne af den ovennævnte Ejendom (»Jons Bjerring«).

4) En Mand af dette Navn var Bruger af Jons Bjerring sammen med Lars Christensen.

Christensen og Søren Pedersen ibd. stod for Tingsdom og ved deres Ed vand og bekendte, at de den 30. Maj Anno 1638 var med flere udi Lindholm i Ane Lauridsdatter, salig Hr. Simens Efterleverske, hendes Bo og der registrerede og vurderede alt, hvis der fandtes udi forskrevne Bo, udi bemeldte Hr. Jacob Pedersen og Hr. Poul Jensen deres Overværelse, som efter følger: Først en graa Hoppe, vurderet for 10 Dlr., en rød Hoppe for 8 Dlr., en Ko for 5 Dlr., 2 Stude for 20 Dlr., nok 2 Stude for 5 Dlr., 6 Faar og 4 Lam for 5 Dlr. Svinene for 2 Dlr., en Brændevinskedel og Piben med, vejede $1\frac{1}{2}$ Pund, Hatten til samme Kedel af Grydekobber vejede 10 Mrk.¹⁾, en Kobberpande vejede 6 Mrk., 2 Kobbergryder, vejede 2 Pund, en liden Kobbergryde, vejede 11 Mark, et Løfkar²⁾, vejede 5 Mrk., en Kobberkedel, vejede 6 Mrk., 4 Tinfade, 4 Tintallerkener, 2 Tinpotter, en Tinkousken³⁾, en liden Kobberkedel, vejede 6 Mark, 2 Sølvskeer vejede 6 Lod, 2 Dyner, 1 Dundyne, 1 Hoveddyne, 2 Puder med Vaar paa, en Dundyne og en Hoveddyne, nok 2 Puder med Vaar paa, 2 Sengeklæder, 2 Par Hørgarns Lagner, 2 smaa Egeskrin og en Fyrrekiste, og intet mer der fandtes i forskrevne Bo, som de vurdere kunde, hvilket forberørte Vaar og Gods Hr. Poul Jensen til sig annammed efter hans Moders Ane Laursdatters Begæring og lovede for sig selv og sine Arvinger at holde sine kære Søkende det udi Fremtiden til Gavn og Bedste i alle Maader.“

Det fremgaar heraf, at Ane Laursdatter har haft flere Børn, og at en eller flere af dem har været af et tidligere Ægteskab. Hun maa altsaa, forinden Hr. Simon ægtede

Hr. Simon Lauritsens Haandskrift

hende, antages at have været gift med Præsten Jens Thomsen til Harridslev, Seilstrup og Rakkeby, der efter Viberg var Fader til den nævnte Hr. Jens i Jelstrup, og som døde

1) 1 Mark = $\frac{1}{2}$ Pund.

2) Kovsken = Skaal, Bæger.

3) Løvekar = Vaskekar.

1614. Epitafium med Portræt, der findes i Harridslev Kirke, giver ingen nærmere Oplysninger om hans Familieforhold, ligesom det heller ikke kan oplyses, i hvilket Familieforhold Hr. Jacob¹⁾ stod til Anne Laursdatter.

V. Hans Christensen

var kun en kort Tid Præst i Sundby-Hvorup og er vistnok udnævnt i Løbet af Aaret 1626. Hans Fortid er ukendt, og der kan ikke oplyses mere om ham, end hvad der fremgaar af en Retssag, hvorom der i Aalborg Bys Tingbog for 1627 under Retsdagen den 5. Marts staar tilført følgende:

„Mads Pedersen i Hadseris paa hans Hosbonds velb. Tønne Fris saavel som paa Mester Christen²⁾ hans Vegne hafde med en Landstingsstevning, som idag blev læst och paaskrefven, til nu udi Dag stevnet Mads Pedersen, som tiende Ebbe Jensen i Sundby, Marin Michelsdatter och Marin Jensdatter i Lindholm med diers Lauverge for diers Sandhed ved højeste Helgens Edt at vinde och bekiende, at, eftersom de den tredie Søndag i Advent, som indfaldt den 17. December sidst forleden udi Sundby Kirke skal hafve veret til det højværdige Sacramente, och efterdi der paatviles, om Præsten, Her Hans Christensen hafver gifvit for^{ne} trende Personer Vinen med Brødet, udi lige Maade disse efter^{ne}, som er Anders Thomsen i Sundby, Jørgen Smed, Anders Bertelsen och menige Sognefolk efter Stevningens Indhold, Enker med deres Laugverge, Sognemændene diers Hustruer, Børen och Tienstefolk, saa mange som for^{ne} Sundby Kierke søger och lovligen vinde kan, derom diers Sandhed at vinde och bekiende, hvis denom derom vitterligt er, disligeste for^{ne} Her Hans Christensen, Medtiener til Sundby och Huorups Sogner, om hand vil hafve noget hertil at svare, saa er her for Tingsdom fremkommen for^{ne} Mads Pedersen, som tiener for^{ne} Ebbe Jensen, och vinder med sin Siels Salighed med opragte Finger, at eftersom han den tredie Søndag udi Advent, som var den 17. December, sidst forleden, var til den højvær-

1) Han kaldes hos Viberg: Jacob Pedersen Munck og angives at være født ca. 1500.

2) Lensmanden og Biskoppen.

dige Alterens Sacramente i Sundby Kirke, da meddelet for^{ne} Her Hans Christensen hanem Vinen saa vel som Brødet, som det sig burde. Dernæst fremkommer Anders Pedersen i Sundby, Jørgen Smed, Christoffer Mortensen, Dirich Hendriksen, Chresten Pedersen, Simen Christensen, Christen Pedersen Hougaard, Svend Jensen, Niels Mikkelsen, Jens Pedersen, Peder Thøgersen, Mickel Søfrensen, Christen Hansen, Morten Nielsen, Jens Suendsche, Jens Skreder, Peder Jensen, alle boendis i for^{ne} Sundby och enhver serdelis vinder ved sin Siæls Salighed med opragte Finger, at for^{ne} Her Hans Christensen hafver skicked och forholdet sig, siden han kom til denem och blef dieris Sogneherre, udi alle Maader som en erlig Prestemand udi Kircken saa vel som uden Kirken, och at hand for^{ne} den 17. Decembris meddelet for^{ne} Madtz Pedersen, Maren Mickelsdatter och Marin Jensdatter det højværdige Sacramente, Vin saa vel som Brød, udi alle Maade, som det sig burde. Saa var her nu for Retten tilstede for^{ne} Her Hans Christensen efter som han af hans gunstige Øfrighed velbet^e Tønne Fris saa vel som af hans kiere Hr. Biskop Mester Christen Hansen er stefned udi Dag for Vinder at tage beskrevet, saa fremsket for^{ne} Her Hans Christensen, om der var nogen, som vidste ham Forseelse och Ulempe eller hafde hanem noget at beskylde, de nu for Retten ville fremkomme, och det tilkiendegifve. Da er der ingen fremkommen, som vidste hans Forseelse och Ulempe ejheller vidste hanem noget at beskylde, hverken udi de forskrevne eller andre Maader i nogen Maade anden end det, som erligt och godt er och en Prestemand vel eigner och anstaar, eftersom Vinderne i Dag omvondet hafver.“

Om Hr. Hans' senere Skæbne vides intet, men han er maaske identisk med den Hans Christensen, der senere var Præst i Ulsted.

VI. Anders Pedersen Wraae

var 1631 Præst i Sundby¹⁾, men det ses ikke, naar han har tiltraadt Embedet. Han nævnes enkelte Steder i Kjær Herreds og Aalborg Bys Tingbøger, uden at man dog herved faar noget nærmere at vide om hans personlige For-

¹⁾ Kjær Herreds Tgb. 12/7 1631.

hold. Han synes selv at have drevet Præstegaarden. Det omtales saaledes, at Jens Nielsen i Lille Løgtved i Sommeren 1637 havde haft 10 af hans Svin „udi Varetegt og Antvarsel¹⁾ til Vand og Græs“, og den $15/6$ 1640 blev han af menige Grander i Sundby indstævnet for Aalborg Byting til Vedligeholdelse af en Indhegning („Lukkelse“) vesten for Sundby ved Lindholms Mark, om hvilken Indhegning det bevistes, at Hr. Simon, saa længe han var Præst, havde holdt den vedlige. Anders Wraae skal efter Viberg have været fra Aasted i Vendsyssel og maa i saa Fald have været en Søn af Sognepræsten dersteds, Peder Andersen Wraae og dennes Hustru Maren Sørensdatter. Han var gift med Marin (Maren) Andersdatter Kierulf, der var Datter af Herredsfogden i Kjær Herred, Anders Sørensen Kierulf i Knepholt og Hustru Bodil Nielsdatter. I dette Ægteskab havde han de 2 Sønner, Peder og Anders, samt 3 Døtre, nemlig Bodil, Mette og Maren. Sønnen Anders maa vistnok være identisk med den Anders Andersen, der senere blev gift med Mikkel Nielsens Enke i Hvorupstorp og var Fæster af samme Gaard, hvor han boede til sin Død 1684. Han førte ganske vist Tilnavnet Kierulf, men det var jo ret almindeligt paa den Tid at optage sin Moders Slægtsnavn. En Dattersøn af Anders Wraae ved Navn Jens Bertelsen skal ligeledes have boet i Hvorup²⁾. Anders Wraae døde som Præst i Sundby 1647, og hans Enke flyttede derefter til Hvorup, hvor hun boede i Aaret 1650, da hun til sin Slægt lovbød den hende efter hendes Fader tilfaldne Part i Selvejergaarden „Fogedgaarden“ i Vadum Sogn, hvilken Part beløb sig til ca. 9 Skpr. Hartkorn³⁾. 1653, da hun

1) Forvaring.

2) Paludan: Aalborg Stifts Presbyteriologi (Kall Saml. 4to 495). — Iflg. Sundby-Hvorups Kirkebog blev den $27/12$ 1701 en Mand af Navnet Jens Bertelsen viet i Hvorup Kirke, hvilken J. B. kan være en Søn af Bertel Andersen, der 1662 var Fæster af Aalborg Hospitals Gaard i Hvorup,

3) Kjær Herreds Tgb. $21/5$ 1650.

stadig boede i Hvorup, havde hun en Sag med Søren Mørch sammesteds. Trætten, der var opstaaet i Anledning af en Dyne og havde affødt en Del Injurier fra Søren Mørchs Side, blev imidlertid forliget, idet Marines Broder, Laurits Kierulf paa Gjøl, den $\frac{5}{7}$ paa Søsterens Vegne mødte paa Kjær Herredsting, hvor Søren Mørch bekendte, at han ikke vidste andet om Marine Andersdatter, hendes Børn og Folk end det, som ærligt og christeligt var i alle Maader, hvørhos han lovede at forskaffe hende den omstridte Dyne, naar hun vilde sende Bud efter den.

VII. Hans Hansen Ware (Warde)

blev efter Anders Wraaes Død 1647 Præst til Sundby og Hvorup. Han var født ca. 1602 og blev 1630 Hører i Aalborg Skole, uagtet han paa dette Tidspunkt endnu ikke var Student, hvilket han først blev i en forholdsvis sen Alder, nemlig i Aaret 1642, da han den $\frac{11}{6}$ blev dimitteret fra nævnte Skole til Universitetet. 1646 var han igen Hører ved Aalborg Skole, nemlig i 3die Lektie. Efter Viberg skulde han have været gift, inden han blev Præst i Sundby, og i dette sit første Ægteskab have haft Sønnen Gregers, der blev Præst paa Nord Strømø og blev bekendt ved sit Forhold under Svenskerne Besættelse af Kronborg 1659. Præsten Gregers Vare paa Nord Strømø og Gregers Vare, der optraadte under Kronborgs Besættelse, er imidlertid to forskellige Personer; den første var Student fra Lund og vistnok Bornholmer, medens den anden var Student fra Roskilde, hvilket naturligvis ikke udelukker, at han kan have hørt hjemme i Aalborg, omend det ikke er meget sandsynligt¹⁾. I Aaret 1650 paa Søndagen Sexagesima holdt Hans Vare Bryllup med Maren Christensdatter, der var Datter af en Borger i Aalborg ved Navn Christen Jacobsen, som skal have boet paa Klosterjordet, og dennes Hustru Anne Claus-

1) Jfr. N. Andersen: Færøerne 1600—1709 S. 378, Bircherods Dagbog S. 34 etc.

datter. I Ægteskabet med Maren Christensdatter havde Hans Vare Sønnen Christen Hansen, der i 1661 var hjemme hos Moderen i Sundby Præstegaard, da hun endnu hensad som Enke¹⁾, og som efter Familie-Gravstenens Angivelse døde den $14/12$ 1678 som Student („Studius“), uagtet man ikke træffer hans Navn mellem de Studenter, der fra Aalborg Skole blev dimitterede til Universitetet. Hans Vare døde den $4/4$ 1660²⁾ og blev ligesom sin Enke og dennes to senere Ægtemænd samt Sønnen Christen begravet under Altergulvet i Sundby Kirke, hvorom nærmere i det følgende.

VIII. Laurits Jensen Lemvig

synes, hvad jo ogsaa Navnet antyder, at have haft hjemme i Hardsyssel. Han var født ca. 1613 og blev 1657 Præst ved Hospitalskirken i Aalborg. Han skal efter Viberg have været gift 2 Gange. Efter at han i Aaret 1660 var bleven Præst i Sundby, ægtede han Formandens Enke, men dette Ægteskab er, som nævnt, først indgaaet tidligst 1661 og har altsaa været af meget kort Varighed, da han døde allerede den $12/9$ 1663. Som det fremgaar af Aalborg Bys Tingbog for 1663, efterlod han sig ikke Livsarvinger; Christen Mikkelsen, Borger i Aalborg, der var gift med en Søster til Maren Christensdatter, mødte nemlig paa dennes Vegne for Bytinget og modtog Arveafkald af Hr. Laurits' nærmeste Arvinger, der alle var hans Sødskendebørn, nemlig de 5 Søstre, Mette Madsdatter, g. m. Niels Thomsen, Degn til Fjaltring og Trans Sogne i Hardsyssel, Kirsten Madsdatter, Karen Madsdatter, g. m. Jens Madsen i Trans, Gunder Madsdatter, der tjente hos sin Svoger Niels Thomsen, og Dorette Madsdatter, værende i Frisland, samt disses Broder Jakob Madsen.

1) Inng. et Kopskattemandtal over Præsterne i Vendelbo St. 1661.

2) Paa Epithapiet over ham staar 1659, medens Gravstenen har 1660, hvilket maa være det rigtige, da Enkens Naadensaar jo ellers vilde være udløbet 1661.

IX. Jacob Lauritsen Beesk (Biesk, Beeske etc.) blev 1654 Student fra Aalborg Skole og har sandsynligvis tilhørt samme Slægt som den Aalborg Skomager, Peder Beesk, der under Grevens Fejde slog Bagge Griis til Hjermitslevgaard ihjel paa Aalborg Gade. Han ses ikke at have underskrevet sig med Familienavnet, men i hans Efterfølgers Kaldsbrev benævnes han „Hr. Jacob Lauritzen Beesk“. Da Laurits Lemvig var død 1663, blev Hr. Jacob hans Efterfølger i Kaldet og ikke længe efter tillige i Ægteskabet, men dette var sandsynligvis barnløst, thi ved et Skifte, der 1680 blev afholdt efter hans Svoger Niels Pedersen, Skræder i Aalborg¹⁾, angav Enken, Maren Laursdatter Biesk, „at da hendes sal. Broder, Hr. Jacob Laursen, fordum Præst i Sundby, ved Døden var afgangen, og med bemeldte hendes sal. Broders Hustru om hendes Arv efter ham blev contraheret, gav hendes sal. Broders Hustru her i Boet 10 Sletdr. . . .“ etc. Hr. Jacob var Præst i Sundby til sin Død d. 28/2 1676, men udover de nævnte faa Data vides intet paalideligt om hans personlige Forhold. Hans Formuesomstændigheder var vistnok ret gode, og det ses f. Eks. af Aalb. Tgb. 11/10 1686, at Maren Christensd. havde haft Penge paa Rente hos en Mand i Sundby, og af en Inventarieliste af 1672 for Kirken sammesteds, at hun havde skænket denne et guldbaldyret Skarlagens Alterklæde for en Begravelse til sig og sine Mænd. I Kirkeregnskabet for 1681 hedder det endvidere: „Maren Christensdaatter, sl. Hr. Jacobs udi Sundbye, gaf til Kirken for sine Sl. Husbønders Begravelse at hafve muret med den Betingning, at den hende og hendes 3 Hosbonder aldrig skal fravendes, men hendis og deris Børn blifve deri uforrykte til evig Tid, — Penge 50 Rd.“, og under Regnskabsaaret 1687—88 meddeles det endelig ved en Paategning af Biskoppen i samme Regnskabsbog „at den hæderlige Matrone Sl. Maren

1) Aalb. Skifter. Nr. 46, 27/4 1680.

Sl. Hr. Jacobs, Præsteenken af Sundby den 7. Martii 1688 foræred til Sundby Kirke halvtredsindstyfve Rixdr. à Rixd. til 96 Sk. danske udi Kroner“, hvilke Penge samme Dag af hendes Svoger velfornemme Povel Ibsen i Aalborg blev indbetalt til Biskoppen. Efter Indskrifterne paa hendes Epitafium og Ligsten er hun imidlertid død allerede den $\frac{6}{2}$ s. A. og efter Aalborg Budolfi Kirkebog begravet fra denne Kirke den 14. s. M., og den $\frac{7}{3}$ maa vel saa være Datoen for Skiftet efter hende (30te Dagen efter Dødsfaldet), saa at de nævnte 50 Rd. har været en testamentarisk Gave. Hun maa altsaa antages at være død i Aalborg, hvor hun maaske har henlevet sine sidste Aar hos en af sine Slægtninge. At hun findes indført som begravet i Budolfi Kirke, udelukker formentlig ikke, at hendes Lig efter Bisættelsen er overført til Familiebegravelsen i Sundby Kirke, hvis Kirkebog dog intet meddeler herom. Om hendes Familieforhold ved vi iøvrigt, at hun havde 2 Brødre, der i Aaret 1652 boede i Bergen¹⁾, hvor de havde faaet Borgerskab henholdsvis 1633 og 1641²⁾. Hun havde derhos 2 Søstre, der begge to hed Mette, født henholdsvis 1624 og 1631. Disse var 1652 ugifte, og den ældste boede da i København, medens den anden opholdt sig i Aalborg. En af dem blev senere gift med den ovennævnte Povel Ibsen. — Til Minde om Maren Christensdatter og hendes tre Mænd blev der paa Korvæggen til venstre for Alteret i Sundby Kirke ophængt det tidligere nævnte anseelige Epitafium, rigt udstyret med brogede Figurer og Ornamenten i den saakaldte „Brusk-Barokstil“, og som udgør en pompøs Ramme om et Maleri, paa hvilket ses 5 knælende Figurer, til højre Maren Christensdatter i sort hollandsk Dragt med sort Hat, bred hvid Lin-Krave og hvidt Forklæde; til venstre knæler hendes tre Præstemænd paa Rad, alle iført Ornat, forrest Hans Vare, i Midten Laurits Lemvig og bagerst Jacob Beesk. Til venstre

1) Aalborg Skifteprot. $\frac{9}{3}$ 1652.

2) Iflg. Nikolajsens Bergens Borgerbog.

Maren Christensdatter og hendes 3 Mænd

bag ved Præsterne knæler en ung Mand — utvivlsomt Chr. Hansen — med langt mørkt Haar, glat hvid Halskrave og lang sort Kappe. Over Gravkamret blev i Altergulvet anbragt en meget stor firkantet Ligsten, hvormed er meddelt i Beskrivelsen af Kirken.

X. Kjeld Nielsen (1676—1723)

var født den 28/5 1643 i Tved Sogn i Thy og Søn af en Bonde ved Navn Niels Andresen i Tved Anneksgaard og

Hustru, Anna Kjeldsdatter¹⁾. Faderen skal ikke engang have fundet ham skikket til at køre Plov, og saa blev han dog Præst²⁾. Han blev nemlig sat i Thisted Latinskole, fra hvilken han blev dimitteret 1662. Allerede den $30/4$ 1664 tog han Embedseksamen (illum), hvorefter vi ikke kender noget til hans Skæbne i de følgende ca. 12 Aar. Den $20/4$ 1676 fik han af Biskoppen i Aalborg, Mathias Foss, Kaldsbrev paa Kapellaniet til Sundby og Hvorup Sogne og blev samme Dag ordineret i Budolfi Kirke i Aalborg, efter at han forinden for Biskoppen havde aflagt en tilfredsstillende Prøve paa sine Kvalifikationer³⁾, hvoraf altsaa fremgaar, at han ikke tidligere havde været Præst. Han benævnes i Kaldsbrevet⁴⁾ „den hæderlige og vellærde unge Mand Kjeld Nielsen“, uden at det fremgaar, hvilken hans tidligere Stilling har været. Han var dengang endnu ugift og kunde for den Sags Skyld gerne være bleven Maren Christendatters 4de Ægtefælle, men han foretrak imidlertid den mere jevnaaldrende Anne⁵⁾ Christensdatter Mule, der var født den $26/8$ 1655 i Attrup, Hammer Sogn, og var Datter af Christen Rasmussen Mule sammesteds og Hustru Margrete Jonsdatter, hvilket Ægtepar havde en yngre Datter af samme Navn, der blev gift med Præsten Niels Hansen Gram i Bjergby og blev Moder til den bekendte Historiker Hans Gram. Kjeld Nielsens Bryllup stod i Hammer Kirke den $20/5$ 1679⁶⁾, og Ægteskabet varede i 44 Aar til hans Død⁷⁾.

1) Efter Paludan (Kall Saml. 4to 495) var han opkaldt efter Præsten Hr. Kjeld i Nors (Kjeld Christensen).

2) Vibergs Præsteh. III S. 220.

3) J Reg. 1690 Nr. 100 (vgl. Konfirmation, af $30/9$ 1690 paa Kaldet).

4) Indført i Konfirmationen.

5) Ikke, som hos Viberg, Abel.

6) Ifølge Hammer Kirkebog.

7) De hos Viberg anførte fejlagtige Angivelser om Kjeld Nielsens ægteskabelige Forhold skyldes forskellige Misforstaaelser, hvorved skal bemærkes følgende: Den Karen Nielsdatter Gram, der efter Viberg var hans 2den Hustru, var en Datter af Niels Gram i Bjergby

Sundby og Hvorup Menigheder fik uden Tvivl i Hr. Kjeld en Præst, der interesserede sig baade for deres og Kirkens Tarv, men det kan ikke nægtes, at han gør Indtryk af at have været en noget skrap Mand, der holdt stræng Justits overfor sine Sognebørn og andre saavel i som udenfor Kirken, hvorfor han da ogsaa nu og da kom paa Kant med en og anden af dem, og vi skal her se nogle Smaatræk — mest hidrørende fra Biskop Birckerods Dagbog —, der berører disse Forhold. — Den ^{15/}₁₁ 1686 klagede han til Stiftamtmanden og Biskoppen over „Den store Guds Fortørnelse som med Sabathens Overtrædelse begaas, idet en Del af mine Sognefolk saavelsom andre i Landet ikke undsaa sig for ligesaa frit om Hellige- og Bededage før og under Gudstjenestens Forrettelse som paa andre Søgnedage at køre deres Rejser og fare til Markeder og Torve med hvis Vare de have at forhandle, . . . hvorefter jeg nu for at befri min Samvittighed maa befale den højgunstige Øvrighed Sagen . . . saasom jeg, det den levende Gud vitterligt er, ikke haver Henseende til noget andet end Guds Ære at forfremme og Menneskehedens Salignhed at befordre . . .“¹⁾ — 1664 havde han for Biskoppen indstævnet et Par Folk af sit Sogn og „tiltaledede dem for deres skjødesløse Forsømmelse, at de havde ladet et deres Barn 4 Dage gammelt uden Daab og Christendom hendø, formedelst at de for saadan deres Forseelse burde at staa offentlig Skrifte“, men da det befandtes, at Barnet var død meget pludseligt, tillod Biskoppen, at Folkene maatte „an-

---

og var gift med Køb- og Handelsmand i Aalborg, Kjeld Christian Mule, som vistnok var en Søn af Hr. Kjelds Svoger, Rasmus Christensen Mule i Attrup. Kjeld Nielsen selv har formentlig aldrig ført Navnet Mule, der jo var hans Hustrus Slægtsnavn, og Grunden til, at han hos Paludan (Kall. Saml. 4to 495) og Viberg tillægges dette Navn, maa vistnok skyldes den Omstændighed, at hans Søn og Efterfølger, Hans Michael (og iøvrigt ogsaa hans Datter Talke) kaldte sig saaledes.

1) Ab. Bispark. Caps A. Loc 30.

nammes til privatam absolutionem“. — 1696 havde Hr. Kjeld ladet 2 Bønder i sin Menighed „ved Proces tiltale, fordi de en Søndag Aften havde befattet sig med Jordens Dyrkelse, og havde hændet Provstens Dom over dem til at staa aabenbar Skrifte. 1697 klagede en Kvinde fra Sundby til Biskoppen over Hr. Kjeld i Anledning af, at denne havde ladet døbe som uægte et Barn, som hun nylig havde faaet ved sin trolovede Fæstemand, og det uagtet der var udlyst for dem, og deres Bryllup berammet. Hr. Kjeld gjorde dog herved gældende, at Fæstemanden var borttrømt og maaske aldrig kom tilbage. — 1699 verserede der for Provsteretten i Kjær Herred en Sag mellem Hr. Kjeld og en af hans Sognefolk, om hvilken Sag Provsten Hans Reenberg raadspurgte Biskoppen den $16\frac{1}{8}$ i Vadum Præstegaard. — Den $30\frac{1}{1}$ 1704 kom en Mand fra Sundby over til Biskoppen og beklagede sig over Hr. Kjeld, som efter Mandens Forklaring „for en ringe Forseelses Skyld“ havde bortvist ham fra Skrifte, hvorfor Biskoppen sendte Bud efter Præsten, der gav en hel anden Forklaring, og begge Parter blev derefter tilsagt til at møde samtidigt en senere Dag. Dette Møde fandt saa Sted den $7\frac{1}{2}$ derefter, da Manden, som hed Niels Brandborg, „comparerede“ tilligemed Hr. Kjeld i Biskoppens Stue, og Niels Brandborg, som blev overbevist om sit uskikkelige Levnet ved daglig Drukkenskab og anden Slemmeri, maatte da omsider bekende sin Brøst og med Haand og Mund love Bedring. „Afskeden blev da denne, at Hr. Kjeld maatte denne Gang i slig Forbedrings Haab annamme ham til privatam absolutionem med allerførste, men befandtes han siden i sit uteerlige Levnet at blive fremturendes, skulde der fremfares med ham efter Kirkens Myndighed“. Den næste Klager, vi finder omtalt, kom ogsaa tilkort overfor Hr. Kjeld, hvorom Bircherod under $22\frac{1}{10}$ 1705 har noteret følgende: Lieutenant Steurch ved Landmilitzen kom ind til mig med et unødvendig Klagemaal, nemlig at forleden Søndag, da han en passant indfandt sig i Sundby

Kirke for Guds Tienistis Skyld, skal Præsten Hr. Kield noget tydelig have toucheret hannem i sin Prædiken, fordi at han durante concione (∴ under Prædikenen) vendte sig om og taledede nogle faa Ord til sin Corporal. Jeg vidste ikke at kunde give ham andet Svar her paa end dette: Min Ven, efterdi Præsten ikke nevnde eder ved Navn paa Prædikestolen, men alle-niste carperede den Gierning, som man ej kan holde for at være sømmelig, thi eders profane Samtale med Corpora-len kunde I nok have differeret (opsat) til Prædiken var endt, saa maa I ej tage saadan hans Formaning til Mistykke, men anstille eder i Forsamlingen mere sitsam en anden Gang.“ — Steurch's Kollega, Løjtenant Wivel, havde ikke mere Held med sin Klage. Han „graverede“ sig over, at Hr. Kield vilde have en Dragon der i Sognet til, formedelst begangen Lejermaal, at tage aabenbare Skriftemaal, „hvorfra Delinquenten dog formente sig ved det kgl. Privilegium at være fritagen“. Men da Hr. Kjeld havde erklæret sig over Sagen, kom Biskoppen til det Resultat, at Dragonen havde „flyet sin Lieutenant en vrang Beretning at løbe med“.1) Bedre gik det derimod en tredje „militarisk Person“, der 1708 klagede til Biskoppen, hvorom denne under $\frac{7}{2}$ fortæller: Saasom en militarisk Person, hvilken nu opholdt sig i Sundby Sogn og hafde i mange Aar (ime-dens han hist og her flakkede om Lande) ikke været til Guds Bord, beklagede sig for mig, at Præsten Hr. Kield Nielsen absolute vægrede sig ved at antage hannem, saa lod jeg bemeldte Hr. Kield fordre til mig og gav ham min Betænkning og Villie saaledes tilkiende, at naar Personen sig til aabenbare Skriftemaal bodfærdigen vilde fremstille, kunde hannem de Salighedsmidler, hvilke han forlangede, ingenlunde negtis og formenis.“ -- Hr. Kjeld synes i det hele taget ikke altid at have staaet sig lige godt med Militæret. Han blev den $\frac{17}{8}$ 1717 indstævnet for Aalborg Byting af Fændrik Anders Thomsen Muttersbach i Nørresundby

1) Dagb. $\frac{24}{9}$ 1706.

og dennes Hustru, Johanne Jonsdatter¹⁾, hvem han i hendes Hjem havde tildelt — som hans Prokurator kaldte det — „en Formaning“ i Anledning af en Udtalelse, hun skulde være fremkommen med. Denne „Formaning“, der imidlertid var bleven taget meget ilde op af Muttersbach og Hustru og af dem opfattet som injurerende, var Aarsagen til Processen. Der var i det nævnte Aar 3 Gange paakommen Sundby „en Natte- eller Mordbrandsild, som med Guds Hielp dog ved Menneskens Hænder blev dæmpet“, og det var ved en af disse Ildebrande, nemlig den Nat, da Bertel Glarmesters Hus²⁾ brændte, at Muttersbachs Hustru, der tilligemed sin Mand var tilstede ved Brandstedet, efter et Vidneudsagn af Præstens to Karle, skulde have udtalt „at dersom han (Muttersbach?) vilde sætte Ild paa nogen, da satte han ved min Siel vel Ild paa de Rige og Mægtige, som hafde Sølv og Penge, og ikke paa de Fattige“, hvorefter en Dreng, der stod ved Siden af, sagde: „Varer Eder selv bitte Børn, her staar begge Præstens Karle og hører det“. Hr. Kjeld maa vel have opfattet Johanne Jonsdatters Ytring som gaaende ud paa at ophidse Folk til hellere at stikke Ild paa hos Præsten, der var en rig Mand og paa den Tid netop den eneste rige Mand der i Byen, saa at der næppe var noget at tage fejl af. Iøvrigt ses det af Sagen, at den for Brandstiftelse mistænkte Person havde logeret hos Muttersbachs, og at der ved Antændelsen var anvendt noget Blaar, som Johanne Jonsdatter ikke kunde benægte stammede fra hendes Hus. Derimod benægtede hun at have fremsat den noget mystiske Udtalelse og gav

1) Datter af Rytterbonden Jon Laursen i Lindholm, der blev Stamfader til et meget stort Afkom, bl. a. flere nulevende Nørresundbyslægter.

2) Bertel Pedersen Glarmesters Gaard laa i Byens vestlige Del i Nærheden af den vestre Udkørsel (vestre Bom og Consumtionsbod) og har højst rimeligt været identisk med Ejendommen Vestergade Nr. 29.

følgelig hellerikke paa Modpartens Opfordring nogen Oplysning om, hvorledes den var at forstaa.

Om Kjeld Nielsens embedsmæssige Indtægter m. v. faar vi Oplysning gennem en Erklæring af Biskop Henrik Bornemann, dat. Aalborg den $22/6$ 1691¹⁾, hvori fastsættes „at Præsten herefter maa nyde for sin Tieniste Præstegaarden med dets Tilligende, saavel som Paaskerenten og Ostene til Sct. Hans Dag forfaldne, disligeste Dagsgjerningspengene af Husfolkene der i Sognene, saa og de ordinaire Højtids-ofringer samt alt andet extraordinaire, som ved Embedet kan fortienis saasom Børnedaab, Brudevielse, Barselqvinders Kirkegang, Begravelser og dislige. Derforuden er ham bevilget aarlig at nyde Korntiende af Uttrup, som tilhører Sundby Sogn, saa og Korntienden af Gildsig, som han paa Agrene maa opbære, disligeste Qvægtienden af Sundby Sogn, hvorimod han Embedet forsvarligen skal betiene og forsørge saa og svare til alle ordinaire kongelige Skatter, som hannem pro persona kunde paabydes, saasom Folke-, Familie-Consumption saa og Matriculsskat af Præstegaardens Taxt og tilliggende Ejendom, men de Skatter, som af Kaldets indkomne dependerer, saa og Artolleriheste, Dragonheste og dislige extraordinaire Paabud dem vil jeg udrede og betale.“ Om Sct. Hansrenten forklarer Hr. Kjeld i sin Indberetning af 1690, at den for de i Sognene værende 16 hele og halve Gaarde bestod i „en liden Ost efter deres Lejlighed“ — de andre gav 10, 12 eller 16 Sk., men mange sletintet. Paaskerenten betales enten in natura med 20—30 Æg og en liden Kage efter Bondens egen Tykke eller i rede Penge, nemlig 12 Sk. eller 1 Mrk. og for enkeltes Vedkommende 20 Sk. Offeret paa hver af de store Højtidsdage kunde andrage ca. 16 Sletdr. og somme Tider noget mere, „naar her logerer Officerer, som med at ofre vise sin Liberalitet imod Herrens Tjener“²⁾.

1) Aalb. Bisparkiv Caps A. Fasc. 2 Loc. 23 Nr. 10

2) Wulff: Vendelbo Stifts Hist. S. 25.

Kjeld Nielsen blev imidlertid i den Tid, han var Præst i Sundby, en efter Tidens og Stedets Forhold meget velstaaende Mand, og det fremgaar af Markbogen (1683) og følgende Aars Skattemandtal, at han ejede 2 Ejendomme i Sønder Uttrup¹⁾ (en Helgaard og en Halvgaard), henholdsvis af Hartk. 5 Td. 5 Skp. 1 Alb. og 2 T. 7 Sk. 1 Alb. samt 3 „Gadehuse“ sammesteds. Endvidere ejede han i Hvorup Sogn 1 Gaard og 4 Gadehuse, hvilket altsammen tidligere havde tilhørt hans Svigerfader Christen Rasmussen Mule. I Aaret 1682 købte han af Albert Steensen Bille til Langholt Hvilshøjgaard i Ø. Brønderslev Sogn, en Gaard paa ca. 13¹/₂ Td. Hartkorn, hvilken han dog Aaret efter atter afhændede, nemlig til Jonas Christensen Mule. Af Aalborg Bys Tingbog ses det, at han ogsaa har ejet en Ejendom der i Byen, idet han den ¹⁴/₁₁ havde indstævnet en Mand ved Navn Hans Pedersen sammesteds for røstrende Hus- og Kakkellovnsleje, nemlig for Aaret 1697 1 Rd. og for 1698 4 Rd. Endelig ejede han i Forening med sin Svoger Rasmus Christensen Mule en større Gaard i Alstrup, Jerslev Sogn, hvilken de i Aaret 1710 solgte til Henrik Klein til Ormholt²⁾. Foruden at være Ejer af disse Ejendomme var Kjeld Nielsen i Tidsrummet 1677—1719 Fæster af Hvorup Sogns Kirketiende³⁾, ligesom han af Biskop Jens Bircherod fik Sundby og Hvorup Sognes Kongetiende saavel som samme Sogns Præstetiende i Fæste for sig og sin Hustru.

Kjeld Niensens gunstige Formuevilkaar skyldes neppe alene hans velhavende Giftermaal, men sikkert ogsaa den Omstændighed, at han var en meget energisk og virkelysten Mand, hvilket man jevnlige kan spore, — omend han

1) ∅: Uttrup By, Sundby Sogn.

2) J. S. 3 — III — S. 503.

3) ∅: Korntienden. — Kvægtienden fik han 1703 bevilget af Biskoppen som delvis Vederlag for Leveringøn af Kirkens Brød og Vin (Birch. Dgb. ¹⁸/₅ 1703),

ikke altid havde lige meget Held med sig i sine Forehænder. Hans Fiskerikonsortium er omtalt S. 225 og af Kancelliprotokollerne for 1701—03 ses, at han i 1702 ansøgte Kongen om Bevilling til at bygge og vedligeholde 2 Broer i Sundby Sogn, nemlig over „Gildsig Bæk“¹⁾ og „Lerbæk“²⁾, mod at nyde aarlig $\frac{1}{2}$ Fdk. Korn (Rug eller Byg) af hver Td. Hartkorn af Bøndergodset i Kjær Herred, hvilket Andragende imidlertid blev allernaadigst afslaaet, ligesom det ogsaa blev ham nægtet at tilkøbe sig Sundby Præstegaard (1711); og paa samme Maade synes det endelig at være gaaet med et Andragende fra ham om at købe en Aalborg Hospital tilhørende Gaard i Hvorup Sogn og By³⁾. Kjeld Nielsens Virksomhedstrang er dog uden Tvivl ogsaa kommen hans Sognekirker ikke saa lidt tilgode, hvilket navnlig synes at fremgaa af Indskriften paa hans Epitafium; det maa saaledes antages at skyldes hans Initiativ, at Sundby Kirke i Aarene 1680—81 blev udvidet med en „Korskirke“ paa nordre Side. Ligeledes blev i hans Tid begge Kirker forsynede med nye Pulpiturer, og Hvorup Kirkes Altertavle „stafferet“, hvilket ogsaa synes at skyldes ham, ligesom Sundby Kirke i Aaret 1696 fik en ny Klokke, hvorom Biskop Bircherod i Kirkens Regnskab for s. A. bemærker, at en Del af Sognefolkene havde sammenskudt Penge dertil, „hvorudi vi ogsaa velbte Hr. Kiolds omhyggelige Flid maa berømme, idet han dennem ved gudelige Motiver til denne Gavmildhed mod Guds Hus har persuaderet etc.“ Hr. Kjeld var i Aaret 1683 Kirkeværge for Sundby Kirke, men ses iøvrigt ikke selv at have skænket noget dertil udover en Silkedug til at stille Kalk og Disk paa samt (1701) en

1) En lille Bæk, der kom fra Gaarden Gildsig og løb mod Øst skærende Landevejen et Stykke nord for den gamle Uttrup By.

2) Udmundede i Fjorden mellem Uttrup By og Laden, er maaske den samme som Lofbroens Aa(?), men har ialtfald kun været et lille Vandløb.

3) Birch. Dgb. $\frac{14}{3}$ 1702.

Børne-Ligbaare; derimod skænkede hans Enke i 1726 til Sundby Kirke en gul Alterdug af Silkedamask, „ziret med gule Silkefryndser saavel som med Sølvtakker“, og derfor uden en gul Messehagel „med 2de Sølvtakker forudi, Korset af rødt Atlask og Hagelen kantet overalt i Sømmene med Sølvtakker“¹⁾, samt til Hvorup Kirke „en ny gul Damaskes Messehagel med tvende Sølvhægter, Korset af rødt Atlask kantet med Sølvtakker“, samt „et rødt Klædes Alterklæde, ziret af velbmt^e Enke med Silkefryndser“²⁾.

Hvis man vil mene, at det kan tjene som Bidrag til en Mands Karakteristik at vide, hvem hans Omgangskreds har været, kan man i saa Henseende med Hensyn til Kjeld Nielsen faa en Del Oplysninger ved at gennemgaa Kirkebogen og derigennem se, hvilke Personer der har staaet Fadder til hans talrige Børn. Man vil da naturligvis først og fremmest finde Familien rigeligt repræsenteret, — der var bl. a. Rasmus Mule i Attrup og dennes Hustru Anne Bering, Niels Svendsen i Østeraagaard³⁾ og Kjeld Nielsens Svoger, Købmand Morten Nielsen i Aalborg, af hvilke førstnævnte var Fadder til samtlige de af Kjeld Nielsens Børn, hvis Daab staaer anført i Sundby Kirkebog. Af andre Faddere kan nævnes Christen Lauritsen Hobroe, Købmand i Aalborg⁴⁾, Henrik Sørensen i Hvorupstorp, Sofie Cathrina v. Høffninge, Regimentssskriver Hans Beldrings Hustru fra Lindholmgaard, Regimentssskriver Marcus Ulsøe og Peder Thøgersen Lassen til Rødslet samt flere Medlemmer af Familien Bering. Derimod finder vi ikke Biskoppen nævnt som Fadder, uagtet det af Jens Bircherods Dagbøger synes, som om Kjeld Nielsen har været ganske vel anskrevet hos denne, der oftere overnattede hos Hr. Kjeld i Sundby Præste-

1) Sundby Kirkeregnskab fol. 45.

2) Hvorup Kirkeregnsk. 1726. — Alterklædet var dog det gamle fra Sundby Kirke i repareret Stand.

3) G. m. Margrethe Christensd. Mule.

4) Jfr. V. A. Secher: Den Grotumske Legatstamtavle S. 12.

gaard, naar han skulde tiltræde en Visitatsrejse i Vendsyssel eller havde tilendebragt en saadan, og Vejret var mindre behageligt til Overfarten over Fjorden. En enkelt Gang overnattede baade Biskoppen og Bispinden hos Hr. Kjelds.

Kjeld Nielsen og Anne Mule havde ialt 13 Børn, af hvilke dog flere maa være døde som Børn. Navnene paa samtlige disse 13 Børn (6 Sønner og 7 Døttre) er optegnede paa Kjeld Niensens og Hustrus Epitafium i Sundby Kirke, men her skal dog kun omtales de af dem, der ikke døde som smaa, nemlig:

Anne Marie, født 1687. Hun blev den $\frac{6}{11}$ 1710 i Sundby Kirke viet til Jacob Henriksen From fra Aalborg, i hvilket Ægteskab hun havde Datteren Maren Margrethe, der blev gift med Henrik Himmerig, Forpagter paa Knivholt. Anne Marie døde allerede 1722 og blev den $\frac{8}{6}$ s. A. begravet i Sundby Kirke. — Margrethe var født 1688 og var 2 Gange gift, 1. Gang $\frac{28}{5}$ 1710 med Thomas Andersen Vestrup af Vestrupgaard, med hvem hun havde 5 Børn, deriblandt Sønnen Christian Jørgen, der døde 1756 som Kapellan til Sundby-Hvorup, — 2. Gang med Peder Nielsen af Boelskifte i Alstrup Sogn, i hvilket Ægteskab hun havde 4 Børn¹⁾. — Tale (kaldet Mule) var født 1690 og blev gift med Knud Schott, Præst i Sundby. — Hans Michael (kaldet Mule) var født 1691 og blev Faderens Efterfølger i Embedet, om hvem ligeledes henvises til det følgende. — Henrik var født 1693 (døbt $\frac{5}{4}$). Han var en Tid Forpagter af Dronninggaard og senere af Gjettrup. 1733 købte han Herregaarden Ormholt i Vendsyssel. Han var gift med Karen Hansdatter af Burholt, med hvem han havde 1 Søn og 4 Døttre, af hvis Efterkommere flere endnu lever²⁾. Han døde paa Ormholt 1755³⁾. — Marie Elisabeth var født 1694 (døbt $\frac{16}{8}$) og maa være død inden

1) Jfr. nærmere: Hvetbo Herred II, S. 135 og 198.

2) Jfr. Grandjean: Stamtavle over Peder Jacobsen Deichmanns Efterkommere.

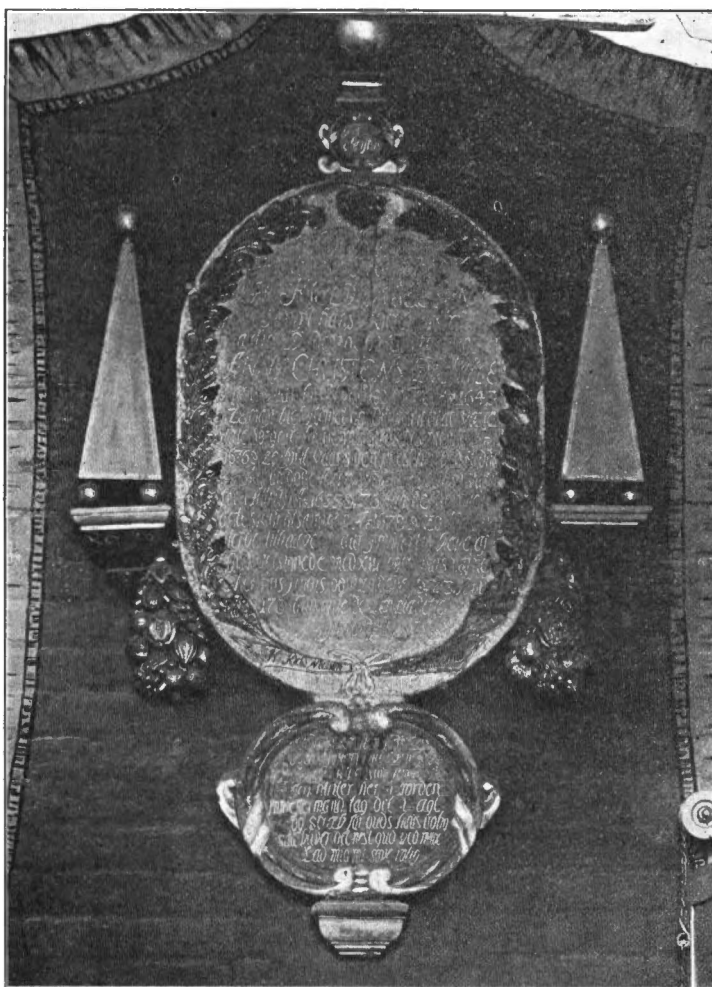
3) Jfr. nærmere J. S. 3 — III — S. 507 ff.

1724, da hun ikke nævnes blandt Broderen Hans Michaels Arvinger. — G ø e (Gyde) var født 1696 (døbt $\frac{29}{9}$). Hun var 3 Gange gift, 1. Gang ($\frac{6}{8}$ 1717) med Magister Jacob Kierulf, Sognepræst til Skallerup, 2. Gang ($\frac{3}{10}$ 1732) med Christen Gassum, Sognepræst til Bjergby og Mygdal, der tidligere havde været gift med hendes Kusine, Niels Hansen Grams Datter, og 3. Gang ($\frac{10}{8}$ 1736) med Jes Vogelius, den følgende Sognepræst til Bjergby og Mygdal. Hun døde 1764, og ses ikke at have haft Børn. — Niels S v e n d, der blev født 1699 (døbt $\frac{2}{2}$) var Kjeld Nielsens yngste Barn og maa være død i en ung Alder.

Kjeld Nielsen afgik ved Døden 1723 i en Alder af 80 Aar 3 Maaneder 2 Uger 1 Dag og blev den $\frac{24}{9}$ s. A. begravet under Taarnrummet i Nørresundby Kirke, hvor der paa nævnte Rums vestlige Væg blev ophængt et Epitafium over ham og hans Hustru, hvilket Epitafium, der nu er flyttet hen paa Nordvæggen, bærer følgende Indskrift:

„Her under huiler den Sal Guds Mand hr. Kield Nielsøn samt hans kiære Hustru ærlig, dyderig og gudfrygtige Anne Christensdatter Mule. Hand er føød i Tveed Sogn i Thye Anno 1643 dend 28 May, blev kalded og ordinered til at være Siæle Sørger for denne Guds Meninghed 1676 den 20. April. Var siden Præst her ved Stedet 47 Aar og døde A° 1623 d. 15. September. Hun var fød i Atrup A° 1655 d. 26. August. De kom i Ægteskab sammen A° 1678 den 20 Maj levede tilhaabe i 44 Aar jmidlertid bleve af Gud Velsignede med 13 Børn.“

„I min Tiid Kircken bedred er
Med bygning nye for Norden
og Største Klock som findes her.
Jeg huiler her i Jorden
Min effter Mand tag det i agt
og stræb for Guds Huus trolig!
Saa bliver det næst Gud ved Magt
Lad mig nu sove Rolig.“

Epitafium over Hr. Kjeld Nielsen og Hustru

Ved sit Testamente, som var oprettet den $21\frac{1}{3}$ 1715, skænkede Kjeld Nielsen en Kapital af 200 Rd. — i Otteskillinger (l) — til et Legat for Fattige i hans 2 Sogne. Af

denne Kapital skulde den aarlige Rente tilflyde 8 „fattige og husarme“ i Sundby Sogn og 2 i Hvorup Sogn „om der ere saa mange som haver et godt Rygte, at de haver skikkethed sig vel og vandret i Gudsfrygt“ etc.; i modsat Fald skulde Renten deles mellem de kvalificerede. Det bemærkes i Fundatsens § 4, at Legatet absolut ikke maatte anvendes til nogen anden Brug „være sig Kirckers eller Skolers eller Skole Børns Fremtarve“, hvorved det stilledes eventuelle Overtrædere i Udsigt, at de „ville vente sig den retfærdige og alvidende Guds Hevn og Straf.“¹⁾

Dette Legat, som er det første, der er stiftet i Nørresundby, traadte dog allerede i Kraft ved dets Stiftelse, og saa længe Kjeld Nielsen levede, uddelte han selv Portionerne²⁾.

Efter Kjeld Niensens Død flyttede hans Enke ud til Uttrup, hvor hun i den nordlige Del af Byen lod opføre et Hus til Bolig for sig og sin da ugifte Datter Tale. Sine sidste Leveaar tilbragte hun dog i Bjergby Præstegaard hos sin anden Datter, Gyde, og her opholdt hun sig, da hun den 24/9 1734 udstedte et Skjøde paa Huset i Uttrup til sin Søn Henrik, hvem hun ogsaa overdrog sit øvrige Bøndergods i Sundby og Hvorup Sogne. Hun afgik ved Døden i Bjergby og blev efter dette Sogns Kirkebog begravet den 3. Oktober 1735, 81 Aar gammel. Det maa dog antages, at hendes Lig ikke destomindre derefter er bleven ført til Sundby og bisat i Begravelsen hos hendes Mand, saaledes som Epitafiet meddeler.

1) Det fortælles, at der, dengang da Sundby Kirke blev ombygget i 1897—98, i Rummet under Taarnet blev fundet en Begravelse, paa hvis Ligsten stod skrevet, at den, der forstyrrede denne Grav, skulde være forbandet, saavel han selv som hans Afkom i flere Slægtsled. — Hvis der er noget om denne Fortælling, hvad jeg dog desværre ikke har kunnet faa konstateret, kan man efter det foreliggende vanskelig undlade at gætte paa, at den paagældende Grav har været Hr. Kjelds. — Den skal i hvert Fald have faaet Lov til at forblive uforstyrret.

2) Hoffm. Fund. IV S. 280 f.

X. Skolevæsen og Degne.

I det 16. Aarhundrede og Størstedelen af det 17. havde Sundby og Hvorup Sogne ikke nogen bosiddende Degn („Sædedegn“), men da de jo hørte til de Sogne, der laa i Nærheden af en By med latinsk Skole, maatte de — i Henhold til Kirkeordinansen — nøjes med en af de saakaldte „Løbedegne“, nemlig en Pebling fra Aalborg Skole, der saa oppebar Sognenes Degnerente, hvilken efter en Optegnelse fra 1610 da var 9 Tdr. Byg af Sundby og 4 Tdr. Rug af Hvorup Sogn¹⁾. Degnen skulde navnlig synge i Kirken og ringe med Klokkerne, „Fredsklokken“ (Morgen og Aften) dog undtaget, hvilket paahvilede Sognemændene eller en af dem dertil ansat Mand, samt undervise Ungdommen. Denne Undervisning foregik en Gang om Ugen „udi Sted og Stund, som Sognepræsterne dennem foreskrive“, og var ikke særlig omfattende, da den væsentlig kun bestod i den mest elementære Religionskundskab, som Katekismus, Op-ramsning af Bønner og Salmevers etc. Om Læsning og Skrivning tales der ikke i Forordningen, men der var dog faktisk ikke saa faa Folk af Bondestanden, der kunde skrive, og det endda overordentligt smukt, og der maa altsaa have været en hel Del privat Undervisning. For Sundbys Vedkommende træffer vi saaledes i Jordebøgerne for Tiden 1635 —46 en Mand, der kaldes „Christen Skolemester“ og som øjensynligt er den samme, der i de foregaaende Jordebøger

---

¹⁾ Kirkeh. Saml. 4 — I — S. 562.

betegnes som „Christen Pedersen ved Kirken“. I Kjær Herreds Tingbog for 1639 (¹¹/₆) omtales det derhos, at Bønderne i Hvorup havde indgivet to Bønskrifter, skrevne af „Scholdemesteren“ i Sundby. Der har rimeligvis ogsaa baade dengang og før været omrejsende Skolemestere der paa Eggen, men nogan fast Skole blev der ikke i Sundby-Hvorup Sogne før paa Lensmanden Erik Juels Tid (1648—57), da der af Kronen blev bevilget „et øde Gadehus“ til en Skolebygning, hvorefter en saadan blev opført paa Beboernes Bekostning¹⁾, og samtidig har vistnok Skolelæreren overtaget Degnetjenesten — som „Substitut“ — mod en aarlig Afgift til Aalborg Skole; og Skolebygningen har sandsynligvis ligget paa samme Grund, hvor „den gamle Kommuneskole“ nu ligger. I Sundby Kirkes Regnskabsbog finder vi nogle faa Poster til Oplysning om denne Sundbys første offentlige Skolebygning: 1664 blev der af Kirken bekostet et Læs Tag samt nogle Træbænke til Skolehuset og 1666 5 Læs Tørv til Mynningen, et Læs Tag, samt til Skolestuen „en Række under Loftet paa Bjelken med store Speger udi“, „Vinduer udi begge Stufverne, som slet var forfaldne med Glas och Blye“, hvilken sidste Reparation kostede 1 Dr., og endelig „en Dør fremme ved Skaarstensilden til 10 Sk.“ — 1667 blev der bekostet 20 Sk. til Skolens Tag, som var brøstfældig paa den nordre Side, og 6 Mrk. 8 Sk. til Reparation af Skolens Vægge og til Borde og Bænke, der ligeledes var brøstfældige. 1687 er Skolen undergaaet en større Omforandring, idet der blev udgivet 14 Dr. 8 Sk. til „Deigneboligens Forvidelse“, hvorved følgende bemærkes i Regnskabet: „Efter hans kgl. Mayts Forordning om Deigneboliger er Deignten ved denne og Huorups Kirche af Kirchernis Forsvar forundt til sit Deignebols Forbædrelse og Forvidelse tilhaabe af denne Kirkis Beholdning 28 Sldr. 1 Mrk.²⁾ . . . hvilke Penge Deignten saa

1) Matr. 1662.

2) Heraf skulde Hvorup Kirke svare Halvdelen (14 Dr. 8 Sk.).

lovligen paa for^{ne} Husis Forbedrelse haver at anvende, som han agter at forsvare.“ Ved samme Lejlighed overgik Degneboligen til at være Kirkens Ejendom, saaledes at den i Fremtiden altid skulde gøre Tjeneste som saadan.

Af Sognedegne (Substituter) i det 17. Aarhundrede kendes kun følgende:

1) Peder Henriksen, om hvem der i Kop- og Kvægskattemandtallet for 1682 findes følgende Bemærkning: „Paa Degneboliget i Sundby boer en gammel nu slet sengeliggendis Mand Peder Henrichs(en) med sin Hustru Dorothe N., hand hafver tilforn siunget i Kirken dog lefveret Degneindkomst af Sognene til Aalborg Skole og er nu gandche forarmit.“ Han maa være død ikke længe efter, da der det følgende Aar nævnes en ny Degn, og hans Hustru i Mandtallet for 1684 anføres som Enke. Det var sikkert den samme Peder Henriksen, der den $\frac{2}{3}$ 1674 mødte paa Aalborg Byting for Hr. Jacob i Sundby.

2) Anders Nielsen nævnes 1ste Gang som Substitut i Mandtallet for 1683. Hans Kaar skildres heller ikke som lyse, navnlig i Mandtallet for 1684, hvor det hedder, at han betjener Degnekaldet for den visse Indkomst „og hafver sin Hustru og ellers ingen Middel, men er gandske forarmet och lider stor Besvær for det bare Brød. Han var kun Degn i meget kort Tid og i en Antegnelse til sidstnævnte Mandtal staar der, at han var død i største Armod.

3) Søren Thomissen nævnes som Degn i Skattemandtallet for 1687 og følgende Aar. Ogsaa han betegnes som en meget forarmet Mand, og han levede da ogsaa sin første Embedstid i ugift Stand „uden nogen Husholdning“, men efterlod sig dog en Enke af Navnet Anne Madsdatter, der blev begravet i Sundby d. $\frac{13}{11}$ 1725 i en Alder af 79 Aar 2 Mdr. 2 Uger og 3 Dage. I en Indberetning af 1690 til Biskoppen meddeler han følgende om sit Embede:

„Degnekornet angaaende, da ihvorvel Kongens Befaling saavel som Loven er noksom Menigheden foreholdt om Deg-

nens Trient, dog har man ej den endnu bekommet men maa tage imod det, som sædvanlig har været til Løbedegne her udi Sundby og Hvorup Sogne, 3 Tdr. Rug, 4 Tdr. Byg. Kvægtienden nyder jeg intet af. Offer paa hver af de 3 store Højtider 1 Sld. 3 Mrk., og sker tit, at man ej saa meget kan erlange, saasom fornævnte Sogne har altid ligget til Skolen, hvorover menige Mand ej har været vant til at ofre, vil derfor endnu ei lade sig bekvemme. Paaske- og St. Hansrente i Penge af begge Sognene 1 Sldr. 2 Mrk. Der er et lidet Skolehus med et Kaalgaardssted, som jeg holder vedlige. Penserer til Aalborg Skole 6 Sldr.“

Han var endnu Degn ved Slutningen af 1705 og døde i Efteraaret 1708 (begr. $\frac{5}{11}$) i en Alder af 65 Aar 7 Mdr. 2 Uger og 1 Dag. Hans Ægteskab synes efter Kirkebogen at have været barnløst.

XI. Fjendtlige Indfald.

Jylland blev som bekendt i Løbet af det 17. Aarhundrede hjemsøgt af 3 fjendtlige Indfald, hvis bittere Minder længe derefter levede blandt Befolkningen, der i daglig Tale gerne kaldte dem henholdsvis „Kejserens Tid“ og „de to svenske Tider“. Vedrørende den første af dem,

1. Kejserens Tid,

skal her kun gives en kortere Fremstilling, idet iøvrigt henvises til min udførligere Afhandling herom i Aalborg Amts hist. Aarb. I Bind. Der kan vist ikke være Tvivl om, at „Kejserens Tid“ var den mest trængselsfulde af de 3 „Tider“; det var ikke nok med, at Fjenderne faldt ind i Landet, men forinden disse indfandt sig, kom „Vennerne“, og de var mindst lige saa besværlige. „Vennerne“ var de af Christian IV hvervede tyske Lejetropper, der under Trykket af de kejserlige Tropper kom flygtende op gennem Jylland, idet de samtidig hærgede som en ren Hunnerhorde. Den Øverstbefalende over disse Folk, en Oberst med det ildevarslende Navn Nelle, kom til Aalborg den 5. Oktober 1727 eller deromkring. Det var først hans Mening at vilde sætte over til Sundby med sine Tropper, og han havde ventet, at der i Forvejen havde været truffet de nødvendige Foranstaltninger hertil, men der var intet i Orden, og det vilde desuden ogsaa have været forbunden med visse Vanskeligheder at komme i Land. Vendelboerne havde nemlig forlængst faaet Nys om, hvad det var for en Slags Folk, der

tiltænkte dem et Besøg, og derfor først og fremmest sørget for at faa alle Fartøjer og Baade trukket over paa Vendsysselsiden. Nelle opgav da ogsaa hurtig sit Forehavende, idet han bestemte sig til at søge at komme derover ved at føre sine Folk over Harboøretangen, men hermed blev der stærk Misfornøjelse i et af hans Regimenter, der gjorde Mytteri og nægtede at gaa videre. En af Nelles Officerer, Oberst Wolf Heinrich v. Baudissin, der var i særlig Grad berygtet, havde imidlertid anstrængt sig for at faa Vendelboerne stillede til Taals og overtale dem til godvilligt at lade „Kongens Ryttere“, som de kaldtes, komme over, men Vendelboerne sagde Nej, de vilde hverken have Venner eller Fjender over og stod mandstærke ved Sundby for at passe paa, at dette blev overholdt. En af deres Førere var Herredsfogden i Kjær Herred, Anders Sørensen Kierulf i Knepholt, der skal have udtalt, at han vilde før dø paa Stedet, end at Kongens Ryttere skulde komme over Fjorden. Mulig har ogsaa den bekendte Delefoged Lars Dyrskjødt været med ved denne Lejlighed, men hans Søn, Peder Dyrskjødt, der omtaler, at han under de kejserliges Indfald var Kaptajn for Egnens Bønder og paatænkte at hindre disse Troppers Overgang til Vendsyssel, nævner dog ikke noget om „Kongens Ryttere“. — Det blev saa bestemt, at en Oberstløjtnant af det Calenbergske Regiment, — der var det som havde gjort Mytteri — tilligemed nogle andre Officerer og 100 Ryttere skulde forsøge at sætte over Fjorden for derefter at sætte sig i Besiddelse af de Fartøjer, der laa paa den nordre Bred og med dem overføre de øvrige Folk; og dette Forsøg blev da ogsaa iværksat, vistnok Natten mellem den 5. og 6. Oktober, men mislykkedes fuldstændigt, da Rytterne nede ved Strandbredden blev modtaget af Vendelboerne, som enten huggede dem ned eller jagede dem ud i Vandet igen, saa at ikke en af dem naaede at komme i Land. Denne Kamp kan neppe antages at være foregaaet andre Steder end ved det smalle

Løb mellem Sundby østre Kjær og Nørretranders-Halvøen, hvor de øvrige Ryttere senere maatte overgive sig til de kejserlige. Begivenheden omtales foruden i en Rapport fra Nelle, hvor den omtales ganske kort, i Kjær Herreds Tingbog for 1631. Den $\frac{1}{11}$ nævnte Aar fremlagde nemlig en Mand ved Navn Hans Nielsen, der var Gaardfæster i Nørre Uttrup, en af sin Hustru udfærdiget „skriftlig Seddel“, hvori det hedder: „Den Torsdag, førend Kongens Rytter(e) blev slagen vid Sundby . . .“ Hans Nielsens Kone fortæller iøvrigt i samme Seddel om, hvorledes hendes Modpart den omtalte Torsdag i hendes Mands Fraværelse havde lokket hende til at tage sin Kiste op af Jorden for at laane ham nogle Penge, som var deri, hvorved hun mistede alle de Sengeklæder og Klædningsstykker, som ogsaa var hængt i samme Kiste. Lørdag Aften den $\frac{6}{10}$ trængte en Del af Kongens Folk, nemlig de Calenbergske, ind i Aalborg By, hvor de brød ind i Borgernes Huse, jagede Beboerne ud og røvede og plyndrede af Hjertens Lyst baade Penge og Bohave. De øvrige af Nelles Folk havde samtidig taget Stilling paa en Bakke øst for Aalborg, hvorfra de i Løbet af Natten trak sig tilbage til den nysnævnte Halvø nord for Nørre Tranders Kirke, den hvorpaa Rørdal ligger. Imidlertid kom de kejserlige Tropper; Mandag den $\frac{9}{10}$ holdt de under Anførsel af Grev Schlick deres Indtog i Aalborg uden nogen nævneværdig Modstand fra Borgerskabets Side, hvilken vel ogsaa vilde have vist sig frugtesløs. Nelle maatte overgive sig med sine Folk, der talte 3000 Ryttere, og disse blev nu for Størstedelen afvæbnede og i smaa Afdelinger til Fods sendt ud af Landet; dog havde Baudissin i Tide reddet sig og var paa et lille Fartøj sluppet afsted til Hals, hvorfra han med et andet Skib sejlede videre over til Sjælland. — Grev Schlick opslog straks ved sin Ankomst til Aalborg sit Kvarter paa Aalborghus, der var saa godt som forladt af Besætningen. Lensmanden var flygtet, og det samme gjaldt de fleste af Byens andre Øvrighedsper-

soner og mere velstillede Borgere, af hvilke en stor Del var rejst til Norge eller Sverrig. Umiddelbart efter sendte Grev Schlick et Detachment under Oberst Scherffenbergs Kommando ned til Hals Skanse, som blev indtaget efter en kort Modstand. Denne Ekspedition, der fandt Sted ad Søvejen, omtales i Aalborg Tgb. (²⁴/₈ 1629), hvor Jens Christensen, Baadsmand i Aalborg, fortalte om, at han uforvarende kom gaaende ned til Færgebroen, den Tid Færgerne roede ned til Skibene; da tog Kejserens Folk ham og skød ham med Gevalt ned i en Færge, paa hvilken var en Mængde Soldater, og han maatte derefter ro ned med til Hals. En anden Mand, Jens Jensen, forklarede under samme Sag, at han, i den Uge Kejserens Folk kom til Aalborg, af Lars Guldsmed i Aalborg havde faaet Befaling til at gaa ned i en Færge, idet Guldsmeden havde sagt, at han skulde med de andre, og i samme Færge var der saa mange Soldater som kunde sidde frem og tilbage paa begge Sider i Færgen, og der var baade Løjtnant og Korporal med. Den 13. Oktober gav Grev Schlick fra Kvarteret i Aalborg sine Ordre med Hensyn til Besættelsen af Vendsyssel og Thy, hvorefter disse Landsdele blev anvist som Kvarter for 3 Regimenter, hvis Øverstbefalende var Hertug Frantz Albert af Sachsen-Lauenburg. Den 14. Oktober havde det ene af disse 3 Regimenter de saakaldte „gamle Ryttere“, hvis Oberstløjtnant var den bekendte Melchior v. Hatzfeld, foretaget Overgangen til Vendsyssel, hvilket vistnok maa have været ved Sundby og, som det kunde synes, ad en Baadebro. Vendelboerne havde nu opgivet Modstanden; de havde vel, som Peder Dyrskjøt fortæller, været organiserede, bl. a. af Lars Dyrskjøt, for at forhindre en saadan Overgang, men var imidlertid kommen til det Resultat, at „det ingen Gode gjorde at sætte sig til Modværge“. — Efter at de kejserlige Tropper efterhaanden var bleven fordelt i deres Kvarterer rundt omkring i Vendsyssel, blev der begyndt paa forskellige Sikringsforanstaltninger i

Form af Befæstningsanlæg, dels ved Østkysten af Vendsyssel dels ved Aalborg og Sundby, hvor det jo drejede sig om at kunne beherske Overgangsstedet og holde Vejen aaben for et muligt Tilbagetog. Der blev derfor mellem Sundby og Aalborg bygget en Slags Baadebro, som imidlertid synes at være bleven ødelagt ikke længe efter, maa-ske af Drivisen fra „Nørredybet“. For Aalborgs Vedkommende blev bl. a. de gamle Fæstningsværker udbedrede, og Byen var, efter hvad Hans Sørensen Tolder meddeler¹⁾, stærkt befæstet rundt omkring med 12 Alen brede Grave og 9 Alen høje Volde med Vindebroer og 2 Porte. De mest omfattende Fæstningsværker blev dog anlagt ved Nørresundby, der bogstavelig talt var omdannet til en hel Fæstning; og det var ikke saa ganske lidt Materiale der gik med til alle disse Anlæg, hvad der kom til at gaa ud over baade Skove og Bygninger i Omegnen og ikke mindre over Beboerne i Sundby og deromkring, der skulde besørge Transporten og arbejde paa Skanserne. Sundby Færgemænd berattede senere²⁾, „at de i Fjendernes Tid hentede mange Fergelad Sten i Hals, som kom til det Hus, som staar i den store Skanse paa Sundby Bjerg“, hvilken Transport de kun havde udført, fordi de af Fjenderne var bleven nødt og tvungen dertil; de bemærkede videre, at de Folk, som havde bragt Stenene ned til Færgerne, havde sagt, at Stenene hidrørte fra Hals Kirkegaards Mur. Halsgaard³⁾, der, da Fjenderne kom i Landet, var „kostelig vel med 8 Huse bygget med 4 Skorstene paa“, blev siden aldeles ødelagt af Fjenderne, og af de Sten, som havde været i de nævnte Skorstene, blev nogle ligeledes forbrugt til Sundby Skansehus, — andre til Hals Skanse. Paa Kjær Herredsting vidnede den $\frac{2}{7}$ 1633 Anders Rasmussen Dal i Vodskov m. fl., at det var dem vitterligt, at Morten Kierulf i

1) Aalb. Amts Aarb. S. 43.

2) Aalb. Tgb. $\frac{7}{3}$ 1631.

3) Nu Hals Ladegaard.

Ravnstrup blev bortjaget af Østbjerg i Fjendernes Tid saavel som hans Broder, Peder Nielsen, der nu boede i Hebelstrup, saa at de ikke var Gaarden mægtig i langsommelig Tid, medens Fjenderne var der i Landet, og vare helt borte fra Gaarden, indtil kort før Fjenderne drog af Landet, og da vilde Løjtenanten, som laa i Sundby, og som havde Sognet under sig, have ladet hugge Østbjerg ned og ladet Tømmeret føre til Sundby Skanser, men Peder Kierulf i Agdrup og Jens Kierulf i „Gandrup“¹⁾ med flere af Morten Kierulfs Brødre købte ham til Gaarden, for at Fjenderne ikke skulde hugge den ned. Men i Tingbøgerne tales der ofte om andre Bygninger som ikke saaledes undgik deres Skæbne men blev nedbrudt af Fjenderne. Af de Skove, der maatte holde for i samme Øjemed, nævnes Jomfru Sofie Høgs Skovparter. Samme Dame, der var Ejerinde af Vang, lod nemlig paa Kjær Herredsting føre forskellige Vidner til Oplysning herom, og af disse Vidner forklarede bl. a. Lars Jensen i Hvorup, at der i Fjendens Tid blev hugget nogle Ege i Bjørum Skov i Jomfru Sofie Høgs Skovpart til det Skansehus ved Sundby. Mads Pedersen fra Hvorup forklarede, at han nogle Gange var i Skoven med Tømmermændene, og at der da undertiden blev hugget 85 Ege om Dagen og sommetider flere. Christen Pedersen fra Sundby forklarede, at han en Gang var med i Skoven og huggede paa een Dag 15 Ege, som derefter blev ført til Sundby, Morten Lausen fra Uttrup var ogsaa med en Dag i Skoven, og der blev da hugget 16 Ege, og lignende Forklaringer gav andre Folk der paa Egnen. Endelig vidnede Simon Laursen fra Vesterhalne, at Løjtnanten, som laa i Sundby, drog til Bjørum Skov og havde mange Soldater med sig med Tændelunter samt en stor Hob Vogne og huggede der i Skovens Ege og førte til Sundby som Byggemateriale til Skanserne.

Det var da heller ikke helt smaa Foranstaltninger der

1) Skal vistnok være Gjerndrup i Jerslev Herred.

blev gjort for at befæste Sundby, og den Rest, som vi endnu kan spore oppe paa den østre Del af Skansebakken, var kun en forholdsvis ringe Del deraf. Sundby blev helt omgivet med Fæstningsværker. For det første blev Kirkegaarden befæstet, og den beherskede Byens vestre Indkørsel, der laa, hvor nu Kirkestræde skærer Vestergade; en mindre Skanse laa nede ved Færgebroen og beherskede denne; en tredie Skanse, kaldet „Skansen ved det røde Hus“, laa i Byens sydøstlige Hjørne nær Fjorden, men tillige i Nærheden af Byens østlige Indkørsel, og endelig laa ovenfor Byen oppe paa det saakaldte „Sundby Bjerg“ (○: „Skansebakken“), — der vistnok ikke tidligere havde været befæstet —, „den store Skanse“¹⁾, som trods Beplantning endnu er nogenlunde bevaret. Fra denne gik der Volde og Løbegrave, dels mod vest til nord for Kirken og derefter drejende mod syd ned til Skanserne om denne, og dels mod syd ned til Byens østre Led. Nærmere Besked giver en Synsforretning, der den ¹⁴/₁₂ 1629 blev afhjemlet paa Aalborg Byting af 8 Synsmænd, der

„bestod, at de den 14. Xbris saae den store Schandze paa Sundby Bjere med Grafve och Vindbrou for, saa och med Schandtzer och Vold omkring, som en stor Part af er svegtige²⁾ Staar et 2 Loft høigt Hus, murit emellem Stenger, med Tagsten paa, bøgit udi Fiendernis Tid med Jordkielder under och en Schorstien mit igemel Husit, themelig ved Magt. Ei der 2 Stuer ofven paa, begge findis med 7 Vinduskarme udi, hver til 6 Vinduer, och 2 Karme hver til 4 Vinduer, och findis i samme Karme 28 Vinduer, unde och gode, som en Part er sønderblest; de andre Vinduer er udtagen och bortstollen uden 7 Vinduer, som ligger afslagen i Hused som och sønder. Findis 2 Feltqvernsten³⁾, dog Ofversten er borte. Findis en liden Schifve och 2 Bencke. Item paa Volden fem Jerngatlinge⁴⁾, de fire liger

1) At Skipper Clement skulde have opført Skanser her, ses ikke at have nogen Hjemmel.

2) Sømmensunken.

3) Kværn til Krudt.

4) Vistnok en Slags Kanoner — Skibskanoner?

paa Lad, dog Jernen och Hasper meste Parten (er) aftagen. Findis 3 Vagthus udenpaa samme store Schandtze. Findis en Dør for Ofverstoufverne och en Dør for Nederstoufver(ne), som Jern er aftagen. — Dernæst saa de den lille øster Schandtze med et Quortugar¹⁾ mit i, af Fiel sammenslagen, med en liden 8chorstien udi, och 2 Vagthus paa det sudost och nordvest Hjørne, med Fiel samelslagen. — Item saa de den liden Schandtze vesten Fergebrofven, som stod et lidet Vagthus udi, hvilked Hus er mestendel forfalden. — Sundby Kirkegdte er och omkast med Schandtzer och Løbgraf och Vindbrof for, derpaa 4 Stenstøker, de 2 med Krudkamer og de 2 ingen Krudkamer. Iligemaade hiemled de, at der er Løbgraf med Vold fra Kjerken och op thil Bjerged och paa Bjerged och rundt om ned thil det røde Hus, hvorudi en Part af Kongens Thieners²⁾ Agerjord udi samme Schandtze indtagen ehr, en Part langs med deris Ager, och en Part Schantzte tvers over.“ —

Under en anden Synsforretning, der d. 18/4 1631 blev afhjemlet paa Aalborg Byting fremstod Jørgen Smed med tre andre Sundby Mænd og

„bekiende, eftersom de er tiltagen at see och forfare i Sundby Schandtze, hvad som findis forrøgt och borttagen der udi, da hafr de igaar verit paa Aastederne och seet, at den liden Schandtze ved røde Hus ofven om er aftagen alle de Staketer, der hafr vered, saavelsom paa den store Schandtze paa Bergit er ochsaa den største Part af same Tre aftagen. Hvad den Schantz sig ved Kirkegaarden anbelanger, er ochsaa den største Part af same Staketer oven om aftagen och Scandtzen nedstuken³⁾ i sin Side.“

Det var utvivlsomt denne Befæstning om Sundby Kirkegaard, som Torquato Conti (hvem Grev Schlick ved sin Bortrejse havde tildelt Overkommandoen i Jylland) sigtede til i et Brev, som han i Marts 1628 skrev til Oberst Scherffenberg, og hvori han udtaler, at han anser det for hensigtsmæssigt at lade „Kirken“ befæste, saaledes som han havde givet Ordre til, da han var i Aalborg; man har an-

1) ɔ: Kortegarde = Vagthus.

2) Fæstebønder.

3) Nedsunken.

taget, at der skulde være sigtet til en af Kirkerne i Aalborg, men disse laa jo midt inde i Byen, og der foreligger hverken i Tingbøgerne eller Lensregnskaberne noget om, at de har været befæstede. De i Synsforretningen omtalte „Stenstykker“ har været Jærnkanoer, til hvilke som Projektiler anvendtes Stenkugler, og det synes at være dem der omtales i følgende Post i Aalbh. Lensrg.: „Anamed, som Fienden hafde efterlat sig udi Sundby Schandtze och der paa, hvilke nu først ehr ført hid thil Slotedt: Jernstøcher smaa och store — 6.“ Kirkeloftet blev af Fjenderne benyttet til at opbevare deres Korn, og det omtales i et Kirkesyn af 1631, at 2 Egebjælker i Kirken herved var bleven „slet søndertvungne“. En Del af Blytaget var ved samme Lejlighed gaaet tabt, hvilket vel maa have været det, der mentes med, at „hun (o: Kirken) var bøgfeldig for 6 Schipd. Bly . . .“; det skete i hvert Fald hyppigt, at saadant Blytag blev nedtaget for deraf at støbe Kugler, f. Eks. for Hvorup Kirkes Vedkommende, om hvilken det siges, at den østre Ende af Kirken fattedes Bly, og at Tredieparten af Blyet paa Vaabehuset var bleven borttaget i Fjendens Tid;¹⁾ men hvorom alting er, ses det, at Sundby Kirke ved det nævnte Syn forelaa i en højst beklagelig Forfatning, hvorom henvises til dens specielle Beskrivelse. „Den store Skanse paa Bjerget“ er den, som endnu staar og som har givet Anledning til, at „Sundby Bjerg“ nu har faaet Navnet „Skansebakken“.

„Skansen ved det røde Hus“ er ligesom Skansen ved Færgebroen og den ved Kirken jevnet med Jorden, og det er ikke ganske klart, hvor den har ligget, eller rettere, hvor vidt den har strakt sig; men nogle oplysende Momenter kan vi dog finde hist og her, af hvilke følgende skal anføres: Som tidligere omtalt, staar der i Synsforretningen af ^{14/12} 1629, at der gik Volde og Løbegrave fra Bjerget ned til „det røde Hus“, og disse Volde og Grave kan med

¹⁾ Kjær Herreds Tgb. 22/8 1631.

temmelig Nøjagtighed stedfæstes; det blev nemlig samme Dag under en anden Synsforretning forklaret, at Jørgen Pedersen Smeds 2 Agre fra det røde Hus og til Bjerget paa Sundby Mark var helt opkastet med Løbeskanser, saa at de ikke mere var tjenlige til at saa og pløje i. Disse 2 Agre var nemlig efter Markbogen¹⁾ de 2 østligste i „Mølleagrene“ og strakte sig altsaa²⁾ fra den store Skanse lidt øst for Galstersgade, parallelt med denne og ned til Østergade, hvor Nørregade munder ud i denne, eller med andre Ord ned til Byens daværende østre Led; og hermed stemmer ganske, at de, som i den ovennævnte Synsforretning angivet, gik ned mod „det røde Hus“, der jo, som vi før har set (S. 37), laa syd for Byens østre Led og var Stuehus til Bolet Nr. 14; hvad derimod angaar Skansens Belligenhed i Forhold til samme Hus, faar vi ikke gennem de samtidige Kilder nogen fuldstændig eller blot nogenlunde nøjagtig Besked, men kun nogle faa Vink, af hvilke her skal nævnes følgende Syn, der den $13/5$ 1633 blev afhjemlet paa Aalborg Byting: Lars Nielsen i Lindholm m. fl. havde „set at være indhegnet sønden det røde Hus, som Christen Christensen ibor, et Stykke Jord, i Bredelsen 15 Favne og i Længden 32 Favne, dernæst havde de set et andet Stykke Jord sønden samme røde Hus at være indtaget i Bredelsen 15 Favne og i Længden 24 Favne, som syntes dem at være indtagen i Sundby Bys Forte og Fællig, Byen til stor Skade og Fortrængsel; nok et Stykke Jord østen til samme Hus at være indplanket, i Bredelsen 11 Favne og i Længden 19 Favne.“ — Efter dette maa det røde Hus ogsaa dengang — ligesom efter Kortet af 1777 — have ligget helt oppe ved det østre Led, og efter Længdeangivelsen af det syd for Huset liggende indtagne Jord, maa dette have strakt sig helt ned til en Vej, der

1) Smh. m. Matr. af 1662 og Jordebøgerne.

2) Fremgaar af Udskiftningskortet af 1777 smh. med Udskiftningsforretningen.

gik lige i Fjordkanten og var Byens Fægning ud til det østre Kjær, nemlig den nuværende „Engvej“. Et andet Sted i Tingbogen omtales det, at Fogden havde pantet hos Brugeren og i den Anledning frataget ham en Ko, der gik mellem det røde Hus og Skansen, paa Møddingen, hvilket synes at tyde paa, at Skansen ikke har ligget lige klods op ad Huset. Dette laa efter en Synsforretning af ^{17/10} 1631 med Længderetning i syd og nord og altsaa parallelt med Fjordgade. Det er herefter mindre sandsynligt, at Skansen har ligget nord for Huset; der laa jo Kongevejen og de Løbegrave, der gik ned til Huset; vest derfor laa Byen med sine Huse og Gaarde. Derimod kan den have ligget øst eller syd derfor, skønt det skulde synes mærkelig, at den lades uomtalt i Synsforretningen af den indtagne Jord. Derimod har den maaske snarest ligget i sydvestlig Retning ned ad Fjorden til, hvorpaa kunde tyde den Omstændighed, at der endnu i Slutningen af det 18de Aarhundrede laa en Skanse — eller en Rest deraf — nede ved Fjorden i Retning sydvest for „det røde Hus“. Denne Skanse, der kaldtes „Batteriet“, omtales i „Jydske Efterretninger“ for ^{5/2} 1779 i en Beskrivelse af de stedlige Festligheder i Anledning af Christian VII' Fødselsdag, hvori det hedder: „I Nørre Sundbye have ogsaa Indvaanerne indbyrdes fornøjet sig og tvers over for Slottet paa dets østre høje Batteri oprejst en svær Mast, hvorpaa var hængte nogle Lanterner, der ligeledes fremstillede Kongens Navn i Chiffre og brændte til hen ud paa Natten, da de imidlertid til fælles Fornøjelse vare samlede . . . etc.“ Afdøde Veteran og Dbm. Lars Christian Nielsen (Sundby), der var barnefødt og opvokset der i Byen og døde for nogle Aar siden, sagde, at det nærmest forekom ham, at „Batteriet“ i hans Barndom var Navnet paa et Hus, der laa nede ved Fjorden i Byens sydøstlige Hjørne, og dette kan stemme saavel med den nysnævnte Avisartikel som med det gamle Matrikelkort over Sundby af 1812, paa hvilket man omtrent nede ved Fjor-

den, lige vest for det Sted i Fjordgade, hvor Engvejen drejer fra denne, en temmelig stor Forhøjning i Jordsmonet, og lidt fra denne Forhøjning i sydvestlig Retning ved Fjordbredden ses et lille Hus, som maa være det, Lars Chr. Nielsen sigtede til, da det var det eneste ved Fjorden i den østlige Halvdel af Byen. Dette Hus, der paa Kortets Tid havde Matr. Nr. 123, beboedes 1816 og følgende Aar af Niels Pedersens Enke, der døde i Sundby 1830 og i Aalborg Stiftstidende Nr. 14 s. A., hvor Dødsfaldet omtales, kaldes „Niels Pedersen Batteries Enke“. At der paa det angivne Sted har været Fæstningsværker, er der saaledes næppe Tvivl om, men om det har været en Del af „Skansen ved det røde Hus“, kan der jo tvivles om; der blev jo ogsaa i den 2den Svenskekrig anlagt Skanser ved Sundby, men man kan vist ikke i Øjeblikket komme Sagen nærmere.

Efter at Fjenderne var draget bort, synes Skanserne hurtigt at være forfaldne, men der blev dog i 1629 af Lensmanden sat en Mand fra Sundby til at holde Opsyn med samtlige Fæstningsanlæg, fra hvilket der i rigeligt Maal blev bortstjaalet af Materialet. I en saadan Anledning blev Opsynsmanden, Christen Ipsen, stævnet til at møde paa Aalborg Byting den $\frac{2}{5}$ 1631, „eftersom han haver haft Hused i Skandsen og Skandserne der for Sundby i Forvaltning, om hand icke burde at staa K. M. til Rette for hvis, som kand forefindis och bevisis der at være forrygged och forsømed, for hans Forseelses Skyld,“ hvor overfor Christen Ibsen gjorde gældende, at det var ham umuligt at vare det for Tyve om Natten, men at han om Dagen havde taget Vare derpaa, det bedste han kunde. Den $\frac{24}{10}$ 1631 nedlagde Delefogden i Sundby Forbud mod at komme enten i den øverste eller nederste Skanse ved Sundby eller i noget af de Huse, som stod i samme Skanser, Kirken dog undtaget. Hvad angaar det Skansehus, til hvilket Materialet væsentligst blev hentet fra Jomfru Sofie Høgs Skove, blev

der af hende indgivet Ansøgning til Kongen om at maatte lade det nedrive og erholde Tømmeret tilbage, hvorefter Kongen under $\frac{5}{8}$ 1630 tilskrev Lensmanden om at undersøge Sagen, og der blev i dette Øjemed bl. a. optaget et Syn over Huset, til hvilket Syns Afhjemling, der fandt Sted den $\frac{14}{2}$ 1631, Sofie Høg var indstævnet, og ved hvilken Synsmændene forklarede, at de nævnte Dag havde set „det røde Hus i Sundby Skandse“, og at samme Hus var med Stolper, Stivere og Fødder rundt omkring udaf Eg bygget, men hvad Bjælker og Remstykker, der fandtes i Huset, var af Fyr undtagen 5 Egebjælker: men hvad Overet angik, var det af Fyr og Gran. Dette Hus maa ikke forveksles med det før omtalte røde Hus, der som nævnt ikke blev nedrevet og iøvrigt var Genstand for Syn i Efteraaret 1631. Den $\frac{28}{8}$ s. A. fik Sofie Høg den ønskede Bevilling, og lidt efter lidt blev ogsaa det øvrige Materiale ført bort fra Skanserne. I 1632 blev der afhjemlet en Vurdering over 3000 Mursten og 1400 Tagsten, der var nedtaget derfra, og i Efteraaret 1635 blev der paa den øverste Skanse afholdt Syn over, hvad Mursten der endnu var tilbage i samme, og det beløb sig til kun ca. 6000 Stkr. Forskansningerne mellem „Bjerget“ og det røde Hus maa antages at være bleven staaende en rum Tid efter, siden den Bruger, paa hvis Agre de stod, endnu i 1657¹⁾ fik Moderation i sin Landgilde af denne Aarsag.

Om de Ødelæggelser, Keiserens Folk bedrev saavel i Kjær Herred som Himmerland, findes en Række Meddelelser fra Samtiden, af hvilke dog kun lidt vedrører Sundby og Hvorup, som den forholdsvis ubetydelige Overlast, at Overet og Gavlene var taget af et Hus i Lindholm, og den mere uhyggelige Begivenhed, om hvilken Lars Dyrskjøt afgav Forklaring d. $\frac{26}{5}$ 1631 paa Jerslev Herredsting, „at der Krigsfolket var Landet mægtig, pinte de den fattig Mand, salig Peder Jensen i Uttrup, Bold Tamsters Husbond, ihjel

1) Aalborghus Jordeb.

og tog fra hende alt, hvad hun ejede, saa hun derefter med sine fattige Børn maatte gaa derfra udi største Armod.“ — Som det jo gerne plejer at gaa under saadanne Forhold, blev det mere og mere vanskeligt at skaffe de fornødne Levnedsmidler til saavel Mennesker som Dyr. Mest kom dette naturligtvis til at gaa ud over den indfødte Befolkning, da de lændlige jo først sørgede for sig selv; naar de til Tider uddelte Korn til Bønderne, var det kun til Saaning, for at ikke det hele ad Aare skulde slippe op, og en af de flygtende Aalborgensere, Borgmester Hans Sørensen, fortæller i et Brev, skrevet i Oktober 1628 til Kansleren, at der var skrevet ham til, at Oberst Scherffenberg („Scharpenbjerig“), som havde Generalkommando i Landet, havde flittigt visiteret alt Landet, hvad Forraad af Korn og Fæ paa hvert Sted var, og det antegnet og Wallenstein sin Resolution derom tilsendt. „Korn er møgit svang“ (goldt), fortsætter Brevskriveren, „dog holder Officeren(e) hver i sit Forbedt (Distrikt) saa sterck Vagt, saa Bunden icke maa aftersche en Schepe Korn uden Forlof, och er Kornladerne for Bunden af Soldaterne tillugt.“ Wallenstein nærrede imidlertid megen Omsorg for at holde Tingene i nogenlunde Gænge og udsendte fra sit fjerntliggende Kvarter stadig Befalinger til Conti om Foranstaltninger til Landbrugets Opretholdelse og Forhindring af Hungersnød. Saaledes blev der udstedt Forbud mod Udførsel af Kvæg og Korn, det paalagdes Fogderne omkring paa Landet at vejlede Bønderne med Hensyn til Jordens Dyrkning, og Præsterne fik Ordre til fra Prædikestolene at formane deres Sognefolk til at tilsaa Markerne, bringe Høet og Kornet i Hus etc. samt Paalæg om at indlevere til Kaptajnerne Fortegnelse over, hvad der var saaet i hvers Distrikt. Officerer og Ryttere fik for deres Vedkommende stræng Befaling til ikke uden bydende Nødvendighed at forlange Kørsel af Bønderne, for at disse saa lidt som muligt skulde forstyrres i deres Sysler, men paa den anden Side skulde de holde Bønderne til

Arbejdet og eventuelt tvinge de genstridige til at dyrke deres Jord. Omend „Kejserens Folk“ gennemgaaende langt fra var behagelige eller velsete Gæster, har de dog aabenbart holdt en vis Orden i Tingene; om det saa var paa det politimæssige Omraade, ser vi et lille Udslag heraf, hvis vi kan tro Morten Laursen fra Nørgaard i Uttrup, der i Fjendernes Tid havde lokket et Kvindfolk ved Navn Sidsel Jensdatter og den $\frac{9}{8}$ 1631 skulde stande til Rette herfor, idet hans Husbond lod ham afkræve Lejermaalsbøder; Morten gjorde nemlig heroverfor gældende, at den Sag allerede var ordnet, idet han i Fjendernes Tid havde lidt stor Tribolads derfor og maatte paa Træhesten at ride¹⁾; men ikke nok dermed; han maatte tillige give Løjtenanten en Hest derfor, hvilket sidste unægtelig henleder Opmærksomheden paa et vist økonomisk Moment i Retshaandhævelsen. Retstilstandene var imidlertid alt andet end gode, og værre blev de, navnlig efterhaanden som Nøden og Fattigdommen ikke alene trykkede Befolkningen, men ogsaa kom til at svide til de fremmede Krigsfolk. Der dannede sig nu rundt omkring i Vendsyssel, — som ogsaa andre Steder i Jylland —, Bander, bestaaende dels af forarmede Bønder og andre af Landets Folk, dels af Desertører fra den fjendtlige Armé; og disse Folk, der havde bevæbnet sig med Bøsser, Leer, Høtyve o. l., holdt om Dagen til i Skove og paa andre afsides liggende Steder, medens de ved Nattetid gjorde Omegnen usikker ved at røve og plyndre baade fra Venner og Fjender. Der dannede sig ogsaa mellem Bønderne, der var misfornøjede med de paatvungne Gæster, forskellige Sammensværgelser, gaaende ud paa at faa dem fordrevet, eventuelt med Bistand af danske Tropper, som skulde gøre Landgang fra Krigsskibe, der færdedes langs Østkysten. Som en af Hovedmændene i disse Sammensværgelser omtales den tidligere nævnte Delefoged Lars Pedersen Dyrskjøt

1) »Træhesten« havde ikke tidligere været kendt her i Landet, men blev indført af Kejserens Folk,

eller, som han i daglig Tale kaldes, „Las Skjøt i Aagaard“. Han var længe af Fjenderne bleven betragtet som mistænkelig, og det endte med, at han i Juni 1628 sammen med en Del andre Storbønder fra Jerslev Herred blev fængslet i Sæby. De var mistænkte for at have planlagt et Angreb paa Hals Skanse, og en Karl fra Nørre Ravnstrup i Ørum Sogn havde for at undgaa en „skammelig Død“ overfor Fjenderne forklaret, at de mistænkte havde lagt Raad op om, at naar Kongens Skibe kom ud for Hals for at sætte Folk i Land, og en af dem udslog 3 hvide Flag, og Keiserens Folk derefter drog imod dem for at formene dem Landgangen, da skulde de være rede til at falde Fjenderne i Ryggen og udrydde dem. Karlen meddelte ogsaa om en hel Mængde Vaaben, der til Brug ved den nævnte Lejlighed var nedgravet i Jorden, og om nogle halve Tønder Krudt, der var hentede fra „kgl. May.^s Skov“ ved Sundby og gemt paa Kirkeløftet¹⁾, hvilket Lars Dyrskjøt skulde have gjort. Lars Dyrskjøt hævder imidlertid sin Uskyldighed og fortæller²⁾ om, hvorledes han i Sæby „i elendig Fængsel og gruelige Pinsler nogle Gange ynkelig og uskyldig blev mishandlet“, indtil han omsider den $29/8$ s. A. slap ud. Hvordan det nu end har forholdt sig med denne Sammensværgelse, var der flere Gange fra dansk Side forsøgt Landgang i Vendsyssel, bl. a. ved Voersaa, og lidt har der maa ske alligevel været om Ammunitionen i Skoven ved Sundby; i hvert Fald maa der være sket noget, hvilket man ser af Aalborg Tingbog for $9/11$ 1629: Niels Clausen i det ovennævnte „røde Hus“ i Nørresundby havde indstævnet forskellige Mænd der fra Byen til at afgive Vidneforklaring, og af disse vidnede Mads Pedersen med oprakte Fingre, at „den Tid, de satte den gamle Lieutenant af, da blev Niels Clausen fingslet och sat i Vagthused och hans Korn hanem fratagen“. Jens Skrædder vidnede, at „de anholte Niels

1) J. S. 1 — 9 — S. 38—39.

2) I sin Selvbiografi — jfr. Borgervennen 1799.

Clausen i Schandsen i Sundby i Fjord Høst och thog hans Korn och førte i Christen Persens Lade“, hvorhos Christen Pedersen forklarede, at den Tid, Niels Clausen var fangen og anholdt i Sundby Skanse, var baade han og andre bleven tvungen til at høste hans Korn etc. — Det kan være meget troligt, at Niels Clausen har været med til at iværksætte Oprørsforsøget, da hans Gaard jo laa lige op ad den ene Skanse, hvor han rimeligvis ofte har haft sin Gang, eftersom han under en Retssag beklager sig over, at han paa den Tid maatte gaa og løbe for Løjtenanten i Sundby, hvor det behagede denne; ved samme Lejlighed beklagede han sig iøvrigt over, at Løjtenanten havde frataget ham en Hest.

Omsider kom dog Befrielsen, idet Freden blev sluttet i Lübeck den $17/5$ 1629, og i Løbet af første Halvdel af Juni drog „Kejserens Folk“ bort. Men Landet saa sørgeligt ud, Markerne stod næsten øde, Gaarde og Huse var forfaldne eller ødelagte og for en stor Mængdes Vedkommende helt forladte af Beboerne. Angaaende Forholdene i Sundby tog Christen Pedersen sammesteds den $28/2$ 1630 paa Kongens Vegne et Tingsvidne paa Aalborg Byting, hvor da fremstod Laurs Nielsen i Lindholm og Jørgen Smed i Sundby, der vidnede med oprakte Fingre og Helgens Ed, at de havde forfaret, hvad hver Boelsmand havde saaet i Sundby Mark i det forgangne Aar 1630 og set de Gadehuse, som var forarmede og øde. Af de 13 Boelsmænd havde Jens Pedersen og Mikkil Nielsen saaet $1/4$ af deres Sæd, Christen Pedersen $1/4$, Jørgen Pedersen $1/6$ „thi hans thou Agere ehr opkast med Løbschandze“, Anders Nielsen $1/4$, Dirich Henriksen $1/3$, Christopher Mortensen og Anders Kid hver $1/4$, Christen Pedersen Hovgaard, Peder Thøgersen og Svend Hansen hver $1/5$, Niels Mikkelsen $1/6$ og Jens Pedersen $1/6$. Af Gadehusmænderne, af hvilke der i 1630—31 var 55 i Sundby, betegnes de 13 som forarmede og 9 som øde. For Lindholms Vedkommende fremgaar det af et Tings-

vidne af Aalborg Byting af $21/6$ 1630, at samtlige 8 Gadehuse der i Byen stod øde.

2. „Den første svenske Tid“.
Slaget ved Sundby.

Sexten hundred monne vi schrifve
Tre fire, og dertil fyrretifve,
Kom Herren med *poenarum*,
som smagte os gandsche *amarum*,
Ofver Holsteen och *Cimbrorum*,
For Synden og for *malorum*

Dend elschelig Torstensøn
Gud gifve ham dog sin Løn,
Gieste os med sine *servorum*,
Som Rafne vare de *nigrorum*,
Som Stoddere vare de *nudorum*,
Som Hunde *famelicorum*“ . . . .

Saaledes begynder en gammel Vise, den saakaldte „Jutlands Grædevise“, der i hele 42 Vers i samme Toneart beskriver Lennart Torstensons Indfald i Jylland¹⁾, og denne Begivenhed var da ogsaa af en saadan Art, at Jyderne nok havde Grund til at jamre sig; de havde endnu ikke forvunden Smerterne efter Kejserens Tid, og den Hjem søgelse, der nu saa pludseligt og saa hurtigt efter skulde ramme dem, var omend mindre langvarig saa dog mindst ligesaa ulykkelig en Periode, som da Kejserens Folk var i Landet. Det var den 9. Januar 1644 General Torstensons Tropper rykkede ind i Nørrejyland, og Fremrykningen foregik forholdsvis hurtigt. Et Regiment under Anførsel af Oberst Helmuth Wrangel rykkede frem over Viborg for at besætte Aalborg og derfra at gaa videre og tage Vendsyssel i Besiddelse, og allerede den 15. Januar staar det tilført i

¹⁾ D. M. 4 — VI — S. 269.

Aalborg Tingbog, at „Fienderne nu (dis ver) er paa Haanden och i Døren hos os“. Der var stor Bestyrtelse i Aalborg som ogsaa andre Steder; Lensmanden paa Aalborg-hus, Gunde Hanssøn Lange til Bregninge, flygtede, og det samme forsøgte ogsaa en Mængde andre fornemme Folk af Adel og andre Godtfolk fra Aalborg og deromkring. Mange bragte deres Ejendele ind til Aalborg eller andensteds ved Fjorden for at faa det bragt bort ad Søvejen, men, efter hvad Gunde Lange beretter¹⁾, blæste der hver Dag af Nordost en flyvende Storm med Frost og Vinter, saa ingen hverken med Skuder eller Baade kunde komme ud af Fjorden eller ud fra Jyllands Kyst for Guds strænge Vejerlig, Modbør, Frost og Vinter, saa at de fleste af dem, der havde haft i Sinde at flygte, maatte blive tilbage, og deres Gods, der var bragt ombord paa Skibene, derfra blev røvet af Fjenderne.

Men de, der vilde blive tilbage, havde ogsaa travlt med at træffe deres Forberedelser. I Vendsyssel var Bønderne bleven organiserede for at yde Fjenderne Modstand og forhindre dem i at komme nord for Fjorden, og Slange siger, at det var Adelen, der havde ledet disse Rustninger, hvilket uden Tvivl ogsaa er rigtigt, omend ogsaa andre, som navnlig Lars Dyrskjøt i Aagaard, var blandt de ledende. Af de adelige Førere kendes Jens Høg til Vang, i hvis Ligprædiken²⁾ det hedder, at „der det sidste uformodentlige Indfald scheede her udi Riget, haffver dend Salig Mand oc beteed sig flittig med ald Troskab at ville tiene sit fædrene Land af yderste Formue“, og at han „med flere Adel oc andre da haffde samlet Almuen i Vendtzysse at gjøre Vern oc Modstand imod Fienderne, som muligt var“. Endvidere omtales det i en gammel Optegnelse fra det 17. Aarh.³⁾,

1) Aalb. Lensrg. 1643.

2) Olai Torm: Lig Prædicken offver Jens Høg til Wang, Koh. 1655.

3) Beretningen, der findes i Top. Saml. p. Papir, Rødding Hrd., vedrører Bustrup i Salling og er vistnok affattet af en Præst i Lemb ca. 1670.

at han i den svenske Fejde 1643 „opvagte Almuen mod de svenske i Vendsyssel, at hand den Part af Landet maatte have beskiermet . . etc.“¹⁾. Men navnlig i Kjær Herreds Tingbog for 1646 gives der et Indblik i Jens Høgs nævnte Virksomhed. Han ejede i Kjær Herred en Mængde Bøndergods, der hørte under hans Gaard Vang, baade i Sulsted Sogn og de omliggende Sogne, f. Eks. Hvorup, og han havde da — efter det følgende allerede i 1643 — forsynet sine egne Bønder, og meget mulig ogsaa andre, saavel med Vaaben som med Ammunition; dette er kommen frem i Tingbogen derved, at hans Fuldmægtig, Christen Christensen i Nordkjær, paa hans Vegne den 7/7 1646 mødte paa Herredstinget for at kræve Vaabnene tilbageleveret fra nogle af de paagældende Bønder, ved hvilken Lejlighed blev frem-

1) Jens Høg var Søn af Stygge Justsen Høg til Vang og Hustru Anne Ulftand og født d. 21/1 1591 paa Vang. Sin Lørbanc begyndte han som Page ved Hoffet, var derefter en Tid i Udlandet, deltog i Kalmarkrigen og rejste efter Freden til Nederlandene og Frankrig, hvor han satte sig ind i Sproget og »addeelige Exersitier«. Efter sin Hjemkomst gjorde han i 7 Aar Tjeneste som Hofjunker, hvorefter han fik Udnævnelse som Ritmester for et af de jydskke Kompagnier. D. 1/5 1625 blev han i Viborg gift med Margrethe Holck (D. a. Chr. Holck og Karen Krabbe til Bustrup), med hvem han fik flere Børn. 1626 blev han forlenet med Stjernholm Len og det følgende Aar med Gulland, hvor han opholdt sig i 7 Aar og skal have udfoldet en fortjenstfuld Virksomhed, bl. a. ved stor Godgørenhed og Opførelse eller Istandsættelser af forskellige Bygninger, blandt hvilke i Ligpr. fremhævedes »en meget skøn Kiercke« paa Slottet i Visby. I hans sidste Leveaar har hans Helbred ikke været godt, den 4/11 1648 blev han i København syg og angrebet af Feber, saa at han maatte gaa til Sengs, — under hvilket Sygeleje han blev tilset af Professor Ole Worm, — og kort Tid efter afgik han ved Døden. Han og hans Hustru blev begravet i Frue Kirke i Aalborg, hvor han 1642 havde ladet opføre et Gravkapel paa nordre Side af den nu nedrevne Kirke. En Smedejærnsdør med begges Navnetræk findes endnu i den nuværende Kirkes søndre Kapel, i hvis Ydermur er indmuret en Medaillon med deres Vaabner.

lagt 2 specificerede Fortegnelser over det udlaante. I disse Fortegnelser nævnes følgende Bønder i Hvorup Sogn: Søren Mørch i Hvorup, der havde laant en lang „Kugellbøss“, Las Jensen ibd. et Spydskaft med 2 Flener og Remme paa Stagen samt 2 Knive, Peder Andersen ibd. 1 Spyd med „1 bred Jern“, Christen Lausen ibd. hans Hustru Bodil 1 Musket¹⁾, „1 Bantelier“ og „1 for Kiert gaffel“²⁾ samt en bred „Pampert“³⁾, Niels Andersen ibd. 1 Musket, „1 Bantelier“, „1 for Kiert gaffel“ og en bred stakket Degen⁴⁾, samt 1/2 Pund Krudt. En fuldstændig Fortegnelse findes i J. S. 4 — I, hvortil iøvrigt henvises; her skal blot som nogle af de mest ansete Bønder nævnes Vogn Bertelsen Kierulf i Knepholt, Jens Bertelsen Kierulf fra Nørhalne og Peder Jørgensen Kierulf fra Agdrup. — I Tingbogen angives de paagældende Vaaben at være udlaant allerede 1643 og ikke 1644, og dette kan ganske vist nok være rigtigt, selvom det ogsaa kunde tænkes at skyldes en Unøjagtighed. De fleste af de udlaante Vaaben var iøvrigt lange Bøsser, men der var ellers alle mulige Slags, som „Rygstrygere“ (en Slags krum Sabel med enkelt Æg), Degener, Kaarder og „Pigge“ (∴ Stager, paa hvis Ende var befæstet en Jærnspsids, et Vaaben, der af Vendelboerne anvendtes saavel i Grevens Fejde som i Slavekrigen).

Kort før Fjendens Komme var den saakaldte „Kobberskat“ for Aaret 1643 bleven inddrevet hos Bønderne rundt om i Lenet, men Gunde Lange havde haft saa travlt med at komme afsted, at han ikke naaede at faa den med. Den beløb sig til den efter Tidens Forhold anseelige Sum af ca. 3500 Rd., af hvilke Størsteparten blev skjult paa Slottet, og Resten bragt over til Sundby; men det hele faldt i Sven-

1) En Soldaterbøsse.

2) Skal være Forketgaffel, ∴: en Gaffel paa Enden af en Stok — til Anlæg for Bøssen.

3) Et kort Sidevaaben, Dolk.

4) En Slags Kaarde.

skernes Hænder. Dette har imidlertid givet Anledning til, at vi faar en hel Del mere at vide om de følgende Begivenheder, end vi ellers vilde have faaet, idet der naturligvis efter Krigen skulde gøres Regnskab for, hvor Kobberskatten var bleven af og derfor blev optaget forskellige Tingsvidner til Oplysning herom. Et af de saaledes afhørte Vidner, Christen Christensen Rold, der var i Tjeneste paa Aalborg Slot, forklarede den $\frac{2}{3}$ 1646 paa Aalborg Byting, at han efter sin gunstige Husbond velbyrdige Gunde Langes Befaling havde annammet af den paabudne Kgl. M.^s Skat, ungefær 3500 Rd., som han skulde have været borte med for at levere dem paa Stjernholm, saasnart Resten kunde samles, men imidlertid kom den ene onde Tiddende efter den anden, at Fjenderne var „paa Ryck“ her ind i Landet, og derfor lod Lensmanden skikke hastigt Bud til Viborg for at erfare, om den Skat, der allerede var kommen ind, kunde skaffes frem i Sikkerhed. Men da kom Bud tilbage, at Fjenderne var „paa Haanden“, og at man ingensteds til Lands kunde undkomme med Skatten, og heller ikke kunde man for den haarde Vinter og Frost komme afsted med den til Skibs. Derefter, en tre eller fire Dage førend Fjenden kom til Aalborg, havde han annammet af samme Skat ungefær 3526 Rd., som stod paa Slottet i et Skrin i Skrivestuen, og han havde derforuden af samme Skat lagt udi en Kuffert ungefær 200 Rd. sammen med hans egen fattige Formue, Klæder, Penge, Redskab og andet, hvad han havde, og der over skikket til Sundby med Lensmandens Gods, af den Aarsag han havde Befaling at skulde have været med Lensmanden med Skatten ad Norge eller andensteds, hvor Vinden vilde føje sig. Men formødelst det strænge Vejrlig, der kom, at ingen med Baade eller Skibe kunde komme fra Landet, saa og Fjenderne da var imellem Viborg og Aalborg, blev af Lensmanden befaleet, at Skriveren skulde straxen Landskatten nedgrave, som var i Skrinet, som og efter Lensmandens Befaling blev ned-

gravet i Skrivestuen med samme Penge, mens for^{ne} Kuffert med for^{ne} Penge, baade af Skatten og hans egen Formue, blev staaende i Sundby til Morten Christoffersen Delefoged. — Samme Morten Christoffersen vidnede herom den $10\frac{1}{2}$ 1646 paa Aalborg Byting, at „en Dag eller to førend Svenskens Folk kom, da kom Christen Christensen Rold, tjennendes paa Aalborg Slot til ham og sagde: „Jeg vil fly min Kuffert her over med mine Klæder og andet, hvis jeg haver, thi jeg er advaret, at jeg skal bort ad Norge med Lensmanden og Skriveren med Skatten, som jeg har annammet af Bønderne; der siges, at Fjenderne er strax paa Hænder at komme“, og anden Dagen kom for^{ne} Christen Rold til mig og flyed samme Kuffert i mit Hus og sagde: „Jeg tænker, at vi kommer vist her over i Nat og skal bort“ . . . . — Ved samme Lejlighed vidnede Peder Madsen Kieldersvend paa Aalborg Slot, at samme Morgen som Christen Rold flyed hans Kuffert over til Sundby, da kom han til hannem i Skriverstuen og leverede hannem 20 Daler af nogle Penge, han havde anammet for Huder, som blev solgt af Slottets Slagtefæ, og svarede for^{ne} Christen Rold og svor, at han ej vilde anamme flere Penge, thi han frygtede for at skulle faa videre Harm for de, han havde anammet, og sagde: „Her staaer 200 Daler eller mere, som jeg i Dag haver anammet, som jeg nu ej kan komme til Skrinet med, som de andre Penge er udi, jeg haver anammet, og Bønderne ej vilde komme frem med dennem før nu, og ingen vil skille mig ved dennem igien, at jeg kunde blive lovlig kvit og undskyldt for dennem,“ og sagde: „Gud straffe de Lægsmænd, de maatte komme frem med Skatten i Tide, at den nu kunde være borte, hans Majestæt til Gavn og Bedste.“ Og samme Tid tog han de 20 Daler, jeg fik hannem, og kastede i en Pose, (som) stod paa Bordet i Skrivestuen, og kastede den i Kufferten og sagde: „Bliver det ene beholdendes, saa gør det andet ogsaa, thi jeg skal dog i Aften over med Skatten, som er udi et andet Skrin, og have det med

mig. Saa forskaffed han strax samme Kuffert over til Sundby. —“

Den 17. Januar 1644 angives i en Inventarieliste blandt Lensregnskaberne som „den thid Suenschens Folck kom til Byen och indtog Slottet“, og denne Dag angives ogsaa i Peder Dyrskjøts Beretning, som den, paa hvilken Helmuth Wrangel kom til Aalborg. Der fortælles i et gammelt Haandskrift, vist fra det 18de Aarhundrede¹⁾, at, da Wrangel med sine Folk nærmede sig Aalborg, gik Biskoppen, Dr. Anders Andersen (Ringkjøbing) ham i Møde udenfor Byen med Klereciet for at „recommendere Byen“. Wrangel skal da have været meget velvillig og hel oprømt, idet han tog Biskoppens „Bonnet“ og satte den paa sit Hoved, medens han satte sin egen gallonerede Hat paa Hovedet af Biskoppen, der imidlertid ikke var ganske „geraadet udi samme Lystighed“, men bar Hatten i sin Haand gennem Byen. Han fik nu af Wrangel et Tegn, at hans Hus ikke skulde være et Rov for Soldaterne, men der forlyder ikke gennem Tingbøgerne noget bestemt om, at Aalborg paa dette Tidspunkt iøvrigt skulde være undergaaet nogen egentlig Plyndring eller anden voldsom Overlast, selv om den efterfølgende Tid sikkert har været trang og besværlig nok for Byen. Dog siger Jens Lauritsøn Wolf i sin Bog, *Encomion regni Daniae*, trykt 1654, at de udi Aalborg By fik en ikke ringe Skade, „der Wrangel en Oberst der Byen indkom, hvor hand med sit Folck meget strengelig imod det Arme Folck oc Indbyggere sig forholdt, dette de Slect fra Slect meden Verden staar, ihukomme kan.“

Imidlertid var Bønderne fra Vendsyssel saa smaat begyndt at samle sig i Sundby, og Natten til den 18. Januar var der stort Røre i Byen. Bønderne rundt omkring fra Kjær Herreds Sogne var strømmet derind saavel som Folk langvejs fra, ja helt oppe fra Hjøring, der havde udsendt „30 unge Mænd og Karle og udrustet dem med Heste“ og

1) Kallske Saml. 4to 495.

al Udmundering og en god lang Bøsse til hver.“¹⁾ Samme Nat var Bønderne fra Jerslev Herred samlede ved Aagaard i Ørum Sogn, hvor deres „Kaptajn“, den nu 81aarige Lars Dyrskjøt boede, og ved Daggyr brød den gamle Mand op fra sit Hjem og red i Spidsen for sine Bønder ad Sundby til²⁾. Ogsaa af Folkene fra Aalborg Slot havde en Del indfundet sig i Sundby, deriblandt den ovennævnte Christen Rold, der herom forklarede³⁾, at om Morgenen, som Slaget stod i Sundby, kom han derover, og da var Bønderne og Almuen samlet og var „rebelische“, og Fjenderne samlede sig ved Slottet paa den anden Side, saa han vidste ikke, om han kunde komme derfra med Livet. Han bad da Delefoged Mads Andersen fra Kinderup, om han vilde tage Kufferten, hvori Skatten laa, paa sin Vogn og føre den med sig hjem og grave den ned. Delefoged Morten Christoffersen forklarede⁴⁾, at Christen Rold tidligt den nævnte Morgen kom over til ham i Sundby og klagede sig og sagde: „Nu er Fjenderne i Byen, og min Kuffert med hvad fattig Formue, jeg haver, staar endnu her, og al min Regnskab med Rasmus Skriver⁵⁾ er udi den“, og lukkede den op og vilde tage en Hoben Penge af den, da tog han op en Pose med Penge udi og sagde: „Se her hvor jeg haver løbet udi Hastighed og Tanker om Fjenderne og lagt Penge udi af Skatten og andet, jeg haver oppebaaret, hos en Snes Daler, jeg havde selv“, og det syntes Morten Christoffersen, at der i samme Pung var ungefær 100 Daler eller mere, og Chr. Rold sagde videre: „Efterdi de er der nu, faar de nu at blive til videre Regnskab, jeg maa se at faa dem forva-

1) Jfr. J. S. 1 — III — S. 255.

2) Jfr. J. S. 4 — I — S. 55.

3) T. V. af Aalb. Byting af $\frac{2}{3}$ 1646 (Aalbh. Lensrgsk. — Bil. til Mandt. p. Kobberskatten 1643).

4) T. V. af Kjær Herred af $\frac{10}{2}$ 1646 (Bil. til Mandt. p. Kobbersk. 1643).

5) Slotsskriver Rasmus Jensen Holst, der 1646 blev Raadmand i Aalborg.

ret“, hvorefter han bad Mads Andersen, at han straks vilde køre til Kinderup og faa dem nedgravet hos hans eget, „thi ham laa Magt paa hans Regnskab saa vel som det andet, der var derudi“, og Mads Andersen lovede ham saa at tage afsted med Skatten. Paa dette Tidspunkt havde Svenskerne samlet sig ovre ved Slottet, og de skal ifølge et Sagn have sendt en Mand over Fjorden for at underhandle med Bønderne, der imidlertid slog Manden ihjel nede i Sundby Kær. Bønderne skal have været en Del overmodige og altfor ivrige til med det samme at komme i Lag med Fjenden; de var, som Peder Dyrskjøt siger „slet forbistrede“ og vilde ikke give Tid, til Bønderne fra de andre Herreder kunde komme dem til Undsætning, og om Formiddagen den 18. Januar indtraf da den skæbnesvangre Begivenhed, som kaldtes „Slaget for Sundby“ eller slet og ret „Slaget“, og som endnu den Dag i Dag lever i Sagnet der paa Stedet. Slaget begyndte med, at Wrangel med sine Ryttere satte over Fjorden; der var islagt efter den strenge Frost de foregaaende Dage, og denne Overgang maa være sket ret pludseligt og hurtigt, hvilket fremgaar af baade Chr. Rolds og Mads Andersens Forklaring. De siger nemlig begge, at Svenskens Folk „kom over udi en Hast“, og Peder Dyrskjøt siger, at „de Svenske kom ligesom udi flyvende bred Orden“, men nærmere Oplysning om, hvor Overgangen fandt Sted, giver ingen af de til Dato foreliggende Kilder; men det er maaske nok det sandsynligste, at Svenskerne er redet fra Slottet over til Sundby Kær og har mødt Bønderne østen for Byen, skønt det naturligvis kan tænkes, at de er gaaet direkte løs paa Byen fra Strandbredden ud for denne, men til Oplysning om Slagets Gang har vi kun en enkelt mere udførlig Kilde, nemlig Peder Dyrskjøts Beretning¹⁾, og nogle spredte og korte Oplysninger, mest fra Tingbøgerne, og ingen af dem oplyser, paa hvilken Plads det første Sammenstød fandt Sted. Peder Dyr-

1) Trykt 1. G. i Borgervennen 1799.

skjøt fortæller imidlertid følgende: „Om Dagen, som var den 18de Januar, var de nævnte tvende Herreders¹⁾ Bønder slet forbistrede og vilde slet intet forhale, til de andre Herreder kom dem til Hielp. Da var min salig Fader først paa venstre Fløj med sine foran i Ledet, di Svenske kom ligesom udi flyvende bred Orden til Indringelse; da efter at Bøndernes første Led²⁾ mod Svenskerne havde afskudt og de skulde vende dem³⁾, da løb og rømte alle de bagerste Leder, og de Svenske rendte først efter dem, saa de, der tog først Løbet fik størst Nederlag. Min Fader, som da var 84 Aar gammel, gik sagtelig bag efter alle de andre, indtil han kom til en Have næst mod Fjorden. Deri lagde han sig og med sin Bøsse ihjelskød tre svenske Ryttere efter hinanden. En Svensker sprang til og med Pistolen i Haanden spurgte ham, om han vilde have Qvarteer, strax sagde han nei, men vendte sig og spendte sin Bøsse saa hastig igien, at Hanen slog ham den lille Finger af Haanden, og da skjød Svensken ham imellem hans Skuldre med et Kugleskud, som blev hans Bane. Dermed faldt han næsegruus ned, befalede Gud sin Sjæl, raadførte endda nogle, som laa i Haven hos ham, bad dem ogsaa, at de vilde lade min Moder vide, paa hvad Sted han fandtes.“⁴⁾

Lars Dyrskjøts Segl

Om Slagets videre Gang fortæller Peder Dyrskjøt, at de Bønder, som var i de forreste Rækker („Leder“), havde, mens Svensken løb og hug ned paa Heden og Marken ovenfor Sundby, begivet sig ind i Husene i Sundby og der skød de ud, ligesom de saa Svensken kom løbende til,

1) Kjær og Jerslev Herreder. 2) σ : Geledet.

3) For at lade paa ny.

4) Hans Lig blev hjemført til Ørum og »hæderligt begravet i det udvalgte Lejested« i Ørum Kirke, i hvilken der endnu findes et Minde om ham, nemlig Alterbægeret, der har følgende Indskrift: »Anno 1623 lod Las Dyrskøt, som boede udi Aagaard, fordum Kirkeværge, gøre denne Kalch til Ørum Kirke.«

• hvorfor Svensken skød straks Ild i Husene, saa mange Bønder blev indebrændte.

Peder Dyrskjøts Beretning om de indebrændte Bønder bekræftes af et Sagn, som endnu i Slutningen af forrige Aarhundrede var ret almindelig kendt i Sundby og som iøvrigt findes fortalt i Thieles: Danmarks Folkesagn I B S. 87 f. Dette Sagn gaar ud paa, at en Mængde af Bønderne under Slaget havde søgt Tillflugt i en Lade, der laa tæt østen for Præstegaardens Stuehus, — den mundtlige Overlevering vil vide, at det var Laden til Ejendommen Tinghusgade Nr. 3 —; fra Laden skød de ud paa Svenskerne, der imidlertid omringede Laden, stængede den til og stak den derefter i Brand. Medens nu Laden stod i lys Lue, hørte man derinde Bøndernes jamrende Skrig, og Svenskerne udenfor skal da have raabt: „Kan I høre, hvor Musene piber!“ eller: „Nu piber de danske Grise!“ — Noget maa der være sket der i Nærheden, derom kan der ingen Tvivl være, allerede naar man ser hen til, at der for ikke saa mange Aar tilbage — saavidt erindres i 1890erne — paa den nævnte Ejendoms Grund blev opgravet adskillige Menneskeben og Kranier, ligesom der saavel i 1895 som i 1897 paa Tinghusets Grund, umiddelbart nord derfor, under selve Bygningen og Gaarden blev gjort Fund af lignende Art. Paa de Steder, hvor Menneskebenene fandtes, var der i gamle Dage en Toft, der strakte sig fra Præstegaarden mod Øst, langs Vejen nord om Byen (∴: Nørregade) omtrent hen til det nuværende Bryggeri. I 1644 var Forholdet det, at der paa den Grund, hvor nu Politibygningen staar, laa et Gadehus, til hvilket Toften hørte, og syd for denne Ejendom ud mod Tinghusgade og Torvet, laa et Boelssted, som beboedes af Dirik Henriksen¹⁾; men i et Tingsvidne af Aalborg Byting af ¹⁷/₁₁ 1645 fortælles det netop særligt om Dirik Henriksens Kones „Bolig“ (∴: Bol), at den blev opbrændt af Fjenderne, medens noget lignende ikke anfø-

1) Svarende til Ejendommen Østergade Nr. 2.

res om noget af de andre Bol eller Gadehuse, der vel paa anden Maade havde lidt Skade. Det ser jo herefter ud til, at Sagnet er ret paalideligt, da Laden til Dirik Henriksens Bol ligesom i den nuværende Gaard ret sandsynligt har ligget nordligst, og Præstegaardens Bygninger og Grund i ældre Tid ses at have strakt sig betydeligt længere mod Syd end nu.¹⁾ — Et andet Billede fra Slaget findes i Aalborg Tingbog for 1645, hvor der under $\frac{3}{9}$ findes en Vidneforklaring af Lauers Jensen og Christen Thomsen fra Sundby, der begge vidnede, „at efter Slaget havde standet for Sundby og Bønderne af Svenskernes Folk (var) slaget og formyrdt, da iblandt de døde Bønder paa Gaden udenfor Søren Jørgensens i for^{ne} Sundby, haver de fundet en fin from ærlig Danemand ved Navn Anders Poulsen, der boede i Tveden i Albæk Sogn, som de gjørligen kendte, saavel som mange flere Godtfolk i Sundby, og de tog hannem paa en Slæde med 7 andre slagne Bønder og førte hannem til Sundby Kirkegaard, og der blev (han) begravet udi een Grav selv sextende.“ Ydermere vidnede Jens Svendsen i Sundby ved samme Lejlighed, „at han talte med for^{ne} Anders Poulsen den Dag Slaget stod for Sundby, og fik hannem hans Pistol og bad hannem sige hans Fader og Moder god Nat, han var skudt, han levede ikke en Time.“

Den $\frac{9}{11}$ 1646 vidnede fremdeles 6 Sundby Mænd, at da Vendsyssel Bønder af Svenskernes Folk blev slaaede ved Sundby, da blev Niels Michelsen i Sundby og 9 andre Bols mænd sammesteds ganske og aldeles ruinerede, udplyndrede og frarøvet Heste, Hopper, Klæder, Korn, Kobber, Bohave, og hvad de ejede, og en Del af Sundby ved Ild

¹⁾ Udskiftningskortet af 1777. — De i min Afhandling i Jydske Saml. 4 — I B indløbne Misforstaaelser ved Ejendommens Identificering skyldes den Omstændighed, at flere af Boelsjorderne i Begyndelsen af det 19. Aarh. blev adskilt fra deres oprindelige Gaardspladser og overført til andre, hvilket først ved senere Undersøgelser er bleven mig bekendt.

og Brand anstecht og forbrændt“. Dette Tingsvidne blev optaget for at godtgøre de nævnte Bolsmænds Mangel paa Evne til at udrede Kobberskat, og man bør vel derfor være noget forsigtig med at tage Forklaringen altfor bogstavelig, men slemt er det sikkert gaaet til, og Husmændene har neppe faaet en lempeligere Medfart, hvor der har været noget at bjerge. Som man kunde vente, gik det ogsaa galt med den tidligere omtalte Kuffert, hvori Kobberskatten laa; den var, efter hvad Mads Andersen fra Kinderup forklarede¹⁾ bragt ind til Jens Kolds i dennes Stue, „og saa kom Svenskeus Folk over udi en Hast og berøved Byen og tog samme Kuffert og opslog den og tog bort Klæder, Penge og andet, hvad der var deri“, og denne Forklaring bekræftedes af Jens Kold og Søn, Hans Kold²⁾. Om Plyndringen hører vi fremdeles i en Sag, under hvilken Christen Ipsen Scheel i Sundby sagsøgte for nogle Penge, som hans Hustru, mens Fjenden var i Landet, havde faaet i Forvaring af Citanten. Christen Scheel gjorde herunder gældende, at samme Penge, da Slaget stod for Sundby, blev „hentaet“ med hans eget Gods og Formue. Under en anden Sag søgte Svend Jensen Færgemand i Sundby paa egne og sin Hustru Mette Laursdatters Vegne Karen Nielsdatter, tjenende Christen Jensen i Sundby, til Tilbagelevering af nogle Klæder, som hun havde i Forvaring i hendes eget Skrin „udi Fjendernes første Tids Indfald“, og som hun nu forholdt Svend Jensens Hustru, „nemlig 6 Skørter, 4 Lagener, 4 Pudesvaar, 1 Ligsærk, som hun havde fordølget, og derfor uden blev beholdendes i samme Skrin 1 sort Seijens (Silke) Forklæde, 1 Sindals Hattebaand, 1 Par Handsker og Kam-

1) T. V. af Kjær Herred 10/2 1646.

2) Hovedparten af Skatten, der laa i Skrinet og var gravet ned i Skriverstuen paa Aalborghus, blev et Par Dage senere fundet af Svenskerne og gravet op i Overværelse af Slottets Folk, hvorefter en Bonde fra Hasseris blev tvungen til at køre den paa sin Slæde til Wrangels Kvarter paa Gl. Torv (i »Kong Hans' Gaard«).

merdugs Linhatte med Knipling, som siden blev solgt til en Salvagardi Kvinde, som var i Logement til Morten Christoffersen, og leverede hun for^{ne} Mette Lausdatter igjen, som for^{ne} Karen Nielsdatter og havde fordølget, nogen Kammerdugslin og et Kastklæde, saa hun (o: Karen) ikke mistede det ringeste af, hvis som var i samme Skrin, som aldeles var ubrudt, og selv havde Nøglen dertil.“ — Da nu Karen Nielsdatter benægtede at have haft disse Ting, fremkom Svend Jensen og Jens Svendsen i Sundby „og vand med Ed og opragte Fingre, at anden Dagen efter Slaget stod for Sundby, da kom for^{ne} Karen Nielsdatter, som da var til Vering (o: til Huse) hos Svend Jensen, indganges til Svend Jensen med et Skrin og sagde: „Gud ske Lov vi haver vore Boklæder beholden, om de haver de andre Klæder borttagen“, da spurgte Svend Jensen hende ad, om Skrinet var brudt, da svarede hun Nej og sagde, hun havde selv Nøgle dertil.“

Ogsaa Kirken blev taget i Besiddelse og ransaget af Svenskerne, der synes, paa samme Maade som Kejserens Folk, at have indrettet sig en Stilling paa Kirkegaarden — ialtfald den 18. Januar —, hvilket skinner frem gennem en Udtalelse, som Jørgen Smed i Sundby den ¹²/₁₂ 1645 fremsatte paa Aalborg Byting om, at de Svenske, „da Slaget var standen i Sundby“, havde ham fangen paa Sundby Kirkegaard, og at han da hørte, at de svenske Folk „rumsterede paa Kirkeloftet“. Derefter fremstod Niels Mikkelsen og Niels Sponmatter ibm. og vidnede, at de Søndag Morgen efter Slaget — der havde været om Torsdagen — var paa Sundby Kirkegaard og saa da mange „Vognslag“ (Hjulspor) over Kirkegaarden. Det, der her sigtedes til, var aabenbart, at Svenskerne havde været paa Kirkeloftet og derfra bortført det der beroende Tiendekorn. I en Synsforretning af ¹⁷/₇ 1647 oplystes det, at ogsaa Kirkens Kalk og Disk var borttaget af Fjenderne. Fadet til Døbefonten var da ogsaa borte og rimeligvis gaaet samme Vej.

At et meget stort Antal Mennesker er faldet i Slaget er ganske utvivlsomt, Slange siger 6 à 700, Peder Dyrskjøt 400, men selv den sidstnævnte Angivelse er dog maaske nok sat vel rigeligt. For Hvorupboernes Vedkommende meddeler et Tingsvidne af Kjær Herredsting af ²²/₉ 1646, „at disse efterskrevne velbr. Jens Høegs Tjenere udi Hvorup, nemlig Søren Mørch, Buold Andersdatter, Peder Kjeldsen, Jens Jensen, Niels Andersen, Anders Jensen, Las Jensen, Peder Andersen, Christen Kioldsen og Søren Lauridsen, samtlige i forn^e Hvorup, de er nu udi forleden Ufredstid bleven udplyndret, skatted og forarmet saa og en Part ihielslagne . . .“ Endvidere nævnes i Kjær Herreds Tingbøger for 1645 og senere Aar „salig Kield Mortensen, som boede i Huorup og blev slagen af Svenskens Folk“, en Karl ved Navn Jens Jensen, der havde sit Tilhold i Gildsig, „som blev af Fienderne ihielslaget den Dag Slaget stod ved Sundbye“, og en anden Karl, sal. Christen Jensen, som tjente i Sulsted og „gich til Sundbye och blev døed i Slaged“, samt¹) Mads Simensen, som var Skolemester i Horsens og „døde i Slaget“. Endelig nævnes i Ørum Kirkebog „sal. Kield Pedersen, som blev slagen i det ynkelige Nederlag ved Sundby anno 1644.“ Foruden de her angivne Personer nævnes i Tingbøgerne ogsaa andre, om hvem det siges, at de blev dræbt i Slaget, men uden at det er angivet, hvor de hørte hjemme. Foruden de Bønder, der faldt i Slaget, skal en hel Del have sat Livet til i Fangetaarnet paa Aalborghus. Peder Dyrskjøt fortæller herom, at der var 90 eller flere, som efterat være bleven taget til Fange i Slaget blev sammenstuede i det nævnte Fængsel, „der de fleste omkom af Hede, Qvalm og Tørst, og mange aad og bed hverandre, saa ikke uden de yderste ved Muren beholdt Livet. Blandt disse Fanger nævnes i Aalborg Tingbog for 1645 Søren Nielsen i Trankjær i Vesterhassing, der blev søgt til Betaling af 10 Rixdaler, som han blev udløst for

1) ⁴/₁₁ 1673.

og paa sit Liv befriet af Aalborg Slotsfængsel, „der de Svenske havde ham med flere, der Slaget var standen for Sundby, indsat“. Om Christen Andersen Kierulf i Fogedgaarden, Vadum Sogn, en Søn af Herredsfoged Anders Kierulf, siges der i en Vidneforklaring paa Kjær Herredsting, at han „vaar af Fienderne indsat, saa lenge di vaar her i Landet“, hvilket rimeligvis er sket ved samme Lejlighed. Ogsaa Jens Høg til Vang blev vistnok taget til Fange i Slaget eller umiddelbart derefter. Sagnet fortæller ganske vist, at han efter at have deltaget i Slaget flygtede til Vang, hvor han ved at skjule sig i et hemmeligt Skab i Panelet, undgik Svenskernes Efterstræbelser, men hans Ligprædiken beretter, at han „efter at have samlet Almuen i Vendsyssel at giøre den Vern og Modstand mod Fienderne, som muligt var, er bleven fangen af Helmuth Wrangel og højliggen paa Liv og Formue eftertragtet, saa at han med en stor Summa Penge sig maatte rantzonere.“

Om de Plyndringer, der efter Slaget fandt Sted i Sundbys Omegn, meddeler Tingbøgerne bl. a., at Mads Bertelsen m. fl. i Uttrup blev ganske udplyndret og blev samme Tid borttaget med Mads Bertelsens Agerkorn 4 eller 5 Tønder af Hvorup Kirkes Korn, som han paa Kirkens Vegne havde indtaget. Niels Pedersen og Søren Christensen i Hvorup, der boede i Gaard sammen, var bleven udplyndret saavel som udskattet „baade i Slaget og siden af Fjenderne“. Jens Christensen i Gildsig og Christen Nielsen i Lindholm var bleven forarmede „formedelst de den Daug, Slaget stod for Sundbye, blef af Fienderne udplyndrid och slet forøede“ etc. Ogsaa Jens Nielsen i Uttrup og Throels Pedersen i Vorbjerg var bleven udplyndrede af Fjenderne, og førstnævntes Hus var delvis afbrændt.

Om Slaget blev der digtet en Vise, som Peder Dyrskjøt omtaler et Par Steder i sine Breve til Biskop Bircherød, hvem han lovede en Afskrift deraf, men denne Vise er des-

værrer gaaet tabt saavel som saa mange andre af Peder Dyrskjøts Efterladenskaber.¹⁾

Saaledes var den sørgelige Begyndelse paa Svenskerne Indfald i Vendsyssel; de spredte sig nu rundt omkring der i Landet og var til stor Tyng og Besvær for Befolkningen. Først hen paa Sommeren begyndte det at lysne lidt, og en stor Del af de svenske Folk blev trukket tilbage mod Syd, idet dog stadig de to befæstede Steder, Voergaard og Aalborg, blev holdt besat. Den Mand, der nu traadte frem som Landets Befrier, var den vendsysselske Adelsmand, Vogn Vognsen til Steenshede. Han har muligvis ogsaa deltaget i det første Opbud sammen med Jens Høg og Lars Dyrskjøt, men herom savnes paalidelige Efterretninger. Derimod vides det, at han den 9. Juli 1644 var i Fredericia hos Rigsmarsken Anders Bille og hos ham fik udbetalt 300 Rd., som han „skulde udgive i Jylland til kgl. May.^s Fornødenhed“, og med denne Sum drog han saa til Vendsyssel, hvor han bragte et Bondeopbud paa Benene. Omkring den 15. s. M. forlod Wrangel Aalborg, hvor han havde opholdt sig i 26 Uger, men han eiterlod en Besætning paa Slottet, som han havde ladet stærkt befæste, og allerede kort efter sin Ankomst til Aalborg, var han gaaet i Gang hermed, idet han i dette Øjemed bl. a. lagde Beslag paa Borgernes Tømmerbeholdning og lod dem trække Nat og Dag ved Fæstningsarbejdet samt fratog dem deres Skibe, bl. a. 3 „Defensionsskibe“, som han lod armere og bemane med svenske Søfolk. Det var altsaa ikke saa lige en Sag for en Bondehær at indtage saadan en Fæstning,

¹⁾ P. D. omtaler, at han vilde nedskrive Visen i sit Eksemplar af Peder Syvs Kæmpeviser. — Ogsaa Lars Dyrskjøts Selvbibliografi, som Rasmus Nyrop har benyttet 1799 til sin Afhandling, synes i Øjeblikket sporløst forsvunden. Professor C. A. Lorentsen udstillede 1824 et af ham malet Billede forestillende Lars Dyrskjøts Død, og ca. 1865 blev der digtet en Sang om Slaget (aftrykt i Aalborg Stiftstidende ²⁵/₄ 1909) øjensynlig paa Grundlag af Nyrops Beretning.

men Vogn Vognsen var imidlertid den $21/7$ kommen til Aalborg med en Del af sine Bønder for at gøre Forsøget, og samme Dag kom der et Par smaa danske Krigsskibe under Kommando af Orlogskaptajn Jacob Andersen, sejlende ind i Fjorden for at hjælpe til hermed, og de gav sig da straks ved Ankomsten til Aalborg til at beskyde Slottet og Svenskerne Defensionsskibe, saa at der opstod en livlig Kamp baade til Søs og til Lands, hvorunder det ene af de danske Skibe, „St. Jan“, afskød 123 Skud fra sine 13 Kanoner; og det endte med, at Svenskerne maatte forlade Defensionsskibene, som Jacob Andersen nogle Dage senere lod stikke i Brand¹⁾, medens det ikke lykkedes de danske at ødelægge Slotsskansen. Derefter forblev de danske Skibe liggende ud for Slottet, medens Vogn Vognsen rejste over til Vendsyssel for at lede Belejringen af Voergaard, idet han dog lod nogle af sine Folk blive tilbage i Aalborg. Den 31. Juli eller deromkring blev Voergaard indtaget, og i den Anledning blev der fra hver af de 3 danske Skibe efter Jacob Andersens Ordre skudt 3 Skud Viktoria. Straks efter vendte Vogn Vognsen tilbage til Aalborg og begyndte nu nogle energiske Angreb paa Slottet fra Landsiden, hvor han lod anlægge Batterier, fra hvilke han beskød Slottet, hvis Kornmagasin og den Fløj, der indeholdt Fruerstuen og Skriverstuen, blev delvis ødelagt, og Overgivelsen fandt derefter Sted, sandsynligvis Søndagen den 4. August, efter at hele Belejringen havde staaet paa i 14 Dage²⁾. I Høsten

1) Natten mellem den 23. og 24. Juli afbrændte J. A. et Defensionsskib, drægtig ca. 150 Læster og bevæbnet med 18 Kanoner, og den følgende Nat et do., drægtig ca. 40 Læster og med 9 Kanoner. Det første af disse ejedes for de $9/10$ -s Vedkommende af Chr. v. Ginckel og havde tidligere rejst paa Sicilien og Portugal. Det andet ejedes helt af ham.

2) En udførligere Beskrivelse af Slottets Belejring findes i Pers. Tskr. 5. R. I S. 160 f. f. Rochstroh antager her, at Overgivelsen fandt Sted den 3. eller 4. August, men da det udtrykkeligt i Aalb. Tgb. $14/10$ 1644 siges, at Slottet blev indtaget en Søndag, maa det alt-

derefter laa der danske Tropper indkvarteret i Sundby, hvilket fremgaar af Kjær Herreds Tingbog for 1645, hvorefter Morten Christoffersen i Sundby den $13/5$ s. A. havde indstævnet Lindholms Grander — Chr. Smed i Lindholm undtaget — for diverse Udlæg af Øl, Sild m. v., som han havde udlagt for dem „nu forgangen Høst til K. M. Folch, som laa i Sundby“. — Svenskerne kom saa ikke mere til Sundby denne Gang; Wrangel rykkede ganske vist op i Jylland igen, men naaede vistnok ikke længere end til Randers, hvorfra han i Huj og Hast maatte trække sig tilbage, da en dansk Hær var fulgt efter ham.

Angaaende Tilstanden i Nørresundby efter Krigen meddeles i et T. V. af Aalborg Byting af $17/11$ 1645, der var optaget til Oplysning om Bøndernes Evne til at svare deres Landgilde, at 4 af Bolsmændene var i Stand til at svare fuld Skyld, 1 de $3/4$, 4 de $2/3$, 1 halv Skyld, medens 1, nemlig Dirik Henriksens Hustru, hvis „Bolig“ (Bol) var bleven afbrændt af Fjenderne, kun kunde svare $1/4$ af sin Skyld. Endelig haabede Morten Christoffersen at blive helt fri under Hensyn til sin Bestilling som Delefoged i Aalborg Birk.

3. Den 2den svenske Tid.

Den $1/6$ 1657 erklærede Frederik III Sverrig Krig. Den svenske Konge, Karl Gustav, der paa dette Tidspunkt opholdt sig i Polen, med hvilket Land han allerede var i Krig, satte sig efter den $20/6$ at have modtaget den danske Krigserklæring straks i Bevægelse mod Danmark og stod d. $23/8$ i Kolding, efter at han i Holsten havde slaaget de danske Tropper der. I September Maaned rykkede en svensk Armé op gennem Nørrejylland under Anførsel af Generalmajor Hans Bötticher (eller — som han selv skrev sig — Beddecher). Han havde Ordre til at besætte Jylland, ned-

---

saa være sket Søndag d. 4. August, da Belejringen kun varede i 14 Dage.

slaa al Modstand af „sammenrottede Bønder, Snaphaner og Ausschuss (∴ Landeværn) samt assistere den svenske Overkommisær for Jylland, Johan Siltmann, ved Udskrivningen af Penge og Naturalydelse m. v.“ Af et Brev, som Rigsadmiral Wrangel den 18. Septbr. tilskrev Carl Gustav fra Frederiksdodde, fremgaar det, at Wrangel ~~da~~ havde haft Efterretninger fra Bøtticher, hvorefter denne senest havde været i Aalborg, hvis Borgerskab sendte ham sine deputerede i Møde med Tilbud om Underkastelse, men at Bønderne i Vendsyssel, der var fuldstændig under Vaaben, paa hans Opfordring om Underkastelse og om at kontribuere ligesom Befolkningen i de andre Egne, havde svaret, at „de selv vilde indfordre den af Kommissær Siltmann paa lagte Kontribution og sende ham den over med Krudt og Bly“ De havde opkastet 3 Skanser, to ved Sundby og en ved Hals, af hvilke de to første nok var meget maadelige, hvorimod den ved Hals var i god Stand. Indtoget i Aalborg fandt, efter hvad en Borger derfra den $26/3$ 1659 vidnede paa Hvetbo Herredsting, Sted den 9. Septbr. 1657, men den videre Fremrykning til Vendsyssel kunde foreløbig ikke lade sig udføre, da alle Transportmidler til dette Brug i Tide var bleven fjernede af de danske og ført over paa den anden Side af Fjorden, og der blev derfor ikke andet for Bøtticker at gøre, end at forsøge at komme til Vendsyssel ad den samme Vej, ad hvilken i sin Tid Oberst Nelle havde tænkt paa at føre sine Folk, nemlig via Harboøre, og han brød derfor op fra Aalborg ad Viborg til for derfra at fortsætte videre mod vest gennem Harsyssel til det nævnte Overgangssted¹⁾.

Hovedlederne af Forsvaret nord for Fjorden var de to Oberstløjtenanter Friederich Ziegler og Niels Lykke. Den førstnævnte af disse var den $24/2$ 1657 bleven udnævnt til Chef for Landfolket i Aalborg Stift; den $18/6$ s. A. fik han Ordre til at assistere ved Udskrivningen af 1000 Bøn-

¹⁾ Jfr. nærmere Hist. Tskr. 7. R. VII S. 119 f. f.

derkarle i Aalborg og Viborg Stifter og føre dem til Frederiksodde, og efter at han i Midten af August havde udført dette Hverv, blev han beordret tilbage til Vendsyssel for at ordne Forsvaret her. Han var tysk af Fødsel, men havde i 30ne og 40ne været i dansk Tjeneste og i den Tid tilegnet sig det danske Sprog. — Niels Lykke var derimod dansk; han var S. af Jacob L. til Torp og Tandrup og Sophie Rud. 1624—25 var han Sekretær i Kancelliet, blev 1628 Kornet ved det sjællandske Kompagni af Rostjenesten og 1633 Løjtenant ved samme. 1642 var han bleven Ritmester, men maa kun en kort Tid have deltaget i den første Svenskekrig, da han allerede i Februar 1644 var i svensk Fangenskab. 1651 blev han Chef for et jysk Regiment, 1654 Oherstvagtmeister til Hest i Jylland og endelig ved Krigens Udbrud Oberstløjtnant til Hest.¹⁾

Ziegler, der paa den Tid specielt var Kommandant i Hals Skanse, kom til Sundby den $25/8$, hvor han med sin Frue samt sine Børn og Folk blev indkvarteret hos Delefoged Morten Christoffersen, og blandt andre Forsvarsforanstaltninger lod opføre en Skanse. Denne Skanse var maaske det tidligere omtalte „Batteri“, der laa i Byens Østkant ud mod Fjorden, og den anden Skanse, som fra svensk Side omtales, har meget muligt været den store Skanse paa Bakken, som Kejserens Folk havde ladet opføre. Den Skanse, Ziegler lod bygge, omtales i „Antegnelser udi S. Erik Juhls Arfvingers Regenskab over Aalborghus for 1657 til 1658“, hvori det hedder: „Hvis videre meldes udi samme Regenskab, at vere udleferet til Obsl. Sieglær til dend Skandtzes Bygning ved Sundbye, som udi Penge kand beløbe 37 Rixdr. burde af Obristen at vere underskrefven til bedre Rigtighed“, og ved denne Antegnelse er skrevet i Randen: „Dend Skandtzes Bygning ved Sundbye var iche aldielles ferdig, da Fienden anfalt Vendsyssel och Landet med Skandtzen indtog, bemelte Oberstlieutenant blev da af Fienden

1) Jfr. nærmere D. biogr. Lex. X.

fangen och bortført, ellers hafde mand vel haft hans Haand til yder mere Stadfestelse hos Regnskaberne, naar Arbeidet til foren hafde verit ferdig . . . .“ etc. Dette er vistnok det eneste, der i de opbevarede Lensregnskaber foreligger til Oplysning om Sundbys Befæstning ved denne Lejlighed.

Den 2den September kom Niels Lykke til Sundby, efter at Kongen ved Brev af $16\frac{1}{8}$ 1657 havde beordret ham — „Niels Lykke til Eltved, vor Mand og Tiener og bestalter Oberstløjtenant til Hest med hos sig havende Officerer og de, som han herefter til sig tagendes vorder, at opmane vort Land Nørrejylland til fælles Defension og Forsvar, til hvilken Ende han sig vore Lande Vendsyssel, Thy, Salling og Mors har at bemægtige og det til Landplatz at bruge indtil hand bliver saa bestand, at han kand gaa Fienden under Øjne . . . .“ etc. Ogsaa Niels Lykke tog Kvarter hos Morten Christoffersen, og denne Mand indsendte senere til Lensmanden en Regning over sine Udlæg m. v. i den Anledning, og denne Regning, der endnu findes som Bilag til Aalborghus' Lensregnskaber, lyder saaledes:

„Anno 1657 den 20. Augustij hafver Thøger Lassen, Skrifver paa Aalborighus, paa Kongl. May Veigne udi Commissarie velb. Mandrup Dues Fraverelse mig underschrefne Morten Christopherssen i Sundbye skriftelig anbefalet och paalagt Oberstlieutenant Friederik Zigler, som var befalet Landet Vendsyssel at defendere, med sin Frue, Børen, och Folch at underholde, huorføre hand mig Betaling loffede. Efter at bemeldte Thøger Lassen var forreist til Kiøbenhafn hafver Jens Pedersen Kornmaaler paa Aalborighus mig i lige Maade skriftelig anbefalet och paalagt at indtage och underholde Oberstlieutenant velb. Niels Lycke med sine Folk och Heste, som han i lige Maade for hans Fortæring loffede mig Betaling, och hafver velbemeldte gode Mend och medhafvinde hos mig forterrit ved Dag Tid som følger:

Anno 1657 dend 25. Augustij kom Oberstlieutenant Friederick Zigeler udi mit Hus sielf ottende udi Mening och efter Ordre at mantaniere Wendsøssel och samle Landfolket her ved Byen. Forblef saa hos mig til Kaast til dend

12 September, er 18 Dage, om Dagen for deres Kaast efter Rigens Raads gjorde Anordning, paa hans egen Person 1 Sletdr. och paa hver af hans Folch 12 Sk., er desmidlertid Penge $27\frac{3}{4}$ Rdlr.

Saa forreiste hans Frue sielf fembte til Hals. Oberst-lieutenantd forblef sielf med thow Lifschötter til den 18 Septembr.: Er sex Dage, om Dagen for dem alle $5\frac{1}{2}$ Mrk., er Penge $5\frac{1}{2}$ Rd.

Herforuden maatte jeg forskaffe hannom en jernbunden Skrin, tvinde Puhønder och tou Rixdlr udi Penge, tilsammen regnet for Penge: 6 Rdlr.

Den 2. Septembr. samme Aar indlagde Jens Pedersen Korenmaaler hos mig Oberste welbr. Niels Lycke med 4 Personer och 7 Heste och forblef til den 23. dito, da han reiste til Harboøre. Om Dagen for deres Kaast sampt for Heste 2 Rxdlr. 4 Sk., er Penge 42 Rxd. $3\frac{1}{2}$ Mrk. 1 Ort.

Summa som bemelt er: Penge — 82 Rxd. 12 Sk.

Datum Sundby dend 20. April A^o 1658.

Morten Christophersen
Egen Hand.

For denne Udgift hafver Tøger Lassen, Skrifver paa Aalborghus nu til mig til min høj Fornødenhed efter udstandendes Finderes store Indquartering betaldt threisindstiuve Rixdaller, hvorføre jeg hannem paa thilbørlig Steder vil hafve qviteret.

Dat. Aalborghus d. 16. Junij Anno 1658.

Morten Christophersen
Egen Hand.“

Medens Niels Lykke endnu opholdt sig i Sundby, skrev han et Brev til Rigsmarken, Anders Bille til Damsbo, i hvilket han giver en udførlig Beskrivelse af Forholdene og som derfor i alt væsentligt her skal gengives i sin Helhed. Det er dateret Sundby den 21. September 1657 og lyder saaledes:

„Gud Allermechtigste bevare hans Excellentz Hr. Rigens Mars fra Sygdom och ald Uløche baade til Lif och Siæl och onde hannem snart hans gode Helbred och Førlighed igien, det vil jeg ynske af mit Hierte. Lader jeg hans Excellentz herhos thienistvilligen vide, at jeg for nogen Thid

siden hafver bekommen hans kongl. Mayts Ordre och Befaling, at jeg skulle begifve mig ofver til VendtzysseL der Landet at opmaane och giøre mit beste VendtzysseL, Thye och Mors at mentinere och imod al findlich Indfald med Landtzens och Indvonernes Hielp at forsvare, saa ochsaa de hiemkomne dismuntierede Sogneryttere i Viborges saavel som Aalborges Stift igien at lade muntere och til Selland eller Fyen at ofverføre, om mand icke kunde blifve bestant noch VendtzysseL, Thye och Mors at mentiniere. Mens den svenske Armee kom saa hastig ind i Jylland, saa Landet blef gandche bespendt med dieris Partier, saa det var mig umuligt at reise til Landtz, mens maatte begifve mig til Skibs fra Kerteminde ind for Hals, hvor jeg fant Oberstelyttenant Ziegler for mig, som hafde Rigens Raadtz Ordre ochsaa Landfolket at opmaane och exersere det unge Mandkiøn och ochsaa med menige Lantsens Indbyggere Landet imod ald findlich Indfald ochsaa at forsvare. Nu hafver ieg med stor Umag och Besvering reist ald Landet igiennem, at ieg hafver mestendel faaet Rytteriet til Hest igien och muntieret, dog det hafver standen hart, førend de vilde muntiere dennem tvende Gange, och dersom ieg icke hafde kommet her til Landet, da hafde vi icke faaet een Sogneryttere muntieret igien. Mit Compagnie, Oberste Wachtmester Ulfeldts Compagnie, Rosenkranzis Compagnie, som Lyttenant Anthoni fører, ere mestens muntreret och en Del af Ritmester Jørgen Løckes Compagnie och Jesper Voensen gik til Skibs med noget af hans Compagnie til Fyen eller Laaland . . . . . Disse Sognemænd ville icke til at muntiere dieres Sogneryttere, icke heller Præsterne dieris Ryttere, som endnu feilte, uden ieg vilde lofve dennom at forblifve her i Landet hos dennom och hielpe at forsvare Landet. Nu hafde ieg fragtet tvende Skibe, fliere var her intet at bekomme, i denne Mening, at ieg ville salviere Rytteriet enten til Fyen eller Sellandt, saa kunde ieg icke faa Skibsrum mer end til mit Compagnie, saa skulle der blifve trej Compagnier tilbage ochsaa derforuden 50 af Adelens Rosthieneste af Ejler Ewert Bannjers Compagnie, som ieg ingen Skibe kunde faa til. Midlertid kom de Svenske til Aalborg, som var Major Bøtckers och tvende andre Regimenter ved 500 Heste sterke, och var fuldkommen dieris Forset, at de ville lade giøre Floede af Tømmer och samle saa mange Kaager, som de allestedt ved Landet ved Søkanen kunde bekomme, och

saa hasteligen falde her ofver til Wendtzyssel. Mens jeg hafde tilforne, førend de kom, ladet føre alle Færgerne her ofver til denne Side saa ochsaa ladet alle Skuder her ofver til denne Side saa ochsaa ladet alle Skuder fra Aalborg ligge ud paa Dybet och somme nere ved Hals och lod ved Natterthijde med en Hob Skötter och Rytter paa Kaage tage alle Kaage och lod føre alle Færgerne af alle Sunde ofver til denne Side til os. — Saa begierte Oberstelyttenant Ziegler af mig, at jeg icke ville forlade hannom, thi dersom ieg gick fra hannom med Rytteriet, saa forlob alt Folcket hannom, och hand icke var god for at mentiniere Landet, och det var Landfolcket dieris Begiering ochsaa. Saa resolvierit ieg mig, at efterdi saa ieg kunde icke salvire uden en ringe Ting af Rytteriet henved 50 Ryttere, saa lofvet och resolvieret ieg mig at forblifve hos hannem efter hans Maytz første Ordre och hielpe at mentinere Landet, dersom Landfolcket ville staa och gaa med os; mens en Del ere meget nachletzig och ville icke møde och komme, naar de blifve tilsagt. Oberstelyttenant Ziegler er nu reist neer, och Ritmester Jørgen Løcke, som er fød i Thye och vel kiendt der, er reist neer med hannom at ville lade ligge en Blockhus och lade Schantze och Kaste graffer, hvor best fornøden giøris, och hvor det snevreste er, saa ieg haabis, at vi skal snart forsikre os nedst Gutz Hielp ved Harboeøhr, at de icke der skal bryde ind paa os. Siden haabis ieg, vi ville mentiniere Landet, indtil Vinteren tager, at Fiorene fryser; inden den Thij faar vi vel nogen videre Ocurr. Threj eller fire Stycker (Kanoner) giøres os højligten fornøden, dersom Hr. Rigens Mars ville vel giøre, och med det første skicke os dennom med, hvad som der til hører; och Oberstelyttenant Ziegler hafver højligten nogle Officerer fornøden, thi hand hafver icke uen 2 Capitain een Lyttenant och een Quartiermester, och en Del kand han icke synderlig forlade sig paa. Vi fick fire Tynder Krud, thi Bundt Lunter och 40 Kuler, som Hr. Rigens Mars skicket os, hvilket Krud vi hafde højligten fornøden. Her er 4000 Musketter och vel flere her i Landet foruden lange Bøsser, och her er Manskraft nok at bekomme; dersom Hr. Rigens Mars skicket nogle Officerer herofver och lod udskrive her i Landet, da kund han vel faa nogle tusinde Mand her i Landet. Skulde Fienden bemegete sig dette Land, det Gud forbye, som ieg icke vil haabes, da kand han vist forstercke

hans Armée mere end med 6000 Mand her i Landet, och hand skulde vel gjøre sig saa fast ved Hals, at hand skulde være ond at faa derfra igien; maa vel ske vi kunde bringe nogle 1000 Bynder tilveje her i Landet, mens hafver vi ingen Officerer at sette derofter, saa er det forgefves Arbejd. Jeg hafver ingen Officerer af Regimentet til Hest hos mig, som ieg hafver Hielp af, uden Ritt. Jørgen Løcke och Rosenkranzes Lyttenant Anthonie, mens de ere alle i Fyen og Laaland . . . . Velb. Her. Rigens Mars gjøre saa vel och gifve Officererne til Hest af Regimentet Ordre, at de forføjer dennom hid til Ventzysseel til Regimentet, da haaber ieg nest Guds Hielp at faa Regimentet vel paa Bene och rette det een Gang saa sterck, som det tilforne var, thi her er Folck och Heste nok i Landet. Jeg hafver nu ochsaa skrefvit Officererne til i Fyen och gifvet dennom Ordre, om de ellers ville efterkomme.

Gud allermechtigste befaler jeg hans Excellentz . . etc.

Niels Løcke m. p.

Hs. Excellens Hr. Rigens Mars min højærede Patron dette thienestvilligen.
cito cito.“

Niels Lykkes Rytteri bestod af ca. 250 Ryttere, som var stillede og udrustede dels af Præsterne¹⁾ dels af Sognene, hvad der navnlig for Præsterne, der hver skulde stille sin Rytter med Hest og fuld Mundering, var en temmelig alvorlig Udgiftspost, medens Bønderne anpartsvis bekostede Sognerytterne udstyret. Saaledes omtales det i Kjær Herreds Tingbog under ²²/₁₁ 1659, at Simen Nielsen m. fl. i Lindholm og Vorbjerg var indstævnet til Betaling af 1 Dlr. for hver Helgaard og 2 Mrk. for hver Halvgaard „til den Rytterhest, som de købte af Hans Christensen i Uttrup og der af Sognet blev udlagt til Niels Lykkes Ryttere, den Tid de drog til Harboør.“

Den 18. September synes efter Morten Christoffersens Regning Ziegler at være draget afsted til Harboøre, men har i saa Fald ikke haft hele sin Styrke med sig. Det meddeles nemlig i en paa dansk skrevet Indberetning til

1) Jfr. Kirkeh. Saml. 5 R. III B, S. 524 f. f. og 671 f. f.

Wrangel, dat. Aalborg den $21/9$, 1657, bl. a., at en af Zieg-
lers Kaptajner den 20. s. M. med 200 Mand Fodfolk var
kommen fra Vendsyssel over til Aalborg, hvor de havde
bemægtiget sig de paa Raadhuset indsamlede Vaaben, til-
hørende „det tapre Borgerskab“ og var derefter atter vendt
tilbage til Vendsyssel. Ziegler selv var efter samme Be-
retning med „600 Mand og nogle“ samt et Korporalskab
af Niels Lykkes Ryttere afgaaet til Harboøre, medens Niels
Lykke med Resten af Vendelboerne endnu stod ved Sundby¹⁾.
Den $23/9$ forlod ogsaa han Sundby og fulgte med sine Folk
efter Ziegler ad Harboøre til. Samtidig rykkede Bøtticker
frem fra Viborg, og den 3die Oktober i Morgendæmringen
stødte de to Hære sammen ved Agger, hvor de danske
havde opkastet en Skanse og oppebiede Svenskernes Komme.
De blev imidlertid slaaede og adsplittede, 300 af dem, der-
iblandt ca. 80 Ryttere, faldt, Skansen blev taget og Niels
Lykke fanget, medens Svenskernes Tab var forholdsvis ringe.
Umiddelbart efter Kampens Afslutning sendte Bøtticker en
Styrke paa 100 Ryttere afsted over Thisted med det For-
maal at indtage Skanserne ved Sundby, hvor det hed sig,
at der laa 70 Ryttere og nogle Hundrede Bønder; selv
fulgte han saa efter med Hovedstyrken, ligeledes med Vend-
syssel som Maal. Den 5te Oktober om Morgenen kom
Fortroppen ridende ind i Sundby, men der blev ikke nogen
Kamp om Skanserne, da disse var forladt af Bønderne, og
Rytterne fortsatte derfor deres Vej østerud og red samme
Formiddag til Hals, hvor de indtog Skansen, der vel i Som-
merens Løb var bleven en Del udbedret men dog langt fra
var færdig. Indtagelsen foregik let, da der af Besætningen
kun fandtes en „Dienstkaptajn“, en Konstabel og en Mu-
sketer. Vistnok allerede den 6te Oktober kom Bøtticker til
Sundby og den 7. s. M. var han naaet tilbage til Aalborg,
efter at han havde sat sig i Besiddelse af alle de Baade og

1) Indberetningen findes i det svenske Rigsarkiv. — Jfr. nærmere
Hist. Tskr. 6 — III — S. 12.

Pramme, han kunde faa fat i, af dem, der i sin Tid var bragt over til Vendsyssel. Han skrev s. Dag et Brev fra Aalborg, hvori han meddeler, at han nu lader nogle af Rytterregimenterne sætte over Fjorden og drage syd paa i deres tidligere Kvarterer i Aarhus og Skanderborg, medens han selv med sit eget og Obest Lettmatts Regiment vil forblive i Aalborg indtil nærmere Ordre. Denne maa være indgaaet ikke længe efter, og Bøtticker forlod saa Aalborg og deltog den $24/10$ i Stormen paa Frederiksodde. Men Vendsyssel blev nu besat af de svenske Tropper¹⁾, hvorom det hedder i en samtidig Vise — der øjensynligt heller ikke er de danske Officerer naadigt stemt —:

„Saa tog de Svenske Landet ind,
 det sved i Danskens Hud og Skind,
 saa sandt giv Gud dem mere;
 vor Adel og Officerer all'
 Gud give dem et Fandens Fald
 for Manddom de betede.“

Om Indkvarteringen i Sundby og dens Nærhed meddeler Kjær Herreds Tingbog bl. a., at der i Svenskens Tid laa en Ritmester Holst i Sundby, til hvem de Horsens Sognemænd havde maattet levere nogle Stude²⁾, og „at Aar, 57, Fienderne kom ind for Harboøer ned til Sundsholm, da laa der 7 Standarier i Utrup By paa den 3 Dag och øde och udslebte den største Part af, hvis Anders Christensen dette Aar havde indsamlet i hans Lade, och strøde det i hans Gaard under deres Heste, saa hand ingen Nyt(te) havde deraf“³⁾, og gansketilsvarende Medfart led Jens Jensen i Utrup Nørsgaard. Det omtales endvidere i Tingbogen, at de svenske Ryttere havde tilegnet sig nogle Vogne i Herredsfoged Morten Kierulfs Gaard i Ø. Halne og noget Mel i Vadum Mølle⁴⁾

1) Dog undgik mærkeligt nok Jerslev Herred Indkvartering.

2) K. H. Tgb. $27/3$ 1660.

3) K. H. Tgb. $15/3$ 1659.

4) K. H. Tgb. $6/12$ 1659.

samt en Del Heste m. v. fra andre Beboere i Vadum Sogn¹⁾, men om nogen større Overlast eller Grusomheder fra Fjendernes Side meddeler Tingbøgerne ikke, og Forholdene har vistnok i det hele taget ikke været saa haarde som under de to foregaaende Krige; men derfor kunde det jo være slemt nok alligevel, hvad vi ser et Eksempel paa i Tingbogen for 1660, hvor der under Retsdagen den $\frac{5}{6}$ findes indført en Fortegnelse over, hvad Mathis Møller i Vadum Mølle havde udgivet fra det første Svensken kom i Landet og siden fremdeles; den indeholder bl. a. følgende Poster: „Givet til Svensken i Brandskat 4 Rdlr. Noch givet til en Qvortermester, som laa til Niels Mikkelsens i Sundby, $2\frac{1}{2}$ Rdlr. Gifvet til en Qvartermester, som laa i Fogedgaarden i 22 Uger, 11 Rdlr. Udi adskillige Skatter haver jeg udgifvet til Svensken 6 Sldr. Borttog Svensken fra mig en Hest och et Øg saa god som 40 Sldr.“ Men foruden til Fjenden havde den stakkels Møller ogsaa mange andre Udgifter i Anledning af Krigen, hvorover Fortegnelsen meddeler videre: „Siden Svensken blef tagen af Slottet, gaf jeg Penge 2 Rxdlr., til de Brandenborgske Skat: 2 Rdlr., $\frac{1}{2}$ Td. Rug: $\frac{1}{2}$ Rd., nok 1 Rxdlr.“ etc.

Skovene lik ogsaa under denne Krig en haard Medfart, — for Kjær Herreds Vedkommende navnlig de, der laa i den østlige Del af Herredet —²⁾; Svenskerne skulde bruge meget Træ, og det var deres Kommissær i Aalborg, Henrik Gau, og Kommandanten i Hals Skanse, Johan Bukarton, der lod foranstalte en Skovning i stor Stil, om end dette i højere Grad kom til at gaa ud over andre og mere skovrige Dele af Vendsyssel end just Kjær Herred. Johan Bukarton skulde dels bruge Træet til selve Skansen og dels til Brændsel for de svenske Ryttere, medens Henrik Gaus Formaal navnlig var at fremskaffe Materiale til intet mindre

1) Jfr. E. Tang Kristensen: Danske Sagn i Folkemunde IV, Nr. 323—25.

2) Jfr. nærmere Aalb. Amts hist. Aarbg. I S. 463 f. f.

end en Bro over Limfjorden mellem Aalborg og Sundby, til hvilket Øjemed han hos Befolkningen rekvirerede en Mængde Tømmer foruden Tønder, der skulde tjene som Underlag for Broen, hvilket altsammen af Bønderne skulde bringes tilstede i Sundby. En af de Ordre, Henrik Gaulod udgaa angaaende Tilvejebringelsen af disse Tønder, er dateret d. $28/3$ 1658, og Broen synes at være bleven opført i Løbet af April Maaned. Den $26/2$ var jo Freden bleven sluttet i Roskilde, og Meningen med Broen har vel saa været at gøre Tilbageetog mere bekvemt for de svenske Tropper, der laa i Vendsyssel, og der er neppe Tvivl om, at den virkelig ogsaa er bleven færdig og har opfyldt denne Opgave, om end en Del af Svenskerne utvivlsomt ikke forlod Vendsyssel ad denne Vej, men gik tilbage over Thy og Harboøre. Den 1. Maj rykkede Svenskerne imidlertid ud fra Aalborg og „Sønder ad“, efter at Rytterne, der havde ligget paa Slottet, kort forinden havde været en Tur i Vadum, hvor de bl. a. bortrøvede en Del Heste og lavede anden Forstyrrelse, hvilket jo ogsaa nærmest tyder paa, at der da har været en nem Forbindelse mellem Aalborg og Vendsyssel¹⁾.

I Juli Maaned 1658 var der danske Tropper indkvarteret i Vendsyssel, og der blev i den Tid arbejdet paa Udbedringen af Hals Skanse, der fik en Besætning paa 100 Knægte under Kommando af Major Anders Lauritsen, men i August s. A. udbrød Krigen paa ny, og allerede den 15. s. M. kom 3 svenske Krigsskibe sejlene ud for Hals og rettede et Angreb mod Skansen, hvilket dog blev heldigt afslaaet af Anders Lauritsen og hans Folk²⁾. Skansen blev dog ikke længe efter indtaget af Svenskerne, der nu paa ny slog sig ned i Vendsyssel, hvor de dog kun forblev til i Oktober Maaned, da de blev fordrevet af Danmarks allierede, Polakkerne og Brandenborgerne. Om Svenskernes

1) Jfr. nærmere Søegaards Afh. i Hist. Tskr. 8 R. III B.

2) Jfr. Hist. Tskr. 8. R. III B. S. 170 f.

Færden under denne anden Periode fortæller Kjær Herreds Tingbog kun, at de ved Sct. Mikkelsdagstid stjal en Stud paa Birkelse Enge, og dette er jo ikke nogen særlig fyldig Oplysning, men om Polakkerne og Brandenborgerne, der jo ellers ikke havde noget godt Ord paa sig, — faar vi ligesaa lidt at vide, idet der vistnok ikke foreligger mere om dem, end at den Vadum Møller, som allerede nævnt, maatte yde Brandenborgerne 2 Rdlr. og $\frac{1}{2}$ Td. Rug.

Til Oplysning om Kronbøndernes Tilstand efter Krigen blev der den 18°, paa Herredstinget afhjemlet en Synsforretning, der for Sundby Bolsmænds Vedkommende havde det Resultat, at Anders Sørensen, Hans Kold og Mikkel Nielsen kun havde avlet det halve af den normale Avl, Thomas Smed, Anne Thomisdatter, Niels Nielsen og Chr. Hougaard $\frac{1}{3}$, Niels Mikkelsen $\frac{1}{4}$, og Just Christensen 4 Læs Korn; i Lindholm og Vorbjerg, hvor der boede en Mængde af Kronens Bønder, var der en ganske lignende Formindskelse i Avlen.

SAGREGISTER

(se ogsaa Indholdsfortegnelsen).

	Side	Side	
Alsæddrift	210	Gæsteri	221 f., 295, 297
Baadebro	334 f, 377	Gæstgiveri	226 ff.
Bartskærere	268 f.	Haandværk	228 ff.
Belysning	255	Halsjærn	107, 288 f.
Bomærker 120, 130, 132 ff.	234.	Haver	215, 245, 261, 296
Bondekrigen 1441	36	Henrettelser	87 ff.
Bordhimmel	249	Herberg	240, 248
Brevløb	223 f.	Herredsfogder 31 ff., 112 ff.	
Brandborgere	376 ff.	Herredsskrivere	33, 129 ff.
Brokorn	77, 79	Hoveri	223 f., 240, 303
Brændevinsbrænden 260, 305		Humleavl	212
Byfogder	112	Husdyr 188, 203, 215 ff., 299,	303, 305, 308, 344
Byskrivere	112, 132	Husmænd 202 f., 210, 217,	223 f., 228 f., 245, 248,
Bøstekedel	262	303, 347	
Cypriani Bog	106 f, 266	Høavl	214 f.
Degne	327 ff.	Ildebrand	318, 358 ff.
Degnekorn	327	Ildebrændsel	254 f.
Delefogder 136 ff., 202, 342,	366	Jordfællesskab	203 ff.
Drukkenskab 97, 100, 251,	260, 316	Jordhuse	244 f.
Dækketøj	262	Jordleje	202 f.
Fiskeri	4, 224	Kakkelovne	254, 320
Foldekaabe	259	Kilder	39, 41
Folkemængde	162, 172 f.	Kirkedisciplin	93, 315 ff.
Forlystelser	264 f., 341	Kirkegaarden 284, 286, 288 f.	297, 338, 359, 361
Frugtplantning	212	Kirkeklokker	27 ff., 273 f.
Fængselsvæsen 89 f., 104, 362		Kirkenævn	105
Færger 62 ff., 222, 334 f., 372		Kirketjeneste	100, 306 f.,
Fæstningsanlæg 12 f., 103,	224, 335 ff., 347, 365, 367 ff.	325 ff., 344	
374, 376		Kirkeværger 290 ff., 294, 321	
Fødemidler	260 ff., 366	Klædedragt 142, 256 ff., 312,	360 f.
Grandevæsen 48, 79, 100 f.,	204 ff., 297, 308	Konsumtion 143 ff., 187, 319	
		Kristneklæder	259

	Side	Side
Køkkentøj 249 f., 252 f., 262, 305		Skatter 319, 360
Laudgilde 18, 20, 220 ff., 295 f.		Skorsten 335, 337
Leding 222		Skove 9, 53, 56 f., 60, 71, 246, 336, 346, 376
Legater . . . . . 325 f.		Skriftestol 279
Ligsærk 259		Skriverkorn 131
Læger . . . . . 268 f.		Slagtning . . . . . 230 ff.
Løbedegne 327, 330		Smykker 259
Mandtal 159 ff., 163 ff., 168 ff.		Solskifte 208
Markeder 251, 265, 285, 315		Spillemand 264
Markfordeling . . . . . 207 ff.		Stednavne . . . . . 8 ff., 38 ff.
Matriklen 65, 174		Stendysse 5
Medicin 269		Stolestader 276
Messer . . . . . 18 f.		Straffesager . . . . . 90 ff., 265
Militære . . . . . 65, 316 ff., 377		Sundhedstilstand . . . . . 265 ff.
Møller 235		Sædelighed 91 ff., 265, 345
Navn, Byens . . . . . 7 f.		Sølvtoj 251, 262
Offer . . . . . 302, 314, 329 f.		Tiende 289, 292, 295 f., 319, 330, 361
Olden . . . . . 60, 220 f., 308		Tingsteder . . . . . 86 f.
Oldsager . . . . . 6 f.		Tobak 227, 263
Paaskerente 302, 330		Trevangsbrug 210
Pest . . . . . 25, 35, 154, 266 f.		Trolddom . . . . . 104 ff., 268
Pintsemark 265, 295		Trolovelse 316
Pokker 267		Træhesten 345
Post . . . . . 84 f.		Tvillinggaard 244
Prokuratorer 143		Tyende . . . . . 237 ff.
Reformationen . . . . . 36 f.		Ulve 270
Rettersted . . . . . 87 ff.		Vaaben 67, 298, 337 ff., 345, 350, 372
Ryttergods 201, 243		Vildsvin 271
Sagn 14, 41, 50		Vildt 270
Salvagardikvinde 141		Voldsteder . . . . . 10 ff.
Segl . . . . . 120, 129 ff., 234		Værelser 248
Sejerværk 251		Ægt . . . . . 295 f.
Sengeklæder . . . . . 251 f., 305		Øde Gods . . . . . 153 ff., 347
Skaanske Krig 69		

NAVNEREGISTER

(se ogsaa Indholdsfortegnelsen og Blandet Personalia S. 193 ff.)

- Aaby**, Kjær Hrd., 290
Aaby Bro 71, 78, 83, 234
Aagaard, Ørum S. 346, 355
Aalborg 7 f., 35 ff., 72 ff., 90, 147, 167, 237, 266, 331 f., 333, 338 f., 348 f., 352 ff., 365, 367, 374. — Befæstning 103, 224. — Budolfi Kirke 28, 37, 167, 303, 312, 314. — Byting 31, 86, 128. — Guds Legems Laug 24 f., 180, 184. — Hospitalet (Helligaandsklostret) 22, 308, 310, 321. — Lokalteter 73, 309. — Muret Port 332. — Møller 235 — Petri Kirke 28 Teglgården 274, 288 — Toldergården 36 — Vor Frue Kirke 138, 167, 350.
Aalborgshus 13, 22, 35, 68, 71, 157, 184, 223 f., 229, 233, 250, 293, 303, 333, 351 ff., 360, 364 f., 377.
Aasted 308.
Aastrup, Aaby S., 30
Abelsted, Birgitte, 282
Agdrup, Sulsted S., 141, 196, 336, 351
Agger 374
Albæk S., Drl. Hrd. 359
Anders, Andersen, Abbed i Vit-skøl 281 f., 293 f., 300. — Lauritsen, Major 377. — Sørensen, Herredsskriver i Kjær Hrd. 135
Anne, Laursd., Præsteskone i N.-Sb. 304 f. — Pallis i N.-Sb. 105 f.
Arkildsdal ved Lh. 48, 210
Aslund, Ø., Ø. Hassing S., 32 f., 115, 120, 132
Attrup, Hammer S., 314, 322, 324
Bakken i N.-Sb. 39, 183 ff.
Balch, Anne Cathr. 282
Batteriet i N. Sb. 341, 368
Baudissin, Oberst, 332 f.
Beerig, Anne, 322
Beesk, Jacob, 142, 163, 281, 294, 311 ff., — Peder 311 — Marren 311
Bejlgården i N. Sb. 41
Beldring, Hans, 278, 322
Belou Hagensen 194 f.
Bendix Bartskjær 268
Benzon, Niels, Dr. 269
Bendit Porsdatter 125
Berg, Peder 191
Bergen 312
Biersted 24, 87
Bircherod, Jens, 315 ff., 320, 322 f.
Birkelse 17, 20, 33, 378
Bjergby 314, 324, 326
Bjergeagerfald 59
Bjeverkov, Børge 135 — Peder, Hrdsskr. 135
Bjørn Andersen 179
Bjørnkær, Biersted S., 130
Bjorum, Vadum S., 113, 271, 336
Blaa, Jens 141 f.
Blakstenene 225
Bloch, Aunc 125 — Jens 125
Borresmed, Søren 79
Bornholm, Jørgen 293, 295 f., 301
Borthus, Morten 261
Bovitz, Hans 19, 141, 185, 283 — Theta 191
Brandenburg, Hans 287 — Nics 316
Brandt, Johan 69
Bredhage 224
Brems, Christen 188 — Else Sophie 188, 200 — Poul 188
Brenningen 58, 211
Broagger Fald 56
Brobakke 58
Brok, Axel Lagessøn 23 — Esge 36

- Brorholt, Vadum S., 113
 Brun, Chr., 98, 239 — Gjertrud
 93, — Rasmus, Regimentsskri-
 ver 279
 Brunov, Søren 147
 Bruus, Peder 190, — Rasmus
 190, 291
 Brusens Bol 189
 Bryggergaarden i N. Sb. 185 f.
 Brødland, Hammer S., 126, 293
 Bukarton, sv. Officer 376
 Bundgaard, Hvorup S. 24, 54
 Bydelsbak, Mette 23
 Byagrene i Lh. 47 f.
 Byrisager 56, 211
 Byenne 56
 Bækkens Ledc 225
 Bøjer, Peder 100, 102, 105
 Børglum, Bispestol 17 ff., 24, 29,
 — Domkap. 17 ff., — Kloster
 303
 Bøtticker, sv. General 366 f., 374 f.
- Calau, Daniel, Borgm. i Aalborg**
 269
 Charlotte Amalia, Dronning 264
 Christen, Nielsen, Pr. i Hvorup
 24 — Nielsen, Pr. i N. Sb. 296
 f., 300 ff., — Pedersen, Her-
 redsskriver 132 f., 188, 347
 Christian IV 277, 303
 Christian, udv. Prins 269
 Claus, Greve af Holsten 35
 Conti, Torqvato 338, 344
- Digesagre 55, 211**
 Dirik Henriksen i N. Sb. 181, 186,
 358
 Dodensig, Buderup S., 178
 Dodensig, Slægten 179, 191 — Chr.
 Jensen i Nibe 191 — Chr. Jen-
 sen i N. Sb. 191 — Iver Jen-
 sen 178 f., 192, 226, 278, 291
 — Vibeke 196
 Dortved, Drlund S. 275
 Dyre, Hans 140
 Dyrskjøt, Lars 60, 200, 278, 283,
 332, 334, 343, 345 f., 349, 355 —
 Peder 200, 363
 Dyssehøj 5
 Dødskov, V. Hassing S. 180
 Døiheden 57
- Ebeltoft 282**
 Egholm i Limfj. 5, 34, 86, 166
 Egebjerg, Ugilt S., 15
 Ellebæk 61
 Elsnab, Ulsted S., 176
 Erik Glipping 35
 Erik Menved 35
 Erik Præstehader 35
 Erik Nielsen, Sognepr. til Ham-
 mer 116, 200, 278
 Erling Stenvæg 35
 Erslev, Anders 274
 Ertmann, Johan 187 f.
 Eskild Mogensen, Herredsskr. 134
- Fjaltring i Hardsyssel 310**
 Fladager 46, 210
 Fladdal 202
 Flagerheden 49
 Flørager 48, 51
 Fogedgaarden, Vadum S., 117, 119,
 123, 308, 376
 Foldsted, Simon 189, 194, 196
 Follerager 50 f., 54, 210 f.
 Foss, Math, Biskop 236, 314
 Frantz Albert, Hertug af Sachsen-
 Lauenborg 334
 From, Jacob 323
 Fruensgaard, Hvp. S., 54
 Fævadsfaldet 44
- Gaasevaaden 17**
 Gaasesmitager 47, 100 f., 210
 Galgehøj 5, 57, 88
 Galskiøt, Thomas 116
 Gammeljord 55
 Gandrup 32, 126, 290
 Garboe, Mag., Spr. i Tikøb 279
 Gau, H., sv. Kommissær 376
 Geibjerg 46, 202
 Glunen 57
 Gildsig 38, 50, 130, 203, 210, 221 f.
 265, 288, 291, 319, 362 f.
 Gildsig Bæk 61, 321
 v. Ginchel, Chr. 157, 365 — Mag-
 dalene 193
 Gjed, Lars 100
 Gjettrup, Ulsted S., 17, 323
 Giøe, Ide 290
 Gjøel 86
 Gram, Hans 314 — Karen 314
 Niels 314, 324
 Grandjorden 49

- Griis, Bagge i N. Sb. 156, 184
 Grimmesvad 41, 300
 Grøndsted, Hammer S., 289
 Grøndal 56, 211
 Gøye, Eline 22 f. — Mogens 23
 Guldsmed, Lars 100
 Gulland 350
 Gyldenstjerne, Erik 17, — Henrik 149 f.
- Hallund 82**
 Hals 17, 29, 34, 85, 166, 271, 335 — Halsgaard 335 — Skansen 334 f., 346, 367 f., 374, 377
 Halsig Agre 54
 Hammer S., Kjær H. 20, 33, 200, 267, 270, 314
 Hammersøl 81
 Hans, Konge 19. 36
 Hans, Bertelsen, Tolder i Aalbrg. 36 — Christensen, Pr, i N. Sb. 306 f. — Esbensen, Reformator 36 — Skarpretter i Aalb. 88 — Sørensen, Borger i Aalb. 78, 167, 335, 344
 Harald Haardraade 34
 Harbøre 332, 369, 372, 375
 Harridslev 305
 Hassing, Vester 32, 113, 290
 Hassinggaard 23, 126
 v. Hatzfeld, Melchior 334
 Hedegaard, Biersted S., 137
 Hedenholt 17
 Hegelund, Morten 37
 Hein, Hans og Laurs 146
 Helden 59, 211
 Helled i Lh. 46
 Henning, Jacob 271
 Henrik, Christiernsson, Abbed i Vitskøl 30 — Smith 268 — Sørensen i Hvorupstorp 322
 Hermann, Pr. i Hammer 20
 Hillerslev Kirke 181
 Himmerig, Jacob 323
 Hjøring 31, 85, 354 f.
 Hjøring, Peder 301
 Hobro, Chr. Lauritsen 322
 Hoffgaard, Slægten 130, 176 ff. — Anders 178 — Christen 130, 177, 347, — Jens Pedersen 130, 176 — Jens Sørensen, Herredsskr. 129, 176 — Niels 178 f. — Peder 130, 176 — Søren 178
- Hofmeister, Nicol. 282
 Holch, Margr. 280, 350
 Holm, Jacob, Biskop 298, 302
 Holst, sv. Ritmester 375 — Rasmus, Slotsskr. 355
 Holtet, Ajstrup S., 114 f., 293
 Hoppensach, Peter 73
 Horsens, Kær Hrd. 22, 113 f., 293, 295, 362, 375
 Hove i Hardsyssel 304
 Hundslund Kloster 21
 Hurtigkarl, Niels 168
 Hvide, Stig 12, 14
 Hvilshøjgaard 102, 320
 Hvolgaard, V. Hassing S., 116
 Hvorup S. 3, 6, 9 f., 17 f., 21 f., 24 f., 31, 38, 53 ff., 86, 91, 100, 115, 204 f., 209 ff., 217, 221 ff., 230, 232 f., 239, 254 f., 263, 267, 326 ff., 350, 362. — Hv. Bro 82, 205 — Kirken 25 ff., 29 f., 321 f., 339, 363 — Hv. Mose 255 — Præstegaarden 24, 30 — Riskæret 56 f.
 Hvorupstorp 38, 53, 57 f., 203, 211 f., 214, 217, 221 f., 226, 308, 322
 v. Høffninge, Sophie Cathr. 278, 322
 Høg, Chr. Clausen 147 — Gregers 205 f., — Jens 87, 156, 222, 255, 349, 362 f. — Sofie 336, 342, — Stygge 155 f., 350
 Hørbylund 126
 Hørfrøens Fald 54, 211 f.
 Hørjorden 49, 212
- Indland 53, 210**
 Jacob, Abbed i Vitskøl 16 — Andersens, Kapt. 365 — Urbansen 274
 Jelstrup Sogn 304,
 Jens, Bertelsen i Hv. 308 — Christensen, Delef., 37 f. — Simonsen, Herredsskr. 133 — Thomsen, Delef. 139.
 Jep Pedersen, Hrdsskr. 130 — Thomissen, Hrdsskr. 33
 Jerslev Bro 83
 Jerslev Hrd. 134 f., 346
 Jespersen, Familien, 167 — Ane 167 — Jesper 167 — Niels, Dr med. 166 ff., 231, 236, 288

- Jon Laursen i Lh. 244, 318
 Jons Bjerring i Lh. 244, 304
 Juel, Erik, Lensm. 93, 328
- Kaalgaardsagre** 55, 211
Kaastrup Kirke 181
Kammerdal 6, 51, 210
Kid, Anders 71 f., 74, 109, 139, 182, 291, 347
Kikkenborg 33, 87
Kilden i N. Sb. 41
Kinderup, Horsens S., 81, 111, 122, 137 f., 356
Kinderup, Niels Jensen 177, 186
Kirkeagrene, 42, 207
Kirkebakken 53
Kirkebroen 81 f.
Kirkebrovad 81
Kirketoft Fald 51, 211
Kjaldens Fald 50
Kjeld Nielsen, Pr. i N.-Sb. 90, 168, 226, 279, 291, 294, 313 ff.
Kjellingestenen 6
Kierulf, Slægten 32 — Anders i Katterup 90 — Anders Andersen (flere af dette Navn), Herredsf. 32, 113 ff — Anders Andersen i Hvoruptp. 74, 308 — Anders Andersen i N. Sb. 74, 15 f., 269 — Anders Nielsen (Trøderup) 143, 178, 191 — Anders Sørensen Herredsf. 116 ff., 143, 308, 332. — Bertel Andersen i Ø. Aslund 115, 120 — Bertel Jensen, Hrdsf. 112 f. — Chr. Andersen i Fogedgaarden 117, 119, 121 ff., 131, 363 — Giertrud Pedersd. 74, 182 — Jacob, Spr. 324 — Jens, Hrdsf. 33 — Jens Bertelsen 351 — Lars Pedersen, Hrdsf. 117 ff., 131 — Maren Thomasd. i N. Sb. 75 ff., 183 — Marine Andersd. 308 f — Mikkel Nielsen i Hvoruptorp 117, 180, 308 — Morten Larsen, Hrdsf. 120 ff., 375 — Morten Nielsen 120 — Niels Pedersen i N. Sb. 76 f., 226 — Peder Andersen, Hrdsskr. 131 f — Peder Jørgensen i Agdrup 74, 141, 196, 336, 351 — Peder Pedersen i N. Sb. 89, 179
- Kierulf**, Peder Thomsen 76 — Steen, Spr. i Ulsted 77 — Vogn Bertelsen i Knepholt 132, 134, 351
Kjør Herred 31
Kjærsagrene 48, 50, 210
Kjærsgaard i Lindh. 44, 244
Kjølkegaard 76, 196
Klement, Skipper, 112 f.
Klemmen i N. Sb. 39 f.
Klitgaard, Nørholm S. 166
Kornum Kirke 28
Knepholt, Vadum S., 116, 131 f., 134, 351
Knivholt 323
Knokholt 49, 51, 210
Koch, Bertel, 32 f., 95, 228 — Johan i Hvp. 115 — Steen 73 Søren 73
Kold, Chr. 98 — Hans 190, 360 — Jens 190, 197, 360
Kornbakken i N. Sb. 43, 207, 298 f.
Korsagre i Hvp. 55 — i Lh. 46, 203, 210 — i N. Sb. 42, 207, 298
Kraghede, Ørum S. 196
Kridtgraven i N. Sb. 40
Kringelhede, Anders, Herredsskr. 134
Krog, Slægten 125 f. — Laurits Andersen, Hrdsf. 125
Krogagre 43, 298 f.
Krogen, Biersted S. 125
Kruppen, Stygge, Bisp 20
Kruse, Anne 78 — Enevold 64, 150 f., — Ingeborg 152 — Jørgen 151 f.
- Langager** 48 f., 59, 202, 211, 289, 292 ff.
Langbro 81 f., 215
Lange, Gunde, Lensmd. paa Aalborg 349, 351
Langholt, Horsens S. 293, 320
Langtved, Ulsted S. 185
Lars, Christensen, Hrdsskr. 130 — Guldsmid i Aalb. 100 — Povlsen, Hrdsskr. 33
Lasgaard, Ajstrup S. 267
Lassen (Lasson), Lauritz 289 — Peder 79, 192, 273, 322 — Thøger 64 f., 79, 127, 193, 289
Laurits, Præst i N. Sb. 24

- Lemvig, Laurits, Pr. i N. Sb. 161, 254, 281, 310 ff.
- Lerbæk ved N. Sb. 321
- Lercke, Peder, 147
- Lergav i N. Sb. 40
- Lergravsfald 58
- Limfjorden 1 ff., 7, 34, 224 ff.
- Lindenov, Christence, 290 — Christian 166 — Christoffer 143, 165 ff., 294 — Hans 118 — Jacob 290
- Lindholm 4, 6, 8, 16 f., 19, 21 ff., 38, 44 ff., 89, 91 f., 100 ff., 109 ff., 202 ff., 208 ff., 217 f., 220 ff., 225 f., 229, 233, 237, 239, 243 ff., 343, 347, 363
- Lindholms Aa 4, 110, 216
- Bro 77 ff.
- Fælle 247
- Hede 44, 50
- Høje 6 ff.
- Mølle 8, 44 f., 235, 244
- Lindholmsgaard 44 f., 127, 187, 278 f., 282 f., 322, 356
- Loftbro 80 ff.
- Loftbrobæk 61
- Lovvang 47
- Lundsvangen 52, 210
- Lynghøj 5
- Lynghøjsagre 55
- Lykke, Christence 162 — Jørgen 317 f. — Niels 141, 367 ff.
- Læsø, Anders 177
- Løgstør 143, 146 f., 166
- Mads, Andersen, Delef. 81, 111, 122, 138 f., 355 f. — Nielsen, Raadm. 184
- Magnus, Provst i Børglum 29
- Maren Christensd., Præstekone i N. Sb. 162, 254, 278 ff., 309 ff.
- Maren Turis i Aalborg 157
- Mederne ved N. Sb. 42, 207
- Melchior, Rolf Baltzersen, Klokketøber 273
- Mette Hellesd. 90
- Middelgrunden i Limfjorden 225
- Mikkel Nielsen, se Kierulf
- Mogens Jespersen, Byf. i Aalb. 100
- Morten Christoffersen, Delef. 72, 85, 139 ff., 185, 216, 284, 291, 353, 355, 366, 268 ff.
- Mule, Anne, 314, 322 — Chr. 314 f., 320 — Hans Michael Kjeldsen, Pr. i N. Sb. 323. — Jonas 320 — Kjeld Chr. 315 — Rasmus 315, 320, 322
- Munck, Chr. 271 — Gjertrud 125
- Jacob, Pr. i Hove, 304 f. — Søren 23
- Munksgaard, Oluf 231
- Muttersbach, Anders 317 f.
- Mølagraene ved N. Sb. 43, 207, 235, 348
- Møller, Slægten fra Lindh. Mølle 244, 318
- Mørk (Mørck, Mørch) Anders 180 — Bodil 118 — Chr. 74 — Jens 73 — Maren 72 ff., 196 — Margr. 72 ff., 196 — Søren 309, 351
- Nakskov 120
- Nelle, Oberst 177, 331 ff.
- Nibe 70, 143, 147, 191
- Nicolaj Kirke i Kbh. 159
- Niels, Pr. i N. Sb. 293, 296, 300 — Laursen, Delef. 137
- Nordkjær, Bierst. S., 113, 250, 255, 350
- Nois S. i Thy 314
- Nymark i Lh. 46, 208, 210, 216, 226 — ved N. Sb. 43, 294 — i Uttrup 60 — i Vorbj. 53
- Nørsgaard i Uttrup 58, 176, 345, 375
- Nørhalne i Biersted S. 17, 293, 351
- Nørhauge i Uttrup 60
- Nørholm, Jens 266
- Nørskov, Aaby S. 17
- Nørtøftfald 55, 211
- Omerus, Bisp i Børgl. 29
- Ormholt 323
- Ostindien 181
- Ovid (Owed), Chr. 65, 68
- Oxenstjärna, Slægten 22
- Paulin, Andr., Byf. i Hjøring 85
- Peder, Pr. i N. Sb., 24 — Henriksen, Degn i N. Sb. 329 — Pedersen, Hrdsskr. 134 ff.
- Peter Hansen, Klokketøber 28

- Pilborg i N. Sb. 40
 Pilestræde i N. Sb. 40, 148
 Pompens Lede 225
 Pop, Margrethe 185
 Povl Jensen, Pr. i Jelstrup 304 f.
 Præstens Toft i N. Sb. 299
- Rakkeby 133**
 Randers 166
 Ravnstrup, Nørre, Ørum S. 76,
 200, 346
 Ravnstrup Mølle 235
 Reenberg, Hans, Provst 316
 Reff, Morten 294 ff.
 Rendbæg 81
 Restrup, Store, 165 f.
 Ringkøbing, Anders, Biskop 354
 Risens Aa 81
 Risbæragre 54, 211
 Rod, Peder i Lh. 110, 203
 Rold, Chr. 352 f., 355
 Rotfeld, Jens 21
 Rysling 48, 210
 Rævdal, Drglund S. 200
 Rævsgaard, Vadum S. 123
 Røde Hus i N. Sb. 38, 44, 64, 96,
 98, 106, 108, 145, 150 ff., 192 f.,
 220, 228, 240, 242 f., 248, 337 f.,
 340, 346
 Rødslet 11, 152, 162, 192
 Rødslet Mølle 235
 Røgelhede, Hellevad S., 22
 Rørdal 11, 333
 Røsig Lede 225
- Saltumgaard 135 f.**
 Sandagrene 42, 207, 210, 298 f.
 Sandals Bjerg 9
 Sandens (Saanens) Fald 59, 211
 Sandberg, Anders, Oberst 64 f.
 Sappi, Johanne Andersd. 31
 Scheel, Chr. lhsen i N. Sb. 92,
 199, 342, 360
 Scherffenberg, Oberst, 334, 338,
 344
 Schlick, Greve, 333 f., 338
 Schott (Skott), Knud, Pr i N. Sb.
 277, 323
 Schyt, Chr. i Aaby 290
 Schytte, Jens 75 — Chr., Læge i
 Aalb. 268
 Sehested, Thomas 22
 Seemann, Morten 168
- Siltmann, sv. Overkommissær 367
 Simon Lauritsen, Pr. i N. Sb.
 91 f., 263, 298, 302 ff.
 Sivers, Jan, Kapt. 182
 Skaanvad 57
 Skaarvad 81
 Skagbo, Laurids 67
 Skagen 261, 289, 314
 Skallerup S. 21, 324
 Skandelsbakken ved Lindholm 46
 Skansebaarerne 43, 207, 210
 Skansebakken ved N. Sb. 13, 42 f.,
 71, 335 ff., 368 f.
 Skansen ved det røde Hus i N.
 Sb. 337 ff., 347
 Skjelledal, Taars S. 71
 Skjørpjng 187
 Skovgaard, Stig Pedersen 15, 31
 — Niels Stigsen 15 — Peder
 Stigsen 16
 Skriver, Slægten i V. Halne 134
 — Chr. Pedersen, Hrdsskrv.
 132, 188 — Søren Christensen,
 Hrdsf. 115, 293
 Slagi, Clemens, i Røgelhede 22
 Slagtoft 55, 211
 »Slottet« i Uttrup 61
 Smed, Chr. i Lindholmgaard 283,
 366 — Jørgen i N. Sb. 106 ff.,
 180 f., 232, 288, 291, 340, 347,
 361 — Thomas i N. Sb. 74 f.,
 182 f., 240, 251 f., 256 f., 291
 Smedegade i N. Sb. 175, 300
 Smedjebakken, i N. Sb. 39, 99 f.,
 235 — i Uttrup 58
 Snedbjerg, Hammerum Hrd. 266
 Sponmatter, Chr. i N. Sb., 98,
 233 — Niels i N. Sb. 98, 196,
 233, 269, 291, 361 — Peder i
 N. Sb. 98, 233
 Springhakken ved Vorbjerg 52,
 210
 Starbæk 162
 Starbæk Have 162
 Starbækshro 81
 Stavad, Niels Christensen i N. Sb.
 74, 183, 226, 291
 Stenovnsfald 5, 59, 211
 Stigsborg 11 ff.
 Stokbro 81
 Stjernholm Slot 352
 Storvorde Kirke 28
 Storm, Anders Madsen, Hrdsf. 127 f.

- Strandby S. 266
 Strubbjerg ved Lindholm 47, 202
 Strøben 55
 Strømmen i N. Sb. 39, 41, 99
 Strømø 309
 Stygge, Niels, Bisp i Børgl. 12, 29 f.
 Stürcke (Sturch), Løjtenant 316 f.
 Sulsted S. 19, 155, 293, 350
 Sulsted Bro 80, 83
 Sundby Bjerg 335, 337 f.
 — Gade 38 f., 84
 — Hage 225
 — Kirke 25 ff., 323 ff., 338, 342, 361
 — Lede 225
 — Præstegaard 240, 292 ff.
 — Torv 177, 182, 186, 190, 258
 — vestre Fælle 42, 203
 — østre Fælle (Kjæret) 11, 42, 333
 Sundsholmen 1, 3 f., 21, 375
 Sunsvad 82
 Svalbak i N. Sb. 40
 Svarholt 138
 Svensk, Anders i N. Sb. 187, 227 f.
 — Peder i N. Sb. 228 — Søren i N. Sb. 98 f.
 Svinvadet 50, 53
 Sæby 135, 346
 Sælstenene i Limfj. 225
 Søtoft, Mathias Pedersen, Hrdsf. 126 f., 283.
 Søndergaard i Uttrup 58, 184 f.
 Søndertoftager 211
 Sønderup Aa 224
 Søren, Christensen, Pr. i N. Sb., 182, 300 — Hansen, Læge i Aalb., 236, 269 — Madsen, Skriver paa Aalbh. 71 — Nielsen, Hrdsskr. 33
 Tale Kiøldsd., Præstekone i N. Sb. 323, 326
 Thisted 28, 268, 314
 Thord Nielsen, Hrdsf. 32
 Thorn, Chr. i N. Sb. 186
 Thuresen, Fr., Stadshauptm. i Kbh. 64, 157 ff.
 Thyge, Bisp i Børgl. 35
 Tikjøb Kirke 279
 Tingbro Eng 215
 Tolfederne 49
 Torndal, Hammer S. 133
 Torstedlund 19 f.
 Torstensson, sv. General 348
 Tovhøjsfaldet 55
 Tranders, Nørre 37, 333
 Trane, Morten, Skoleholder 77
 Trankjær, V. Hassing S. 76
 Trans i Hardsyssel 310
 Troldhøjen ved Hvørup 55
 Truelsen, Hans, Færgemand 66 f.
 Træborg i Lh. 46
 Tved i Thy 313
 Tveden, Albæk S. 359
 Tvis Kloster 281
 Tyvkulsager ved Uttrup 59
 Uldalsbakke i Lh. 47
 Uldalsgaarden i Lh. 45, 244, 270
 Ulfborg Herred 191
 Ulfstand, Anne 155 f.
 Ulsted S. 176, 271
 Ulsted, Niels i N. Sb. 183 f.
 Ulsøe, Marcus, Regimentsskr. 282, 322 — Nicolaus, Borgm. i Ebeltoft 282
 Ultved, Ajstrup S., 270, 293
 Urban Andersen i Klitgaard 143, 166
 Uttrup, Kjær Hrd. 3, 5, 9, 18, 21 f., 58 ff., 93 f., 100, 143, 203 f., 206, 208 f., 211 ff., 217, 221, 298, 319 f., 321, 326, 333, 348, 363, 375
 Uttrup, Slægten 185 f. — Henrik 185, 275
 Uttrup Bløde 225
 — Hede 30
 — Lede 215
 — Mølle 215, 235 ff.
 Vadum S., Kjær Hrd. 20, 22, 113 f., 117 ff., 124, 247, 316, 375 f.
 Vadum Mølle 235, 375 f. — Torp 187
 Valdemar I 16
 — II 15 ff., 29, 35, 149
 Wallenstein 344
 Wandel, Hans, Borgm. 289
 Vang, Sulsted S., 205, 336, 349 f. 363

- Vangen, i Hvorup 55 — i Lindholm 47
 Warc, Chr. 281, 310, 313 — Greger's 309 — Hans, Pr. i N. Sb., 281, 309 f., 312 f.
 Wejby, Ellen 76
 Vellingshøj v. Hjøring 22
 Vendsyssel 31, 35 f.
 Werchmeister, Herman 274 f.
 Vestbjerg, Sulsted S. 271
 Vestergaard, i Hvorup 54 — i V. Halne 133
 Vestergade i N. Sb. 40, 175, 180 (Nr. 4), 182, 318
 Vester Halne, Vadum S., 17, 78, 134
 Vestre Led i N. Sb. 38, 318
 Vestrup, Chr. Kapp. i N. Sb. 323 — Ths. 323
 Vestrupgaard, Saltum S. 136, 326
 Viborg 35, 180, 348, 352
 Wichmann, Bendix, Færgemd. 67
 Viffert, Mads 19 f.
 Wild, Peder i Lh. 101
 Wildmosen i Vendsyssel 4
 Willum Frandsen 67 f.
 Willumsen (Willemsen) Chr. 202 — Mogens 67, 128, 147
 Wisberg, Jens 65
 Visby paa Gulland 350
 Vitskøl Kloster 15 ff., 29 f., 35, 149, 281 f., 292, 294
 Wivel, Løjtn. 317
 Vodskov, Hammer S. 87, 271, 335
 Voersaa 346
 Vognfører, Jens 265
 Vognsager 47
 Vognsen, Niels 66 — Vogn 364 f.
 Volbro, Aaby S. 81
 Vongstorp, Sulsted S., 19 f.
 Vorbjerg 6, 10, 15, 17, 38, 50 ff., 87, 89, 91, 128, 200, 208 ff., 218, 221 ff., 243, 253, 278, 283, 363
 Vorbjerggaard 10 ff., 14 f., 243, 282, 300
 Vorgaard i Vends. 303, 364 f.
 Worm, Ole. Prof. 350
 Wraa, Anders, Pr. i N. Sb. 255, 307 ff. — Peder, Pr. i Aasted 308
 Vraa (Gl.), Ajstrup S., 83, 115, 126, 271
 Wrangel, Helmuth 348 f., 354, 363, 366
 Vrejlevkloster 290
 Wrengel i Lh. 47
 Ziegler, Oberstlt. 141, 367 f., 369 f.
 Økloster (Oksholm) 30
 Ørum Slot 181
 Ørum S., Dronninglund. Hrd. 114, 200, 346, 357, 362
 Østbjerg, Hammer S. 33, 336
 Østeraagaard 322
 Østergaard, Hvorup S. 24, 54, 76
 Østergade i N. Sb. 176 f. (Nr. 14), 183 f. (Nr. 7), 184 f. (Nr. 6), 185 f. (Nr. 8), 180 (Nr. 2), 340
 Ø. Halne, Vadum Sogn 17, 78
 Ø. Hassing 271

RETTELSER:

- S. 97, L. 6 f. n.: Anders. læs: Niels
 — — 13 — — — —
 S. 136 L. 3 f. o.: Volstrup, læs: Vestrup